

Satu Aalto

Kaupunki mediassa

Tutkimus Tampereen kaupungin tiedottamisesta ja
joukkoviestintäjulkisuudesta paikallisissa viestimissä

Journalismin tutkimusyksikkö
Tampereen yliopisto
Tampere 2004

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Katsaus kunnan tiedotuksen ja joukkoviestintien suhteeseen	6
2.1. Kunnallisasiat joukkoviestintien juttulähteenä	6
2.2. Tiedottamisen vaikutus journalismin tuotantoon	7
2.3. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta	8
3. Tampereen kaupungin mediatiedottaminen – miten se onnistuu?	10
3.1. Tiedotteet ja niiden läpimeno	11
3.1.1. Tiedotteiden läpäisy viestimittäin	11
3.1.2. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy laatijoittain	14
3.1.3. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy aihepiireittäin	16
3.1.4. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy tiedotteen funktion mukaan	20
3.2. Tiedotteiden sisältämät kaupunkistrategiaa tukevat tai horjuttavat viestit	24
3.3. Paikalliset viestimet tiedottamisen kohteina	26
3.3.1. Viestintien uutiskriteerit ja näkemykset kunnallisjournalismista	26
3.3.2. Miten toimitukset käsittelevät tiedotteita?	28
3.3.3. Viestintien arviot kaupungin tiedottamisesta	30
3.4. Yhteenveto	38
4. Tampereen kaupunki juttuaiheena: julkaistujen juttujen yleispiirteitä	40
4.1. Juttujen määrä ja pohjautuminen kaupungin tiedotteisiin	41
4.1.1. Juttujen lukumäärä	41
4.1.2. Juttujen pohjautuminen kaupungin tiedotteisiin	42
4.1.3. Jutuissa käytetyt tärkeimmät muut kaupungin lähteet (muut kuin tiedotteet)	46
4.1.4. Viestintien muut juttuaihe- ja tietolähteet	51
4.2. Juttujen rakennepiirteitä	52
4.2.1. Juttutyypit	53
4.2.2. Lehtijuttujen etusivuvinkit ja tv-uutislähetysten uutisotsikot	55
4.2.3. Juttujen kuvitus	57
4.3. Juttujen aihepiirit	60
4.4. Yhteenveto	64

5. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta ja kaupungin julkisuuden sävy	67
5.1. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta	68
5.1.1. Paikallisten viestinten rooli julkisessa keskustelussa	68
5.1.2. Toimijoiden kerronnallinen asema	70
5.1.3. Toimijoiden taustaryhmät	73
5.1.4. Toimijoiden sukupuoli	76
5.1.5. Toimijoiden ensisijaiset tehtävät jutuissa	80
5.1.6. Erimielisyyksien esilletuonti jutuissa	83
5.1.7. Miten kuntalaisten osallistuminen kaupungin asioihin näkyy jutuissa?	87
5.2. Kaupungin julkisuuden sävy	90
5.2.1. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan	91
5.2.2. Jutuissa esiintyvien toimijoiden sävy kaupunkia kohtaan	95
5.2.3. Juttujen sisältämät kaupunkistrategiaa tukevat tai horjuttavat viestit	97
5.3. Yhteenvedo	102
6. Päätelmät ja kehitysehdotukset	105
Lähteet	109
Liitteet	111

1. Johdanto

Tampereen kaupungin viestintäyksikkö tilasi Journalismin tutkimusyksiköltä *Tampereen kaupungin viestinnän mediaseurantatutkimuksen* keväällä 2004. Tutkimus toteutettiin maaliskuu–lokakuussa 2004. Tutkimusmateriaalina ovat olleet kaupungin tiedotteet, Aamulehden, Tamperelaisen, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten ja YLE:n Hämeen uutisten (tv) julkaisemat kaupunkiin liittyvät jutut sekä em. viestinten edustajien haastattelut. Lisäksi haastateltiin Hervannan Sanomien ja Radio 957:n edustajat.

Tutkimuksen ydinkysymykset ovat, miten Tampereen kaupungin tiedottaminen onnistuu ja millaista on kaupunkia koskeva joukkoviestintäjulkisuus Tampereen seudun tärkeimmissä kunnallisasioita uutisoivissa viestimissä. Miten tiedottaminen vaikuttaa viestinten toimituskäytäntöihin? Entä millainen vaikutus tiedottamisella on kaupungin julkisuuskuvaan? Tutkimuskysymykset voidaan teemojensa osalta jakaa vielä tarkemmin Tampereen kaupungin **tiedottamiseen liittyviin** kysymyksiin, kaupungista laadittujen **juttujen yleispiirteisiin liittyviin** kysymyksiin sekä **julkiseen keskusteluun ja kaupungin julkisuuskuvaan liittyviin** kysymyksiin. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin nivoutuu erityisesti pohdinta siitä, mikä on kaupungin tiedotuksen panos kaupunkia koskevaan julkisuuteen ja miten tiedotusta voitaisiin kehittää.

Tampereen kaupungin tiedottamiseen liittyvät kysymykset:

- Missä määrin, miten ja millaiset tiedotteet menevät läpi eri viestimissä?
- Missä määrin tiedotteissa välittyvät kaupungin strategiset viestit?
- Millä tavoin tiedotteita käytetään viestimissä?
- Mitkä ovat viestinten edustajien arviot kaupungin tiedottamisesta?
- Miten kaupunki voisi kehittää tiedottamistaan ja yhteistyötään viestinten kanssa?

Kaupungista laadittujen juttujen yleispiirteisiin liittyvät kysymykset:

- Mitä ja miten viestimet kertovat Tampereen kaupungin asioista?
- Kuinka suuri osa viestinten julkaisemista Tampereen kaupunkia koskevista jutuista pohjautuu kaupungin tiedotteisiin?
- Mikä on tiedotteiden vaikutus juttuihin ja mitä muita lähteitä kuin tiedotteita jutunteossa käytetään?

Julkiseen keskusteluun ja kaupungin julkisuuskuvaan liittyvät kysymykset:

- Mistä ja miten viestimissä käydään kaupungin toimintaan liittyvää julkista keskustelua? Ketkä keskusteluun osallistuvat?
- Minkä sävyistä on kaupunkia koskeva joukkoviestintäjulkisuus?
- Missä määrin jutuissa välittyvät kaupungin strategiset viestit?

Tutkimusaineisto koostuu kolmesta eri materiaalista: 1) kaupungin tiedotteista, 2) viestinten julkaisemista kaupunkia koskevista jutuista ja 3) viestinten edustajien teemahaastatteluista. Tiedotteet ja jutut on koottu samalta **viiden viikon tutkimusjaksolta 22.3.–25.4.2004**. Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastattelut on tehty elokuun lopussa 2004.

Tutkimuksen koko rajaa tutkimusaineiston määräksi tiedotteet ja jutut noin kuukauden ajalta. Jotta tiedotteiden välitöntä läpimenoa voitaisiin seurata, tutkimusjakson tulee myös olla yhtenäinen. Tutkimuksessa päädyttiin tutkimusjakson suhteen viiden viikon

yhtenäiseen ajanjaksoon keväältä 2004 myös sen takia, että tutkimusjaksoksi haluttiin ajankohta, jolloin kaupunki toimii normaalein resurssein. Jos tutkimusjakso olisi ollut esimerkiksi kesällä, jolloin osaa kaupungin toiminnoista ja palveluista on poikkeuksellisesti supistettu, tämä olisi vaikuttanut tutkimustuloksiin; esimerkiksi kulttuuritapahtumien osuus juttujen aihepiirinä olisi voinut kasvaa.

1) Kaupungin tiedotteet

Tutkimusjaksolla kaupunki julkaisi yhteensä **99 tiedotetta**. Ne muodostavat tiedoteanalyysin tutkimusmateriaalin. Tiedotteet on kerätty kaupungin verkkosivuilta tiedotuksen tiedotearkistosta (www.tampere.fi/tiedotus/tiedotteet). Kaikkia niitä ei välttämättä ole lähetetty faksilla tai sähköpostilla tiedotusvälineille, vaikka pääsääntöisesti näin tehdäänkin. Tutkittavista tiedotteista osa voi siten olla sellaisia, jotka löytyvät vain verkosta. Tiedotemateriaalia kerätessä ei siis ole vaadittu täsmällistä tietoa siitä, että tutkittavat tiedotteet ovat varmuudella päätyneet toimitusten käsiin.

Samoin kaupungin eri yksiköt ovat saattaneet lähettää tiedotteitaan toimituksiin vain faksitse tai sähköpostitse ja jättää ne julkaisematta kaupungin verkkosivujen tiedotearkistoon. Siten tutkimusaineistossa eivät välttämättä ole mukana kattavasti kaikki tutkimusjakson aikana medialle lähetetyt kaupungin tiedotteet vaan ainoastaan verkkotiedotearkiston tiedotteet. Verkkotiedotearkistossa julkaisemattomat tiedotteet on voitu julkaista yksikön omilla verkkosivuilla. Käytännössä on kirjavuutta siksi, ettei verkkosivujen julkaisujärjestelmä, jonka varassa tiedotearkisto toimii, ole vielä kaupungin kaikkien yksiköiden käytössä. Kaupungin muilla verkkosivuilla kuin tiedotearkistossa julkaistut tiedotteet eivät ole mukana tutkimusaineistossa.

2) Viestinten julkaisemat kaupunkia koskevat jutut

Tutkimusjaksolla Aamulehti, Tamperelainen, YLEn Hämeen uutiset ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset julkaisivat kaikkiaan **740** Tampereen kaupunkia käsittelevää **juttua**. Sanomalehtien osalta juttuaineisto kerättiin tarkastamalla kaikkien tutkimusjakson aikana ilmestyneiden Aamulehtien (myös liitteet Allakka, Moro ja Valo) ja Tamperelaisten sisällöt. Tv-uutiset nauhoitettiin videolle ja tarkastettiin sisällöllisesti jälkikäteen.

Jutut on määritelty Tampereen kaupunkia koskeviksi silloin, kun ne käsittelevät kaupunkia organisaationa tai sen toimintaa ja sen järjestämiä palveluja. Jutuissa ei tarvitse esiintyä Tampereen kaupunkia erikseen nimeltä mainittuna, jos sisältö on yleisesti mielletävissä kaupungin toiminnaksi. Tutkimusaineistossa on mukana kaikki journalistinen materiaali – lehdistä myös pääkirjoitukset, toimittajien kolumnit, kritiikit ja pilapiirrokset – sekä lehtien yleisönosastojen mielipidekirjoitukset. Lehtien tapahtumakalenterien tapahtumatiedot eivät ole tutkimusaineistossa, sen sijaan kalentereissa julkaistut tapahtumanostot, tapahtumaa puffaavat jutut, ovat osana aineistoa. Tarkat kriteerit tutkimusaineistoon mukaan otetuille jutuille on esitelty liitteessä 1.

Tiedotteiden läpimenoa on tutkittu vain toimitusten laatimista jutuista. Muussa analyysissä ovat mukana myös yleisönosastokirjoitukset, mikä osaltaan vaikuttaa tuloksiin. Yleisönosastokirjoitukset ovat esimerkiksi sävylytään kriittisempiä kuin journalistinen materiaali. Juttutyyprien aiheuttamat erot on otettu huomioon tutkimustuloksia tulkitessa.

3) Viestinten edustajien teemahaastattelut

Teemahaastatteluja tehtiin elokuun loppupuolella yhteensä **7 henkilölle**. Viestimet saivat itse päättää, ketä heidän välineestään haastatellaan. Tutkimuksessa kuitenkin toivottiin haastateltaviksi henkilöitä, jotka kussakin viestimessä eniten toimittavat tai muutoin käsittelevät kunnallisasioita. Aamulehdestä haastateltiin uutispäällikköä ja toimittajaa, Tamperelaisesta päätoimittajaa, YLE/Hämeen uutisista uutispäällikköä, TV-Tampereesta toimittajaa, Radio 957:stä uutistoimittajaa ja Hervannan Sanomista päätoimittajaa (ks. liite 4).

Tutkija teki teemahaastattelut kahdenkeskisissä keskustelutilanteissa haastateltavien kanssa käyttäen apunaan teemahaastattelurunkoa (liite 5.). Keskustelut nauhoitettiin. Haastattelut kestivät keskimäärin puolitoista tuntia. Haastatteluissa kysymykset eivät olleet tarkasti strukturoituja eikä niitä esitetty kaikille haastateltaville täysin samassa muodossa ja järjestyksessä, vaan aiheeseen liittyvistä teemoista keskusteltiin vapaasti ja tarvittaessa eri haastateltavien kanssa hiukan eri asioita painottaen. Teemahaastattelun tarkoitus oli saada viestinkohtaista, mahdollisesti vaihtelevaa tietoa ja eri näkökulmia aihepiiristä sekä haastateltavan omia pohdintoja; ei tarkkoja vastauksia tilastoimista varten.

Nauhoitetut teemahaastattelut litteroitiin sisällönanalyysia varten paperille. Tekstimateriaalia tuli yhteensä 142 sivua (A4-kokoista).

Tutkimusmenetelmänä on tiedote- ja juttuaineiston **määrällinen sisällönanalyysi**, jota täydennetään aineistojen **laadullisella havainnoinnilla** ja tiedotusvälineiden edustajien **teemahaastatteluissa** esiin tulleilla näkemyksillä.

Jokainen tiedote ja juttu on analysoitu tietyistä asioista tietoa keräävien muuttujien (ks. liitteet 2 ja 3) mukaisesti niin, että muuttujan arvoista aina kuhunkin tiedotteeseen tai juttuun sopivin arvo on valittu ja taulukoitu. Tiedotteille on omat muuttujansa, jutuille omansa. Tiedoteanalyysissa muuttujia on 11. Juttuanalyysissa muuttujia on 23. Tietoa on käsitelty tilastollisin menetelmin.

Määrälliset tutkimustulokset on esitetty taulukoin ja kuvioin ja niitä kommentoidaan ja tulkitaan tekstiosuuksin, jotka perustuvat laadulliseen havainnointiin.

Teemahaastatteluin on pyritty saamaan tiedotusvälineiden edustajien näkemyksiä esiin laadullisin keinoin, väljästi tiettyihin teemoihin sidotulla vapaalla tutkijan ja haastateltavan välisellä keskustelulla. Haastattelujen sisältö on analysoitu laadullisesti. Teemahaastatteluaineistoa suhteutetaan juttuanalyysin määrällisiin tutkimustuloksiin ja käytetään näin apuna määrällisten tutkimustulosten tulkinnassa.

2. Katsaus kunnan tiedotuksen ja joukkoviestinten suhteeseen

Viestimissä esiintyvien tahojen tavoitteet ovat osin samoja, osin erilaisia kuin viestinten tavoitteet. Esimerkiksi Tampereen kaupunki toivoo saavansa tietoja toiminnastaan ja ajankohtaisista asioistaan kaupunkilaisille ja sidosryhmilleen julkisuuden avustuksella mahdollisimman laajasti, kuntalaisten osallisuutta lisäävästi ja mielellään positiivisessa sävyssä. Viestimet puolestaan julkaisevat näitä tietoja, koska ne tarvitsevat suurta yleisöä kiinnostavaa aineistoa sivujensa ja uutislähetystensä täytteeksi. Viestimet eivät kuitenkaan halua olla pelkkä tiedotuksen jatke, vaan ne kokevat olevansa yhteiskunnan toiminnan vahteja, jotka pyrkivät valvomaan, että yhteiskunta toimii kansalaisten kannalta hyvällä tavalla. Tämän vuoksi ne pyrkivät itsenäisesti käsittelemään, valitsemaan ja tulkitsemaan niille tarjottua tietoa.

2.1. Kunnallisasiat joukkoviestinten juttulähteenä

Kuneliuksen mukaan journalismi on tehtäviensä suhteen ”nelijalkainen otus”: se välittää tietoa, kertoo tarinoita, pitää yllä julkista keskustelua ja on julkisen toiminnan resurssi (Kunelius 2000, 4). Viimeksi mainittu tehtävä tarkoittaa, että yhteiskunnan eri tahot, kuten yritykset, julkisyhteisöt ja järjestöt, käyttävät journalismia omien tavoitteidensa edistämiseen julkisuudessa. Journalismi on tällainen julkisen toiminnan resurssi, halusi se sitä tai ei (ma., 18). Vaikka journalismi käsittelee, valitsee ja tulkitsee saamaansa tietoa, journalismin toiminta on kuitenkin usein hyödyllistä myös tiedon lähteille. Koska viestimet ovat paljolti riippuvaisia tietoa tuottavien instituutioiden tarjoamista tiedoista, journalismi on pitkällä aikavälillä riippuvainen myös siitä, mitä nämä instituutiot tiedoksi hyväksyvät (Kunelius 2003, 24).

Etenkin uutisjournalismin sisältövalintoja selittää usein myös se tapa, jolla toimitus on suuntautunut yhteiskuntaan: ”kenen toimia se seuraa rutiinomaisesti, keneltä tai mistä se etsii ’tietoa’, kuka näyttäätyy sille ’luontevana’ kommentaattorina, jne. (Kunelius 1998, 217). Toimittajien kannalta hyviä lähteitä ovat muiden muassa sellaiset, jotka tuottavat paljon tietoa ja jotka ovat luotettavia instituutioita. Hyvillä lähteillä on myös auktoriteettia: lähteiden tiedot voidaan esittää uskottaviksi vetoamalla esimerkiksi organisaatioon. (Ks. emt., 218.) Tällaiset ”rutiinilähteet” helpottavat journalistin työtä ja siksi niiden sanomiset myös julkaistaan usein (emt., 217); niiden tarjoama tieto on myös usein varsin pitkälle työstettyä, mitä kiireinen toimittaja ei pane pahakseen (Heikkilä & Kunelius 2000, 19). Karvosen sanoin tiedonlähteet ja journalistit ovat ”symbioottisessa suhteessa” toisiinsa kuin ”kukat ja mehiläiset”: ”Kun tavara on ehtaa, kannattaa [journalistien] tulla aina uudestaan mesilähteelle [tiedonlähteelle]. Lähde puolestaan hyötyy näistä käynneistä lisääntyvän tunnettuuden ja hyvien mediasuhteiden muodossa. (Karvonen 2000, 62–63.)

Tampereen kaupunki tuottaa luotettavaa tietoa säännöllisesti, ja sillä on myös auktoriteettia, joten edelliseen peilaten kaupunki on joukkoviestimille hyvä juttulähde. Kaupunki myös on asukkaidensa peruspalvelujen tuottaja ja monissa kaupunkilaisiin liittyvissä asioissa korkein paikallinen yhteiskunnallinen toimija ja päättäjä, joten kaupungin tuottaman tiedon luulisi kiinnostavan asukkaita ja myös sen takia päätyvän

paikallisiin viestimiin. Viestimet välittävät tietoa asioista, jotka kiinnostavat ihmisiä (Huovila 2001, 6), tai ainakin pyrkivät siihen. Uutisaiheen valitsee kuitenkin toimittaja; hän päättää yleisön puolesta, mikä yleisöä kiinnostaa (emt., 9). Tästä syystä aihevalinnat eivät välttämättä täysin vastaa yleisön tosiasiallista kiinnostusta.

Toimittajan uutisvalintoihin vaikuttavat alalla yleisesti tunnetut uutiskriteerit (Kunelius 2003, 190; ks. Allan 1999, 62–63), mutta varmasti myös se, tunteeo toimittaja oman alueensa ja sen lukijakunnan. Uutisvalintaan vaikuttaa myös toimittajan aiempi kokemus uutisenteon pelisäännöistä ja vuorovaikutuksesta tiedonlähteiden kanssa (Allan 1999, 78). Yksi uutisarvoa nostavista tekijöistä on ”Mitä korkeampi on uutisten kohteen yhteiskunnallinen asema, sitä helpommin hänestä syntyy uutinen, olivatpa hänen tekonsa tai sanansa poikkeavia tai eivät” (Kunelius 2003, 191). Kunelius viittaa edellä mainitussa henkilöihin, mutta samaa voinee soveltaa myös yhteiskunnan eri organisaatioihin.

Esimerkiksi maakuntalehdessä kuntauutisointi rakentuu suurelta osin siten, että kunnan asioihin erikoistunut toimittaja sekä johtavat viranhaltijat ja luottamushenkilöt ovat säännöllisesti yhteydessä toisiinsa. Molemmilla on yhteisenä intressinä journalismin tuottaminen julkisuuteen, mutta sen lisäksi heillä on omia intressejään, jotka synnyttävät molemminpuolista epäluuloa. Toimittaja kokee olevansa vallan vahtikoira ja suhtautuu kuntaan kriittisesti, kunnan edustajat taas syyttävät toimittajaa pinnallisuudesta sekä asioiden yksinkertaistamisesta ja kärjistämisestä. (Heikkilä & Kunelius 2000, 19–20.)

2.2. Tiedottamisen vaikutus journalismin tuotantoon

Tampereen kaupunki *tiedottaa* toiminnastaan. Tiedottamisen tärkein kohderyhmä ovat kuntalaiset. (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 6.) Elisa Juholinin mukaan ”[Tiedottamisen] taustalla on ajatus, että yhteisöllä on tarvetta ja hyötyä kertoa itsestään ulkopuolisille. Usein tiedotus nähdään varsin yksisuuntaisena ja yksipuolisena: yhteisöltä eri sidosryhmille ja yhteisön omista tarpeista lähtevänä”. (Juholin 2001, 18–19.) Lehtosen mukaan ”Suomen Tiedottajien Liiton (StiL 1997) periaateohjelmassa nimitetään yhteisöviestinnäksi työyhteisön, organisaation tai muun järjestäytyneen yhteisön yhteistyö- ja kohderyhmilleen suuntaamien viestintätoimenpiteiden kokonaisuutta, joka tukee yhteisön tavoitteiden saavuttamista (Lehtonen 1998, 119–120). Tiedotustoiminta on tyypillistä viranomaisille, järjestöille ja muille julkisyhteisöille sekä joillekin yrityksille (emt., 129).

Viranomaisten, kuten kuntien, tiedottamista edellyttävät Julkisuuslaki (Julkisuuslaki 1999, erityisesti 5–10 §, 19–20 § ja 22–23 §) ja Kuntalaki (Kuntalaki 1995, erityisesti 27 § ja 29 §). Tiedon tuottaminen kansalaisille ja yhteisöille on jopa yksi julkisen sektorin tärkeimmistä tehtävistä (Taavila 2000, 30). Tampereen kaupungin tiedotusta ohjaavat *Tampereen kaupungin viestintäohjeet* (2004). Niiden mukaan tieto Tampereen kaupungin toiminnoista välittyy kaupunkilaisille, eli tiedotuksen varsinaiselle kohderyhmälle, parhaiten joukkoviestinten välityksellä. Siten tiedotusvälineiden nopea ja tasapuolinen palvelu mielletään tärkeäksi osaksi kaupungin viestintää. Mediatiedottamisen pääväline kaupungilla on tiedote. Paitsi välittämään kuntalaisille tietoa, kaupunki pyrkii joukkoviestinten välityksellä myös herättämään keskustelua ja kiinnostusta yhteisiin asioihin (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 7–8.). Viestintä tukee myös kaupungin strategisia tavoitteita (emt., 5).

Tiedottaminen, joka yleensä pyrkii vaikuttamaan siihen, millainen kuva tiedottavasta organisaatiosta syntyy toimitukselliseen aineistoon, voi journalistin kannalta näyttää yritykseltä puuttua toimitustyön itsenäisyyteen. Itsenäisyyteen journalismi pyrkii siksi, että vain se journalismin tuottaja, jolla on itsenäisen maine, edustaa uskottavasti yleisön ääntä ja näkökulmaa julkisuudessa. Journalismi toisaalta edustaa suurta yleisöä ja toisaalta toimii itsenäisen, journalistisen harkinnan perusteella: toimittajat pyrkivät suojelemaan tuotoksiaan manipulointi- ja vaikutusyrityksiltä. Kuneliuksen sanoin ”toimituksellinen työ ja harkinta ikään kuin takaavat journalistisesti tuotetun materiaalin luotettavuuden”. (Kunelius 2003, 23–24.)

Vaikka toimittaja pyrkisikin torjumaan tiedottamisen vaikutusyrityksiä, jo pelkkä tiedotteiden saapuminen toimituksiin kuitenkin vaikuttaa journalismin syntyprosesseihin. Jorma Miettinen tutki aihetta 1970-luvulla, ja tulokset kuvannevat aika hyvin myös tämän hetken tilannetta. Mieltisellä oli tutkittavanaan viisi pääkaupunkiseudulla ilmestyvää lehteä. Saadaksean kuvaa siitä, mitä toimituksissa tehdään saapuvalle tiedotusmateriaalille, hän pyysi saapuvan aineiston käsittelijöitä kirjaamaan valmiille lomakkeelle tietoja saapuneesta materiaalista ja haastatteli lehtien päätoimittajia sekä uutispäälliköitä tai toimitussihteereitä. Tutkimuksensa perusteella Miettinen kiteyttää tiedotuksellisen aineiston vaikutuksen toimituksissa tapahtuvaan (lehden) tuotantoprosessiin seuraavasti:

”Todellisuus välittyy yhä enemmän tiedotteiden, toimitukseen tarjottavan aineiston kautta, aineiston, joihin tulevat asiat tiedottaja on valinnut ja jotka tiedottaja on laatinut laitoksensa tiedotuspolitiikkaa vastaaviksi. Toimituksen työssä painottuu yhä enemmän toimitukseen tarjottavan aineiston tarkastelu, arviointi ja puntarointi sekä sen perusteella tehtävä valinta: julkaistako vai ei. Tämän jälkeen tulee esille kysymys siitä, missä muodossa tuota sanomaa lähdetään julkaisemaan: onko sanoma sellaisenaan valmis julkaistavaksi, kaipaako se kenties uudelleenkirjoitusta, voidaanko oleellisin osa sanomasta saada esille vain lyhentämällä tekstiä, onko aiheellista lähteä hankkimaan siihen lisäaineistoa vai antaako sanoma toimitukselle kokonaan uuden jutun aiheen, sellaisen jossa asiaa tarkastellaan ehkä eri näkökulmasta kuin mistä tarjotussa sanomassa on lähdetty liikkeelle. Ja kaikkea tätä häiritsee entistä enemmän resurssien (ennen muuta työvoiman ja ajan) puute --.” (Miettinen 1977, 228.)

”Tärkeisiin juttuihin hankitaan lisää tietoja ja niitä tulkitaan kaikissa toimituksissa. Kunkin lehden toimituspoliittisesta linjasta ja lehden resurssitekijöistä määräytyvät sitten ne sisällölliset piirteet, jotka julkaistaviin juttuihin liittyvät.” (Emt., 231.)

Kuntien tiedottamista tiedotuksen läpimenon näkökulmasta on tutkittu niin ikään vain 1970-luvulla. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa tehtiin tuolloin monta pro gradu - tutkielmaa aiheesta (ks. esim. Sarjas 1974; Ruokoranta & Rähälä 1975; Suosalmi-Suikkanen 1976; Hurmeranta & Valjus 1977). Niiden mukaan 30 vuotta sitten noin 15–30 prosenttia toimituksille tarjotuista aiheista pääsi julkisuuteen, enemmän tai vähemmän muuttuneena tekstisisällöltään.

2.3. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta

Kuntalaisten mahdollisuus osallistua kunnan yhteisiin asioihin on kirjattu Kuntalakiin (1995, 27§): ”Valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.” Kuntalaisten osallistumismahdollisuuden, tiedonsaantioikeuden, kysymysten esittämisen ja palautteen

antamisen huomioiminen on kirjattu myös Tampereen kaupungin viestintäohjeisiin (2004, 10). Osallistuminen voi toisaalta pitkittää kunnan päätöksentekoa, mutta toisaalta myös tehostaa sitä, kun ristiriidoista keskustellaan avoimesti ja julkisesti ennen päätöksentekoa, jolloin ehkä vältetään aikaa vievältä valituskierrokselta. Avoin keskustelu on myös ”merkki paljon terveemmästä yhteisöstä kuin siististi, nopeasti ja tehokkaasti toimiva päätöksentekokoneisto, jonka tekemisiin ja ehdotuksiin kansalaiset eivät juuri vaivaudu reagoimaan”. (Heikkilä & Kunelius 2000, 12–14.)

Heikkilän ja Kuneliuksen tutkimuksen mukaan kuntatoimijat keskustelevat kuntalaisten ja muiden asioihin liittyvien intressiryhmien kanssa mieluiten itse järjestämässään yleisötilaisuuksissa ilman kytköstä laajempaan julkisuuteen. Ensin selvitetään asiat eri ryhmien kanssa, ja sitten vasta niistä kerrotaan julkisuuteen. Osallistumaan mielivän kuntalaisen mielestä taas tällaisessa on enemmänkin kyse kunnan harjoittamasta yksisuuntaisesta tiedottamisesta. (Emt., 28.) Heikkilä ja Kunelius kiteyttävät kuntatoimijoiden, toimittajien ja kuntalaisten suhteet seuraavasti (2000, 32):

”Se mikä näyttää ammattilaisille [kuntatoimijoille ja toimittajille] toimivalta yhteistyösuhteelta, vaikuttaa ulkopuolelta vaikeasti läpäistävältä blokilta. Tavallisen kuntalaisen on vaikea murtautua sen läpi ja päästä määrittelemään julkisia puheenaiheita. Tämä ei suinkaan kaikkien mielestä ole ongelma. Voidaan ajatella, että edustuksellisessa demokratiassa myös julkisuus rakentuu edustuksellisesti. Kansalaiset ovat mukana julkisessa keskustelussa edustajiensa välityksellä. Tällainen asetelma on muodollisesti demokraattinen, ja suurin osa kansalaisista lienee siihen useimmiten tyytyväisiä. Järjestelmän legitimitetti riippuu kuitenkin siitä, mitä tapahtuu silloin kun ihmiset haluaisivat vaikuttaa asioihin aktiivisemmin. Onko heillä silloin siihen mahdollisuus ja osallistumista rohkaisevia esimerkkejä? Mikäli mahdollisuuksiin ei luoteta tai esimerkkejä ei pidetä uskottavina, legitimitetti on koetuksella.”

Julkisen keskustelun näkökulmasta ihanne olisi, että julkisuudessa käsiteltäisiin kunnan hallintoon ja päätöksentekoon liittyviä asioita siten, että mahdollisimman monet asioihin liittyvät näkökulmat pääsisivät esiin ja eri tahot voisivat julkisesti pohtia ratkaisumahdollisuuksia jo päätösten valmisteluvaiheessa, kun niihin vielä voidaan vaikuttaa.

Perinteisen käsityksen mukaan ”subjektiiviset” mielipiteet ja ”objektiivinen” tieto erotetaan toisistaan ja mielipiteet voivat syntyä vasta tiedon jälkeen, eli ”mielipiteet johtuvat tiedosta”. Toisin sanoen uutiset herättävät puheenaiheita, ”julkinen keskustelu perustuu tiedoille”. Journalismin tutkimuksessa on kuitenkin esitetty ajatus, että journalismin itsensä, siis uutistenkin, pitäisi olla keskustelevaa (Kunelius 2000, 12–13, 17.). Sen sijaan, että julkinen keskustelu perustuisi tiedoille, julkinen keskustelu voisikin *tuottaa* tietoa; journalismi ja julkisuus olisi yksi keskustelevan tai dialogisen yhteiskunnan tietämisen metodeista (emt., 17), yksi mahdollisista osallistuvan demokratian toimintakentistä (Heikkilä & Kunelius 2000, 15.)

Tällaista on kokeiltu esimerkiksi järjestämällä kansalaisten pienryhmäkeskusteluja heitä läheisesti koskettavista kunnan asioista journalismin synnyttämiseksi (Kunelius 2000, 15). Pääasiassa toimittajat käyttävät kuitenkin tietolähteinään ennen muuta auktoriteetteja, koska ne tuottavat pitkälle työstettyä tietoa helposti saataville, ja toimitustyö on kiireistä. Siksi ”muilla kuin hallinnon ja politiikan virallisilla edustajilla tai asiantuntijoilla on normaalioloissa vaikeuksia päästä esittämään tietojaan tai mielipiteitään journalismissa. Uutisissa yksittäisten kansalaisten toiminta-alueita ovat asiat, joilla on varsin vähän poliittista tai yhteiskunnallista merkitystä: vapaa-ajan harrastukset, rikosten tekeminen tai niiden uhriksi joutuminen.” (Heikkilä & Kunelius 2000, 19.) Lukija tai kuntalainen on

ennen muuta juttujen kuluttaja ja niiden kohde: julkisuuden asiakas, mutta harvemmin asianosainen (emt., 21).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Tampereen kaupunkia koskevaa julkista keskustelua erittelemällä mitkä tahot esiintyvät kaupunkia koskevissa journalistisissa jutuissa, millä tavalla asioiden hoitoa koskevat erimielisyydet tuodaan jutuissa esiin ja millä tavalla kuntalaisten osallistuminen kaupungin asioihin näkyy jutuissa. Nämä erittelyt esitetään tutkimuksen luvussa 5.1.

3. Tampereen kaupungin mediatiedottaminen – miten se onnistuu?

Tampereen kaupungin tiedottajille ja muille viestinnästä vastaaville on laadittu työnsä tueksi viestintäohjeet. Niissä määritellään kaupungin tiedottamisen tärkeimmäksi kohderyhmäksi kuntalaiset (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 5–6.). Tieto kaupungin toiminnasta välittyy kuntalaisille laajimmin tiedotusvälineiden kautta. (emt., 8; Kunnan viestintä 2004, 25.). Viestintäohjeissa opastetaan, että tiedotusvälineitä on palveltava ”nopeasti, avoimesti, asiallisesti, ystävällisesti ja tasapuolisesti tavoitteena mahdollisimman kattava ja laaja julkisuus” (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 14). Myös Suomen Kuntaliiton viestintäohjeissa korostetaan aktiivista, nopeaa ja luotettavaa tiedotusvälineiden palvelua (Kunnan viestintä 2004, 25). Tampereen kaupungin viestintäohjeet valmistuivat maaliskuussa 2004, ja niitä on sen jälkeen alettu jalkauttaa organisaatioon. Koska tämän tutkimuksen aineisto on kerätty ohjeiden valmistumisen aikoihin maaliskuussa–huhtikuussa 2004, tuloksilla ei voi vielä mitata sitä, miten hyvin tiedottajat uusia ohjeita noudattavat, vaan tutkimus tarkastelee tiedottamisen perillemenoja yleisemmin.

Tutkimuksen tässä osiossa on pohdittavana, miten Tampereen kaupungin mediatiedotus onnistuu tehtävässään: Kuinka hyvin tiedotteiden sisältämä tieto kaupungin toiminnasta saavuttaa kaupunkilaiset viestimissä julkaistuina juttuina; toisin sanoen missä määrin ja millaiset tiedotteet menevät eri viestimissä läpi? Miten toimituksissa reagoidaan saapuvaan tiedotteeseen ja miten sitä hyödynnetään? Mitä mieltä tiedotusvälineet ovat kaupungin tiedotteista ja tiedotustoiminnasta ylipäänsä? Miten kaupungin tiedotusta voitaisiin kehittää?

Edellä mainittuihin kysymyksiin on haettu vastauksia analysoimalla tiedoteaineistoa ja tutkimalla neljästä paikallisesta viestimestä tiedotteiden läpimenoa sekä haastatteleamalla tiedotusvälineiden edustajia. Luvussa 3.2. tarkastellaan, tukeeko mediatiedottaminen kaupungin strategisia tavoitteita. Kaupungin viestintäohjeissa korostetaan, että kaiken kaupungin viestinnän tulee tukea kaupunkistrategiaa (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 5).

3.1. Tiedotteet ja niiden läpimeno

Kaupungin viestintäohjeissa todetaan, että kaupungin mediatiedottamisen pääväline on tiedote ja että kaikki tiedotteet tulee lähettää viestimille, jotka on listattu viestintäyksikön ylläpitämään tiedotusaineiston jakolistaan¹. Tiedotteet tulee pyrkiä julkaisemaan saman tien myös Internetissä² (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 14.) Kuntaliiton Kuntien www-viestinnän ohjeiden (2001, 2) mukaan mediatiedotus onkin yksi tärkeimmistä viestinnällisistä verkkopalveluista.

Tässä luvussa tarkastellaan, paljonko ja millaisia mediatiedotteita kaupunki julkaisee, ja miten ne läpäisevät uutiskynnyksen Aamulehdessä, Tamperelaisessa, YLEn Hämeen uutisissa (tv-uutiset) ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa. Mistä aiheista kertovat tiedotteet menevät läpi eniten ja mitkä vähiten, ja mistä tämä johtuu? Entä miten tiedotteiden funktiot³ vaikuttavat läpimenoon?

3.1.1. Tiedotteiden läpäisy viestimittäin

Tampereen kaupunki julkaisi viiden viikon tutkimusjakson aikana (22.3.–25.4.2004) yhteensä 99 tiedotetta. Tiedotteiden läpimenoa tutkittiin Aamulehdestä, Tamperelaisesta, YLEn Hämeen uutisista (tv-uutiset) ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisista.⁴ Selvästi eniten tiedotteita käytti Aamulehti (62%), toiseksi eniten Tamperelainen (50%), kolmanneksi eniten TV-Tampere (39%) ja vähiten YLEn Hämeen uutiset (12%) (ks. Kuvio 1.). Keskimääräinen läpäisyprosentti (41%) on eri viestinten läpäisyprosenttien keskiarvo.

Kolme neljäsosaa (74%) tiedotteista meni läpi ainakin johonkin tutkituista viestimistä, siis vähintään yhteen tiedotusvälineeseen. Neljäsosa tiedotteista jäi mediassa täysin julkaisematta. Puolet tiedotteista, jotka eivät menneet missään läpi, olivat kulttuuriaiheisia. Jonkin verran näitä tiedotteita oli myös aiheista "liikunta ja vapaa-aika" sekä "ympäristöasiat".

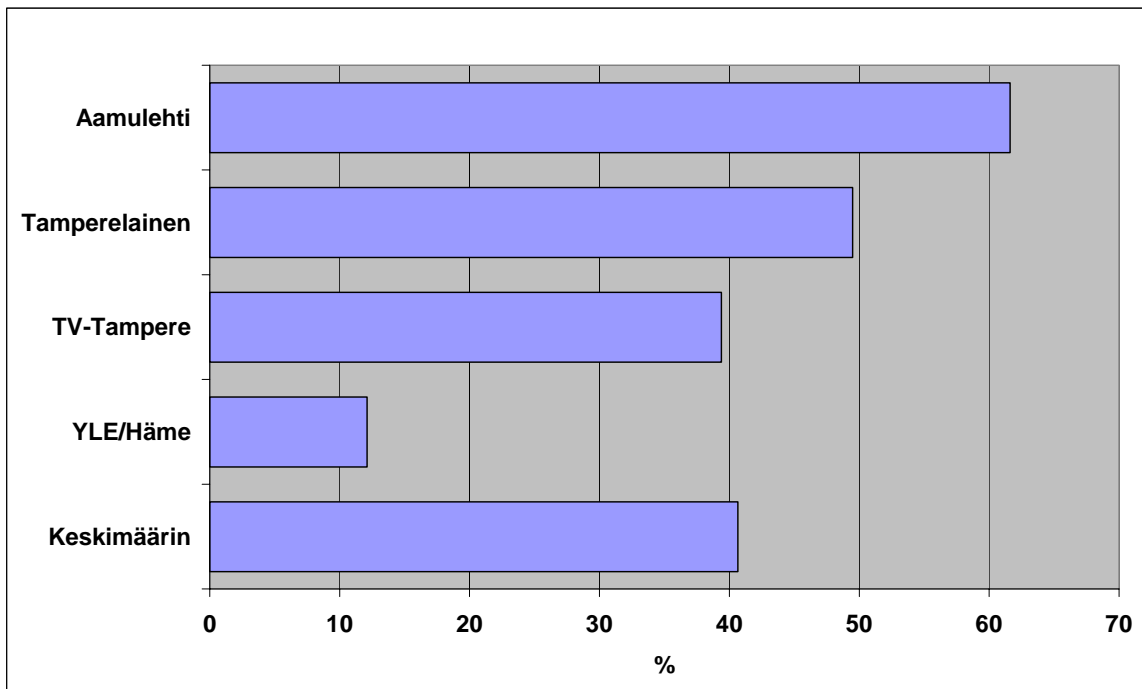
¹ Jakolistalla ovat mm. faksinumerot ja sähköpostiosoitteita Aamulehden Tampere & naapurit -toimitukseen sekä päivystävälle uutispäällikölle, Tamperelaisen toimitukseen, TV-Tampereen toimitukseen ja YLEn Tampereen Radion, Tampereen radiouutisten ja Tampereen tv-uutisten toimituksiin; eli tutkittavana oleviin viestimiin (Kuusisto 2004.)

² Kaupungin eri yksiköiden tiedotuksessa saattaa olla vaihtelua tiedotteiden lähettämistavan ja Internet-julkaisemisen tavan suhteen, ks. tarkemmin luku 1.

³ Funktio on tiedotteen aihepiiristä riippumaton tiedotteen ”tehtävä”: esim. palvelun tilapäismuutoksesta kertominen tai tapahtuman puffaaminen.

⁴ Tutkimuksessa on myös tarkastettu jutut yhdeltä viikolta varsinaisen tutkimusjakson jälkeen, eli ajalta 26.4.–2.5.2004. Nämä jutut on tutkittu, jotta saataisiin selville, ovatko varsinaisen tutkimusjakson loppupään tiedotteet menneet läpi viestimissä. Juttuja viikolta tutkimusjakson jälkeen ei ole analysoitu muulla tavoin. Jos samassa viestimessä on julkaistu muutaman päivän aikana useita samaan tiedotteeseen pohjaavia juttuja, on niistä merkitty läpimenoksi juttu, joka pohjautuu tiedotteeseen eniten, eli juttu, johon tiedotetta on eniten hyödynnetty.

Kuvio 1. Tiedotteiden läpäisy viestimittain

Kuviossa 1. ei ole eroteltu tiedotteen läpimenon tapaa, vaan mukana ovat kaikki läpimenot. Siten viestin on voinut käyttää tiedotetta jutunteossa joko päälähteenä, eli jutun ainoana tiedonlähteenä, tai tiedotetta on voitu käyttää vain perustietolähteenä, eli tiedotteen lisäksi toimittaja on hankkinut lisätietoja muusta lähteestä, esimerkiksi haastateltavalta.

Kaupunki huolehtii lähes kaikista kuntalaisten elämään liittyvistä peruspalveluista, kuten sosiaali- ja terveystieteistä, päivähoitosta, perusopetuksesta, katujen ja puistojen kunnossapidosta ja kaavoituksesta. Siten ei ole yllättävää, että kaupungin tiedotteet menevät melko hyvin läpi paikallisissa viestimissä, joiden yksi tehtävä on informoida kuntalaisia heidän arkielämäänsä koskettavista pienistäkin asioista, jotka eivät yleisten uutiskriteerien valossa välttämättä ylittäisi uutiskynnystä. Teemahaastattelujen mukaan sekä Aamulehti, Tamperelainen, YLEn Hämeen uutiset, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset, Hervannan Sanomat että Radio 957⁵ kokevat tällaisen kuntalaisten palvelun tärkeäksi tehtäväkseen.

Teemahaastattelujen perusteella Aamulehdessä, Tamperelaisessa, TV-Tampereessä ja Radio 957:ssä seurataan seudun kuntien asioista tarkoituksellisesti eniten Tampereen asioita. Hervannan Sanomat kaupunginosalehtenä seuraa erityisesti Hervannan seudun asioita. YLEn Hämeen uutiset taas pyrkii tekemään juttuja tasapuolisesti Tampereen, Hämeenlinnan ja Lahden seuduilta, mutta tilastojen mukaan edeltävänä vuonna koko Pirkanmaata (Tamperetta joukosta erottelematta) koskevia uutisia oli puolet kaikista uutisista (Ojala 2004). Tampereen kaupungin tiedotteiden läpimeno Hämeen uutisissa onkin toiseen paikallisasioita seuraavaan tv-kanavaan, TV-Tampereeseen, verrattuna melko pieni: TV-Tampere julkaisee lähes neljä kertaa niin paljon juttuja kaupungin tiedotteiden pohjalta kuin Hämeen uutiset. Lähetysajat ovat molemmilla samanpituiset.

⁵ Tiedotteiden läpimenoa Hervannan Sanomiin ja Radio 957:ään ei olet tutkittu, mutta ko. viestinten edustajat on haastateltu kaupunginosalehden ja paikallisradion näkemysten saamiseksi.

Eron läpimenoissa aiheuttanee se, että TV-Tampere on keskittynyt maantieteellisesti suppeamman alueen, vain Pirkanmaan (näkyvyysalueella noin 360 000 ihmistä), asioiden uutisoimiseen – ja uutisointi myös on TV-Tampereen toimittajan mukaan erityisen Tampere-keskeistä ja jopa Tampereen kaupunki -keskeistä (Mäkinen 2004) –, kun taas YLEn Hämeen uutiset uutisoi koko Hämeen alueella (Tampereen, Hämeenlinnan ja Lahden seudut; näkyvyysalueella noin 850 000 ihmistä).

Kaupungin tiedotteiden läpimenoa Aamulehdessä muihin viestimiin verrattuna lisää se, että Aamulehdellä on tutkituista viestimistä eniten tilaa julkaista kaupunkia koskevia juttuja. Aamulehti ilmestyy broadsheet-kokoisena viikon jokaisena päivänä, ja seudun kunnallisasioille on jokaisessa lehdessä varattu yksi oma sivu, Tampere & naapurit. Sen lisäksi kaupunkiin liittyviä juttuja voidaan aiheesta riippuen julkaista myös kotimaan uutisten joukossa sekä ajankohtaissivuilla ja urheilusivuilla. Myös kerran viikossa ilmestyvä kaupunkiliite Moro julkaisee runsaasti Tampereen kaupunkiin liittyviä juttuja. Aamulehden toimittajan mukaan Tampere & naapurit -sivulla julkaistaan suurin osa kaupungin tiedotteista vähintään pikku-uutisina tai nostoina, sillä sivulla on ”niin kova pula pienistä pätkistä, että miltei kaikki kyllä päättyy meille⁶”, ja ”kyllä [kaupungilla] semmonen tietty rima on, että mitä ne tarjoaa, ja minusta se rima on aika hyvällä korkeudella tällä hetkellä” (Saari 2004). Uutispäällikönkin mukaan kaupungin tiedotteista ”suurin osa on pätkätavaraa, että kyllä ne lehteen menee aika moni” (Torvinen 2004).

Tamperelainen ilmestyy tabloid-kokoisena kaksi kertaa viikossa ja noin puolet sen 24 tai 28 sivun tilasta varataan mainoksille, mikä rajoittaa juttutilaa (Niemelä 2004). Tämä osaltaan selittää sitä, miksi tiedotteet menevät Tamperelaisessa vähemmän läpi kuin Aamulehdessä. Samoin tiedotteiden läpimenoa tv-kanavilla vähentää se, että YLEn Hämeen uutisten ja Pirkanmaan tv-uutisten uutislähetykset ovat 10 minuutin mittaisia, joten lähetyksiin ei kovin monta juttua mahdu⁷. Uutisia molemmat lähettävät vain arkipäivisin. Jos YLEn Tampereen Radio – joka toimii samassa yhteydessä Hämeen tv-uutisten kanssa ja saa samat tiedotteet – olisi ollut mukana tutkimusaineistossa, tiedotteiden läpimennon määrä YLEssä olisi huomattavasti suurempi, sillä radiolla on lähetysaikaa paljon enemmän⁸ kuin tv-uutisilla (Ojala 2004). TV-Tampereen toimittaja muistuttaa, että tv-uutisen tekeminen asettaa tiettyjä tekniikkaan ja aikatauluihin liittyviä rajoituksia, mikä myös voi vaikuttaa tiedotteen läpimenoon: tv-uutiset tehdään kiireisellä aikataululla, ja jos tiedote saapuu aikatauluun nähden liian myöhään, siitä ei välttämättä ehditä tehdä saman päivän lähetykseen leikattua uutisjuttua; varsinkaan, jos aihe on vaikea kuvittaa eikä haastateltavaa ehditä hankkia (Mäkinen 2004). Em. huomiot liittyvät kuitenkin sisällöltään vähemmän tärkeisiin tiedotteisiin. Tärkeät tiedotteet menevät aina läpi tavalla tai toisella, esim. uutissähkeinä: ”Siihen pystytään grafiikka vääntämään, mutta että se ei tule inserttinä. Se on sähköutisena, grafiikkautisena” (Mäkinen 2004).

Radio 957:n ja Hervannan Sanomien jutut eivät ole mukana tutkimusaineistossa, joten tarkkaa tietoa tiedotteiden läpimenoista näihin viestimiin ei ole. Radio 957:n toimittaja kertoo, että kaupungin tiedotteet menevät heillä hyvin läpi, ”kaikki asiat kyllä käsitellään jotenkin” (Luoto 2004). Hervannan Sanomien päätoimittajan mukaan kaupungin tiedottama tieto on heidän lehdelleen ”ihan olennaista, tärkeää”, ”ne on hirviän hyvää

⁶ Sitaatit ovat peräisin tiedotusvälineiden edustajien nauhoitetuista teemahaastatteluista. Sitaatteja on kevyesti editoitu luettavammiksi.

⁷ Tv-uutislähetysten jutut ovat pituudeltaan muutamia minutteja ja sähkeiden osalta muutamia kymmeniä sekunteja.

⁸ Kun otetaan radiouutisten lisäksi huomioon myös makasiiniohjelmien välijuonnot yms.

lehden täytettä ja saadaan juttuaiheita niistä, mutta saadaan myös kohtuullisen valmistakin tavaraa lehteen” (Kangas 2004).

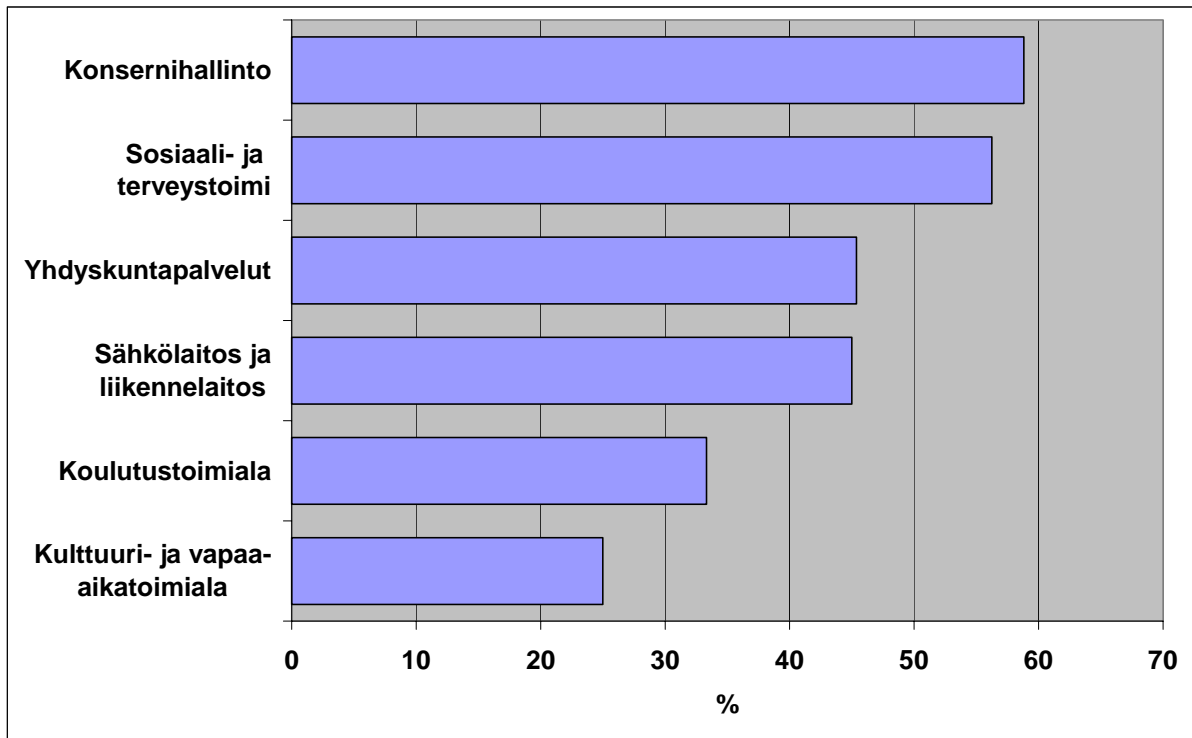
3.1.2. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy laatijoittain

Tutkimusjaksolla eniten tiedotteita julkaisivat kulttuuritoimi, konsernihallinto (kaupunginkanslian viestintäyksikkö) ja ympäristötoimi. Kulttuuritoimen tiedotteista suurin osa on tapahtumapuffeja ja niistä noin puolet Tampere Filharmonian julkaisemia. Konsernihallinnon tiedotteista suurin osa käsittelee kaupungin taloutta, elinkeinotoimintaa ja kaavoitusta. Ympäristötoimen tiedotteista hieman vajaa puolet puffaa ympäristöaiheisia tapahtumia, kuten sieniharrastuksen esittelytapahtumaa, ja vajaa puolet tiedottaa Tampereen ilmanlaadun vaihteluista. Kaupunki on velvoitettu tiedottamaan viipymättä ilman raja-arvojen ylityksistä, ja tutkimusjakson aikana ne ylittyivät useasti.

Taulukko 1. Tiedotteiden laatijat	
Konsernihallinto	17
Yleissivistävä koulutus	7
Tampereen ammattikorkeakoulu	2
Tampereen ammattiopisto	0
Koulutustoimiala yht.	9
Kulttuuritoimi (sis. Nuorisopalvelut, Tampere Filharmonia)	20
Museotoimi	7
Tampereen työväenopisto (sis. kuvataidekoulu)	4
Kirjasto	2
Liikuntatoimi	0
Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimiala yht.	33
Perusterveydenhuolto	3
Päivähoito	2
Sosiaalityö	1
Vanhusten palvelut	1
Erytyispalvelut	1
Erikoissairaanhoito	0
Sosiaali- ja terveystoimi yht.	8
Ympäristötoimi	16
Tekninen toimi	8
Asuntotoimi	2
Kiinteistötoimi	1
Yhdyskuntapalvelut yht.	27
Tampereen Sähkölaitos	4
Tampereen kaupungin liikennelaitos	1
Tampereen aluepelastuslaitos	0
Tampereen Vesi	0
Tilakeskus	0
Tietotekniikkakeskus	0
Tarkastustoimi	0
Muut yht.	5
Yhteensä	99

Tiedotteille on koodattu laatijat kaupungin yksiköistä sen mukaisesti, minkä yksikön vastuualueisiin tiedotettava aihe sisällöllisesti kuuluu. Esimerkiksi konsernihallinnon tiedotuspäällikön virka-apuna yleissivistävälle koulutukselle kirjoittamaan tiedotteeseen on merkitty laatijaksi yleissivistävä koulutus, ei konsernihallinto. Pääsääntöisesti kuitenkin yksiköiden omat tiedottajat ovat laatineet yksiköidensä toimintaan liittyvät tiedotteet.

Kuvio 2. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy⁹ tiedotteen laatijan mukaan

Kuviossa 2. näkyy tiedotteiden keskimääräinen läpimeno¹⁰ tutkituissa viestimissä tiedotteiden laatijoiden mukaan eriteltynä. Eniten – lähes 60-prosenttisesti – viestimiin ovat menneet läpi konsernihallinnon sekä sosiaali- ja terveystoimen tiedotteet, heikoimmin kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan tiedotteet. Jälkimmäisistä neljäsosa on päätynyt jutuksi.

Tiedotteiden jaottelu niiden laatijoiden mukaan on lähes sama kuin tiedotteiden jaottelu niiden aihepiirien mukaan; tämä siksi, että esimerkiksi koulutustoimiala on pääsääntöisesti laatijana tiedotteissa, joiden aihepiiri on koulutus ja opiskelu, ja sosiaali- ja terveystoimi on yleensä laatijana tiedotteissa, joiden aihepiiri on sosiaali- ja terveysasiat. Melkein pä ainoastaan, kun tiedotteen laatija on konsernihallinto, voivat tiedotteiden aihepiirit vaihdella. Konsernihallinto tekee esimerkiksi paljon aihepiiriltään kaupunkisuunnitteluun ja liikenteeseen liittyviä tiedotteita¹¹. Kun tarkastellaan tiedotteiden läpimenoa niiden

⁹ Esim. Konsernihallinnon laatimien tiedotteiden keskimääräinen läpimeno muodostuu seuraavasti: Tiedotteista on mennyt läpi Aamulehdessä 76 %, Tamperelaisessa 65 %, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa 71 % ja YLEn Hämeen uutisissa 24 %. Keskimääräinen läpimeno viestimissä on siten 59 %.

¹⁰ Ks. viite 9.

¹¹ Huom. tiedotteille on koodattu laatijat kaupungin yksiköistä sen mukaisesti, minkä yksikön vastuualueisiin tiedotettava aihe *sisällöllisesti* kuuluu. Esimerkiksi konsernihallinnon tiedotuspäällikön virka-apuna yleissivistävälle koulutukselle kirjoittamaan tiedotteeseen on merkitty laatijaksi yleissivistävä koulutus, ei

laatijoiden mukaan, soveltuvat tuloksien tulkintaan samat perustelut kuin tarkastellessa tiedotteiden läpimenoa niiden aihepiirien mukaan, ks. luku 3.1.3.

3.1.3. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy aihepiireittäin

Tampereen kaupunki julkaisi tutkimusjaksolla selvästi eniten tiedotteita, joiden aiheena olivat kulttuuritapahtumat tai näyttelyt (ks. taulukko 2.). Seuraavaksi eniten julkaistiin katuihin ja liikenteeseen liittyviä tiedotteita. Jos tiedotteiden aihepiirejä tarkastellaan yleisemmällä tasolla, ovat kulttuuriaiheiset tiedotteet edelleen eniten edustettuina, mutta melko yhtä suuriin lukemiin yltävät asumiseen, rakentamiseen, kaupunkisuunnitteluun ja liikenteeseen liittyvät tiedotteet yhteensä.

Liikuntaan ja urheiluun liittyvistä aiheista ei tutkimusjakson aikana tiedotettu lainkaan, ei myöskään esimerkiksi matkailusta, kaupungin kiinteistöihin tai kansainväliseen toimintaan liittyvistä aiheista eikä museotoiminnasta (muutoin kuin näyttelyiden ja tapahtumien osalta). Aihepiirejä yleisellä tasolla tarkasteltaessa vähiten tiedotettiin liikuntaa ja vapaa-aikaa koskevista asioista sekä koko kaupunkiin kokonaisuutena liittyvistä aiheista¹² (esim. talous, hallinto, päätöksenteko).

konsernihallinto. Tutkimus ei siten anna ehdottoman tarkkaa kuvaa siitä, miten kaikki konsernihallinnon laatimat tiedotteet ovat menneet läpi.

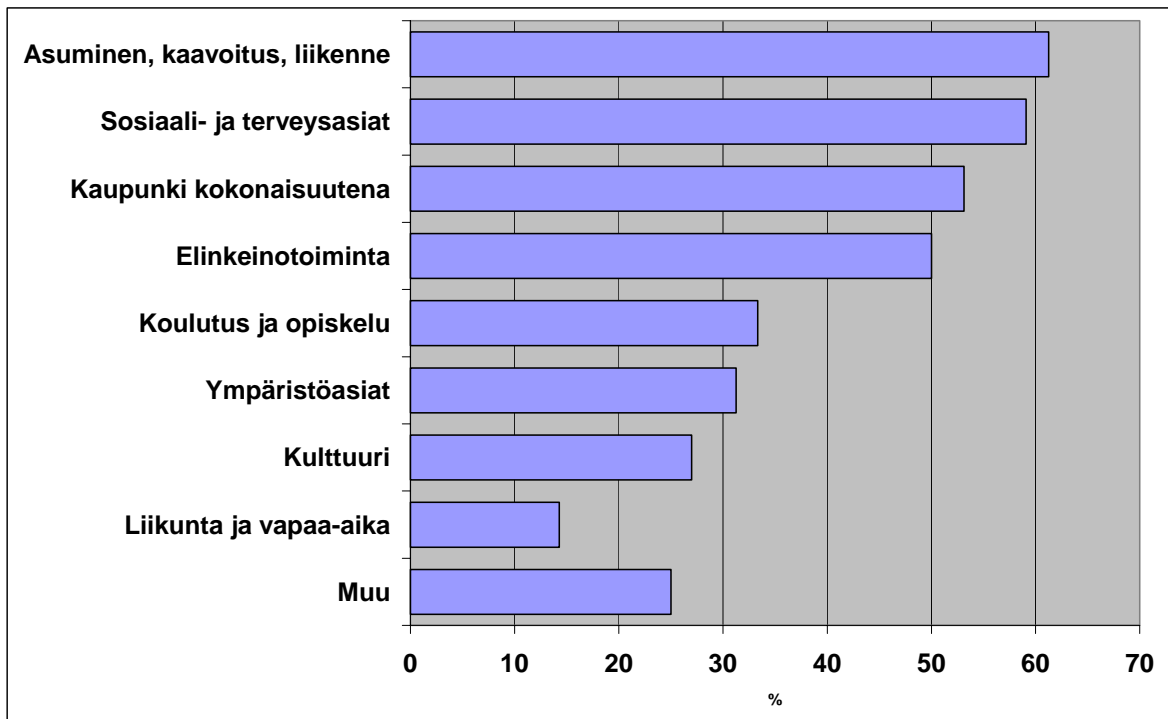
¹² Aiheet, jotka eivät liity erityisesti mihinkään tiettyyn toimialaan tai sen yksikköön, vaan ovat koko kaupunkiorganisaatiota koskevia, kuten tilinpäätös.

Taulukko 2. Tiedotteet aihepiireittäin	
Asuminen, rakentaminen	4
Kaavoitus	4
Kadut, liikenne	9
Viheralueet	2
Kaupungin kiinteistöt	0
Muu	1
Asuminen, rakentaminen, kaupunkisuunnittelu, liikenne	20
Elinkeinotoiminta	3
Kulttuuritapahtumat, näyttelyt	18
Kirjasto	1
Museointi, arkistointi	0
Muu	6
Kulttuuri	25
Liikunta, urheilu	0
Vapaa-aika, harrastukset (sis. nuorisotoiminta)	6
Muu	1
Liikunta ja vapaa-aika	7
Matkailu	0
Perusopetus	6
Opiskelu	6
Muu	0
Koulutus ja opiskelu	12
Päivähoito	2
Terveys	3
Vanhusten palvelut	2
Sosiaalityö, erityispalvelut	3
Muu	1
Sosiaali- ja terveysasiat	11
Ympäristönsuojelu, luonnonsuojelu, ekologia	6
Ympäristöterveys	6
Muu	0
Ympäristöasiat, kestävä kehitys	12
Palvelujen järjestäminen	0
Talous ¹³	3
Hallinto, päätöksenteko	3
Laki, järjestys	1
Kansainvälinen toiminta	0
Tampereen kaupunki kokonaisuutena	0
Muu	1
Tampereen kaupunki, talous ja palvelut kokonaisuutena	8
Muu tai ei määritettävissä	1
Yhteensä	99

¹³ Huom. tähän on luokiteltu vain koko kaupunkiorganisaation taloutta koskevat tiedotteet. Esim. terveyspalvelujen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät tiedotteet on luokiteltu aihepiiriin 'Terveys' jne.

Kuten kuviosta 3. näkyy, aihepiireittäin tarkasteltuna parhaiten viestimissä ovat menneet läpi tiedotteet, jotka käsittelevät aihekokonaisuuksia asuminen, kaavoitus ja liikenne sekä sosiaali- ja terveysasiat. Näihin aiheisiin liittyvistä tiedotteista on mennyt läpi keskimäärin kuutisenkymmentä prosenttia. Tiedotteista, jotka käsittelevät kaupunkia kokonaisuutena (esim. kaupungin taloutta, hallintotapaa, ylintä päätöksentekoa), on keskimäärin runsas puolet mennyt läpi. Myös elinkeinotoimintaa koskevien tiedotteiden läpäisy on samaa luokkaa. Kulttuuriaiheisista tiedotteista, joita aineistossa kuitenkin on määrällisesti eniten, ovat viestimet keskimäärin julkaisseet noin neljäsosan, ja liikunnan sekä vapaa-ajan tiedotteista sitäkin vähemmän.

Kuvio 3. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy¹⁴ tiedotteen aihepiirin mukaan

Tutkimusta varten tehdyissä tiedotusvälineiden edustajien teemahaastatteluissa kaikki haastateltavat¹⁵ mainitsivat tärkeimmiksi juttujen aihepiireiksi samat kuin ne, joista tehdyt tiedotteet parhaiten ovat menneetkin läpi kaikissa viestimissä (kuvio 3.). Perustelut sille, miksi juuri edellä mainitut aiheet ovat tärkeitä, olivat kaikilla samansuuntaisia: ”ihmisille tärkeä tieto”, ”tiedottamista kaupunkilaisille, eihän kaikki kaupungin nettisivuja lue”, ”se, joka ihmisiä niin paljon liikuttaa”, ”semmosia, että ne ihmisiä hyvin läheltä koskettaa”. TV-Tampereen toimittajan mukaan tiettyjen aiheiden esille nostaminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, vaan enemmänkin reagointia ajankohtaiseen keskusteluun (Mäkinen 2004).

Kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-aika-aiheisten tiedotteiden vähäinen läpimeno johtuu osaltaan siitä, että näistä tiedotteista suurin osa oli tapahtumapuffeja. Tapahtumatietoja julkaistaan lehtien osalta enimmäkseen tapahtumakalentereissa, ei uutissivuilla. Nämä ns. menopalstat eivät ole mukana tutkimusaineistossa, mistä syystä tapahtumapuffien keskimääräinen

¹⁴ Viestinkohtaisten läpäisyprosenttien keskiarvo.

¹⁵ Myös Hervannan Sanomien ja Radio 957:n edustajat.

läpimeno jää pieneksi. Tamperelaisessa julkaistaan tapahtumapuffeja hiukan enemmän kuin Aamulehdessä (ks. liite 6. taulukko 3.). Sähköiset viestimet harvoin julkaisevat uutislähetyksissä tapahtumista tiedottavia juttuja. Esimerkiksi YLEn Hämeen uutiset ei tarkoituksellisesti puffaa tapahtumia ollenkaan. Tampereen Radion puolella sen sijaan kerrotaan tapahtumista (Ojala 2004), samoin Radio 957:n tapahtumaosuudessa (Luoto 2004), mutta radiojutut eivät ole mukana tutkimuksessa. TV-Tampereen toimittajan mielestä ”tapahtuman puffaaminen ei ole ensisijaisesti uutistoiminnan tehtävä” (Mäkinen 2004).

Taulukossa 3. näkyy tiedotteiden aihepiirittäinen läpimeno viestimittäin eroteltuna. Pääosin tulokset vastaavat sitä, mitä viestinten edustajat teemahaastatteluissa viestimissään tärkeimmiksi aihepiireikseen arvottivat. Tamperelaisen päätoimittajan mukaan kuitenkin koulutukseen ja opiskeluun liittyvistä aiheista kirjoitetaan viestimessä sen verran paljon, että tiedotteiden läpimenoja siitä aihepiiristä voisi olla enemmänkin¹⁶, ja vastaavasti liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyvistä aiheista vähemmän. Hän huomauttaa, että tutkimusjakson ajankohta (22.3.–25.4.2004) ja lyhyys vaikuttaa tuloksiin, samoin se, että Tamperelaisessa on vähemmän juttutilaa kuin esimerkiksi Aamulehdessä. (Niemelä 2004.) Samoin YLE Hämeen uutispäällikön mukaan uutisia asumisesta, rakentamisesta, kaupunkisuunnittelusta ja liikenteestä tehdään viestimessä paljon, vaikka aihepiiri ei olekaan heillä painottuneimmassa asemassa tiedotteiden läpimenossa¹⁷. Hänen mukaansa se, että vain Hämeen tv-uutiset ovat mukana tutkimusaineistossa, antavat vääristyneen kuvan uutisoinnista. Jos samoja tiedotteita hyödyntävät radiouutiset olisivat mukana, tulokset voisivat olla erilaisia. (Ojala 2004.) Taulukkoa 3. tarkasteltaessa – kuten muitakin tutkimustuloksia – onkin syytä muistaa, että se tarkalleen ottaen kuvaa vain tilannetta tietyllä ajanjaksolla ja nimenomaan tiedotteiden läpimenoa. Kaikkien juttujen aihepiirejä tarkastellaan luvussa 4. Taulukko 3. ei siten anna kuvaa siitä, mistä aiheista viestimet ylipäätään julkaisevat juttuja, vaan ainoastaan tiedotteiden läpimenosta.

¹⁶ Tamperelaisen tutkimusjakson aikana julkaisemien juttujen aihepiirijakauma on nähtävillä liitteessä 6. taulukossa 4.

¹⁷ YLEn Hämeen uutisten tutkimusjakson aikana julkaisemien juttujen aihepiirijakauma on nähtävillä liitteessä 6. taulukossa 4.

Taulukko 3. Läpimenneet tiedotteet viestimittäin tiedotteen aihepiirin mukaan (N=99)										
	Aamulehti		TampereLainen		TV-Tre		YLE/Häme		Tiedotteita yhteensä	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Asuminen, rakentaminen, kaupunkisuunnittelu liikenne	17	85	16	80	14	70	2	10	20	100
Elinkeino toiminta	2	67	2	67	1	33	1	33	3	100
Kulttuuri	9	36	9	36	6	24	3	12	25	100
Liikunta ja vapaa-aika	1	14	3	43	0	0	0	0	7	100
Koulutus ja opiskelu	10	83	3	25	3	25	0	0	12	100
Sosiaali- ja terveysasiat	9	82	8	73	7	64	2	18	11	100
Ympäristöasiat, kestävä kehitys	6	50	4	33	2	17	3	25	12	100
Tampereen kaupunki kokonaisuutena	6	75	4	50	6	75	1	13	8	100
Muu tai ei määriteltävissä	1	100		0	0	0	0	0	1	100
Yhteensä	61	62	49	49	39	39	12	12	99	100

3.1.4. Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy tiedotteen funktion mukaan

Tiedoteaineisto on luokiteltu paitsi laatijoiden ja aihepiirien, myös tiedotteiden funktioiden eli ”tehtävien” mukaan. Tiedotteen aihepiiristä riippumatta funktio voi olla esimerkiksi hakuajoista tiedottaminen (”Kulttuuritoimen jatkokoulutusapurahojen hakuaika päättyy”) tai kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista tiedottaminen (”Tampere Filharmonian uuden johtajan valinta ja ohjelmisto kuntalaisten kommentoitavana”). Molempien yllämainittujen tiedote-esimerkkien aihepiiri on kulttuuri.

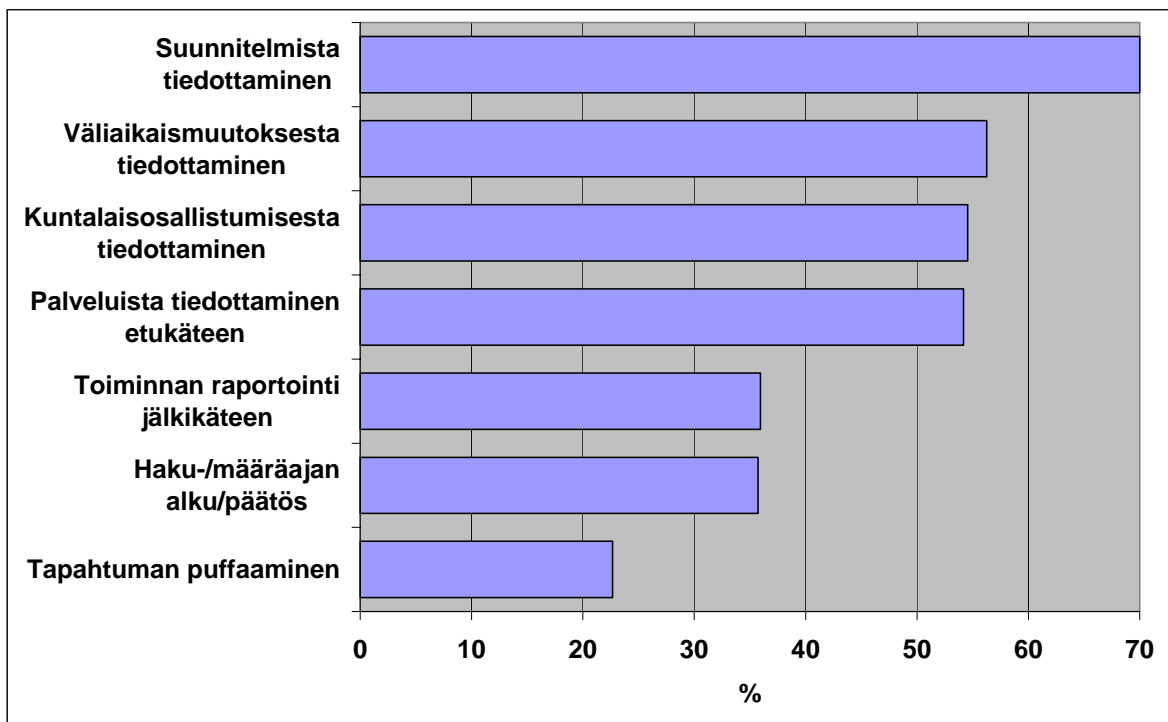
Taulukko 4. Tiedotteiden funktiot	
	N
Tapahtuman puffaaminen	32
Palvelujärjestelystä ja toiminnasta tiedottaminen etukäteen	24
Toiminnan raportointi jälkikäteen	16
Kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista tiedottaminen	11
Hakuajan / määräajan alkaminen / päättyminen	7
Suunnitelmista tiedottaminen	5
Palvelun väliaikaisesta muuttumisesta tiedottaminen	4
Yhteensä	99

Suurin osa tutkimusjaksolla julkaistuista tiedotteista on funktioltaan tapahtumapuffeja (ks. taulukko 4.). Niitä on noin kolmasosa kaikista tiedotteista. Suurin osa tapahtumapuffeista on aihepiiristä kulttuuri (”FT Anna Kortelainen kertoo kuvien kielestä”, ”Kansallisen veteraanipäivän ohjelma 27.4.”), mutta paljon tapahtumapuffeja on julkaistu myös ympäristöaiheista (”Vapaaehtoinen luonnonsuojelutyö esittäytyy Moreeniassa 8.4.”).

Vähiten on tiedotettu suunnitelmista ja palvelujen väliaikaisista muuttumisista. Tilapäismuutoksista tiedottamisen vähyyteen voi olla syynä todellinen tilanne eli se, ettei väliaikaisia palvelumuutoksia, esimerkiksi katujen sulkemisia, ole tutkimusjaksolla enempää ollut, joten niistä ei ole myöskään tarvinnut tiedottaa. Kaupungin eri päävastuualueilla sen sijaan tehdään suunnitelmia ja valmistellaan asioita päätöselimille jatkuvasti, joten suunnitelmien tekemättömyydellä ei voi selittää suunnitelmista tiedottamisen vähyyttä.

Kuten kuviosta 4. näkyy, kaupungin suunnitelmia koskevat tiedotteet ovat menneet viestimissä parhaiten läpi: keskimäärin seitsemänkymmentäprosenttisesti. Heikoimmin julkaistavaksi ovat päätyneet tapahtumapuffit. Kuten aiemmin on esitetty, lehdissä tapahtumatiedot laitetaan useimmiten erillisiin tapahtumakalentereihin, eikä tv-uutisissakaan juuri tapahtumia puffata. Tapahtumakalenterit eivät ole mukana tutkimusaineistossa, joten tapahtumapuffien heikko läpimeno selittyy sillä.

Kuvio 4. Tiedotteiden keskimääräinen läpisy¹⁸ tiedotteen funktion mukaan

Sinänsä mielenkiintoinen, tosin vain aineiston yleiseen tarkasteluun perustuva havainto on, että ympäristöaiheiset tapahtumapuffit menevät viestimissä paremmin lävitse jutuiksi kuin kulttuuriaiheiset. Kertooko tämä siitä, että viestimet mieltävät kulttuuritapahtuman vähempiarvoiseksi ”menopalstakamaksi” verrattuna ympäristöaiheiseen tapahtumaan; vähän samaan tapaan kuin uutisaiheita jaetaan pehmeisiin ja koviin? Katsotaanko ympäristöaiheiset tapahtumat ”yhteishyvää lisääviksi ja maailmaa parantaviksi” verrattuna kulttuurin, joka taas olisi ”ei niin tärkeää viihdettä”?

¹⁸ Viestinkohtaisten läpisyprosenttien keskiarvo.

Kaupungin tiedottamisessa ja viestinten eniten hyödyntämissä tiedotteissa ilmenee tämän tutkimuksen perusteella ristiriita. Kaupunki tiedottaa eniten tapahtumista, kun taas viestimissä tällaiset tiedotteet menevät heikoimmin läpi (paitsi rivitietoina tapahtumakalentereissa, jotka eivät ole tutkimusaineistossa mukana). Suunnitteluvaiheessa olevista asioista kaupunki tiedottaa vähän, mutta ne menevät viestimissä parhaiten läpi.

Viestimet ovat keskimäärin julkaisseet yli puolet tiedotteista, joiden funktiot ovat palvelun väliaikaisesta muuttumisesta tiedottaminen (esim. ”Niittäjäntien saneeraustyöt alkoivat”), kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista tiedottaminen (esim. ”Tamperelaiset voivat arvioida valtuuston tahdon toteutumista”) sekä palvelujärjestelyistä ja toiminnasta tiedottaminen etukäteen (esim. ”Hervannan tori avoinna myös lauantaisin”). Edellä mainitun tyyppisten tiedotteiden läpimeno kuvastaa hyvin sitä, että viestimet mielellään julkaisevat kuntalaisten arkielämään kiinteästi liittyvää informaatiota; toimivat kuntalaisen palveluroolissa (ks. luku 3.1.1.). Kuvio 4. kuvastaa myös sitä, että parhaiten viestimissä menevät läpi tiedotteet, jotka kertovat *tulevista* asioista ja muutoksista (paitsi tapahtumapuffien osalta). Aamulehden kunnallistoimittajan sanoja lainaten ”lukijoille tiedotetaan, mitä on menossa tai tulossa ja varsinkin, mitä on tulossa”; ”kunnallistoimittajien tehtävä on nimenomaan kertoa sellaisesta, joka on tulevaa, tulossa päätökseen, jotta ihmiset voisivat reagoida, jos haluavat”. (Saari 2004). YLEn Hämeen uutisten uutispäällikkö muotoilee mielipiteensä asiasta seuraavasti: ”asioista pitää kertoa silloin, kun ne on vielä jossain tietyssä vaiheessa eikä kun on lyöty viimeinen nuijanisku ja ne alkaa olla ohi” (Ojala 2004). TV-Tampereessa edetään kuitenkin suunnitelmista kertomisen suhteen mielellään kaupungin aikataulun mukaisesti: ”Emme lähde jokaista keskeneräistä asiaa sorkkimaan, vaikka toimituksella olisikin asiasta ja sen etenemisestä sisäpiirin tietoa. Mieluummin odotamme, kun viranomaiset tulevat itse asian kanssa esiin. Mikäli kyseessä on asia, josta kaupunki ei omaehtoisesti kerro, ja se on mielestämme kertomisen arvoinen, niin luonnollisesti kysymme, ja teemme jutun.” (Mäkinen 2004.)

Myös teemahaastattelujen perusteella kaikki viestimet pitävät tärkeimpinä tiedotteita, jotka kertovat suunnitelmista, palvelujen väliaikaismuutoksista ja kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista. TV-Tampereessa ei korosteta minkään funktion erityistä tärkeyttä, mutta vähemmän merkittävänä viestin pitää haku- ja määräajoista kertomista sekä tapahtumien puffaamista (Mäkinen 2004). Aamulehden toimittajan mukaan hakuajoista kertominen taas on tärkeää (Saari 2004). Myös Radio 957 kertoo uutisoivansa kaikki haku- ja määräaikoja koskevat tiedotteet (Luoto 2004). Näkemuserot johtunevatkin viestinten luonteesta: Aamulehdessä ja Radio 957:ssä on enemmän tilaa tai aikaa julkaista pienempiäkin aiheita. Radio 957 pitää tärkeänä myös tiedotteita, joissa raportoidaan toimintaa jälkikäteen. Asioiden seuranta ovat monet kuuntelijat toivoneet. (Luoto 2004.)

Taulukossa 5. on eroteltuna viestimittäin, miten tiedotteet ovat funktioittain tarkasteltuna menneet tutkimusjaksolla lävitse. Koska viestinten väliset erot eivät ole tiedotteiden määrillä mitattuina kovin suuria, viestinten väliset erot eivät ole tilastollisesti yleistettävissä. Ne kuitenkin kertovat tilanteesta tutkimusjaksolla.

Vertailtaessa tiedotteiden läpimenoa niiden funktioiden suhteen viestinten välillä ei ole paljonkaan eroja. Neljä parhaiten läpi menevää funktiota ovat kaikilla muilla paitsi YLEn Hämeen uutisilla samat: suunnitelmista tiedottaminen, palvelun väliaikaisesta muuttumisesta tiedottaminen, kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista tiedottaminen ja palvelujärjestelyistä tiedottaminen etukäteen. Esimerkiksi Aamulehdessä ovat menneet läpi kaikki palvelujen tilapäismuutoksista (esim. katuremonteista) kertovat tiedotteet.

Kunnallistoimittajan mukaan ”ne on juuri tavalliselle lukijalle sen arkipäivän asioista tiedottamista, joka on hyödyllistä heille” (Saari 2004). Täydelliseen läpimenoön voi vaikuttaa myös se, että tilapäismuutostiedotteiden asiasisällöt ovat usein lyhyitä, ja nimenomaan lyhyistä uutispätkistä Aamulehden Tampere & naapurit -sivulla on pulaa (Saari 2004).

YLEn Hämeen uutiset eroaa muista viestimistä siinä, ettei se ole julkaissut yhtäkään palvelun väliaikaisesta muuttumisesta kertovaa tiedotetta eikä myöskään hakuajan tai määräajan alkamisesta tai päättymisestä kertovaa tiedotetta. Tämä johtunee siitä, etteivät koko Hämeen alueelle lähetettävät tv-uutiset keskity uutisoimaan korostetusti Tampereeseen liittyvistä asioista, ja siten Tamperetta koskevat pienet, koko Hämettä koskemattomat paikallisasiat jäänevät uutisoimatta. Tampereen Radiossa sen sijaan tällaiset tiedotteet menevät hyvin läpi esimerkiksi juontojen välissä (Ojala 2004).

Taulukko 5. Läpimenneet tiedotteet viestimittäin tiedotteen funktion mukaan										
	Aamulehti		Tamperelainen		TV-Tre		YLE/Häme		Tiedotteita yhteensä	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Haku-/määräajan alku/ päättyminen	5	71	3	43	2	29	0	0	7	100
Kuntalaisosallistumisesta tiedottaminen	10	91	6	55	6	55	2	18	11	100
Palveluista tiedottaminen etukäteen	18	75	15	63	15	63	4	17	24	100
Palvelun väliaikaisesta muutoksesta tiedottaminen	4	100	3	75	2	50	0	0	4	100
Suunnitelmista tiedottaminen	4	80	4	80	4	80	2	40	5	100
Tapahtuman puffaaminen	11	34	11	34	5	16	2	6	32	100
Toiminnan raportointi jälkikäteen	9	56	7	44	5	31	2	13	16	100
Yhteensä	61	62	49	49	39	39	12	12	99	100

Tamperelaisen päätoimittajan mukaan hakuajoista ja kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista kertovat tiedotteet menevät Tamperelaisessa yleensä vielä enemmän läpi kuin mitä taulukossa 5. näkyy (Niemelä 2004).

Aamulehden uutispäällikkö nostaa haastattelussa esiin vielä yhden tiedotteen funktiotyyppin, jota ei ole mukana tutkimuksen funktioluokituksessa: sen, että kerrotaan jonkin organisaatiossa käynnissä olevan prosessin etenemisvaiheista silloinkin, kun niillä ei ole vielä mitään konkreettista vaikutusta mihinkään: ”Tyyliin ’Seminaari pohti Työn tiet-projektin edistymistä ja päätti jatkaa toimintaansa’. Tällaiset näin, että virkamiehet kokoontuivat ja joivat kahvia ja --”. Tällaisista aiheista ei ainakaan Aamulehden tehdä juttuja. (Torvinen 2004.) Tutkimusjakson aikana julkaistuista Tampereen kaupungin tiedotteista kaksi on melko lähellä edellä kuvatun kaltaista ”prosessiuutisointia”, mutta tässä tutkimuksessa molemmat on luokiteltu funktioltaan tapahtumapuffeiksi, vaikkeivät ne kerroakaan suurelle yleisölle avoimista tapahtumista: 22.3. julkaistu tiedote ”Kuntien verkkoviestijät kokoontuvat Tampereelle”, jossa kerrotaan, mitä asioita Suomen kuntien verkkoviestijät tulevat seminaarissa pohtimaan ja että tällaista kuntien välistä yhteistyötä verkkopalvelujen kehittämiseksi tehdään. Toinen on 16.4. julkaistu tiedote ”Tampere

Crossing -seminaari 4.–5.5.”, jonka uutinen on se, että eri alojen asiantuntijat ja yritysten avainhenkilöt kokoontuvat ”tulevaisuusaiheiseen” seminaariin Tampere-taloon. Kumpikaan tiedote ei ole mennyt missään tutkituista viestimistä lävitse. Molemmat tiedotteet ovat sisällöllisesti suppeita, etenkin Tampere Crossing -seminaarista kertova, ja uutiskärki niissä on se, että Tampereella järjestetään valtakunnallinen tapahtuma. Tapahtumat eivät suoranaisesti, ainakaan sillä hetkellä, vaikuta konkreettisesti kuntalaisten tai minkään muunkaan tahon asioihin. Kyseessä lieneekin kaupunkimarkkinointi (”Tampere pitää kuntalaisille suunnattujen verkkopalvelujensa kehittämistä niin tärkeänä, että järjestää aiheesta valtakunnallisen seminaarin kuntien kesken”, ”Tampereella järjestetään merkittävä seminaari”). Kaupunkimarkkinointiin taas tiedotusvälineiden edustajat suhtautuvat teemahaastattelujen perusteella melko epäluuloisesti – paitsi jos kaupunkiin liittyvä positiivinen aihe on iso valtakunnallisestikin suhteutettuna, esimerkiksi että Tampere on pärjännyt loistavasti kuntien imago tutkimuksessa, ja kun väline itse omista lähtökohdistaan asettuu Tampereen ääneksi, liputtaa Tampereen hienouden puolesta. Voi myös olla, ettei edellä mainittuja tiedotteita ole edes tarkoitettu ensisijaisesti medialle, vaan ne on julkaistu ainoastaan verkossa suorana viestinä sidosryhmille (muiden kuntien verkkoviestijät; asiantuntijat ja yritysten edustajat, joita tulevaisuusseminaari saattaisi kiinnostaa) ja toisaalta myös kaupunkimarkkinointina kuntalaisille tyyliin ”Tampereen kaupunki kehittää ja kehittyy”. Tutkittavat tiedotteethan on poimittu kaupungin verkkosivujen arkistosta eikä niistä varmasti tiedä, ovatko ne kaikki päätyneet toimituksiin.

3.2. Tiedotteiden sisältämät kaupunkistrategiaa tukevat tai horjuttavat viestit

Tampereen kaupungilla on kuntalaisten, luottamushenkilöiden ja virkamiesten yhdessä muotoilema kaupunkistrategia, ”Kaikem paree Tampere”. Se on visio siitä, millainen Tampereen halutaan olevan, ja näkemys siitä, miten kaupungin toimintaa pitäisi kehittää. Strategia tarkistetaan vuosittain ja sen hyväksyy kaupunginvaltuusto. Kaupunkistrategian visio vuodeksi 2012 kuuluu seuraavasti: ”Tampere on kestäväällä tavalla kasvava kansalaisten tietoyhteiskunta ja osaamisen keskus. Sen toiminta perustuu rohkeaan aloitteellisuuteen, hyvään palveluun, laajaan verkottumiseen ja seutuyhteistyöhön.” (Kaikem paree Tampere 2004). Kaupungin viestintäohjeissa korostetaan, että kaupungin koko organisaation viestinnän tulisi tukea kaupunkistrategian toteuttamista. (Tampereen kaupungin viestintäohjeet 2004, 5). Tässä luvussa tarkastellaan, mikä on mediatiedotteiden osuus kaupunkistrategian tukemisessa.

Tutkimusta varten määriteltiin yhdessä kaupungin viestintäjohtajan ja tiedotuspäällikön kanssa seitsemän kaupunkistrategianmukaista ”avainviestiä” (ks. taulukko 6.); kaupunkistrategian päälinjat purettiin yksittäisiksi viesteiksi. Tutkimuksessa tiedotteista on analysoitu 1) onko niissä jokin kaupunkistrategiaa tukeva vai 2) kaupunkistrategiaa horjuttava avainviesti, vai 3) onko tiedotteissa lainkaan kaupunkistrategiaan liittyvää avainviestiä¹⁹. Avainviestianalyysi antaa osviittaa siitä, miten tiedotteissa on välitetty

¹⁹ Yhdessä tiedotteessa voi olla useita eri avainviestejä tukevia tai horjuttavia aineksia, mutta jokaisesta tiedotteesta on merkitty vain avainviesteistä tärkein se, joka on korostetuimmassa asemassa (esim. tiedotteen kärkenä, pääsisältönä). Avainviesti on koodattu, jos yksikin avainviestin kriteereistä täyttyy. Esim. viestiä ”Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus” on tiedote voinut tukea tai horjuttaa vain

strategisia viestejä. Onko kaupungin strategiaa tuettu vai horjutettu, vai ei kumpaakaan? Avainviestianalyysin tuloksia tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon, että viestien määrittäminen aineistosta on melko subjektiivista. Tutkijan on toisinaan pitänyt lukea viestit ”rivien välistä”. Jos esimerkiksi tiedote kertoo, että kaupunki lisää omalääkäripalveluja tuntuvasti, on tästä tiedotteesta merkitty, että se tukee strategista viestiä ”Laadukkaat palvelut asukkaille”. Tiedotteen ei siis ole tarvinnut sisältää kirjaimellisesti lausetta ”Tampereen terveystalot ovat laadukkaat” tms. Vastaavasti tiedote, joka kertoo kaupungin talouden heikentyneen, horjuttaa ”Vakaa talous” -viestiä. Pääsääntönä avainviestin merkitsemisessä tutkijalla on ollut se, että viesti on tiedotteen sisällöstä selkeästi erotettavissa; avainviestejä ei ole hakemalla haettu ja tulkittu tiedotteista.

Taulukko 6. Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva / horjuttava avainviesti tiedotteessa			
Avainviestit	Tukeva	Horjuttava	Yhteensä
	<i>N</i>	<i>N</i>	<i>N</i>
”Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö”	9	6	15
”Laadukkaat palvelut asukkaille”	12	2	14
”Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus”	9	0	9
”Kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja”	4	0	4
”Tiivis seudullinen yhteistyö”	2	0	2
”Vetovoimainen kasvukeskus”	1	0	1
”Vakaa talous”	0	1	1
Avainviestejä yhteensä	37	9	46
Ei havaittavaa avainviestiä			53
Tiedotteita yhteensä			99

Kuten taulukosta 6. voi havaita, kaupungin tiedotteista yli puolet on ollut sellaisia, joissa ei ole ollut havaittavissa strategisia viestejä lainkaan, ei kaupunkistrategiaa tukevia eikä sitä horjuttavia. Vajaassa puolessa tiedotteista niitä on kuitenkin ollut. Suurin osa havaituista avainviesteistä, noin neljä viidesosaa, on ollut kaupunkistrategiaa tukevia. Viidesosa avainviesteistä on kuitenkin ollut kaupunkistrategiaa horjuttavia.

Noin kolmasosa kaupunkistrategiaa tukevista tiedotteista tuki viestiä ”Laadukkaat palvelut asukkaille”. Moni näistä tiedotteista kertoi uusista järjestelyistä, joilla parannetaan kuntalaisten palvelutilannetta, tai raportoi tiettyjen palvelujen tilanteen Tampereella olevan hyvä, esimerkiksi että kaikki tamperelaislapset saavat päivähoitopaikan.

Kaupunkistrategiaa horjuttavista tiedotteista suurin osa oli tiedotteita, jotka horjuttivat viestiä ”Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö”. Tämä johtuu siitä, että tutkimusjakson aikana julkaistiin kuusi tiedotetta, jotka koskivat Tampereen ilmanlaadun hetkellistä heikkenemistä. Ilmanlaadun epäpuhtauksien raja-arvon ylityksistä tiedottaminen on lakisääteistä. ”Laadukkaat palvelut asukkaille” -viestiä horjuttivat tiedotteet, joissa kerrottiin vanhustenpalveluja uhkaavista säästöistä sekä huumenuorten hoitopaikkaongelmista.

”kulttuurin keskus” -asian osalta, mutta analyysiin on merkitty tiedotteen tukevan / horjuttavan koko avainviestiä.

Luvussa 5.2.3. tarkastellaan, mitä kaupunkistrategiaa tukevia tai horjuttavia viestejä tiedotusvälineissä julkaistut jutut sisältävät.

3.3. Paikalliset viestimet tiedottamisen kohteina

Tässä luvussa selvitetään tiedotusvälineiden edustajien teemahaastatteluihin perustuen, mitä kunnallisasioiden uutiskriteerejä Aamulehden, Tamperelaisen, YLEn Hämeen uutisten, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten, Hervannan sanomien ja Radio 957:n toimituksissa pyritään noudattamaan. Entä minkälaiset kunnallisjutut tiedotusvälineiden mielestä ovat hyviä? Miten toimitukset käytännössä hyödyntävät kaupungin tiedotteita tehdessään juttuja?

Luvussa 3.3.3. tiedotusvälineiden edustajat arvioivat, miten Tampereen kaupungin tiedotus heidän viestimensä kannalta toimii. Joukossa on myös joitakin kehitysehdotuksia.

3.3.1. Viestinten uutiskriteerit ja näkemykset kunnallisjournalismista

Teemahaastattelujen perusteella kaikissa viestimissä noudatetaan kunnallisjournalismin suhteen pääasiassa perinteisiä uutiskriteerejä, joista itsestäänselvin uutisten suhteen on ajankohtaisuus. Koska kaikki viestimet kokevat tehtäväkseen myös kuntalaisten palvelun, juttuja tehdään myös sellaisista Tampereen kaupungin asioista, jotka yleisten uutiskriteerien kannalta eivät ylittäisi uutiskynnystä, esimerkiksi erilaisista hakuajoista ja katuremonteista. Viestimistä Aamulehdellä, YLEn Hämeen uutisilla, Hervannan Sanomilla ja Radio 957:llä uutiskriteerit ovat kirjallisina toimittajien käytössä, TV-Tampereessa ja Tamperelaisessa ne ovat omaksuttuna käytäntönä.

Aamulehden uutispäällikön mukaan tärkeimmät Aamulehden uutiskriteereistä ovat paikallisuus, kiinnostavuus ja koskettavuus. Tamperetta koskevat aiheet painottuvat muun Pirkanmaan kustannuksella. Uutispäällikkö kertoo, että joskus asia voi olla kiinnostava, vaikkei se olisi kovin merkittävä: ”Tampereella pienempikin asia on kiinnostavampi kuin ympäristössä, koska se yleensä koskee useampia ihmisiä.” (Torvinen 2004.) Kunnallisuutisoinnissa tehdään myös juttuja, jotka eivät täytä kiinnostavuuden kriteeriä: ”Onhan nää aivan epätoivoisia jotkut aiheet kiinnostavuuden kannalta. Tee nyt kiinnostava jostain kuntayhteistyöstä. Sitten vaan käytetään ammattitaitoa, että saadaan siitä ei-kiinnostavasta asiasta juttu, ja kyllä siitä aina ainakin vähän kiinnostavampi saadaan.” (Torvinen 2004.) Aamulehti pyrkii myös olemaan positiivinen, sillä lukijatutkimuksissa on kritisoitu sitä, miksi ”kaiken pitää olla kurjaa ja mälsää ja miksi on vain ikävää elämää” (Torvinen 2004). Aamulehden toimittaja kuvailee uutisvalintaa seuraavasti: ”Se on täällä takaraivossa, että mikä on uutinen ja mikä ei. Sen ei tarvi olla iso uutinen, mutta se on kiinnostava, se on jotenkin hätkähdyttävä, erikoinen, tai sitten toisaalta sellainen, joka kiinnostaa monia kaupunkilaisia. Heillehän me kirjoitetaan näitä juttuja eikä virkamiehille tai poliitikoille. -- Ajattelen yleisesti, että tämä on kova juttu tai sellainen tärkeä juttu, joka pitää kertoa lukijoille.” (Saari 2004.) Uutispäällikön mielestä hyvä kunnallisaiheinen juttu on sellainen, joka ”kertoo jostakin oikeasta muutoksesta tai täyttää kuntalaisen palvelukriteerin”. Toimittajan mukaan hyviä juttuja ovat ”sellaset, jotka herättää keskustelua vaikka jossain Tammelan torin toripöydässä tai Nalkalan torilla”. (Torvinen 2004, Saari 2004.) Huonoa kunnallisjournalismia uutispäällikön mielestä ovat ”byrokratiauutiset jotka jää byrokratian tasolle, ne on suunnattu ehkä virkamiehille. Piiri

alkaa pyöriä liian pientä piiriä. Ja niitäkin on meidän lehdessä paljon.” (Torvinen 2004.) Toimittajan mukaan rutiiniuutisia, joissa kerrotaan, että lautakunta päätti sitä ja tätä, mutta joissa ei kerrota, mitä se päätös tarkoittaa, pitäisi tehdä vähemmän. Päätös pitäisi aina avata lukijalle. (Saari 2004.)

Tamperelaisen päätoimittajan mukaan heillä ensimmäinen lähtökohta kaikessa uutisvalinnassa on paikallisuus ja nimenomaan tamperelaisuus. Naapurikuntien asioita Tamperelaisessa seurataan vähemmän ja valtakunnallisia asioita ei lainkaan. Muiksi kriteereiksi päätoimittaja mainitsee uutuuden, läheisyyden ja koskettavuuden. ”Me aika paljon noteerataan Tampereen kaupungin asioita, että mitä tapahtuu kaupungissa.” (Niemelä 2004.) Tamperelainen keskittyy asioihin, jotka koskettavat valtaosaa kaupunkilaisista, ei esimerkiksi yksittäisiin, eri kaupunginosiin liittyviin pikkuasioihin. ”Eräs toimintaa ohjaava tekijä on se, mikä vaikuttavuus [asialla] on, ratkaisulla, minkä kunta tekee, niin sitä tärkeempi se on meidän kannalta.” Vaikkakin ”kaikestahan löytää mielenkiintoisen näkökulman, jos vaan jaksaa kaivella”. (Niemelä 2004.)

TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten tärkein uutiskriteeri on niin ikään paikallisuus Tampereeseen painottuen. Kanava ei uutisoi valtakunnallisista asioista, ”ellei niistä löydetä selvää linkkiä Pirkanmaalle”. (Mäkinen 2004.) TV-Tampere noudattaa kunnan asioista uutisoidessaan yleisiä uutiskriteerejä. Niistä toimittaja nostaa esiin koskettavuuden; yksittäisiä ihmisiä koskettavista pienistä asioista ei tehdä juttuja. Hän myös korostaa, että se, kuinka mahdollista aihe on kuvittaa, on tärkeä kriteeri tv:n uutisvalinnassa. Kriteerinä on myös kansalaiskeskustelun palveleminen. Toimittajan mukaan TV-Tampereen uutisten kohderyhmä ovat erityisesti ”vähän iäkkäämmät katsojat” ja ”ihmiset, jotka normaalistikin seuraa asioita vähän enemmän”. (Mäkinen 2004.) Hänen mukaansa tästä syystä uutisissa korostuvat kaupunkiin liittyvät aiheet, ”me ei olla jätetty tämmöisiä nk epämuodikkaita uutisaiheita [kuten kaupungin talous], jotka toisaalla ei menis missään tapauksessa läpi”. Toimittajan mielestä hyvä kunnallisuutinen on sellainen, joka sitoo monia näkökulmia yhteen, ja mahdollisesti sellainen, jossa on riita-asioita. ”Ne on aina mielekkäämpiä kuin se, että mennään kysymään virkamieheltä jostain asiasta.” Toimituksen kiireinen aikataulu kuitenkin usein aiheuttaa sen, että monia eri näkökulmia ei ehditä juttuun hakea. (Mäkinen 2004.)

YLEn Hämeen uutisten kaikkein tärkein uutiskriteeri on uutispäällikön mukaan koskettavuus ja merkittävyys, mutta tärkeä on myös asian kiinnostavuus. ”Mutta [kiinnostavuus] ei välttämättä ole se ykköskriteeri just noissa kunnallisissa tiedotteissa, vaikka se saattaa olla joissain muissa uutisissa.” (Ojala 2004.) Kiinnostavuudella hän tarkoittaa tässä asiaa, joka ”julkisesti kiinnostaa ihmisiä”. Kunnallisasioista voidaan tehdä juttuja, jos asiat merkitsevät jotakin kuntalaisen elämässä, vaikka ko. asiat eivät sinällään olisi yleisesti kuntalaisia kiinnostavia. Muita kriteerejä Hämeen uutisissa ovat luotettavuus ja yllättävyys. (Ojala 2004.) Uutispäällikön mielestä hyvää kunnallisjournalismia edustavat jutut, joissa on löydetty ”uutta näkökulmaa siihen, miten kaupunkilaisten asioista päätetään”, tai jutut, joissa on jokin riita-asia. Toimittajien vähyden takia Hämeen uutiset kuitenkin tekee paljon uutisia esityslistojen varassa. Myös kuntalaisten kanssa keskustelemalla saa uutispäällikön mukaan hyviä juttuideoita: ”Usein ne on niitä parhaita juttuja, jotka sillain tulee.” (Ojala 2004.)

Hervannan Sanomat on kaupunginosalehti, ja sen tärkein uutiskriteeri paikallisuus rajautuu erityisesti Kaakkois-Tampereen alueelle. ”Tietysti jonkin verran tällaiset yleiset kaikkia kaupunkilaisia koskevat asiat, esimerkiksi terveydenhoito, niin niitäkin käytetään, koska ne

koskee myös hervantalaisia. -- Mutta voi olla, että me tarkemmin pyritään kampaamaan läpi [esitys-]listat kuin Aamulehti, ja pienempiin asioihin tartutaan. -- Joku valojen rakentaminen johonkin puistoon tai muuta, niin se ei pirkanmaalaisittain ole iso asia, mutta meille paikallisille ihmisille se voi olla ihan mielenkiintoinen.” (Kangas 2004.)

Paikallisradio Radio 957:n uutisvalinta pohjautuu ennen kaikkea siihen, että uutinen liittyy Tampereeseen. Kaupungin asioita radio uutisoi paljon. ”Tampereen kaupunkihan on meidän paras uutislähde, ja toivon tietysti toisin päinkin niin, että me oltais se heidän paras kanava, mistä kaupunki saa tiedotteensa läpi.” (Luoto 2004.) Radio 957 on määritellyt kuuntelijatyypin, jolle juttuja tehdään: ”Tämmönen Masa 37 vee. Aina ajatellaan, mikä Masaa kiinnostais. -- Me suunnataan lähetystä enemmän miehille. Meillä on enemmän mieskuuntelijoita, sitten taas Iskelmäradiolla on naisia. Heillä on tää, oliks se Jaana vai mikä se on, 35.” (Luoto 2004.) ”Masa” on samalla myös kunnallisasioille uutiskriteeri: ”Masa on työssä oleva tamperelainen mies, rivitalo ehkä, kerrostalokolmio, kaks kolme lasta. Vaimo käy työssä, heillä on ehkä kaks autoa ja he on kiinnostunu päivähoitoasioista ja kouluasioista, liikuntapaikoista, ja totta kai kaikki kaavoitusasiat kiinnostaa, mihin tulee omakotitontteja. Siis tällaset ihan tavalliset kolme–neljäkymppisen asiat. -- Kaupungissa tapahtuu valtavan suuria asioita, joita on hankala minuutin uutispätkässä selvittää. Meidän linja on, että me tehdään nopeesti ja ollaan reaalijassaa tässä ja nyt, ollaan tulipalopaikalla, ollaan onnettomuuspaikalla, ollaan kaupungin budjetti-infossa. Lehdet kertoo huomenna sen nippelitiedon, meidän tehtävä on välittää nopeesti se akuuttitieto.” (Luoto 2004.)

3.3.2. Miten toimitukset käsittelevät tiedotteita?

Mitä tiedotteelle tapahtuu, kun se saapuu toimituksen faksiin tai toimittajan sähköpostiin? Kuka päättää, tehdäänkö aiheesta juttu? Miten tiedotetta hyödynnetään? Viestinten edustajien teemahaastatteluissa selvitettiin myös näitä asioita.

Aamulehdessä kunnallisasioihin erikoistuneet toimittajat seuraavat kaupungilta saapuvia tiedotteita ja päättävät melko itsenäisesti, mistä tehdään juttu (Saari 2004). Toimittajat keskustelevat uutispäällikön kanssa, miten jutut tehdään ja miten ne sijoitetaan lehteen. Uutispäällikkökin katsoo kaupungin tiedotteet läpi ”päällisin puolin” ja varmistaa, että tärkeät aiheet tehdään isoiksi uutisiksi (Torvinen 2004). Jos tiedotteen aiheesta päätetään tehdä sähköistä isompi juttu, tiedotteesta hyödynnetään lähinnä perusfaktat ja lisätiedon antajan yhteystiedot, eli lisätietojen antajalle saatetaan soittaa. Jutussa voidaan ottaa sama näkökulma kuin on tiedotteessa, mutta usein kaupungin näkökulma ei yksipuolisuudessaan riitä. (Saari 2004.) Jos tiedote antaa aiheen tehdä lyhyen sähköuutisen, tiedote voi mennä läpi lähes sellaisenaan. ”Mitä varten mun pitäis sitä muuttaa, jos toinen toimittaja on sen ammattitaidolla kirjoittanut? -- Lähinnä saatan vaihtaa kappaleitten paikkaa. Tiedottaja on ikään kuin hukannut sen meidän mielestä uutisen jonnekin sinne väliin, niin mä nostan sen kärkeen tai kirjoitan uuden ingressin ja otsikon.” (Saari 2004.) ”Mutta ei sitä cöpypasteta ja pistetä ihan sellaisenaan” (Torvinen 2004). Myös tiedotteissa olevia valmiita asiantuntijoiden sitaatteja voidaan käyttää: ”On ehkä enemmän pikkuasioissa alettu taipuun, että kyllä se [sitaattilause] sieltä [tiedotteesta] käy. Isommassa jutussa kerrotaan, että ’tiedotteessa sanoo’. Se pitäskin olla periaatteena, että ihminen ei luule, että me ollaan ite soitettu.” (Torvinen 2004.)

Kaikki Tamperelaisen toimittajat voivat halutessaan lukea toimitukseen saapuvia tiedotteita, mutta toimitussihteeri on se, jolla on ”se viimeisin tieto, mitä materiaalia on olemassa” (Niemelä 2004). Tamperelaisessa on kahdesti viikossa toimituskokous, jossa

päätetään, kuka tekee juttuja mistäkin aiheista, ja tilanne elää aina taittopäivään asti. Päätoimittaja kertoo, että ”toimitussihteerin kanssa katotaan, mitä aineistoa on kertynyt, mitä pannaan mihinkin kohtaan, mitä on etukäteen ehkä sovittu, mitä on viime hetkessä tullu, ja tehdään siinä päätös sitten”. (Niemelä 2004.) Hän sanoo, että jos tiedotteella ”on merkitystä enemmän kuin suhteessa johonkin toiseen tiedotteeseen, niin se asetetaan tärkeysjärjestykseen, ja jos on kiire ja tiedote on lyhyt, ytimekäs, se voidaan panna vaikka sellaisenaan lehteen”. Jos tiedotteen teksti on informatiivista eikä kyseessä ole mikään kiistanalainen asia, tekstiä ei välttämättä editoida, ellei sitten tilanpuute vaadi tiedotteen lyhentämistä; ”miksi tehdä turhaa työtä?” (Niemelä 2004). Samoin tiedotteen valmiita asiantuntijarepliiikkejä saatetaan käyttää jutussa riippuen siitä, kuinka merkittäviä lainaukset ovat. Jutussa voi myös olla sama näkökulma kuin tiedotteessa: ”En mä ymmärrä, minkä takia lähtökohtaisesti pitäisi aina joka ikisessä asiassa ottaa joku vastakkainen tai oma tai muu.” Tiedotteisiin merkittyjä lisätietojen antajia hyödynnetään myös Tamperelaisessa usein. (Niemelä 2004.)

Pirkanmaan tv-uutisilla on joka arkipäivä aamulla toimituspalaveri, jossa päätetään, mitä sinä päivänä uutisoidaan, erityisesti mistä tehdään inserttejä eli leikattuja uutisjuttuja. ”Se pakka tietysti elää niissä sähkeuutisissa, mitä tehdään.” (Mäkinen 2004.) Jos tiedotteen antamasta aiheesta tehdään insertti, toimittaja kertoo, ettei lainaa tekstiä suoraan tiedotteesta: ”En mä halua suoraan plagioida.” Insertissä pitäisi hänen mukaansa ”pureksia asiaa” itse. Myöskään suoria asiantuntijasitaatteja ei insertteihin tiedotteesta kopioida: ”Mikäli se repliikki on niin oleellinen, niin me haemme sen itse, elikkä mennään käytännössä haastattelemaan sitä henkilöä.” (Mäkinen 2004.) Sähkeuutisissa sen sijaan voidaan lainata valmistakin sitaattia sanomalla, että esimerkiksi ”kaupunginjohtaja Rantasen mukaan...” Jos tiedotteeseen valittu näkökulma on asian kannalta relevantti, sitä voidaan käyttää jutussakin, mutta ”niitä omia näkökulmiakin on hyvin suotavaa miettiä”. Usein jutunteossa hyödynnetään tiedotteeseen merkittyä lisätietojen antajaa. (Mäkinen 2004.)

YLEn Hämeen uutisissa uutispäällikkö yleensä ensimmäisenä silmäilee saapuvat tiedotteet ja antaa aiheet toimittajille työstettäväksi. ”Uutispäällikkö on meillä se, joka yleensä ne ekana katsoo ja vastaa siitä, että ne on mennyt, luettu läpi. Aika lailla uutistoimittajat ja uutisjuontajat meillä tekee itsenäistä työtä, että he nappaa, mutta usein uutispäällikkö kysyy sitten, että ootko huomannu, ootko tehny siitä mitään.” (Ojala 2004.) Monet toimittajista voivat itsenäisesti päättää juttujen teosta, ja uutispäällikön kanssa keskustellaan siitä, mihin järjestykseen uutiset lähetyksessä laitetaan. Jos tiedotteen pohjalta tehdään juttu, tiedotteen tekstiä ei käytetä sellaisenaan: ”Radio- ja tv-kieli ja lauseet on niin lyhyitä ja pitää olla niin selkeitä, että sitä [tiedotteiden] kirjoitusasua pitää kyllä muuttaa. Tiedotteet on tehty kirjoitettuun muotoon, ja se, mitä radiosta ja tv:stä tulee, on puhuttua tekstiä. Siinä pitää huomattavasti selkeemmin ja konkreettisemmin sanoa se asia.” (Ojala 2004.) Jos Hämeen uutiset tekee tiedotteen aiheesta sähköttä laajemman uutisjutun, joka sisältää haastattelua, haastateltavana on usein se, joka on merkitty tiedotteeseen lisätiedon lähteeksi. Hämeen uutiset kuitenkin pyrkii uutispäällikön mukaan saamaan juttuun myös jonkun toisen haastateltavan, usein kuntalaisnäkökulman. Tiedotteiden sisältämiä suoria sitaatteja heillä ei yleensä käytetä. (Ojala 2004.)

Hervannan Sanomissa toimituksen muodostavat päätoimittaja ja toimitussihteerit. Molemmat käsittelevät tiedotteita. Lisäksi lehdellä on joitakin avustajia. ”Toimitussihteerit ihan itsenäisesti työskentelee, napsii sieltä jutunaiheita ja tekee ja pistää menemään. Me pyritään jokaisen lehden jälkeen aina kättelemään, että mitä juttuja tulee seuraavaan

lehteen ja taittopäivää varten me pikku juttuja, pätkiä, keräillään milloin mistäkin--, lyödään sinne järjestelmään odottamaan taittopäivää ja osa niistä käytetään, osa ei. Pyritään käyttämään niitä paikallisia pätkiä ainakin. Kesän aikana on kyllä jouduttu siitä vähän lipsumaan, että käytetään yleisempiäkin pätkiä kuin ihan paikallisia asioita.” (Kangas 2004.) Tiedotteita käytetään paljon sellaisenaan. Myös tiedotteissa olevia valmiita sitaatteja voidaan hyödyntää: ”Meidän tyyppinen lehti, että joutuu pienellä henkilökunnalla työskentelemään kovalla kiireellä, niin meille ne [sitaatit] sopii hirveän hyvin. Jos kaupungin tiedotus lähettää meille tekstin, johon on pantu repliikit joltain henkilöltä, niin sen henkilön täytyy olla repliikkinsä takana. -- Vaikkakin kyllä mä oon yrittänyt patistella vähän näitä meidän muitakin avustajia ja sijaisia ja toimitussihteeriä, että lyhennelkää, pätikikää ja ei ihan suoraan sentään.” (Kangas 2004.)

Radio 957:ssä uutistoimittaja seuraa tiedotteita ja päättää, milloin niistä tehdään uutisia. ”Yleensä mä teen sille jotain heti siinä. Vaikka olis kyseessä ens viikolla jostakin rataverkon suunnitelmista järjestettävä tilaisuus, niin mä teen siitä aina kaks riviä nyt heti paikalla, niin silloin meidän ihmiset kuulee siitä monta kertaa jo ennen kuin se varsinainen juttu on akuutti. Ja jos on kyseessä joku tän päivän tiedote, Satakunnansilta on poikki, niin se lähtee saman tien eetteriin, siinä on korkeintaan puoli tuntia viivettä.” (Luoto 2004.) Uutistoimittaja pyrkii joskus rakentamaan uutislähetysten jonkin teeman mukaan: ”Että okei, sosiaalipuolen asiat on tänään, jos on sosiaalilautakunta illalla. Siellä on ’päivähoitopaikkoja lisätään näin ja mummoja kärrätään tonne’, että on vähän teemoittainkin [lähetysksiä]. Ja sitten mä koitan sitä Masaa²⁰ ajatella, otan vielä urheilua vähän pidemmästi. Mutta kyllä Masallakin on mummo, tai sen äiti on Koukkuniemessä.” (Luoto 2004.) Tiedotteiden tarjoamia lisätietojenantajia Radio 957:n toimittaja käyttää usein haastateltavina, mutta tiedotteen tekstiä pitää radiouutista varten käsitellä: ”Siinä saattaa olla ensin pitkät liirum laarumit siitä, miten on aikanaan tehty jotain ystävyyskuntasopimuksia sinne tänne tonne ja hirvittävän pitkä ensimmäinen virke. Mä lyhennän sen yleensä ihan muutamaan sanaan, että se on iskevä ja nopee, ja sitten vasta rupean kertomaan siitä. Voin sitten ottaa suoraakin tekstiä.” (Luoto 2004.)

3.3.3. Viestinten arviot kaupungin tiedottamisesta

Teemahaastattelussa tiedotusvälineiden edustajia pyydettiin arvioimaan, miten Tampereen kaupungin tiedotus heidän viestimensä kannalta toimii. Tiedottaako kaupunki riittävästi ja olennaisista asioista? Mitä mieltä toimittajat ovat tiedotteista? Miten tiedonhankinta kaupungilta ylipäättään onnistuu?

Tiedottamisen määrästä ja laadusta:

Kaikkien viestinten edustajien mielestä kaupunki tiedottaa määrällisesti riittävästi toiminnastaan, vaikkakin puolet haastatelluista toivoisi tiedotteita vielä enemmänkin. Eri toimialojen ja niiden yksiköiden tiedottamisen määrässä on lähes kaikkien haastateltujen mukaan eroja, ”toiset tiedottaa aktiivisemmin, toiset laiskemmin” (Kangas 2004). Puolet haastatelluista kaipaa lisää tiedotteita sosiaali- ja terveystoimesta, koulutustoimialalta sekä kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialalta. Yksi haastateltavista toivoo tiedotteita myös Tampereen Vedeltä ja Tampereen Sähkölaitokselta, toinen keskushallinnolta tiedotteita, jotka kertovat kaupungin rahojen käytöstä. Yhdyskuntapalvelujen tiedottamisen määrään kaikki ovat tyytyväisiä, tosin moni kertoo seuraavansa niitä asioita erityisesti esityslistoilta, varsinkin

²⁰”Masa 37 vee” on Radio 957:n kuviteltu kuuntelijatyyppejä, jonka oletetun kiinnostuksen mukaan uutisvalintoja tehdään, ks. viestinten uutiskriteerejä käsittelevä luku 3.3.1.

kaavoitusta: ”Mä seuraan sitä niin kuin haukka, kun se on asia, joka eniten vaikuttaa ihmisen elinpiiriin. Tuleeko viereen vaikka kymmenkerroksinen kerrostalo.” (Saari 2004.)

Tiedotettavien asioiden suhteen kaikilla paitsi yhdellä haastateltavista on toiveita. Aamulehden uutispäällikön sanoja lainaten ”kaupunki tiedottaa paljon ja helpoista asioista” (Torvinen 2004). Teemahaastattelujen perusteella kaupungin tapahtumatiedotus pyörii hyvin, samoin tiedottaminen kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista, erilaisista haku- ja määrärajoista sekä palvelujen tilapäismuutoksista. Toisin sanoen kaupunki lähettää hyvin tiedotteita kuntalaisten arkielämään liittyvistä ajankohtaisista tai lähitulevaisuuden tapahtumista, tilaisuuksista ja palvelumuutoksista, eli ns. kuntalaispalvelutiedotteita, ”ihan kelpo täytettä, kun pitää olla pätkä uutista” (Torvinen 2004). Sen sijaan puolet haastatelluista haluaisi saada enemmän tiedotteita kaupungin ja sen eri toimialojen suunnitelmista ja asioiden valmistelusta: ”näitä alkupään asioita, että mihin suuntaan ollaan menossa” (Torvinen 2004). Pelkät esityslistat eivät riitä suunnitelmista kertomiseen. ”Se, että me käytetään lähes kaikki [suunnitelmista kertovat tiedotteet], kertoo sen, että niitä vois tulla enemmän, jolloin me otettais vaan ne meidän mielestä tärkeimmät tiedotteet. Että olis valinnan varaa. -- Eihän kaikki asiat ole esityslistalla, siellä on vaan sellaisia asioita, joista päätetään. Toimialoilla tapahtuu paljon muutakin, ois kiva kuulla niistä.” (Saari 2004.) ”Ei niistä [suunnitelmista] koskaan kerrota riittävästi. -- Paljon löytyy sellaisia, jotka tulee vaan yllättäen, ne on jonkun lautakunnan listalla ja yhtäkkiä joku päätös.” (Niemelä 2004.) Erityisesti haluttaisiin kuulla sosiaali- ja terveystoimen, koulutustoimialan sekä liikunta- ja vapaa-aikatoimialan suunnitelmista. Aamulehden uutispäällikkö toivoo lisää valmisteluvaiheen tietoa myös suurista hankkeista: ”Isoista meneillään olevista projekteista työryhmä mielellään miettii tykönänsä niin kauan kuin voi eikä kerro välistä mitään, tyyliin pormestari tai raiteet tai tää sote-uudelleenarvointi. Kysymyksessä on kuitenkin huikeat summat ja jokaista meitä koskeva asia.” (Torvinen 2004.) Uutispäällikkö toteaa myös seuraavaa: ”Isot, oikeat, vaikeat, möhkälemäiset, ristiriitaiset asiat, niistä pitäis tiedottaa enemmän. -- Asiaa ei pitäisi jättää pelkästään tiedotusportaan tehtäväksi. -- Että tiedottamisen ymmärtäisivät tehtäväkseen virkamiehetkin. He ymmärtävät sen kyllä sillä tavalla, että he vastaavat, kun kysytään, mutta minkäänlaista oma-aloitteisuutta ei ole. Kaupungin johto on jotenkin pessyt kätensä, että okei, tässä on tiedotusosasto, hoitakaa, jonka jälkeen asia ei koske meitä muita.” (Torvinen 2004.) Hervannan Sanomien päätoimittaja on huomannut, että joillakin toimialoilla ”valmistellaan asioita vielä vähän vanhakantaisesti, -- siten, että valmistellaan kertomatta asioista julkisuuteen ja halutaan tuoda valmiita päätöksiä. -- Ehkä avoimuutta [saisi olla] lisää.” (Kangas 2004.)

Puolet haastatelluista toivoisi erillisiä tiedotteita luottamuselinten tärkeistä yksittäisistä päätöksistä, varsinkin, kun kaikkiin viestimiin ei lähetetä päätöspöytäkirjoja lainkaan. Tamperelaisen päätoimittaja toivoisi saavansa kaupungin viestinnältä tietoa myös eri hallintokuntien päälliköiden ja kaupunginjohtajan päätöspöytäkirjoista. ”Ne on julkisia asiakirjoja, mutta niitä ei koskaan ole missään. -- Niissä usein luiskahtaa semmosia asioita läpi, jotka olis kuntalaisten kannalta ihan mielenkiintoisia. Ne voi olla vähäpätöisiä päätöksiä periaatteessa olevinaan, mutta kuitenkin hallintokunnan päällikkö on voinut päättää ihan tärkeän asian, ja niitä ei todellakaan saa selville -- muuten kuin että pitäis mennä suurin piirtein joka päivä plärään kaupungille päätöspöytäkirjoja.” (Niemelä 2004.)

Kaupungin tiedottajia pidetään viestimissä pääasiassa ammattitaitoisina ja palveluhalukkaina, ja he ovat myös hyvin tavoitettavissa. ”Ihan pätevää porukkaa, ei ole siitä yhtään mutisemista. -- Aina tietoa tulee ja eteenpäin ohjataan. -- Kyllä sieltä aina jonkun kiinni saa väistämättä.” (Niemelä 2004.) ”Ainakin semmoiset, joilla on vankka

toimittajatausta, ymmärtää, mitä tiedotusvälineet haluaa” (Saari 2004). ”Musta tuntuu, että siellä on hirveen motivoitunutta väkeä” (Luoto 2004). Monet haastatelluista kaipaavat tiedottajilta useammin juttuvinkkisoittoja. ”Henkkoht aktiivisuus, kontaktointi ja muu puhelimella puhuminen -- sitä vois olla ehkä vähän enemmän. Mä en tarkoita, että pitäis viikoittain soitella läpättää, mutta aina muutaman kerran vuodessa ois jotain.” (Niemelä 2004.) Kaikki haastatellut kertovat, että soittavat itse tiedottajalle harvoin ja silloinkin lähinnä käytännön asioissa, esimerkiksi kun halutaan lisätietoja tiedotustilaisuuden järjestelyistä tai kuvausaiheista. Toimittajat soittavat asiantuntijoille suoraan, ja vain jos sellaista ei ole tiedossa, joko kaupungin puhelinvaihteeseen – ”siellä tunnetaan ihmiset” (Luoto 2004) – tai tiedottajalle. Kritiikkiäkin tiedottajista esitetään: ”Kirjoittamaton sääntö on, että jos toimittaja ymmärtää itse kaivaa esiin jonkin uutisen, niin sen jälkeen ei tehdä saman päivän aikana tiedotetta asiasta kaikille muille, ja kaupunki ei aina tätä noudata. -- Suurin osa varsinkin niistä, joiden kanssa on toimittu koko ajan, ne tietää sen, että se on semmonen herrasmiessääntö. Samoin kuin herrasmiessääntö on, että embargoa ei rikota meidän puoleltamme.” (Torvinen 2004.)

Tiedotusvälineiden edustajat kiittävät kaupungin järjestämää vuosittaista viranhaltijoiden, tiedottajien ja toimittajien tapaamista, ja toivovat perinteen jatkuvan. ”Siellä pääsee vähän lähemmin keskustelemaan asioista” (Luoto 2004). Haastatelluista yksi ei erityisemmin kaippaa tiedottajien ja toimittajien keskinäisiä tapaamisia.

Tiedotteiden lähettämiskanavasta ja -ajankohdasta:

Kaupunki lähettää tiedotusvälineille tiedotteensa sekä faksitse että sähköpostitse. Lisäksi tiedotteet yleensä julkaistaan verkossa. Haastateltujen viestinten edustajien mielestä tämä järjestely on hyvä. Sähköpostia käyttävät kaikki, mutta jos tiedotteet tulisivat vain sähköpostilla, moni toimittajista joka tapauksessa tulostaisi ne. Sen sijaan faksin teksti on jo valmiiksi paperilla. Tosin Hervannan Sanomien päätoimittajan mukaan faksi on ”vähän turhakin jo nykyään”, kun sähköpostilla saapuvan tiedotteen saa sähköisessä muodossa, jolloin ”ei tarvii naputtaa itse niitä juttuja” (Kangas 2004). Muutamien mielestä faksilla saapuva tiedote on hyvä varmistus siksi, koska sähköpostissa voi olla teknisiä ongelmia ja koska kiireessä sähköpostia ei tule niin usein luettua. Tiedotteet myös saattaisivat hukkua muun sähköpostin joukkoon.

Suurin osa haastatelluista kertoo saavansa kaupungin tiedotteet yleensä toimitustyön kannalta sopivaan aikaan, vaikkakin niitä tulee vaihtelevasti eri aikoihin päivästä. Se, milloin viestimen pitäisi viimeistään saada tiedote, jotta juttu ehtii seuraavaan lehteen tai seuraavaan uutislähetkseen, vaihtelee kuitenkin viestimittäin. Televisiouutiset tarvitsevat uutisjutun tekemiseen enemmän aikaa kuin lehdet, koska jutuntekoon kuuluu kuvaaminen ja editoiminen, ja juttuja tehdään saman illan läheteksiin. YLEn ja TV-Tampereen tv-uutiset toivovatkin tiedotteita mielellään aamupäivällä kello 12:een mennessä. ”Jos tiedote tulee kello 15, niin kyllä se sähköpostilla menee, mutta jos kello 14 tulee joku tiedote, joka me katsotaan, että se on ehdottomasti insertin paikka, niin se siirretään seuraavalle päivälle. Eli mitä aikaisempaan kellonaikaan sen parempi.” (Mäkinen 2004.) Myös Aamulehti ja Tamperelainen ottaisivat tiedotteet mielellään aamupäivän aikana, Aamulehti viimeistään ennen kello 14:ää, koska ”sitten siinä on vielä aikaa reagoida, jos se antaakin aiheita johonkin isompaan” (Saari 2004). Kaksi kertaa viikossa ilmestyvän Tamperelaisen taittopäivät ovat tiistaisin ja perjantaisin, ja jos tiedote niinä päivinä saapuu kello 15:n jälkeen, se ei ehdi seuraavaan lehteen. Radio 957:n uutistoimittaja toivoo tiedotteita mahdollisimman aikaisin aamulla, tai jopa edeltävänä iltana; tällöin tiedotteeseen voisi

laittaa 'vapaa julkaistavaksi' -ajankohdan: ”Silloin meillä ois aikaa kääntää sitä ja vääntää ja tehdä siihen äänet ja hakea siihen muutakin tietoa” (Luoto 2004). Hervannan Sanomien päätoimittajan mukaan heidän lehtensä, joka niin ikään ilmestyy kahdesti viikossa, ei ole ”niin nopea, että tarvittais [tiedotteita] tiettyyn kellonaikaan” (Kangas 2004).

Kuten jotkut haastatelluista viestintien edustajista edellä toteavat, journalistisen työn kannalta on parempi saada tiedote mahdollisimman aikaisin, jotta siitä halutessa ehtii päivän aikana tehdä isommankin jutun. Iso juttu sisältää aina lehden oman panoksen ja sitä myötä usein myös jonkin muun näkökulman kuin mitä tiedotteessa on. Tähän liittyen TV-Tampereen toimittaja toteaa seuraavasti: ”On aina tää perinteinen konsti, mikä liittyy tiedottajan ja toimittajan suhteeseen, että mitä myöhemmin tietty tiedote tulee, sen vähemmän mahdollisuuksia toimittajalla on kehittää omia näkökulmia. Jos sä haluat viestin läpi mahdollisimman sillä tapaa, mitä sä itse haluat, niin mitä lähempänä se on tätä [toimituksen] deadlinea, niin sen parempi [tiedottajalle]. Elikkä tietysti toimittajat toivoo, että mitä aikaisemmin se tulee, niin sen parempi journalismin kannalta.” (Mäkinen 2004.) Tosin, jos tiedote ei ole aiheeltaan tärkeä, se voidaan siirtää seuraavan päivän juttulistalle.

Mitä tulee negatiivisiin asioihin, ihanteellisinta olisi, jos kaupunki ehtisi tiedotteillaan tiedottamaan asioista viestimille, ennen kuin viestimet itse ehtivät uutisoimaan asiat. Hervannan Sanomien päätoimittaja pohtii, että ”ihan herkullisia jutunaiheita on noussut sieltä puolelta [koulupuolelta] ja ehkäpä vähän huonon tiedottamisenkin ansiosta, on noussut asioita keskusteluun. Pienten koulujen yhdistämiset hallinnollisesti isompiin oli viime talvena asia, Aamulehdessäkö se nousi esille, joka keskustelutti meidän lehdessä ja lehden palstoilla kovasti ja josta ei etukäteen tiedotettu mitään, vaan jossain palaverissa oli päätetty, että tämmönen tehdään. -- Se nousi nyt jotenkin äkkiä esille ja se nostatti sitten kovasti tunteita tuolla vanhempien keskuudessa. Jos sitä ois jotenkin valmisteltu etukäteen, niin se ois ehkä rauhallisemmin järjestynyt se asia.” (Kangas 2004.)

Tiedotteiden sisällöstä, rakenteesta ja luotettavuudesta:

Kaikissa viestimissä ollaan teemahaastattelujen perusteella pääosin tyytyväisiä kaupungin tiedotteiden sisältöön: useimmiten tiedotettava tieto on olennaista, uutinen on löydettävissä – vaikkakin parin haastatellun mielestä sitä joutuu joskus kovasti etsimään – ja tiedotteen kieli sekä rakenne ovat selkeät. ”Pitää olla kyllä ihan tampio toimittaja, jos ei ymmärrä niistä, mitä siellä ajetaan takaa” (Niemelä 2004). ”Hyviä tiedotteita ne on, oikein hyvin laadittuja” (Kangas 2004).

Sähköisistä viestimistä YLEn Hämeen uutisten uutispäällikkö ja Radio 957:n toimittaja sanovat, että tiedotteet ovat joskus turhan pitkiä ja vaikeasanaisia, jolloin uutinen voi hukkua sekaan, ja yksi tiedote saattaa sisältää liian monta asiaa. ”Samaan tiedotteeseen on kerätty kaikki mahdollinen maan ja taivaan väliltä. Mieluummin semmosia lyhyempiä ja enemmän selvästi, mikä siinä on se asia.” (Ojala 2004.) ”Kyllähän se [uutinen] sieltä löytyy. Mä ymmärrän sen, että hallintokunnissa täytyykin olla tämmöstä kapulakieltä, että ei tule sitten väärissä paikoissa olevia pilkkuja, jotka muuttaa sen sanoman ihan pääläelleen. Mutta ei sen kielen tarttis siellä tiedotteessa enää olla niin [kapulakieltä]. -- Toivon, että sitä tekstiä olis vähän jotenkin muokattu, vähän enemmän lisätietoa. Että siitä olis jo muokattu alkeellinen mitä tää vaikuttaa -tiedote, jonka perusteella voi lähteä soittamaan lisää faktaa.” (Luoto 2004.)

Toisaalta Aamulehdessä nimenomaan toivotaan sellaisiakin tiedotteita, joihin olisi samaan tiedotteeseen koottu monia ajankohtaisia asioita, eikä tiedotteen tarvitse olla valmis juttu. ”Koulutoimi lähetti semmosen kaks liuskaa, tällaisia lyhyitä tietoiskuja aiheiksi, että mitä koulussa tapahtuu nyt tänä syksynä, ihan juttuaiheita. -- Mikä tahansa toimiala voisi silloin tällöin lähettää tietoiskuja, että nyt on tällaista menossa ja tällaista tulossa. Eihän me voida tietää, mitä jossain koulutoimissa tapahtuu taikka sosiaalitoimissa. Ei tarvi olla aina valmiita juttuja. -- Tiedotteissa voisi olla rakenne sellainen, että se uutinen olisi alussa. -- Mutta ei [tiedottajat] välttämättä tiedä, mikä on meille uutinen. On tärkeää, että ne asiat on siellä ylipäätään. Meidän asia on kaivaa sieltä se uutinen.” (Saari 2004.) ”Niissä [tiedotteissa] on se juttumainen tavoite, mitä mun mielestä ei niin paljon tarvis olla. Mun mielestä ne saisi olla jotenkin niin kun että asia, asia, asia.” (Torvinen 2004.)

Kaikissa tutkimusjaksolla julkaistuissa kaupungin tiedotteissa ei ole tarjottu lisätietoja antavaa henkilöä yhteystietoineen. Viestinten edustajien mielestä kuitenkin olisi suotavaa, että tiedotteisiin olisi merkitty ainakin yksi lisätietojenantaja, ”joka kertoo käytännön puolen, että mitä siitä seuraa” (Saari 2004). YLEn Hämeen uutisten uutispäällikön mukaan heitä voisi olla 2–3, sillä se nopeuttaisi toimittajien työtä (Ojala 2004). Viestinten edustajista kolme kritisoi sitä, ettei kaupungin tiedotteisiin merkitty lisätietojen antaja aina ole tavoitettavissa tiedotteen julkaisemisen jälkeen: ”Jos sitä [yhtä] ihmistä ei saakaan kiinni, niin se on ihan hölmö. -- Ei pidä laittaa sinne lisätietojen antajaksi ihmistä, jota ei todella saa sillä hetkellä kiinni. Kun se tiedote lähetetään, pitää varmistaa, että siitä pari tuntia sen jälkeen se ihminen on saatavissa kiinni.” (Ojala 2004.) ”Varsin usein on niin, kun on selvästi päivään liittyvä asia, niin se [lisätietojen antaja] on vuosilomalla, se on jossain matkalla, se on jossain palaverissa. Kun siinä [tiedotteessa] on puhelinnumero, on raivostuttavaa lähteä kysymään lisätietoja joltain ihmiseltä, joka ei selvästi ole paikalla. -- Sitten täytyy kaivaa joku [muu]. -- Se ei aina helposti onnistu, kun on tietty hierarkia, eliikä käytännössä byrokratiassa on päätetty, kuka saa tiedottaa mistäkin asiasta. Sen byrokratian purkaminen on monta kertaa hyvin ongelmallista, koska tää henkilö, jonka nimi on siinä [tiedotteessa], on tavoittamattomissa myös sille henkilölle, joka tietäisi asiasta yhtä paljon, mutta se ei saa siitä kertoa, kun se tarvis luvan siltä [tavoittamattomissa olevalta] henkilöltä.” (Mäkinen 2004.)

Jos tiedotettava asia ulottuu monen ihmisen asiantuntemuksen alueelle, TV-Tampereen toimittaja toivoo, että tiedotteeseen kirjattaisiin kaikkien eri asiantuntijoiden yhteystiedot ja kerrottaisiin, kuka osaa kertoa mistäkin asiaan liittyvästä aihepiiristä (Mäkinen 2004).

Teemahaastattelujen mukaan lehdet hyötyvät siitä, että tiedotteissa on myös joitain valmiita asiantuntijoiden repliikkejä. Lehtijuttuihin niitä lainataan silloin tällöin, etenkin kiireessä, ja jos lainaus sisältää jotakin merkittävää. ”Kokonaisia haastatteluja ei kannata ruveta lähettelemään, kyllä me hoidetaan ne sitten itse, mutta tällaisia avainlauseita voi olla siellä tai kommentteja pari kolme, siitä pääsee liikkeelle itte helposti” (Niemi 2004). Sähköisissä viestimissä valmiita repliikkejä ei juuri hyödynnetä, koska sähköiset viestimet pyrkivät haastattelemaan henkilöt aina itse.

Aamulehden uutispäällikön mielestä on hyvä, että kaupungin tiedottajat erottelevat toisistaan tiedotteet ja kutsut: ”Perusvirhe monella amatööritiedottajalla on se, että se sekottaa kutsun ja tiedotteen, jolloin voi mennä ohi, että siellä on kellonajat ja tällaset. Kaupunki nyt ammatillisena osaa kyllä sen.” (Torvinen 2004.)

Teemahaastattelujen perusteella viestimet luottavat siihen, että kaupungin tiedotteiden asiatiedot ovat oikein. Toimittajat kuitenkin suhtautuvat siinä mielessä kriittisesti, että huomaavat, jos tiedote on yksipuolinen tai jos siinä on kaunisteltu asiaa. ”Kaupungin tiedotteita pidetään meillä hyvin luotettavina, mutta -- kyllähän toimittajassa elää aina epäily. -- Kaupungilla on tietyt intressit, ei kaupunkikaan tiedota tietyistä asioista, mutta se tiedottaa hyvin mielellään tietyistä asioista.” (Mäkinen 2004.) ”Jos on jotain negatiivista asiaan liittyvää, ei sitä kerrota. [Tiedotteissa] on aina se siloteltu kuva.” (Saari 2004.) ”Ei he varmastikaan laita siihen [tiedotteeseen], että tiedossa on hirveet jonot, kun kahdeksan terveyskeskusta suljetaan. -- Meidän pitää tehdä se, se ei ole heidän tehtävä.” (Ojala 2004.) ”Joskus saattaa tulla sellanen, että -- pitäiskö tätä vielä kaivaa vähän enemmän, mutta -- ei niin [tehdä], että kun otetaan tiedote kouraan, aletaan heti syynäämään, että missäs täällä nyt se pihvi on, missäs täällä on se valhe ja missäs täällä on se pimitetty asia. Ei sillä tavalla lähdetä jahtaamaan sitä asiaa.” (Niemelä 2004.) ”Mutta ei mun mielestä kaupungin tiedotteissa semmosta selkeätä kaunistelemaa sävyä ole. Ihan rajulla kädellä kerrottiin näistä madonlukuistakin, mitä nyt joudutaan tekemään, että on eletty yli varojen.” (Luoto 2004.) Radio 957:n toimittaja kuitenkin kertoo esimerkin kaupungin tiedotteesta, joka ei ollutkaan luotettava: ”Istut kuus tuntia Hatanpään päivystysasemalla. Just on edellisenä päivänä tullut kaupungilta tiedote kauniisti kuinka ei ole ruuhkia, niin kyllä tulee semmonen olo, että hei, mua on jymäytetty tosi pahan kerran. Siihen on pakko puuttua. Semmoisia asioita tulee tosi paljon.” (Luoto 2004.)

Tiedotustilaisuuksista:

Haastatelluista kolmen mielestä kaupunki järjestää tiedotustilaisuuksia riittävästi. ”Tää on ihan hyvä tahti, ei mistään kissanristiäisistä kannata ruveta järjestämään. -- Semmosista vähän isommista kysymyksistä, niin niistä sitten.” (Niemelä 2004.) Neljän haastatellun mielestä kuitenkin tiedotustilaisuuksia voisi järjestää useamminkin. Niitä toivotaan mm. sosiaali- ja terveystoimissa sekä koulutustoimialalla valmistelussa olevista asioista. Tiedotustilaisuuksia voisi Radio 957:n toimittajan mielestä järjestää myös pienistä asioista, ja itse tilaisuus voisi olla kestoltaan melko lyhyt: ”Nyt on ollut niin valtavan isoja, kun on nää liikennesysteemit. Vois olla lyhyempi, pienemmistä asioista ja napakampi. -- Sinne on koottu muutama asiantuntija jostain uudesta parkkihallista tai jostain ja sitten selkeesti sanottu, että tilaisuus kestää vartin, jonka jälkeen on aikaa haastatteluille.” (Luoto 2004.)

Sekä Radio 957:n että TV-Tampereen toimittajat kritisoivat tiedotustilaisuuksien aikataulua: ”Tiedotustilaisuuksien järjestämisessä sähköistä mediaa tyydyttävällä tavalla on oikeestaan hyvin paljon kaupungilla petraamista” (Mäkinen 2004). Jutunteon kannalta ongelmia aiheuttaa se, jos tiedotustilaisuus järjestetään liian myöhään päivällä. TV-Tampereen toimittaja kertoo, että he joskus joutuvat tekemään haastattelun jo ennen tiedotustilaisuutta, jos tilaisuus on iltapäivällä. Tai sitten siitä ei tehdä inserttiä lainkaan, ”koska me emme tuotannollisesti ehdi sitä tehdä”. (Mäkinen 2004.) Sekä TV-Tampere, YLE Häme että Radio 957 toivoisivat, että tiedotustilaisuudet järjestettäisiin jo aamulla, viimeistään aamupäivällä ennen kello 12:ta. Lehdissä toimitustyö ei ole yhtä kiireistä eivätkä lehtien edustajat ehdotakaan mitään aikarajaa tiedotustilaisuuksille. Käytännössä kuitenkin lehtien osalta tiedotustilaisuuksien ajankohtaan pätee sama kuin tiedotteiden lähettämisen ajankohtaankin: mielellään ennen kello 14:ää, jotta toimittaja ehtii halutessaan tehdä aiheesta isommankin jutun.

Radio 957:n toimittaja arvostelee sitä, että viestimille annetaan haastatteluja jo ennen tiedotustilaisuutta: ”Käytäntö on mennyt paljon siihen, että monet välineet tekee jo

etukätehen, ne menee sinne jo yhdeksältä. -- Info alkaa kymmeneltä. Me käkitään siellä sitten kaks tuntia ja kuunnellaan kaikki mahdolliset näkökulmat, ja sit ei ole aikaa enää tehdä kunnon juttua.” (Luoto 2004.) Edeltävään kommenttiin liittyy myös TV-Tampereen toimittajan kritiikki liian pitkistä tiedotustilaisuuksista ja sähköisen median kannalta hankalasta aikataulutuksesta: ”Virkamiehet sais esitellä asiaa korkeintaan 45 minuuttia. Sitten sen jälkeen, kun alkaa keskustelu, -- joka saattaa syödä 30 minuuttia, -- pitää muistaa, että sähköinen media ei hyödy siitä millään tapaa, eikä myöskään siitä kuluneesta 45 minuutista muuta kun saa sen tiedon siinä. -- Jos on 45 minuutin tiedotustilaisuus, sen jälkeen ne kysymykset voidaan rajata selvästi johonkin 10 minuuttiin, koska kuitenkin nää kirjoittavien viestimien toimittajat, jotka kysynee, pääsääntöisesti ei ne kysy niitä avainkysymyksiä siinä, kyllä ne soittaa perään, jos niillä on jotain ekstratietoo. Se menee helposti egotrippailuks ja siinä tulee tilanne, jossa virkamiehet rupee puhumaan keskenään.” (Mäkinen 2004.)

Lehtien edustajien mielestä kaupungin tiedotustilaisuudet ovat hyvin järjestettyjä. ”Varsinkin kaavoituksessa kaupunki on tosi ammattilainen. Siellä on kuvista lähtien kaikki. Osaat vaan ottaa ja sulla on väline sitä käyttää, niin sehän on kuin Manulle illallinen. -- Eka juttu meneekin varmaan vähän niiden [= kaupungin] armoilla. Sen jälkeen siitä hyödystä voi ruveta ajattelemaan, että toimisko omakin pääkoppa. -- Kaupunki ei sorru semmoseen virheeseen, että kutsuu toimittajan lounaalle. Ei toimittaja sinne syömään halua, se haluaa tietonsa ja se haluaa ulos sitten. -- Pelkässä lounastilanteessahan on ihan mahdoton haastatella, ihmisiähän on levällään ja erillään, ne on kamalimpia [tilaisuuksia].” (Torvinen 2004.)

Kaikkien haastateltujen mielestä tiedotustilaisuuksien ehdottomasti paras hyöty on se, että siellä ovat samassa paikassa läsnä kaikki tiedotettavasta asiasta vastaavat asiantuntijat ja usein myös korkeassa asemassa olevia viranhaltijoita. Helpottaa toimitustyötä, kun ei tarvitse itse etsiä henkilöitä ja sopia haastatteluja kaikkien kanssa erikseen. ”Sinne saadaan paikalle edustava leegio niitä tyyppejä, jotka vastaavat siitä kaupungin puolesta, joilta voi sitten kysellä lisää ja tarvittaessa vaikka pistää sanallisesti seinää vasten jostakin tietystä kysymyksestä” (Niemelä 2004). ”Kun toimittaja saa sieltä faktan, niin se voi sen jälkeen ruveta tekeen lisätöitä, että se saa tiedotustilaisuuden lisäksi jotain. Sen ei tarvi soitella pitkin ja poikin kaupunkia ja yrittää päästä kokousten väliin, tavoittaa juuri se, joka tietää juuri tämän palasen. -- Siellä [tiedotustilaisuudessa] on paikalla juuri ne oikeat ihmiset. -- Sittenhän se on vaan toimittajan ammattitaito, että älyääkö se kysyä. Jos siellä istuu vaan turpa rullalla, niin se ei ole tietysti kaupungin vika.” (Torvinen 2004.) ”Joskus mennään tiedotustilaisuuteen ihan sillä, että siellä on oikeat ihmiset paikalla, ja emme tee juttua edes siitä tiedotustilaisuudessa esillä olevasta asiasta. Me voidaan nostaa joku ihan toinen asia esille.” (Mäkinen 2004.)

TV-Tampereen toimittaja toivoo, että tiedotustilaisuuksia järjestettäessä ajateltaisiin jo valmiiksi kuvitusaiheita tv-juttuihin. ”Jos puhutaan jostain rakennuksesta, johon ei käytännössä edes pääse sisälle, -- niin olis hyvä varmistaa, että sinne pääsee kuvaaja sen päivän aikana kuvaamaan, ettei meidän tarvitse varmistaa kymmenen portaan kautta kuvauslupaa itse sinne paikkaan. -- Meillä jää joistakin asioista juttu tekemättä ihan pelkästään sen takia, että ei löydy mitään järkevää kuvitusta. -- Nyt niitä ei kaupungin tiedotuksessa aktiivisesti itse mietitä. Nuotion Jorma²¹ oli semmonen, joka mielti, ja jos pidettiin kouluterveydenhoidosta tiedotustilaisuus, niin se järkkäs, sano että tiekkarin

²¹ Tällä hetkellä eläkkeellä oleva sosiaali- ja terveystoimen entinen tiedotuspäällikkö.

jälkeen voitte mennä sinne ja sinne, siellä on kouluterveydenhoitaja, jolta on kysytty etukäteen, että häntä saa kuvata, ja siellä on oppilas, jonka kanssa on varmistettu, että häntä saa kuvata. Se on meidän kannaltamme ihan siis ensiarvoinen asia.” (Mäkinen 2004.)

Tiedonhankinnasta viranhaltijoilta ja toimihenkilöiltä:

Kaikki haastatellut kertovat, että kaupungin hallinnon edustajilta saa yleensä hyvin tietoa silloinkin, kun viestin itse aktiivisesti sitä hakee. Kaksi haastatelluista kuitenkin huomauttaa, että tiedonsaanti riippuu siitä, kuka henkilö on kyseessä. Pari haastatelluista kertoo, että välillä on hankala saada toivomaansa henkilöä haastateltavaksi: ”Monta kertaa parhaita asiantuntijoita olis ne, jotka itse tekee sitä työtä, ajatellaan jollain katuosastolla. Vaikka se heidän näkökulma ei olis ihan yhtä kattava ja laaja kuin sillä esimiehellä tai esinaisella, niin he ei sitten kuitenkaan haluakaan. -- He on arkoja, he sanoo että ei he, kun tuo on aina ennenkin sanonut. Ja sitten kieltämättä tulee ne semmoset, että no kun tästä asiasta on kysymys, niin siltähän kysytään. Matti Joelta kysytään aina, kun on satama-asiat kyseessä. Tulee vähän semmoset urat.” (Ojala 2004.) Samoja hyviksi tiedettyjä puhujia saatetaan hyödyntää sähköisten viestinten jutuissa usein tosin senkin takia, että toimittajalla on kiire ja vähemmän hyvien puhujien juttuja joutuu enemmän editoimaan (Luoto 2004). Byrokraatiakin on joskus haastattelun saamisen hidasteena: Tiedotusvelvollisuus on ehkä annettu esimiehelle, ja kun toimittaja haluaa haastatella työntekijää, tämä joutuu pyytämään luvan esimieheltään. Tästä aiheutuu monia soittoja, ennen kuin haastattelua lopulta päästään tekemään. (Mäkinen 2004.)

Jos asia, josta viestin kysyy, on kaupungille arkaluonteinen tai josta kaupunki ei vielä halua kertoa, tiedonsaanti viranhaltijalta tai toimihenkilöltä on vaikeampaa. Vastuuta saatetaan siirrellä henkilöltä toiselle tai kommentoinnista voidaan kieltäytyä. ”Siinä se pallottelu on usein pidempiaikaista, mutta -- jos vain henkilöt saa kiinni, niin voi lyödä topin, että hei, teillä jollakin on tästä asiasta nyt kommentointivelvollisuus. -- Virkamiehellä on tiedotusvelvollisuus.” (Mäkinen 2004.) ”Kyllä ne yleensä jotain vastaa, vaikka pyörittelee sitten, vaikei suoraan vastais kysymyksiin. Kyllä jonkun lausunnon saa.” (Saari 2004.) Aamulehden uutispäällikön mukaan kaupungin viranhaltijoilta saa kysyttäessä hyvin tietoa arkaluonteisistakin asioista: ”Jos sä oot älynnyt soittaa sille virkamiehelle, niin kyllä ne vastaa. Mutta se juuri, että mistäpä kuulet koko asiasta kysyä. Se on mun mielestä se juttu. Mutta ihmiset, jotka on tuolla töissä, ovat mielestäni hyvin ymmärtäneet kuitenkin jo vähän joka tasolla sinänsä sen, että kun toimittaja soittaa, sille vastataan.” (Torvinen 2004.) Sen sijaan uutispäällikkö toivoisi aktiivista tiedottamista myös hallinnon edustajilta: ”Että riittävän varhaisessa vaiheessa tiedottaisivat ja kertoisivat edes heille [tiedottajille], että he voivat kertoa eteenpäin. -- Ja eihän se nyt pieni aktivoituminen tiedottajiltakaan pahaa tekisi. -- Että kaivavat -- sen tiedon sitten, että -- eikö tästä saa nyt jo [tiedottaa], jos ei heitä esimies erityisesti kiellä.” (Torvinen 2004.)

Kouluarvosanat kaupungin tiedottamiselle:

Tiedotusvälineiden edustajia pyydettiin antamaan kaupungin tiedottamiselle kouluarvosana asteikolla 4–10. Seitsemän haastatellun antamien arvosanojen keskiarvo on 8. Arvosanoja annettiin tyydyttävästä kiitettävään, 7:stä 9:ään. Haastateltavat perustavat antamansa arvosanat tässä luvussa aiemmin esitelyihin näkemyksiin. Lähes jokaisen mielestä kaupungin tiedottaminen on oleellisesti parantunut muutaman viime vuoden aikana. Arvosanojen perusteluiksi esitettiin lisäksi vielä seuraavia yksittäisiä mielipiteitä: Tiedottamisen määrä ja avoimuus on lisääntynyt, siihen on tullut ammattimaista otetta ja

tiedottajat ovat motivoituneita. Tiedotteet eivät ole kovin yksipuolisia eikä tietoa tarkoituksellisesti juurikaan pantata. Kritiikkiä tiedottaminen saa kuitenkin siitä, että tiedotustilaisuudet eivät ole sähköisten medioiden osalta hyvin järjestettyjä ja tiedotustilaisuuksia voisi olla vähän enemmän. Jotkut kaupungin yksiköistä tiedottavat liian vähän erityisesti suunnitteluvaiheen asioista. Yksi haastatelluista kritisoi, että kaupungin tiedottamisen painopiste tuntuu olevan enemmän oman median tekemisessä, esimerkiksi nettisivuilla. Hän toivoisi painopistettä siirrettävän tiedotusvälineille tiedottamiseen. Toisin sanoen, perinteisemmäksi tiedottavan tahon ja tiedotusvälineen suhteeksi: että kaupunki ei tekisi niinkään journalismia suoraan kuntalaisille ja sidosryhmille vaan että journalismi tuotettaisiin tiedotusvälineiden kautta. Tiedottavan tahon näkökulmasta on kuitenkin mielekästä viestiä myös suoraan kuntalaisille, sillä siten voidaan varmistaa, että myös kaupungin oma näkökulma ja perustelut saadaan esiin, mikä ei aina ole mahdollista median välityksellä.

3.4. Yhteenveto

Viiden viikon tutkimusjaksolla (22.3.–25.4.2004) Tampereen kaupunki julkaisi yhteensä 99 tiedotetta. Niistä 73 meni läpi ainakin johonkin tutkituista neljästä viestimestä. Parhaiten tiedotteet menivät läpi Aamulehteen (62%), toiseksi eniten Tamperelaiseen (50%), kolmanneksi eniten TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisiin (39%) ja vähiten YLEn Hämeen uutisiin (tv) (12%). Myös Radio 957:ssä ja Hervannan Sanomissa²² kaupungin tiedotteet menevät viestintien edustajien kertoman mukaan hyvin läpi. Keskimäärin eniten tiedotteista menivät läpi asumiseen, rakentamiseen, kaupunkisuunnitteluun, liikenteeseen sekä sosiaali- ja terveysasioihin liittyvät tiedotteet.

Analyysin perusteella kaupunki tiedottaa eniten erilaisista tapahtumista, usein kulttuuriaiheisista, mutta viestintien uutissivuilla tapahtumatiedotteet menevät heikosti lävitse. Asioiden valmisteluvaiheista ja muista suunnitelmista kaupunki taas tiedottaa vähän, mutta viestimissä tällaiset tiedotteet menevät hyvin lävitse, paremmin kuin minkään muun tyyppiset tiedotteet. Tiedotusvälineiden edustajat toivovat lisää tiedotteita ja tiedotustilaisuuksia nimenomaan suunnitteluvaiheesta olevista asioista. Suunnitelmista kertovat tiedotteet palvelevat viestintien tehtävää herättää ja ylläpitää julkista keskustelua kaupungin asioista, samoin tekevät kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista kertovat tiedotteet, jotka niin ikään ovat aineiston parhaiten läpi menneitä tiedotetyyppejä. Toinen tärkeä viestintien tehtävä on kuntalaisten palvelu näiden arkeen liittyvissä asioissa. Siksi viestimissä menevät melko hyvin läpi myös tiedotteet, jotka kertovat palvelujen väliaikaisista muutoksista, kuten katuremonteista. Kiteyttäen sanoen viestimiin menevät parhaiten läpi *tulevista* asioista ja *muutoksista* kertovat tiedotteet (paitsi tapahtumapuffit). Tiedotuksen tulisikin panostaa nykyistä enemmän avoimeen tiedotukseen jo asioiden valmisteluvaiheissa. Etenkin hankalista ja kiistanalaisista asioista tiedottaminen jo niiden valmisteluvaiheissa on tärkeää. Jos päätöksiä tehdään suljetusti, siitä saattaa seurata kaupungille negatiivista julkisuutta.

Tutkimusjaksolla julkaistuista tiedotteista noin kolmannes tuki tavalla tai toisella kaupungin strategisia tavoitteita. Näitä tavoitteita horjuttavia "avainviestejä" oli vastaavasti luettavissa noin kymmeneksessä tiedotteista. Tavoitteita horjuttavia viestejä julkaistiin

²² Em. viestintien jutut eivät olleet mukana tutkimusaineistossa

lähinnä "pakkotilanteissa", eli kun kuntalaisille oli kerrottava vaikkapa tappiollisesta taloudesta tai ilman heikentyneestä laadusta.

Tiedotteiden avulla kaupunki näyttäisi voivan tukea strategisia tavoitteitaan. Positiivisia asioita voi nostaa esiin ja kertoa asioista, joissa on onnistuttu. Tällaisen tiedottamisen on kuitenkin perustuttava vankkoihin faktoihin, joilla myönteinen kehitys voidaan todistaa toimittajille ja yleisölle. Pelkkiin "adjektiiveihin" perustuvaa mielikuvamarkkinointia toimituksissa vierastetaan.

Jos viestimessä päätetään tehdä tiedotteen perusteella isompi juttu, tiedotteesta hyödynnetään perusfaktat ja usein myös soitetaan tiedotteeseen merkitylle lisätietojen antajalle ja/tai hankitaan muuta lisätietoa. Tällöin myös jutun näkökulma saattaa poiketa tiedotteen näkökulmasta. Pikku-uutisissa tiedotteiden näkökulma taas yleensä säilyy, ja tiedote pääsee julki usein lähes sellaisenaan. Tiedotteita julkaistaan sellaisenaan erityisesti kiireessä sekä silloin, kun tarvitaan täyteuutisia. Tiedotteiden hyödyntämistapaan vaikuttavat myös viestimen resurssit.

Painetussa mediassa ja sähköisessä mediassa käsitellään tiedotteiden tekstiä hieman eri tavalla, mistä syystä kaikkia välineitä täydellisesti miellyttävän tiedotteen laatiminen ei ole mahdollista. Sähköiset viestimet toivovat tiedotteilta napakkuutta ja yhteen asiaan keskittymistä, lehdet taas asioiden monipuolista esittelyä. Toisaalta haastateltujen toimittajien lausuntojen perusteella vaikuttaa siltä, että tiedotteen läpäisemiseen ei niinkään vaikuta se, että tiedote on hienosti laadittu, uutismainen, selkeä ja hyvin kirjoitettu, vaan se, mikä on tiedotteen sisältö. Jos tiedotteen aihe on suurta joukkoa koskettava tai muutoin kiinnostava, se menee luultavimmin joka tapauksessa lävitse, oli tiedote laadittu hyvin tai ei. Vastaavasti hienosti laadittu tiedote, jossa loppujen lopuksi ei ole julkaisemisen kannalta olennaista asiaa, ei mene läpi.

Karkeasti yleistäen voidaan todeta, että tiedote menee todennäköisimmin läpi, kun se

- liittyy aiheeltaan asumiseen, rakentamiseen, kaupunkisuunnitteluun, liikenteeseen tai sosiaali- ja terveysasioihin,
- kertoo suunnitelmista ja valmisteilla olevista asioista, jotka vaikuttavat kuntalaisten elämään,
- on aiheeltaan ajankohtainen, suurta joukkoa koskettava ja/tai kiinnostava,
- sisältää olennaista tietoa,
- sisältää lisätietojen antajan / antajien yhteystiedot ja nämä ovat tiedotteen lähettämisen jälkeen tavoitettavissa ja
- on lähetetty medialle aamupäivän aikana faksitse ja sähköpostitse.

Tiedotteen laatua voi parantaa myös sillä, että sijoittaa uutisen tiedotteen kärkeen ja kirjoittaa sujuvaa, varsinaiseen juttuunkin käyttökelpoista tekstiä, ja jos tiedotettava aihe on kuvituksen suhteen hankala, ehdottaa jo tiedotteessa kuvauskohteita, joihin on valmiiksi hankittu kuvausluvat (esim. sairaanhoitoon liittyvässä tiedotteessa jotakin sairaalaa).

Tampereen kaupungin tiedottaminen saa tutkituilta viestimiltä kouluarvosanan 8²³. Kaikkien viestinten edustajien mielestä kaupungin tiedottaminen on kehittynyt paljon muutamien viime vuosien aikana. Määrällisesti kaupunki tiedottaa riittävästi, vaikka

²³ Viestinten edustamien antamien arvosanojen keskiarvo.

enemmänkin tiedotteita moni ottaisi vastaan. Tiedotteita haluttaisiin myös luottamuselinten tärkeimmistä päätöksistä. Kaupungin tiedottajia viestinten edustajat pitävät pääasiassa ammattitaitoisina ja palvelevina, mutta jotkut toivovat heiltä useammin yhteydenottoja ja juttuvinkkejä. Vuosittaista tiedottajien, viranhaltijoiden ja toimittajien tapaamista toivotaan jatkettavan. Toisin sanoen viestimissä toivotaan, ettei kaupungin tiedotus olisi pelkkien tiedotteiden varassa, vaan että tiedottajat ja toimittajat keskustelisivat pelkistä juttuaiheistakin. Viranhaltijoilta toivotaan aktiivisempaa otetta tiedottamiseen; ei vain vastauksia silloin, kun toimittaja kysyy.

4. Tampereen kaupunki juttuaiheena: julkaistujen juttujen yleispiirteitä

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat kaikki Aamulehdessä, Tamperelaisessa, YLEn Hämeen uutisissa ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa julkaistut Tampereen kaupunkia koskevat jutut²⁴. Mitä ja miten Tampereen kaupungin asioita käsitellään viestimissä? Tutkittavina olevissa jutuissa on sekä sellaisia, jotka ovat syntyneet muulla tavoin kuin kaupungilta saaduista aiheista, että sellaisia, jotka on tehty kaupungin tiedotteiden pohjalta tai niiden antamasta sysäyksestä²⁵. Kiinnostavaa onkin vertailla, miten tiedotteiden pohjalta tehdyt jutut eroavat muulla tavoin syntyneistä jutuista, vai eroavatko ne. Miten tiedottaminen – valmiina annettu teksti valmiine faktoineen ja näkökulmineen – mahdollisesti vaikuttaa jutuntekoon? Mikä on kaupungin tiedottamisellaan antama panos omaan julkisuuteensa?

Tiedon välittämisen lisäksi tiedottamisella pyritään vaikuttamaan siihen, millaisen kuvan tiedottavasta organisaatiosta toimittajat juttuihinsa laativat. Toimittajat taas käyttävät journalistista harkintaa valitessaan sisältöä julkaistavaksi; pohtivat asioiden painoarvoa alalla tunnettujen uutiskriteerien pohjalta ja pyrkivät suojelemaan juttujaan manipulointi- ja vaikutusyrityksiltä. (Kunelius 2003, 23–24, 190.) Millaisia juttuja Tampereen kaupungista on syntynyt kunnan viestinnän ja tiedotusvälineiden osin yhteisten, osin hieman erilaisten intressien ristiaallokossa?

Tämän luvun tutkimustulokset perustuvat mainittujen neljän viestimen kaupunkia koskeviin juttuihin sekä kyseisten viestinten edustajien teemahaastatteluihin. Sen lisäksi mukana on Radio 957:n ja Hervannan Sanomien edustajien teemahaastatteluissaan ilmi tuomia näkemyksiä, vaikka näiden viestinten jutut eivät olekaan mukana tutkimusaineistossa. Radio 957:n ja Hervannan Sanomien edustajat haastateltiin, jotta saatiin Tampereen kaupunkiin liittyvästä uutisoinnista ja kaupungin tiedottamisesta myös paikallisradion ja kaupunginosalehden näkökulmat mukaan tutkimukseen.

²⁴ Kriteerit jutuille, jotka on tutkimuksessa määritelty kaupunkia koskeviksi, löytyvät liitteestä 1.

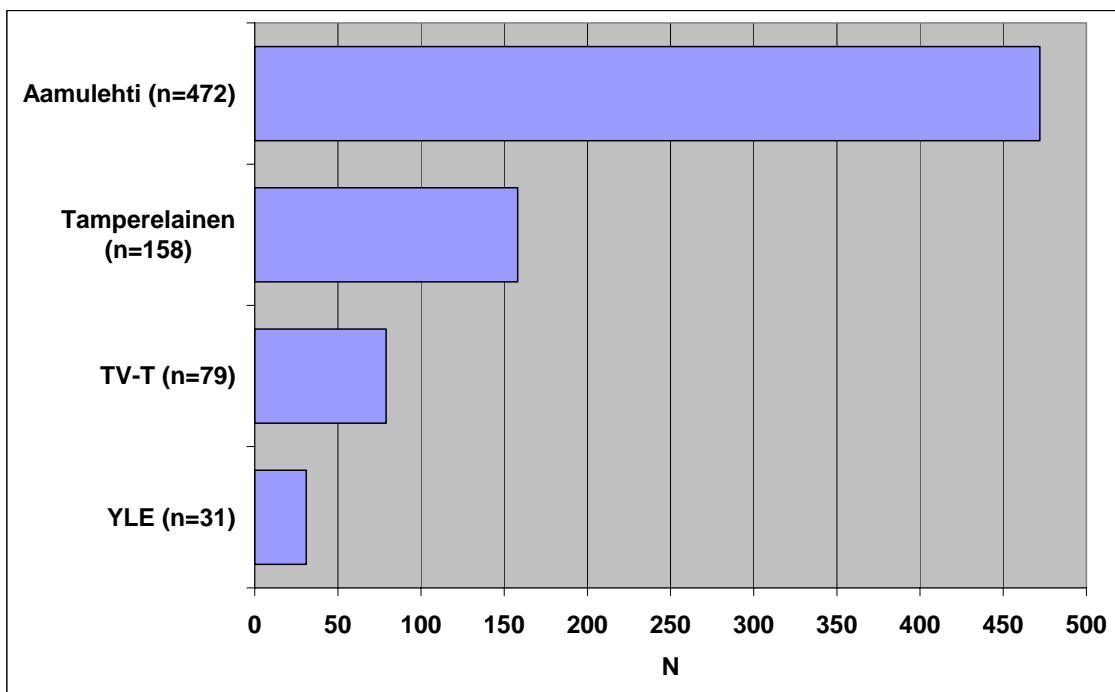
²⁵ Kaupungin tiedote esimerkiksi on voinut tuottaa toimituksessa väljästi tiedotteen aiheeseen liittyvän uuden juttuidean.

4.1. Juttujen määrä ja pohjautuminen kaupungin tiedotteisiin

Kuinka paljon viestimet tekevät Tampereen kaupunkiin liittyviä juttuja ja kuinka suuri osa niistä pohjautuu tavalla tai toisella kaupungin tiedotteeseen? Seuraavassa pohditaan myös, mikä on se viestinten jutunteossa käyttämä kaupungin tiedotteen hyödyntämisen tapa, jolla tiedotettava asia tulee lehtien sivuilla ja tv-uutislähetyksissä esiin parhaiten, toisin sanoen näkyvimmin, monipuolisimmin ja kiinnostavimmin? Entä mitä muita lähteitä kuin tiedotteita jutunteossa on käytetty ja mistä viestimet saavat juttuideansa?

4.1.1. Juttujen lukumäärä

Kuvio 5. Tampereen kaupunkia koskevat jutut viestimittäin 22.3.-25.4. 2004 (N=740)

Tutkimusjakson aikana 22.3.–25.4.2004 Aamulehdessä, Tamperelaisessa, YLEn Hämeen uutisissa ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa julkaistiin yhteensä 740 aiheeltaan Tampereen kaupunkiin liittyvää juttua. Näistä yli puolet julkaistiin Aamulehdessä (ks. kuvio 5). Seuraavaksi eniten juttuja julkaisi Tamperelainen. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa ja etenkin YLEn Hämeen uutisissa juttuja oli vähemmän.

Se, miksi Aamulehti tekee tutkituista viestimistä eniten Tampereen kaupunkia koskevia juttuja, johtunee siitä, että Aamulehdellä on muihin viestimiin nähden enemmän tilaa jutuille, vaikkakin kaikki tutkimuksessa mukana olevat viestimet kokevat kunnallisasioiden uutisoinnin tärkeäksi kuntalaisten palveluksi (ks. tarkemmin luvusta 3.1.1.). Analyysissa ovat mukana myös yleisönosastokirjoitukset, ja niitäkin Aamulehdessä on määrällisesti enemmän kuin Tamperelaisessa. Tv-uutislähetyksistähän yleisönosastot puuttuvat kokonaan.

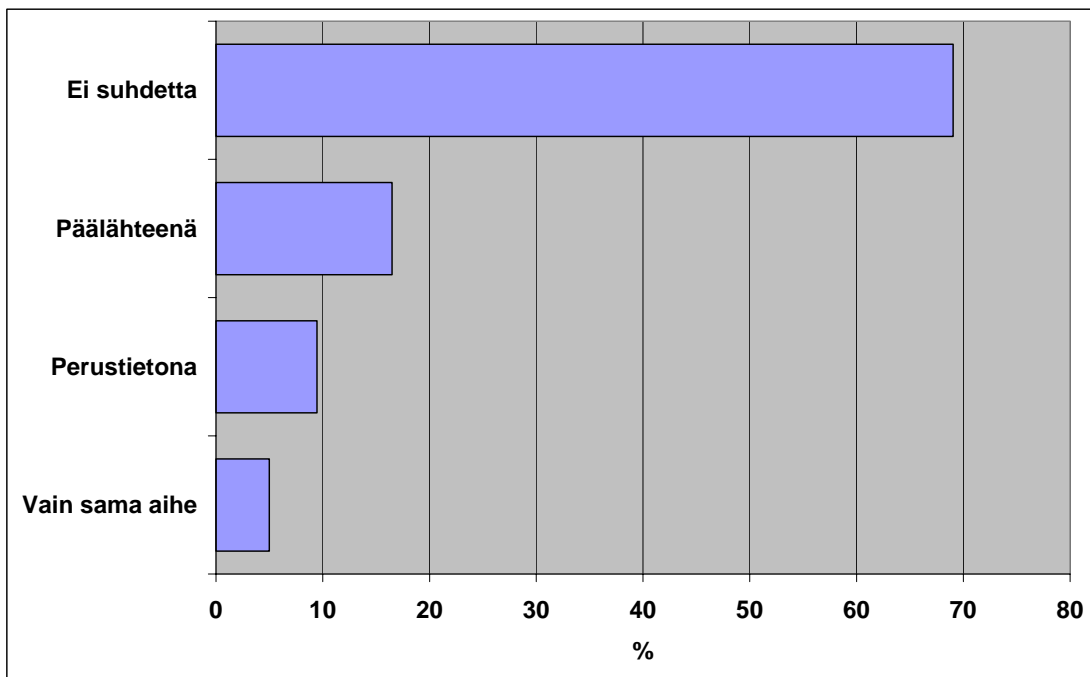
Aamulehdessä, Tamperelaisessa ja TV-Tampereessa seurataan seudun kuntien asioista tarkoituksellisesti eniten Tampereen asioita (Saari 2004, Niemelä 2004, Mäkinen 2004). YLEn Hämeen uutiset pyrkii tekemään juttuja tasapuolisesti Tampereen, Hämeenlinnan ja Lahden seuduilta (Ojala 2004). TV-Tampere on keskittynyt maantieteellisesti suppeamman alueen, Pirkanmaan, asioiden uutisoimiseen – lisäksi Tampereen kaupunkiin liittyvän uutisoinnin osuus on TV-Tampereen toimittajan mukaan Pirkanmaan tv-uutisissa hyvin korostunut (Mäkinen 2004) – , kun taas YLEn Hämeen uutiset uutisoi koko Hämeen alueella. Tästä syystä YLEn Hämeen uutiset tekee Tampereen kaupunkia koskevia uutisia vähemmän kuin TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset, vaikka molemmilla on viikottain saman verran lähetysaikaa.²⁶

Kun seuraavissa luvuissa tarkastellaan juttujen yleispiirteitä ja tiedotteisiin pohjautumista erottelematta tuloksia viestimittäin, onkin syytä ottaa huomioon, että Aamulehden jutuilla on tuloksiin paljon vaikutusta, sillä Aamulehden jutut muodostavat suurimman osan tutkimusaineistosta. Taulukot, joissa tuloksia on eritelty viestimittäin, löytyvät liitteestä 6.

4.1.2. Juttujen pohjautuminen kaupungin tiedotteisiin

Tampereen kaupunkia koskevista jutuista vajaa kolmannes liittyy tavalla tai toisella kaupungin tiedotteisiin,²⁷ kahdesta kolmanneksesta tiedotteiden vaikutus ei ainakaan käy ilmi (ks. kuvio 6. ja taulukko 7.).²⁸ Laskelmassa ovat mukana yleisönosastokirjoitukset (17 % jutuista), ja ne nostavat jonkin verran tiedotteista riippumattomien juttujen osuutta. Jos yleisönosastojutut jätetään laskelmasta pois, tiedotteisiin liittyvien juttujen osuus on 37 prosenttia ja niistä riippumattomien juttujen osuus 63 prosenttia.

Kuvio 6. Tampereen kaupunkia koskevien juttujen pohjautuminen tiedotteisiin (tiedotteen suhde juttuun) (N=740)

²⁶ Molemmat lähettävät uutisia arkipäivisin 10 minuutin verran.

²⁷ Joko juttu on tehty tiedotteen pohjalta tai juttu on samasta aiheesta tiedotteen kanssa.

²⁸ Analyysissä on otettu huomioon tutkimusjakson aikana tai viikkoa sitä ennen julkaistut tiedotteet.

Millä tavalla viestimissä sitten hyödynnetään tiedotteita silloin kun niitä ylipäättään jutunteossa käytetään? Tiedotetta on käytetty *päälähteenä* silloin, kun juttuun ei ole hankittu tiedotteen lisäksi tietoa mistään muusta lähteestä. Tällaisten juttujen osuus on 16 prosenttia aineistosta. Tiedotetta on käytetty *perustietona*, kun viestin on hankkinut lisätietoa esimerkiksi haastateltavalta tai muusta lähteestä. Näiden juttujen osuus on 9 prosenttia aineistosta. Lisäksi 5 prosentissa jutuista on ollut ainoastaan *sama aihe* kuin tiedotteessa.²⁹

Se, että viestin käyttää tiedotetta jutun perustietolähteenä, kertoo siitä, että tiedote on herättänyt viestimen mielenkiinnon; tiedotteen aihe on arvioitu sen verran kiinnostavaksi ja tärkeäksi, että tiedotusväline on hankkinut aiheesta lisätietoja, esimerkiksi haastatellut jotakuta, eli ylipäättään panostanut jutuntekoon. Päälähteenä käytetyistä tiedotteista taas on yleensä tehty lehtien lyhyitä pikku-uitisia tai television sähköuitisia. Ks. seuraava esimerkki:

Tampereen kaupunki julkaisi 8.4.2004 tiedotteen siitä, että kuntalaisilla on 13.4. asti mahdollisuus kertoa verkko-osallistumisfoorumi Valmassa ajatuksensa asunnottomuuden vähentämisestä. Kuntalaisten mielipiteitä toivottiin kiinteistö- ja asuntolautakunnan kokouksessa käsiteltävää asunnottomuuden vähentämisen työryhmän väliraporttia varten. Tiedotteen kärki on se, että Valmaan voi lähettää aiheesta mielipiteitä. Miten viestimet uutisoivat tiedotteen pohjalta?

Aamulehdessä julkaistiin 13.4. sähköutinen (otsikolla ”Valmassa opetus, huumehoito ja asunnottomat”), jonka kärki on se, että Valmassa kysellään kuntalaisten mielipiteitä ”niin nuorten huumehoidosta, asunnottomuudesta kuin perusopetuksen opetussuunnitelmistakin”. Kaupungin tiedotetta asunnottomuusasian esillä olosta Valmassa on hyödynnetty jutussa päälähteenä: aiheesta ei ole hankittu mitään muuta lisätietoa vaan tiedotteessa oleva tieto on riittänyt. Lisäksi sähköuitisessa kerrotaan kolmen muun lautakunnan Valmassa esillä olevista asioista. Viimeksi mainittuihin on hyödynnetty kaupungin kolmea muuta Valma-aiheista tiedotetta päälähteinä. Kaupungin tiedotteen sisältämä uutinen oli siten Aamulehdessä mennyt sinällään läpi eikä näkökulmaa ollut vaihdettu tai lisätietoa hankittu. Aamulehti ainoastaan kertoi lyhyesti kuntalaisten osallistumismahdollisuudesta.

Tamperelainen julkaisi 10.4. lyhyen uutissähkeen (otsikolla ”Asunnottomuus puhuttaa internetissä”), jossa on käytetty kaupungin tiedotetta päälähteenä eli ainoana lähteenä. Uutiskärki on siinä sama kuin tiedotteessa, eli kuntalaisten osallistumismahdollisuus. Tamperelainen kuitenkin kiinnostui asunnottomuus-aiheesta ja julkaisi seuraavassa lehdessään, 14.4., premisivulla asunnottomuutta käsittelevän pääjutun ja siihen liittyvän kainalojutun (pääjuttu otsikolla ”Tuki helpottaisi asunnottomuutta”). Tähän juttukokonaisuuteen kaupungin tiedotetta on hyödynnetty perustietolähteenä – tiedotteesta on poimittu asunnottomuusasian viralliseen käsittelyyn liittyviä perusfaktoja – ja lisäksi on käytetty muita lähteitä: haastateltu Pelastusarmeijan hoitokodin valvojaa sekä tiedotteessa mainittuun asunnottomuuden vähentämisen työryhmään kuuluvia Tampereen Kotilinnasäätiön toiminnanjohtajaa ja Pirkanmaan YH-Rakennuttajaosuuskunnan isännöitsijää. Kainalojuttuun on haastateltu asunnotonta miestä. Jutussa on myös faktalaatikko, jonka tilastotiedot on hankittu kaupungin asuntotoimesta.

TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset julkaisi tiedotteen pohjalta niin ikään kaksi uutista. Ensimmäinen uutinen aiheesta esitettiin 8.4. eli saman päivän uutislähetyksessä kuin milloin kaupunki julkaisi tiedotteen. Kyseessä on sähköutinen, johon tiedotetta on hyödynnetty päälähteenä eli uutinen on tehty vain tiedotteen pohjalta. Uutisen kärki on se, että kuntalaiset voivat kertoa mielipiteensä asunnottomuuden vähentämisestä, eli sama kuin tiedotteen. Lisäksi kerrotaan muutamalla sanalla, millä keinoilla kaupungin asunnottomuuden vähentämisen työryhmä kokee asunnottomuutta voitavan vähentää. Toinen uutinen, uutisinsertti, julkaistiin

²⁹ Vaikka aihe on sama, jutusta on havaittavissa, ettei tiedotteen sisältämiä tietoja ole käytetty juttuun. Tiedote on esimerkiksi voinut antaa idean jutun tekemiseen jostakin toisesta näkökulmasta tai jostakin sivuavasta aiheesta.

14.4. lähetyksessä, eli samana päivänä kun kiinteistö- ja asuntolautakunnan kokous käsittelee asunnottomuus-työryhmän väliraporttia. Uutisinsertissä eli uutisjutussa tiedotetta on hyödynnetty perustietolähteenä. Siitä on poimittu perusfaktoja, kuten 8.4. uutissähkeeseenkin, mutta lisäksi juttuun on haastateltu kaupungin asuntotoimenjohtajaa. Jutussa kerrotaan asunnottomuus-työryhmän näkemyksistä asunnottomuuden vähentämiseksi sekä työryhmän työskentelyaikatauluista.

YLEn Hämeen uutiset ei tehnyt tiedotteen pohjalta lainkaan uutista.

Edeltävän esimerkin avulla voidaan verrata viestinten eri tapoja käyttää kaupungin tiedotetta jutunteossa. Kun Valma-tiedotetta käytettiin päälähteenä eli ainoana lähteenä, uutiset olivat lyhyitä sähköitä, joissa oli säilytetty tiedotteen sisältämä näkökulma aiheeseen eli kuntalaisten osallistumismahdollisuudesta kertominen. Sekä Aamulehti, Tamperelainen että TV-Tampere tekivät tällaiset sähköuutiset. Tämän tiedon kaupunki toki tiedotteensa perusteella mahdollisesti vain halusikin julkisuuteen. Mutta sähköissä tieto kuntalaisen mahdollisuudesta kertoa mielipiteensä jäi kuitenkin lähestulkoon ainoaksi tiedoksi aiheesta. Miten kuntalainen voi kertoa näkemyksensä asunnottomuuden vähentämisestä ilman lisätietoa aiheesta? Lisätietoa tosin löytyisi, jos kuntalainen kävisi sitä etsimässä uutisissa kerrotusta Valman Internet-osoitteesta sekä lautakunnan esityslistalta netistä. Tällainen uutisointi ei kuitenkaan ole kaupungin kannalta kaikkein hedelmällisintä, jos kaupunki toivoo, että kuntalaiset kertoisivat perustellun mielipiteensä Valmassa, saati että kuntalaiset saisivat tietoa asunnottomuuden vähentämisestä. Sen sijaan Tamperelaisen ja TV-Tampereen asunnottomuus-aihetta syventävät uutisjutut tarjoavat lukijalle/katsojalle paljon enemmän tietoa ja ajatuksia oman mielipiteen muodostamisen pohjaksi, erityisesti Tamperelaisen juttu, jossa aihe on konkretisoitu selvittämällä asunnottomien tilannetta Pelastusarmeijan hoitokotia esimerkkinä käyttäen, kyselemällä asunnottomuus-työryhmän jäseniltä mielipiteitä asunnottomuuden vähentämisestä sekä antamalla asunnottoman kertoa kokemuksistaan. Tamperelaisen ja TV-Tampereen jutut tosin julkaistiin 14.4. eli Valma-foorumiin osallistumisen kannalta liian myöhään, mutta itse asunnottomuus-asia tuli niissä monipuolisemmin esille kuin pelkissä sähköissä.

Edeltävän esimerkin perusteella voi olettaa, että kun tiedote menee viestimeen läpi päälähteenä, tiedotteen näkökulma useimmiten säilyy, mutta itse asian käsittely jää lyhyeksi perusfaktojen kertomiseksi. Useimmiten tällainen juttu on muodoltaan lyhyt sähkö. Tätä päätelmää tukee myös YLEn Hämeen uutisten uutispäällikkö: ”Jos siitä [tiedotteesta] tehdään pelkästään sähkö, joka on tuommoinen kaksikytviis, kolkyt sekkaa, niin siinä varmaan on kaupungin näkökulma, tiedotteen näkökulma” (Ojala 2004). Kun taas tiedotetta käytetään juttuun perustietolähteenä, aihetta käsitellään syventävämmiin ja usein myös konkreettisemmin, kun mukana on uusia näkökulmia, haastateltavia ja tapausesimerkkejä. Tämä tiedotteiden käyttämiseen liittyvä tendenssi on havaittavissa koko tutkimusaineistosta ja kaikista viestimistä; asunnottomuus-tiedotteeseen liittyvä esimerkki ei ole ainoa. Kaupunki saa kiteytetysti sanoen siis asiansa laveammin ja kiinnostavammin esille, kun tiedotusväline on laajentanut ja syventänyt kaupungin tiedotteen sisältöä ja mahdollisesti muuttanut tai monipuolistanut myös tiedotteen näkökulmaa, toisin sanoen rikastanut tiedotteen sisällön journalistisella ammattitaidolla ja viestimen resursseilla. Monesti kaupungin tiedottamisen paras tulos onkin se, että viestin käyttää tiedotetta perustietolähteenä. Toisaalta jutussa silloin voi olla näkökulmia, jotka eivät välttämättä kaupungin kannalta ole suotuisia: esimerkiksi kritisoidaan kaupungin toimintaa. Julkisen keskustelun kannalta myös kritiikki on usein tervettä. Loppujen lopuksi paljolti toimitusten aikataulut ja resurssit sanelevat, miten kaupungin tiedotetta jutunteossa käytetään. Aiheen tärkeys ja/tai mielenkiintoisuus pääasiassa ratkaisevat, miten toimittaja

tekee jutun. Tiedottava taho ei suoraan voi vaikuttaa siihen, että tiedotetta käytettäisiin viestimissä nimenomaan päälähteenä tai perustietolähteenä.

Taulukossa 7. on eroteltu viestimittäin juttujen pohjautuminen tiedotteisiin. Sen perusteella Aamulehti, Tamperelainen ja YLEn Hämeen uutiset tekevät suurimman osan kaupunkia koskevista jutuistaan muista kuin kaupungin tiedotteiden antamista aiheista. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset sen sijaan tekee puolet kaupunkia koskevista jutuistaan kaupungin tiedotteiden pohjalta.

Kun Aamulehti on käyttänyt tiedotteita jutunteossa, se on hyödyntänyt niitä lähes yhtä paljon perustietolähteinä kuin päälähteinä. Tamperelaisen juttuihin sen sijaan on käytetty tiedotteita enemmän päälähteinä kuin perustietolähteinä. YLEn Hämeen uutisten jutuissa tiedotetta on käytetty hieman useammin perustietolähteenä kuin päälähteenä. TV-Tampere taas on käyttänyt tiedotteita enemmän päälähteinä kuin perustietolähteinä.

Taulukko 7. Juttujen pohjautuminen tiedotteeseen viestimittäin						
	Aamulehti %	Tamperelainen %	YLE %	TV-T %	Viestimet yhteensä %	Viestimet yhteensä N
Ei suhdetta	77	61	58	44	69	511
Vain sama aihe	5	5	3	5	5	37
Perustietona	8	9	23	16	9	70
Päälähteenä	11	25	16	34	16	122
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	472	158	31	79		740

TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset siis käyttää jutuissaan keskimääräistä enemmän kaupungin tiedotteita ja Aamulehti keskimääräistä vähemmän. Kuitenkin kaupungin tiedotteet menevät tutkituista viestimistä parhaiten läpi Aamulehteen (ks. luku 3.1.1.). Tämä selittyy sillä, että Aamulehdellä on eniten tilaa julkaista juttuja. Myös tiedotusvälineiden resurssit saattavat vaikuttaa siihen, kuinka paljon viestinten jutut ovat tiedotteiden varassa ja kuinka aktiivisesti juttuideoita hankitaan muualta. Kiireessä tiedotteita hyödynnetään paljon, kertovat kaikkien viestinten edustajat teemahaastatteluisissa.

TV-Tampereen runsas tiedotteiden käyttö voi johtua paitsi kiireestä, myös siitä, että ”korostunut kaupunkinäkökulma” on TV-Tampereessa ”tietyllä tapaa sisäänrakennettu systeemi”; kaupungin ”tylsiäkään” aiheita ei ole ollut tapana kavahtaa. ”Sanotaanko kaupunkiin liittyvistä uutisista 90 prosenttia perustuu kaupungin omaan tiedottamiseen ja sen jälkeen sitten mietitään, miten tätä asiaa käsitellään, mitä muita näkökulmia me tähän haetaan, tyydytäänkö me pelkästään kaupungin virkamiehiin”. (Mäkinen 2004).

Teemahaastattelujen perusteella kaikissa viestimissä käytetään kaupungin tiedotteita päälähteinä varsinkin silloin, kun on kiire eikä isompaa juttua ehditä tehdä, ja kun tarvitaan täytejuttuja, lehtien osalta niin sanottua ”pätkätavaraa”. Tv-uutisissa inserttien muoto kuitenkin sanelee sen, että niihin ei voida hyödyntää tiedotetta ainoana lähteenä, sillä aina tarvitaan haastateltava tai pari, ”se puhuva pää” (Mäkinen 2004). TV-Tampereen toimittajan mukaan insertissä ”on suotavaa, että toimittaja pureksii sitä asiaa pikkusen enemmän” ja että ”insertteihin haetaan enemmän sitä omaa aihetta”. (Mäkinen 2004.)

YLEn Hämeen uutisten uutispäällikön mukaan tosin ”aika monet toimittajat, vaikka tekis pelkän sähkeenkin, välillä soittaa vähän turhankin takia vielä kysyäksään jotain”. (Ojala 2004.) Radio 957 käyttää mahdollisimman paljon haastateltavia, mikä kuuluu radion luonteeseen (Luoto 2004).

Kun viestimet tekevät tiedotteen pohjalta pikku-uutista laajemman jutun, tiedote toimii usein perustietolähteenä. Esimerkiksi Aamulehden toimittajan mukaan ”kun tehdään siitä oma juttu, sitten täytyy soitella ihmisille. Voi olla, että puolet on siitä jutusta omia haastatteluja ja sitten siellä lopussa käytetään niitä tiedotteesta olleita faktoja”. ”Se on ihan, että miten itsestäkin tuntuu, että tuleeko itselle kysymyksiä, joihin mä haluan juttuun vastauksen, niin sitten mää soitan. Mutta monet, monet tiedotteet menee ihan sellaisenaankin. Riippuu vähän aiheesta. Sanotaan jostain pikaratikasta jos tulee tiedote, niin se ei koskaan riitä meille, tai jostain Tampellan pitkästä tunnelista tai Hämeenkadun sulkemisesta henkilöautoilta. Ne on niin isoja aiheita, että niistä tehdään ilman muuta oma juttu.” (Saari 2004.)

Kaikkien viestinten edustajien mukaan tiedotteen käyttötapaa jutun lähteenä sanelee paitsi aiheen tärkeys ja kiinnostavuus, myös se, kuinka monipuolisesti tai yksipuolisesti asiat on tiedotteessa kerrottu. Mitä tärkeämpi ja kiinnostavampi aihe, sitä todennäköisemmin tiedotetta hyödynnetään perustietolähteenä. Mutta kuitenkin kaikissa tapauksissa, jos tiedote on sisällöltään yksipuolinen, puutteellinen tai asiaa kaunisteleva, mutta juttu halutaan tehdä, viestimet hankkivat aiheesta itse lisätietoa ja tiedotetta käytetään siten perustietolähteenä.

4.1.3. Jutuissa käytetyt tärkeimmät muut kaupungin lähteet (muut kuin tiedotteet)

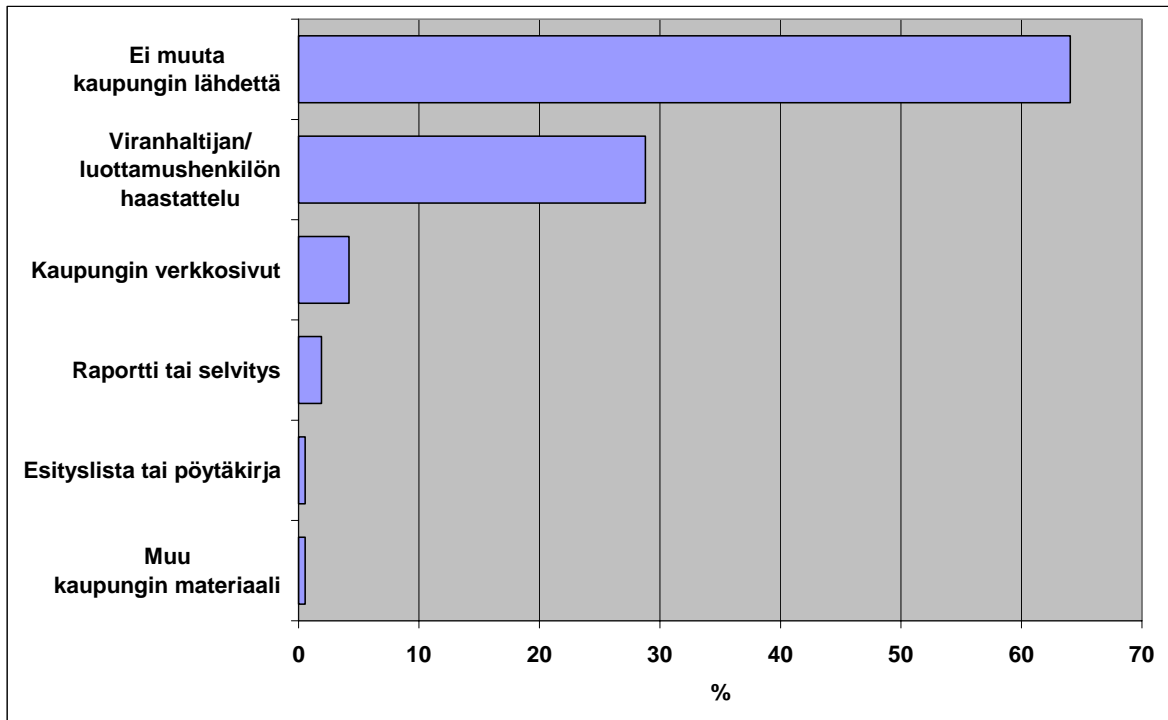
Mitä muita kaupungin tietolähteitä kuin tiedotteita viestimet ovat jutunteossa hyödyntäneet? Tämän luvun tutkimustuloksia pohdittaessa on otettava huomioon, että juttuanalyyseissa juttujen muiksi lähteiksi on koodattu vain ne lähteet, joiden käyttö selkeästi ilmenee jutusta; lähteet, jotka on jutussa nimeltä mainittu. Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastatteluissa tuli kuitenkin esille, että tiedotusvälineet käyttävät huomattavasti enemmän kaupungin luottamuselinten esityslistoja ja pöytäkirjoja juttulähteinä kuin mitä kuvio 7. näyttää, ja mahdollisesti muutakin kirjallista materiaalia. Jutuissa näitä lähteitä ei vain yleensä mainita. Siten tämä muiden lähteiden käytön analyysi kertoo enemmänkin siitä, kuinka paljon toimittajat haluavat laittaa hyödyntämiään lähteitä juttuihin näkyviin kuin siitä, mitä lähteitä toimittajat todellisuudessa käyttävät. Viimeksi mainittuun on kuitenkin saatu vastauksia tiedotusvälineiden edustajia haastatteleamalla.

Kuten kuviosta 7. voi havaita, yli 60 prosenttia viestinten Tampereen kaupunkia koskevista jutuista on sellaisia, joissa ei mainita mitään kaupungin muuta lähdemateriaalia kuin mahdollisesti tiedotteita. Muiden lähteiden kuin tiedotteiden käytön viestimittäinen erittely on nähtävillä liitteessä 6. taulukossa 2.

Kirjallisia lähteitä ei jutuissa yleensä mainita. Mistä tällainen käytäntö on syntynyt? Koetaanko kirjalliset lähteet niin luotettaviksi, ettei lukijalle/katsojalle ole tärkeää ilmoittaa jutussa, mistä toimittajan tiedot ovat peräisin silloin, kun ne ovat jostakin kirjallisesta materiaalista? Toisaalta aina ei jutuissa ilmoiteta kaikkia henkilöitäkään, joita on haastateltu taustatietojen saamiseksi. Onko joillakin yhteiskunnan instituutioilla, kuten esimerkiksi kunnilla, niin suuri auktoriteetti, että niiden kirjallisia tiedonlähteitä ei välttämättä tarvitse mainita, vaan voidaan käyttää sekin juttutila muuhun tarkoitukseen?

Toisin sanoen, jutun lukija/katsoja joutuu vastaanottamaan tiettyjen tahojen näkemyksiä ikään kuin annettuina totuuksina ilman, että pääsisi pohtimaan tietojen todenperäisyyttä sen avulla, että tietäisi mistä tiedot ovat peräisin ja mistä niistä voi hankkia lisätietoa.

Kuvio 7. Jutuista ilmenevä muu kaupungin lähdemateriaali kuin tiedotteet (n=740)

Tiedotusvälineiden edustajat³⁰ pitävät kaupungin luottamuselinten, erityisesti lautakuntien, esityslistoja ja pöytäkirjoja hyvin tärkeinä uutisoinnin kannalta. Esityslistat käydään kaikissa viestimissä aina systemaattisesti lävitse. Tiedotusvälineiden edustajien mukaan listat ovat ”meille aika oleellinen juttu”, ”ihan pohjattomia aarreaittoja”, ”rutiinipässinlihaa”, ”sieltä löytyy hyviä juttuvinkkejä” ja ”ei yksikään lista mene meidän käsiimme lävitse sillä tavalla, että siihen ei tutustuttaisi”. Kaikki tiedotusvälineet ovat tyytyväisiä siihen, että saavat lautakuntien esityslistat paperiversioina postitse, sillä paperiversioita pidetään käytännöllisimpinä: ”ne tulee minusta paremmin käytyä läpi kuin että niitä mentäis sieltä netistä pelkästään” (Ojala 2004) ja ”se on ainut järkevä tapa, millä tästä sekamelskasta pysyy kärryillä, koska netti on vielä siinä mielessä hieman epäkäytännöllinen tämmösten esityslistojen selaamisen kanssa: [paperiversioon] pystyy tekemään merkintöjä, ruksaamaan, se on erittäin hyvä systeemi”, ”vaikka se on kuinka epäekologista niin silti” (Niemelä 2004). Tamperealaisen päätoimittaja toivoo, että esityslistojen mukana lähetettäisiin myös liitteet: ”Esityslistojen liitteissä on aina erittäin mielenkiintoisia asioita. Siellä on juuri niitä taulukoita tai tämmösiä, niin kuin kaavoitukseen liittyvät, kaavoituskatsauksia. Siellä on se informaatio sisällä”. Liitteiden sisältämien tietojen hankkimisen itse hän kokee hankalaksi. (Niemelä 2004.)

Tietojen saaminen luottamuselinten tekemistä päätöksistä sen sijaan vaihtelee eri tiedotusvälineissä. Esimerkiksi Aamulehti ja YLEn Hämeen uutiset pystyvät itse

³⁰ Myös Hervannan Sanomien ja Radio 957:n edustajat

seuraamaan kaupunginvaltuuston kokoukset, ja lautakuntien päätöksistä he saavat tiedon puhelimitse kokousten jälkeen. Ongelmallista on sen sijaan viestimillä, joilla ei ole resursseja iltaisin päivystäviin toimittajiin tai joiden toimitusaikataulut päättyvät aiemmin kuin lautakuntien kokoukset; kokoukset kun yleensä kestävät illansuuhun. Tamperelainen, TV-Tampere, Radio 957 ja Hervannan Sanomat eivät saa toimituksiinsa mitään tietoa lautakunnan kokousten päätöksistä. Jos kyseiset viestimet ovat kiinnostuneita jostakin päätöksestä, toimittajat selvittävät asiaa kokousta seuraavana päivänä puhelimitse tai verkossa olevasta päätöspöytäkirjasta. Osa kokee päätöstiedon hankkimisen kuitenkin vaikeaksi, eivätkä päätöspöytäkirjatkaan aina ilmesty Internetiin jutunteon kannalta tarpeeksi ajoissa. Viestimet toivovatkin, että kaikkien luottamuselinten kokousten päätökset lähetettäisiin toimituksiin faksitse tai sähköpostitse heti kokousten jälkeen, jos vain mahdollista, jotta ne olisivat käytettävissä heti seuraavana aamuna. Tamperelaisen päätoimittaja ehdottaa, että päätökset merkittäisiin esityslistalle otsikoiden viereen yksinkertaiseen tapaan, tyyliin ”läpi”, ”pöydälle” jne. (Niemelä 2004).

Kaupungin toiminnastaan tuottamia erilaisia asiakirjoja, kuten raportteja, julkaisuja ja selvityksiä, tiedotusvälineet käyttävät tietolähteinä vaihtelevasti: esimerkiksi Aamulehti harvoin siitä syystä, että ”ei semmoisia meille oikeastaan kauheasti tulekaan, tai sitten kaupungin tiedottajat tekevät niistä jonkun yhteenvedon ja lähettävät sitten tiedotteena” (Saari 2004). Tamperelainen sen sijaan hyödyntää kirjallista materiaalia paljon (Niemelä 2004). Esimerkiksi 24.3.2004 Tamperelaisessa julkaistiin juttu, joka kertoo Aitolahden historiallisista luontonahtävyyksistä (otsikolla ”Aitolahdessa on ikivanhoja muistoja”). Juttu on kirjoitettu kaupungin ympäristövalvonnan julkaiseman *Tampereen arvokkaat luontokohteet* -raportin pohjalta, mikä myös jutun lopussa ilmoitetaan, ja juttua kuvitetaan kaupungin työntekijän ottamalla valokuvalla. Juttu on osa Tampereen luonnon ihmeellisyyksiä esittelevää juttusarjaa. Juttu ei pohjaudu tiedotteeseen. Myös YLEN Hämeen uutisten uutispäällikkö kertoo, että kaikki kaupungin asiakirjat katsotaan heidän toimituksessaan läpi ja että niitä myös käytetään lähteinä (Ojala 2004). Hervannan Sanomien päätoimittaja mainitsee, että erityisesti meneillään olevista isoista asioista tehtyjä selvityksiä, kuten Vuores-projektiin liittyviä selvityksiä, käytetään lähteinä (Kangas 2004).

Kaupungin verkkosivuja tiedotusvälineet kertovat selailevansa lisätietoa ja juttuideoita etsiessään joskus montakin kertaa päivässä. Aamulehti ja Tamperelainen mainitsevat lukevansa verkkosivujen tiedotarkistoa, kun taas muille viestimille riittää, että tiedotteet saapuvat sähköpostitse ja faksitse. Nettisivuilta haetaan muun muassa tietoa ajankohtaisista kaavoitusasioista, aiheita pikku-uutisiin ja selataan tarvittaessa esityslistoja ja pöytäkirjoja (vaikka pääsääntöisesti käytetäänkin paperiversioita). Tamperelaisen päätoimittaja nostaa hyvänä juttuvinkkilähteenä esiin kaupungin verkkosivuilla toimivan Kansalaiskioskin, jonne kuntalaiset voivat lähettää kysymyksiä kaupunkiin liittyvistä asioista ja saada niihin vastauksen (Niemelä 2004). Aamulehden toimittaja huomauttaa, että verkkosivujen selaaminen vaihtelee myös tilanteen mukaan: ”Varsinkin kesällä kaupungin sivut on erittäin käytettyjä, kun kaikki kunnalliselämä hiljenee, ei ole yhtään kokousta heinäkuussa esimerkiksi, niin ne on kyllä pelastus ollut monta kertaa” (Saari 2004). Seitsemästä haastattelusta tiedotusvälineen edustajasta neljä toi haastattelussa esiin mielipiteensä, että kaupungin verkkosivujen alkuvuodesta 2004 uusittu käyttöliittymä on epäonnistunut, sekava.

Radio 957:n toimittaja kertoo, että heidän lähetyksissään usein kannustetaan kuuntelijoita hakemaan lisätietoa kaupungin nettisivuilta, esimerkiksi silloin, jos asiat ovat liian

monimutkaisia ja hankalia selittää radiossa: ”Ne menee maininnalla, että Tampereen kaupungin kotisivuilta saa lisätietoa. Se on meidän yksi tämmöinen bravuuri, ja mä ainakin tykkään, että me voidaan ohjata sinne oikean tiedon lähteelle, kun ei meillä ole mahdollisuutta kertoa sitä kaikkea tässä.” (Luoto 2004.)

Kuten kuvio 7. kertoo, hiukan vajaan kolmasosaan kaupunkia koskevista jutuista on haastateltu³¹ kaupungin viranhaltijaa, toimihenkilöä (tai muuta kaupungin työntekijää) tai luottamushenkilöä³². Useimmiten kaupungin edustajaa tai edustajia on haastateltu jutuissa, joissa on käytetty kaupungin tiedotetta perustietolähteenä (ks. taulukko 8.)³³.

Teemahaastatteluissa kaikki tiedotusvälineiden edustajat kertoivat, että kaupunkiin liittyviin juttuihin otetaan useammin haastateltavaksi kaupungin viranhaltija tai toimihenkilö kuin luottamushenkilö ja että yleensäkin kaupungin viranhaltijoiden ja toimihenkilöiden osuus jutuissa on korostunut muihin ryhmiin verrattuna (ks. tarkemmin luvusta 5.1.3.). Tiedotusvälineiden edustajat kritisoivat itseään ”liiasta virkamieskeskeisyydestä”. He kuitenkin toteavat, että kaupungin työntekijää on informaation kannalta välttämätöntäkin haastatella, koska he ovat aiheen asiantuntijoita; ”paha sitä on mennä huutelemaan värjäämön kohtalosta, jos ei kysy kaavoittajalta” (Torvinen 2004).

Kaupungin edustajien haastatteleminen tiedotteiden pohjalta tehtyihin juttuihin juontaa paljolti siitä, että tiedotteissa on usein mainittu joku kaupungin edustaja lisätietojen antajaksi. Kaikki viestimet kertovat käyttävänsä pääasiassa tiedotteeseen merkittyyä lisätietojen antajia haastateltavina. Esimerkiksi kaupungin 7.4.2004 julkaisemaan tiedotteeseen, jossa kerrotaan, että Tampereelle laaditaan meluntorjuntasuunnitelma, on merkitty lisätietojen antajiksi terveysinsinööri Ari Elsilä ja ympäristösihteeri Harri Willberg. TV-Tampereen Pirkanmaan tv- uutiset teki tiedotteen pohjalta (tiedote perustietolähteenä) 8.4. julkaistun jutun, joka sisälsi Ari Elsilän haastattelun. YLEn Hämeen uutiset uutisoi samasta aiheesta 21.4. jutussa (tiedote perustietolähteenä), johon oli haastateltu Harri Willbergiä. Tällaisessa tapauksessa onkin erityisen hyvä, jos tiedotteessa on enemmän kuin yksi lisätietojenantaja: eri viestinten – ja mahdollisesti vieläpä keskenään kilpailevien viestinten – ei silloin tarvitse käyttää jutussa samaa haastateltavaa. Em. tapauksessa Hämeen uutisten haastateltavan valintaan saattaa olla vaikuttanut se, että Pirkanmaan tv-uutiset oli jo ”käyttänyt” toisen tiedotteessa tarjotuista lisätietojenantajista. Viestimethän pyrkivät aina tekemään oman jutun eivätkä samaa kuin kilpailijat.

Tamperelaisen päätoimittaja kuvaa tiedotteisiin merkittyjen lisätietojen antajien hyödyntämistä seuraavasti: ”Pakko on lähteä siitä liikkeelle, luottaa siihen, että se on se, joka tässä kohtaa parhaiten asiasta tietää. Että silloin lähdetään soittamaan sille ensimmäiseksi ja sen jälkeen voidaan tietysti hakea, jos nyt haluaa, muita näkökulmia

³¹ Kaupungin edustajan haastattelun osuus jutusta voi olla vähäinen tai suuri. Viestin on voinut tehdä haastattelun itse tai (lehtien osalta) viestin on voinut käyttää juttuun tiedotteessa valmiina olleita kaupungin edustajien repliikkejä. Tämän lisäksi on tietysti voitu tehdä haastatteluja, joista ei ole jutuissa mainintaa.

³² Samaan juttuun on voitu haastatella useita kaupungin edustajia, mutta haastattelut on koodattu analyysissa periaatteella ’onko haastateltu vai ei’, joten haastateltavien kaupungin edustajien määrästä ei ole tässä yhteydessä tietoa. Juttujen toimijoita on tutkittu tarkemmin toimija-analyysissa, ks. luku 5.1.

³³ Jutuissa, joilla ei ole suhdetta tiedotteisiin, voi tosin olla kaupungin edustajien haastattelua vähemmän siitäkin syystä, että tutkimusaineistossa ovat mukana myös pääkirjoitukset, toimittajien kolumnit ja yleisönosastokirjoitukset, jotka yleensä eivät pohjautu tiedotteisiin (ks. myös taulukko 9.) ja joihin ei yleensä myöskään haastatella ketään. Em. jutut on useimmiten luokiteltu luokkaan ’Ei suhdetta kaupungin tiedotteeseen’.

muilta ihmisiltä.” (Niemelä 2004). Haastatelluista tiedotusvälineiden edustajista kolme huomautti siitä, että tiedotteisiin merkityt lisätietojen antajat ovat usein huonosti tavoitettavissa.

Radio 957:ssä haastatellaan kaupungin edustajia – silloin kun he ovat uutisoitavan asian parhaita asiantuntijoita – mielellään aina, kun mahdollista: ”Saatetaan hakee [haastateltava] aika pienistäkin asioista eikä ollenkaan sitä kautta, että jos se asia on epäselvä tai jotenkin vaikeaselkoinen. Esimerkiksi tiemestari Kari Vahe on äärettömän hyvä haastateltava. Me soitetaan Karille, ja hän kertoo asian ytimekkäästi. Se on parempi kuin se, että rupeaisimme itse kertomaan kuinka Satakunnankadulla sitä ja tätä ja tota, ja se menee ihan sekaisin, kuuntelija ei ymmärrä. Mutta kun Kari sanoo sen omalla äänellään meidän uutisissa, että ’nyt on kuulkaa jätkät semmonen tilanne, että Ratinan sillalle ei oo menoa, kun siellä on sitä ja tätä’ niin se on ihan selvä juttu. Ja sillä tavalla nää kunnan työntekijät, ihmiset, tulee tutuksi tavalliselle kuuntelijalle”. (Luoto 2004.)

Taulukko 8. Tärkein muu nimetty kaupungin lähde jutussa vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta	Vain sama aihe	Perustietona	Päälähteenä	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	N
Ei muuta kirjallista kaupungin lähdeä	67	59	20	79	64	474
Esityslista tai pöytäkirja	1	3	0	0	1	4
Raportti tai selvitys	2	3	4	1	2	14
Kaupungin verkkosivut	1	3	3	19	4	31
Kaupungin edustajan haastattelu	30	32	69	2	29	213
Muu	0	0	4	0	1	4
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

Taulukon 8. tulosten sekä teemahaastattelujen perusteella voi päätellä, että kaupunki voi mediatiedotteillaan vaikuttaa siihen, keitä tiedotteiden pohjalta laadituissa jutuissa haastatellaan. Silloin, kun viestimet päättävät tehdä kaupungin tiedotteen pohjalta sähköttä laajemman jutun, eli käyttävät tiedotetta perustietolähteenä, viestimet useimmiten haastattelevat henkilöitä, jotka on merkitty tiedotteeseen lisätietojenantajiksi.

Tiedotetta päälähteenä käyttävissä jutuissa mainitaan joskus kaupungin verkkosivut. Tällöin on monesti kyse lehtien pikku-uutisista tai tv:n sähköuutisista, jotka kertovat verkko-osallistumisfoorumi Valmassa kuntalaisten kommentoitavina olevista ajankohtaisista asioista. Kaupunki julkaisi tutkimusjaksolla kuusi Valma-aiheista tiedotetta, ja kaikki menivät päälähteinä lävitse Aamulehteen sekä miltei kaikki TV-Tampereeseen ja Tamperelaiseen, useimmiten päälähteinä niihinkin. Jos tiedotteessa mainitaan jokin tiedotettavaan aiheeseen olennaisesti liittyvä kaupungin verkkopalvelun Internet-osoite, se yleensä päättyy juttuun. Esimerkiksi Valma-tiedotteista tehdyissä jutuissa on aina Valma-foorumin nettiosoite, ja uusista verkkopalveluista uutisoitaessa osoitteet ilmoitetaan myös: esimerkiksi koululaisten uusista verkko-opetuspaketeista kertovan tiedotteen pohjalta tehdyssä jutussa on mukana verkko-osoite, josta opetuspaketit löytyvät (”Ympäristöasioista Moreenian nettipaketteja koululaisille”, Aamulehti 17.4.2004). Radio 957:n toimittaja kertoo, että heillä kuuntelijalle kerrotaan useinkin, mistä kaupungin

verkko-osoitteesta on saatavilla lisätietoa. Edellä esitetyn perusteella tiedotteisiin siis kannattaa sisällyttää myös verkko-osoite, josta saa lisätietoa tiedotettavasta aiheesta, jos tällainen verkkosivusto on olemassa; ei pelkästään silloin, kun itse verkkosivusto on tiedottamisen aiheena.

4.1.4. Viestinten muut juttuaihe- ja tietolähteet

Teemahaastatteluissa lähes kaikki tiedotusvälineiden edustajista totesivat, että suurin osa heidän kaupunkia koskevista jutunaiheistaan kumpuaa kaupungin luottamuselinten esityslistoilta ja tiedotteista sen mukaisesti, mitä päätöksenteossa milloinkin on meneillään. Radio 957:n edustaja kuitenkin arvioi, että heillä puolet kaupunkiin liittyvistä juttuideoista tulee Tampereen kaupungilta ja puolet muualta, lähinnä kuntalaisilta (Luoto 2004). Toimittajat luonnollisesti ideoivat juttuja myös itse aivoriihiperiaatteella sekä seuraamalla tapahtumaketjuja ja -prosesseja. Omia aiheita pidetään lähes kaikissa viestimissä tärkeinä, ja siksi ne myös usein saavat lehdessä ja uutislähetyksissä huomioarvoisimman paikan.

Yksi viestinten tärkeimmistä muista kaupunkiin liittyvien juttujen idealähteistä ovat asukkaat, jotka ottavat yhteyttä toimitukseen tai jututtavat toimittajaa tämän tavatessaan. Näin tapahtuu erityisesti silloin, kun kuntalaisen mielestä jokin kaupungin toimintaan liittyvä asia on pielessä tai ihmetyttää häntä. Asukkaiden vinkeistä kuitenkin syntyy viestinten edustajien mukaan juttuja vain silloin, kun on kyse asiasta, jolla on yleistä merkittävyyttä. Esimerkiksi yksittäinen kuntalainen, joka on kerran liukastunut kadulla, ei ole relevantti syy tehdä juttua (Mäkinen 2004). Useimmat viestinten edustajat myös seuraavat lehtien yleisönosastoja sillä silmällä, että löytyisikö niistä juttuideoita. Aamulehden uutispäällikkö arvioi, että Aamulehdessä vuosittain julkaistavasta 3000 yleisönosastokirjoituksesta noin sata on sellaisia, jotka antavat idean juttuun: ”Jos siellä on epäkohta tai joku asia on mennyt hyvin, ja joskushan siellä kerrotaan jostain semmosista uudistuksista, mistä me ei olla muuten kuultukaan.” (Torvinen 2004.) Esimerkiksi 5.4.2004 Aamulehti julkaisi jutun (otsikolla ”Tampereen lääkärihelikopteri kiinni valtion rahasta”), joka käsitteli mahdollisuuksia saada Pirkanmaalle lääkärihelikopteri. Tampereen kaupungin osalta jutussa haastateltiin Pirkanmaan aluepelastuslaitoksen pelastusjohtajaa. Jutussa myös kerrottiin oululaisen Sepe-lääkärihelikopterin toiminnasta ja kopterin hyödyistä. Juttu oli laaja ja hyvin esillä kotimaanosastossa, ja siitä oli myös vinkki parhaalla paikalla kuvan kera keskellä etusivua. Aamulehden yleisönosastossa oli 29.3.2004 julkaistu kirjoitus (otsikolla ”Pirkanmaalle saatava oma pelastushelikopteri”), jossa kritisoitiin sitä, ettei Pirkanmaalla ole pelastushelikopteria. Kirjoitus sisälsi Pirkanmaan kansanedustajille ja Tampereen kaupunginvaltuutetuille osoitetun pyynnön hankkia kopteri. Voi hyvin olla mahdollista, että Aamulehden juttu samasta aiheesta olisi syntynyt tämän yleisönosastokirjoituksen antamasta ideasta.

Kunnallisuutisoinnissa niin ikään hyvin tärkeä tietolähde kaikille viestimille ovat kaupungilla työskentelevät tai kaupungin luottamustoimia hoitavat ”vinkkaajat”; anonyymit lähteet, jotka vihjaavat kaupunginhallinnon ja päätöksenteon ajankohtaisista asioista ja tapahtumista haluamatta nimeään julkisuuteen. Useimmiten he ovat luottamushenkilöitä. Vinkkaajat ovat toimittajien tuttavuuksia, esimerkiksi ”valtuutettuja, jotka kesälomalla savusaunan rappusilla kertoo jotain” (Luoto 2004). Osalla viestimistä vinkkaajia on paljon, osalla vain muutamia. Tämä riippuu viestinten työntekijöiden henkilökohtaisista kontakteista. Mitä kauemmin on työskennellyt viestimessään kunnallisasioita uutisoivana toimittajana ja/tai mitä korkeammassa asemassa viestimessään toimii, sitä enemmän vinkkaajakontakteja henkilöllä vaikuttaa olevan. Kaikki haastatellut

pitävät vinkkaajien toimintaa erittäin tärkeänä kunnallisuutisoinnille. Yhtä haastatelluista lainaten ”ei muuten pysy kyllä kärryillä, missä mennään”. Yksi haastatelluista kuitenkin lieventää, että ilman vinkkaajiakin kyllä pärjää.

Koska vinkkaajat useimmiten ovat luottamushenkilöitä, tiedotusvälineissä suhtaudutaan heidän vinkkeihinsä sillä varauksella, etteivät minkään poliittisen ryhmän tai tietyn poliitikon näkemykset pääse esille enemmän kuin toisten: ”Täällä on aika herkkä tämä poliittinen ilmasto. Jos sä lähdet esimerkiksi jonkun kokoomusvaltuutetun näkemysten perusteella vääntämään uutista, niin kyllä sitten älinä käy. Me ei haluta sillä tavalla leimautua minkään mukaan. Että koitetaan kauhean tasapuolisesti tehdä.” (Luoto 2004.) ”Nuo poliitikot, tietysti niillä on aina oma lehmä ojassa, kun ne jonkin juttuaiheen antaa, mutta yleensä ne on juuri sellaisia, että on vireillä jotakin.” ”Jos poliitikko soittaa, niin se yleensä on, että se vahingoittaisi jotain toista puoluetta tai toisen puolueen edustajaa.” (Saari 2004.)

Edellä mainitusta voisi löytyä syy siihen, miksi luottamushenkilöitä yleensä haastatellaan juttuihin vähemmän kuin virkahenkilöitä (ks. edeltävä luku): Luottamushenkilöille annetussa julkisuudessa viestimet pyrkivät olemaan tasapuolisia. Uutisjutun tietolähteeksi voi haastatella vain yhtäkin viranhaltijaa, mutta ei vain yhtä luottamushenkilöä, koska tämä aina edustaa jotakin poliittista näkökantaa, ja tämä kanta saisi sitten ainoana poliittisena kantana näkyvyyttä. Luottamushenkilöitä pitäisi haastatella tasapuolisesti eri poliittisista ryhmittymistä, mikä on vaivalloisempaa ja aikaa vievempää kuin yhden tai kahden viranhaltijan haastattelu.

Kaupungin tiedottajilta tiedotusvälineet kertovat saavansa juttuvinkkejä silloin tällöin. Useimmat haastatellut toivovat, että tiedottajat soittelisivat vinkkejä nykyistä ahkerammin. Yksi haastatelluista sanoo, että ”ottaa juttuideoita kiitollisuudella vastaan”, mutta että ”ei siitä tarvitse naamaa nyrpistellä sitten, jos ei siitä juttua tehdä” (Mäkinen 2004). Myös virkamiehiltä toivotaan avoimempaa suhtautumista tiedottamiseen (Kangas 2004, Torvinen 2004.)

Juttuideoiden lähteiksi teemahaastatteluissa mainittiin vielä erilaiset verkkokeskustelupalstat ja toiset tiedotusvälineet. Mutta myös kaupungin puhelinvaihe: ”Paljon tulee vinkkejä sitäkin kautta. Mä kysyn, mistä ne on tänään soittanu, no, tänään on kauheesti kysely, Ratinassa on jotain omituista öljyä.” (Luoto 2004.)

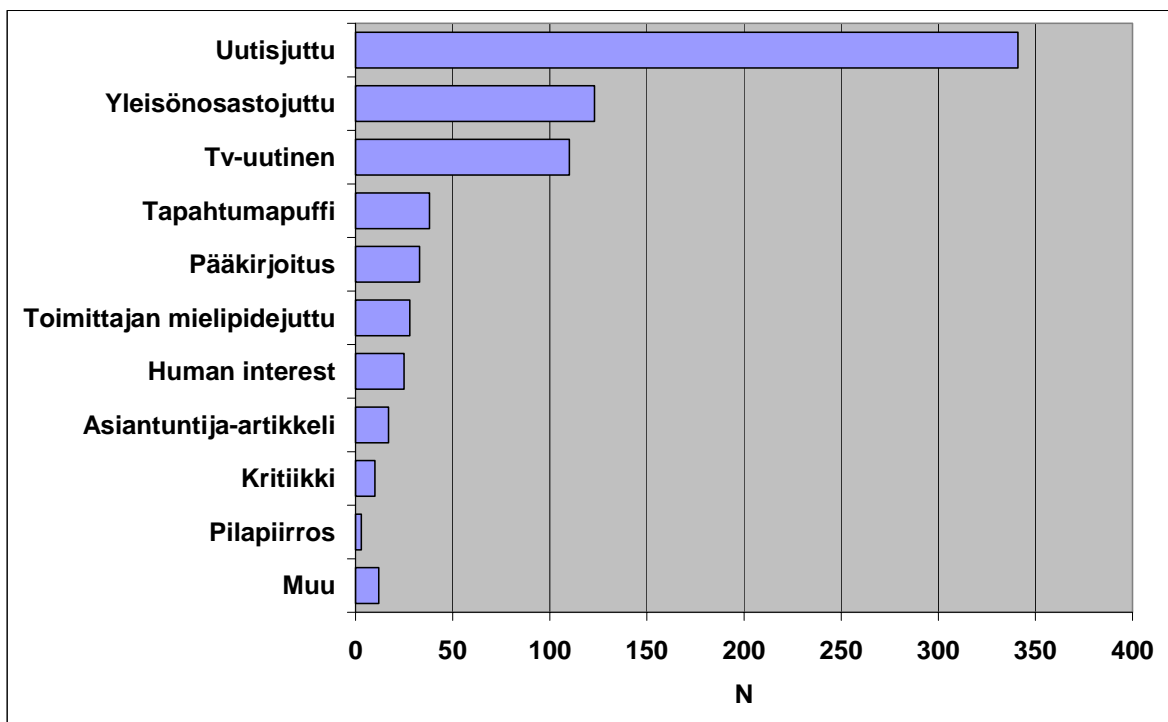
4.2. Juttujen rakennepiirteitä

Seuraavassa tarkastellaan Tampereen kaupunkia koskevia juttuja siitä näkökulmasta, millaisia ne ovat ulospanoltaan. Mitä juttutyyppejä kaupunkiin liittyvät jutut edustavat? Kuinka usein ja millä perusteilla kaupunkiin liittyvät aiheet päätyvät lehtien etusivuille vinkki-jutuiksi tai vinkeiksi tai tv-uutislähetysten uutiskärkeen? Kuinka moni kaupunkia koskevista jutuista on kuvitettu? Miten juttujen kuvitus valitaan? Tarkasteltavana on myös, onko edellä mainituissa seikoissa eroja kaupungin tiedotteiden pohjalta laadittujen ja muiden juttujen kesken.

4.2.1. Juttutyypit

Kun Aamulehti, Tamperelainen, YLEn Hämeen uutiset ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset tekevät Tampereen kaupungista juttuja, ne ovat useimmiten uutisia (ks. kuvio 8.). Myös lehtien yleisönosastokirjoitukset muodostavat melko suuren osan Tampereen kaupunkia koskevasta joukkoviestintäjulkisuudesta. Viiden viikon aikana maaliskuuhuhtikuussa 2004 Aamulehden ja Tamperelaisen yleisönosastoihin kirjoitettiin 123 Tampereen kaupunkia koskevaa mielipidettä.

Kuvio 8. Tampereen kaupunkia koskevat jutut juttutyypeittäin³⁴ (N = 740)

Kaupunki on tärkeä yhteiskunnallinen vaikuttaja, joten se, että siitä tehdään paljon nimenomaan uutisia, ei hämmästytä. Kaupungin toiminta vaikuttaa suuresti asukkaiden arkeen, mistä syystä kaupunki on usein myös yleisönosastokirjoittelun kohteena. Kaupunkiin liittyviä ajanvietejuttuja, human interest -tyyppisiä juttuja, kuten henkilöhaastatteluja tai reportaaseja, tehdään vähän. Viestimet näyttävät suhtautuvan kaupunkiin enimmäkseen asiallisesta (uutis-)näkökulmasta.

Kaupunkiin liittyvissä harvoissa human interest -jutuissa on muun muassa kaupungin työntekijöiden tai kaupungin oppilaitoksessa opiskelevan haastatteluja (esim. eläkkeelle jäämässä olevan kaupungin talonrakennusosaston sähköasentajan Raimo Saveniuksen haastattelu, jossa Savenius kertoo mm. kaupungin sähköurakoista: ”Uran ääripäät ovat Hervannassa”, Aamulehti 24.3.2004; tai Tampereen ammattikorkeakoulusta valmistumassa olevan Mirva Takalan haastattelu, jossa Takala pohtii opiskelua ko. oppilaitoksessa: ”Mirvalle jäi vielä halu opiskella”, Tamperelainen 24.3.2004) tai juttuja tapahtumista tai

³⁴ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

ilmiöistä, joihin kaupunki jollakin tavalla liittyy tai on liittynyt (esim. Tampereen hip hop - kulttuuria käsittelevä juttu, jossa on haastateltu nuoria hip hopin harrastajia kaupungin nuorisofoorumin järjestämässä hip hop- ja showtanssikilpailussa: ”Hip hop valtaa alaa Tampereen katukuvassa”, Tamperelainen 7.4.2004.) Tämänäyttypisissä jutuissa kaupunki organisaationa ja sen toiminta on kuitenkin usein sivuaiheena. Mutta on tutkimusaineistossa sellainenkin human interest -juttu, jossa kaupungin toiminta on pääaiheena: Aamulehti julkaisi 23.3.2004 jutun, jonka aiheena on, mitä tavaraa ihmiset unohtavat Tampereen kaupungin liikennelaitoksen busseihin ja mitä löytötavaroille tapahtuu. Juttua varten on haastateltu TKL:n neuvonnan toimistoesimiestä Tanja Lehtosta. Jutun pääotsikko on ”Joulukaloja, leipäveitsiä, tekohampaita, tanssikenkiä...” Juttu on pääjutun paikalla ko. päivän Tampere & naapurit -osastossa ja siihen on myös vinkattu etusivulta. Juttuun liittyy viisi kuvaa ja faktalaatikko. Kaiken kaikkiaan juttu on siis hyvin näkyvästi esillä, ja se on myös hauska kirjoitettu. Jutulla ei ole mitään suhdetta ainakaan mihinkään tutkimusaineistossa mukana olevaan kaupungin tiedotteeseen. Human interest - jutun ominaisuuksien ansiosta kaupunki näyttäytyy jutussa inhimillisempänä instanssina kuin uutisissa: byrokraatia- ja päätöksentekokoneiston sijasta kaupunki esitetäänkin nyt organisaationa, jossa tavalliset ihmiset työskentelevät arkisten asioiden parissa.

Pilapiirroksia tutkimusaineistossa oli vain muutama, sillä niitä julkaistaan tutkituista viestimistä vain Aamulehdessä. Kaksi pilapiirroksista liittyi kaupunkiin. Kaupungin ajankohtainen päätöksenteko onkin oivaa materiaalia pilapiirtäjälle. Molemmat pilapiirroksot ottivat kantaa Finlaysonin entisen värjäämön kiinteistön kohtaloon.

Kuten taulukosta 9. voi havaita, kaupungin tiedotteiden pohjalta tehdyt jutut ovat suurimmaksi osaksi uutisia, mutta melko usein myös tapahtumapuffeja. Human interest - tyyppisiä eli ns. ajanvietejuttuja lehdet tekevät lähinnä omasta aloitteestaan. Human interest -juttujen kautta kaupunki kuitenkin tulisi ”inhimillisemmästä näkökulmasta” esille, joten tiedottajien ehkä kannattaisi miettiä tämänäyttypisiäkin aiheita ja vaikkapa soittaa niistä juttuvinkkejä suoraan toimittajille. Juttuvinkkejähän monet toimittajat nimenomaan kaipaavat (ks. luvut 3.3.3. ja 4.1.4.).

Taulukko 9. Juttutyypit ³⁵ vs. pohjautuminen tiedotteisiin						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht. %	Yht. N
Pääkirjoitus	5	14	6	1	4	33
Toimittajan kolumni	5	8	0	0	4	28
Asiantuntija-artikkeli	3	8	0	0	2	17
Yleisönosastojuttu	24	0	0	0	17	123
Pilapiirros	1	0	0	0	0	3
Uutisjuttu	43	32	56	56	46	341
Human interest	4	5	1	0	3	25
Tapahtumapuffi	2	0	7	17	5	38
Kritiikki	1	19	0	0	1	10
Muu	2	0	1	0	2	12
Tv-uutinen	10	14	29	26	15	110
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

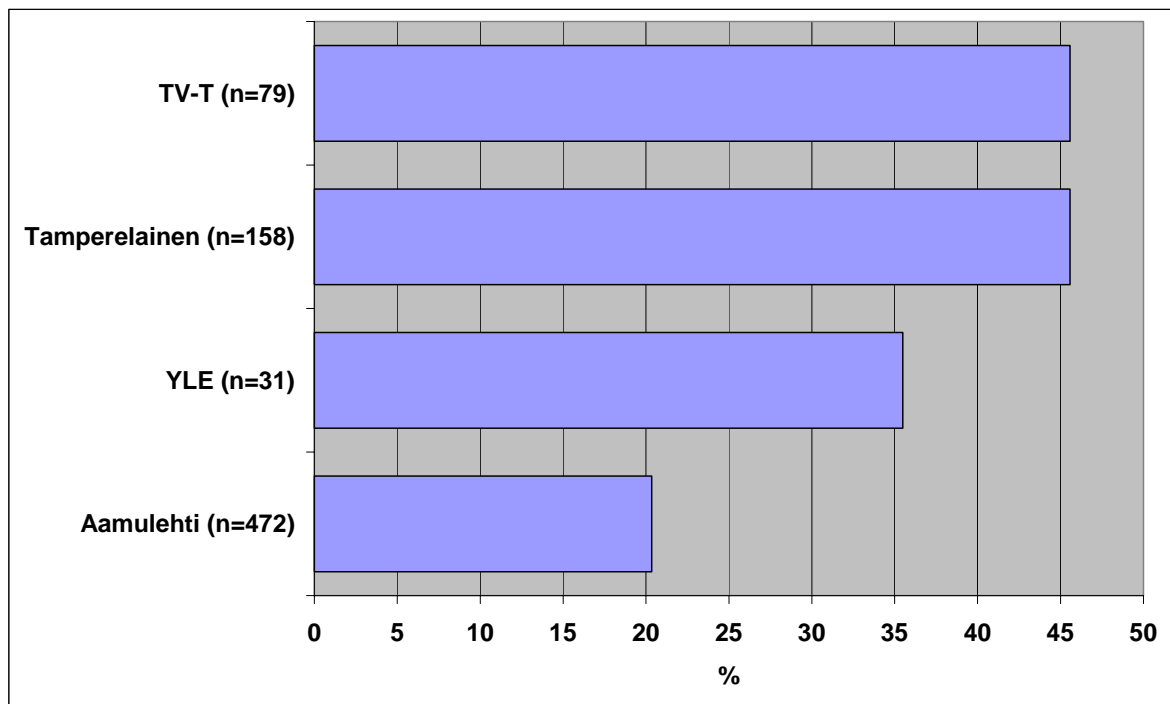
³⁵ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

4.2.2. Lehtijuttujen etusivuvinkit ja tv-uutislähetysten uutisotsikot

Kun uutinen on lehden etusivulla vinkkinä tai vinkkijuttuna³⁶ tai tv-uutislähetysten alussa luettavien tärkeimpien uutisotsikoiden joukossa uutiskärkenä, kertoo se, että tiedotusväline on pitänyt kyseistä uutista merkittävänä tai kiinnostavana suhteessa muihin saman päivän uutisiin. Tätä taustaa vasten seuraavassa tarkastellaan, kuinka tärkeinä/kiinnostavina tiedotusvälineissä pidetään kaupunkiin liittyviä aiheita ja missä määrin tiedotteisiin pohjautuvat jutut arvioidaan näin merkittäviksi.

Kuten kuviosta 9. ja taulukosta 10. näkyy, valtaosa tutkituissa viestimissä julkaistuista kaupunkia koskevista jutuista on sellaisia, joista ei ole etusivuvinkkiä tai -juttua tai jotka eivät ole päässeet tv-uutisten uutisotsikoihin. Verrattuna muihin tiedottaviin tahoihin kaupunki kuitenkin pääsee usein etusivulle tai tv-uutisten kärkeen, mutta kun lasketaan etusivulle/tv-uutiskärkeen päässeiden juttujen osuus kaikista kaupunkiin liittyvistä jutuista, määrä on pieni sen takia, että kaupunkiin liittyviä juttuja yleensäkin on paljon.³⁷ Suuri osa kaupunkiin liittyvistä jutuista on yksittäisistä, yleiseltä koskettavuudeltaan vähemmän merkittävistä asioista kertovia pikku-uutisia, jotka usein myös on laadittu ainoastaan kaupungin tiedotetta lähteenä käyttäen (esim. ”Muotialaan ympäristöaidetta”, Tamperelainen 21.4.2004; ”Korjausavustuksia haettavana vielä parin viikon ajan”, Aamulehti 30.3.2004; Kaupunki on avannut liikennevalosivuston, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset 25.3.2004). Joukossa on myös yleisönosastokirjoituksia, pääkirjoituksia ja toimittajien kolumneja, joihin ei yleensä ole tapana vinkata etusivulta.

Kuvio 9. Tampereen kaupunkia koskevat jutut, joihin on vinkki/ vinkkijuttu etusivulla tai uutislähetysten alussa (viestimittäin) (N=740)

³⁶ Vinkillä tarkoitetaan tässä otsikkotyypistä, korkeintaan lauseen pituista etusivuvinkkiä. Vinkkijutussa taas on otsikon lisäksi lyhyt teksti. Etusivuiksi on laskettu Aamulehden kansi ja Tamperelaisessa kansi sekä sen jälkeinen premisivu eli sivu 3.

Kuvio 9. kertoo, kuinka suuri osa kaupunkiaiheisista jutuista on eri viestimissä päässyt näkyvimmälle paikalle; lehtien osalta etusivulle ja tv:n osalta uutislähetysten uutisotsikoihin. Aamulehden kaupunkiin liittyvistä jutuista viidesosasta on tehty etusivuvinkki, kun taas TV-Tampereen ja Tamperelaisen jutuista melkein puolella jutuista on etusivuvinkki tai otsikkoasema uutislähetyksessä. TV-Tampere ja Tamperelainen siis tuntuvat pitävän kaupunkiin liittyviä asioita uutisarvoltaan tärkeinä tai kiinnostavina useammin kuin Aamulehti. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että TV-Tampere ja Tamperelainen ovat teemahaastattelujen perusteella erityisen keskittyneitä Tampereen asioihin, kun taas Aamulehti niiden lisäksi julkaisee myös valtakunnallisia uutisia. Lisäksi on huomattava, että koska Aamulehdessä on kaupunkia koskevia juttuja ylivoimaisesti eniten, se julkaisee niitä myös etusivullaan lukumääräisesti eniten, vaikka etusivujuttujen prosenttiosuus onkin pienin. Aamulehden uutispäällikön näkökanta asiaan kuuluu näin: ”Mahdollisimman usein toivottavasti [kaupunkia koskeva juttu nostettaisiin etusivulle]. Koska me ollaan tamperelainen lehti, niin etusivun tavoite olisi, että siellä olisi paikallista asiaa. [Etusivulle juttu nousee] silloin kun se on koskettava, kiinnostava... ihan samat kuin millä kriteerillä se nousee yleensä jutuksi asti.” (Torvinen 2004.) Lisäksi yhtenä etusivulle nostamisen kriteerinä tuntuisi Aamulehdessä olevan se, että jutussa on vahvasti lehden oma panos ja näkökulma mukana. Pelkästään kaupungin tiedotteen nojalla tehdyistä jutuista Aamulehden etusivulle päätyi tutkimusjaksolla vain kaksi.

Tutkimusjakson aikana ilmestyneiden Aamulehtien etusivuilla on vinkattu mm. kaavoitusasioista kertoviin juttuihin, esim. ”Liikenne: Kosken ali kolme tunnelia”, 24.4.2004, ja talousasioista kertoviin juttuihin, esim. ”Tampere luisui laihaan vuoteen”, 30.3.2004. Näiden tärkeinä pidettyjen aiheiden (ks. aihearvostukset tarkemmin luku 3.1.3.) lisäksi myös pieni mutta mielenkiintoinen asia voi päästä etusivuvinkiksi, esim. se, että Tampereen ammattikorkeakoulun rehtori teki koulun liikuntapäivänä benji-hypyn opiskelijoiden haastamana, ”Benji-hyppy kravatti kaulassa”, 16.4.2004. Tosin tällaiset ”kuriositeettivinkit” eivät vaikuta saavan lehtien etusivuvinkkien parhainta paikkaa sivun keskeltä, vaan ne taitetaan useimmiten sivun vasemman tai oikean laidan palkkiin.

Tamperelaisessa jutun pääsemisen kansilehden etusivujutuksi määrää ennen kaikkea se, millainen kuva juttuun liittyy. Hyvä kuva ”houkuttelee ihmisiä avaamaan lehden ja lukemaan sen” (Niemelä 2004). Toinen peruste on jutun mielenkiintoisuus: pieni juttukin voi päästä etusivulle, jos se on kiinnostava (Niemelä 2004). TV-Tampereessa se, että jutun aihe on peräisin kaupungin tiedotteesta, ei vaikuta jutun nousemiseen uutislähetysten otsikoksi. Uutiskärjeksi nousevat helposti jutut kaupungin isoista tiedotustilaisuuksista, koska toimittajan mukaan ”Me ollaan se viestin, joka pystytään kertomaan tiedotustilaisuudesta ensimmäisenä, me pystytään kertomaan siitä samana päivänä. Jos on kello 12 jostain isosta asiasta tiedotustilaisuus, Aamulehti pystyy kertomaan siitä vasta seuraavana päivänä, Tamperelainen seuraavassa lehdessä, 957 pystyy kertomaan siitä jotain samana päivänä, mutta meiltä saa sen ensimmäisen uutisen aina siitä. Se on meille tämmönen tietynlainen nopeusvoitto.”³⁸ (Mäkinen 2004.)

³⁷ Väite ei perustu tarkkaan laskentaan vaan tutkijan havaintoihin.

³⁸ YLEn Hämeen tv-uutisia TV-Tampereen toimittaja ei pidä kilpailijana, sillä hänen mukaansa Hämeen uutiset ei ole Tampere-keskeinen, kuten TV-Tampere, vaan uutisoi koko Hämeestä, eli uutislähetysten uutisvalinnat ovat erilaiset. YLE Häme ei myöskään kilpaile TV-Tampereen kanssa mainostajista. (Mäkinen 2004). Tutkijan havaintojen mukaan kuitenkin molemmissa uutisissa noteerataan melko samalla tavalla Tamperetta koskevat tärkeimmät ajankohtaisaiheet. Yleiseltä koskettavuudeltaan vähäisempiä Tampere-aiheita TV-Tampereessa on enemmän kuin YLEssä.

Kun verrataan kaikkien viestinten vinkillisiä tai vinkittömiä³⁹ juttuja sen suhteen, ovatko jutut syntyneet kaupungin tiedotteiden pohjalta vai eivät (ks. taulukko 10.), päädytään seuraaviin päätelmiin: Lehtien etusivulle tai tv-uutisten otsikoihin päätyvät todennäköisimmin jutut, joissa kaupungin tiedotetta on käytetty perustietolähteenä, eli toimitus on hankkinut tiedotefaktojen oheen muualta lisätietoa ja syventänyt aihetta. Seuraavaksi todennäköisimmin etusivulle tai tv-uutisten uutisotsikoihin pääsevät jutut, joissa on tiedotteen kanssa vain sama aihe. Pelkästään tiedotteeseen nojaavat jutut päätyvät etusivuille tai tv-uutisotsikoiksi kaikkein epätodennäköisimmin.

Taulukko 10. Vinkkijutut / vinkittömät ⁴⁰ jutut vs. pohjautuminen tiedotteisiin						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht. %	Yht. N
Ei vinkkiä	73	62	40	83	71	525
Vinkkijuttu	27	38	60	17	29	215
Yht. (%)	100	100	100	100	100	740

Se, että jutut, joissa tiedote on ollut ainoana lähteenä, eivät saa viestinten näkyvimpiä julkaisupaikkoja, tukee sitä jo aiemmin tässä tutkimuksessa esitettyä olettamusta, että mitä tärkeämpi tai kiinnostavampi aihe on, sitä todennäköisemmin pelkkä kaupungin tiedote ei riitä jutun ainoaksi lähteeksi (vrt. luku 4.1.2.).

4.2.3. Juttujen kuvitus

Kun jutun yhteydessä on kuva / kuvitusta⁴¹, juttu herättää paremmin lehden lukijan / tv-katsojan huomion. Kuvalla voi myös antaa aiheesta lisätietoa tai luoda juttuun lisämerkityksiä. Huomioarvon kannalta kuvitus on aina positiivinen asia. Mutta joissakin tapauksissa kuva voi tuki luoda kaupungin kannalta negatiivisia merkityksiä. Teemahaastattelujen mukaan tietoinen negatiivisten merkitysten luominen kuvituksella on viestimissä harvinaista.

Tässä tutkimuksessa kaupunkia koskevien juttujen kuvitusta ei ole tutkittu muutoin kuin sen osalta, kuinka suuressa osassa jutuista on käytetty kuvaa ja kuinka suuri osa kuvituksesta on Tampereen kaupunkiin liittyvää aiheeltaan⁴². Tutkituista viestimistä eniten kuvitusta Tampereen kaupunkiin liittyvien juttujen yhteydessä käyttävät tv-uutiset (ks. kuvio 10.), mikä selittyy välineen luonteesta. Kuvallisuus on tv:n keskeinen ilmaisukeino. Mutta myös tv-uutisissa on juttumuoto, jonka voi tehdä täysin ”kuvattomana”, toisin sanoen siten, ettei kuvitus liity jutussa käsiteltävään aiheeseen: uutisankkurin suoraan kameraan lukema sähköutinen. Niihinkin tosin on usein rakennettu ruudun toiseen laitaan juttuaiheeseen liittyvää grafiikkaa, esimerkiksi Tampereen kaupungin jonkin palvelun

³⁹ Vinkillisyydellä tarkoitetaan tässä lehtien osalta etusivuvinkkejä tai -vinkki juttuja ja tv:n osalta lähetyksen alussa luettavia uutisotsikoita.

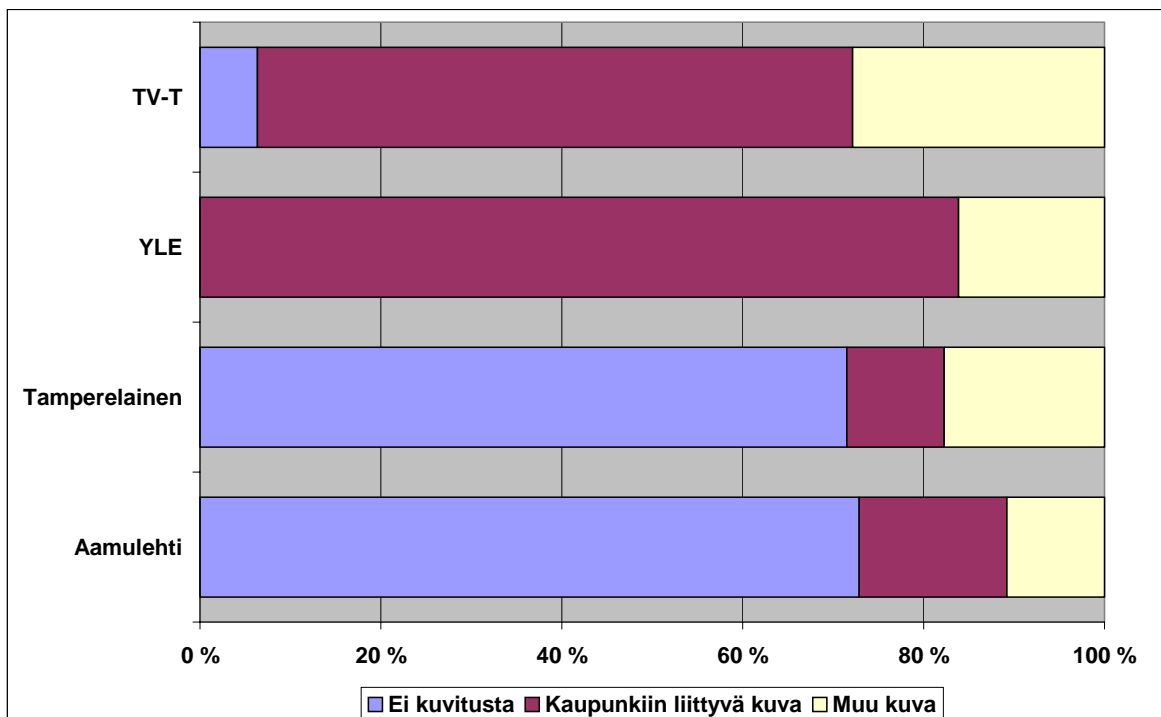
⁴⁰ Ks. viite 39.

⁴¹ Kuvalla ja kuvituksella tarkoitetaan tässä lehden osalta valokuvia, piirroksia sekä grafiikkaa ja tv:n osalta inserttien kuvaa sekä sähkeisiin liittyvää grafiikkaa tai still-kuvaa.

⁴² Aihe liittyy kaupunkiin, kun esim. on kuvattu kaupungin toimihenkilö/luottamushenkilö tai jotakin kaupungin järjestämää toimintaa, esim. opetustilannetta peruskoulun luokassa.

verkko-osoite tai kaupungin vaakuna. Em. tapaukset on analyysissa luokiteltu niin, että juttu sisältää Tampereen kaupunkiin liittyvän kuvan. Vain grafiikattomat uutissähkeet on luokiteltu analyysissa kuvattomiksi. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa on tutkimusjaksolla julkaistu muutama kaupunkia koskeva juttu, jossa ei ole mitään kuvitusta. Sen sijaan YLEn Hämeen uutisten kaupunkiin liittyvissä jutuissa on tutkimusjakson aikana kaikissa jutuissa ollut jokin kuvitus, useimmiten kaupunkiin liittyvä (yli 80 prosentissa jutuista). YLEn Hämeen uutisten jutuissa käytetäänkin muihin tutkittuihin viestimiin verrattuna eniten kaupunkiin liittyvää kuvitusta.

Kuvio 10. Juttujen kuvitus viestimittäin (N = 740)

Suurimmassa osassa Aamulehden ja Tamperelaisen kaupunkia koskevista jutuista ei ollut lainkaan kuvaa. Tämä johtunee siitä, että lehtien tutkimusjaksolla julkaisemista jutuista arviolta puolet on pikku-uutisia, joihin ei yleensä ole tapana liittää kuvaa. Muutoinkin lehti on välineenä sellainen, ettei kuva ole yhtä välttämätön osa juttua kuin televisiossa. Aamulehti ja Tamperelainen käyttävät kaupunkia koskevien juttujensa yhteydessä kuvitusta määrällisesti melko samalla tavalla. Aamulehdessä kaupunkiin liittyvien kuvien osuus on hieman suurempi kuin Tamperelaisessa. Kuvituksen käyttöön lehdissä vaikuttanevat lehtien resurssit: Aamulehdellä on käytettävissään ammattivalokuvaajia, mutta Tamperelaisessa toimittajat kuvaavat juttunsa itse (Niemelä 2004). Tamperelaisen juttuihin liittyvät muut kuin kaupunkia koskevat kuvat ovat tyypillisesti kuvituskuvia, joissa näkyy asiaan liittyvää toimintaa (esim. ehkäisystä kertovassa jutussa ehkäisy pillerikiekkoa pitelevä käsi) tai asiaan liittyviä muita henkilöitä kuin kaupungin edustajia (esim. Ympäristötietokeskus Moreenian järjestämästä luonnonsuojelutyön esittelytapahtumasta kertovaa juttua kuvitetaan kuvalla nimettömänä esiintyvistä luontoretkeilijästä).

Kuten taulukosta 11. voi havaita, ne viestinten jutut, jotka on tehty perustietona toimineen kaupungin tiedotteen pohjalta, sisältävät kaupunkiin liittyvää kuvitusta enemmän kuin jutut, joissa tiedotetta on käytetty päälähteenä eli ainoana lähteenä tai joissa tiedotteen sisältöä ei ole hyödynnetty lainkaan. Yleensäkin jutut, joissa tiedote on ollut perustietolähteenä, sisältävät keskimääräistä enemmän kuvitusta, oli se sitten kaupunkiin liittyvää tai ei. Kuvitusta käytetään enemmän sellaisten juttujen yhteydessä, jotka perustuvat osittain kaupungin tiedotteeseen, kuin sellaisten juttujen yhteydessä, joilla ei ole mitään suhdetta kaupungin tiedotteeseen.

Taulukko 11. Juttujen kuvitus vs. pohjautuminen tiedotteisiin						
	Ei suhdetta	Vain sama aihe	Perustietona	Päälähteenä	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	N
Ei kuvitusta	65	68	27	72	62	462
Kaupunkiin liittyvä kuvitus	19	27	57	22	23	172
Muu kuvitus	17	5	16	6	14	106
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

Teemahaastatteluissa tiedotusvälineiden edustajilta kysyttiin viestimensä kuvanvalintaperiaatteista. Useimmissa viestimissä kuvan tai kuvituksen valitsee toimittaja, joka tekee jutun, mutta esimerkiksi Aamulehdessä kuvasta päättää useimmiten uutispäällikkö tai vuoropäällikkö. Kuva toimii kaikissa viestimissä pääsääntöisesti kuvituskuvana⁴³ tai tilannekuvana tietystä aiheesta. Kuvan tarkoitus on lähinnä antaa lisätietoa, inhimillistä asioita ja tehdä jutusta kiinnostava. Haastatellut kertoivat viestimensä kuvavalinnoista muun muassa seuraavaa:

Lehtijuttujen kuvavalinnoista:

”Periaatteessa tietysti [kuvalla voidaan pyrkiä antamaan tulkintoja tilanteesta]. Ei ainakaan minun jutuissa ole ollut semmosta tietoista, että mustamaalattais jotain.” ”Kuvituskuvia ovat aika paljon. Että sivu on harmaa ja sinne täytyy saada joku kuva.” (Saari 2004.)

”Toimittajat itse kuvaavat. Pyritään niin, että kaikista tapauksista, tilaisuuksista, minne mennään tai ollaan sovittu haastattelu etukäteen, otetaan kuvat ja sitten tilan mukaan katsotaan, että mahtuuko kuvaa.” ”[Kuvalla] on tietysti monta tehtävää, mutta yks tehtävä on se, että se [sivu] on visuaalisesti hyvännäköinen, kun siinä on kuva. Mutta toisaalta kyllä lukijalle varmasti aukeaa pikkusen enemmän, kun siinä on se joku ihminen, joka sanoo siinä jutussa jotain, ’ai se on ton näkönen’. Jutusta tulee ihan toisen näköinen, kun silloin jos panis pelkän tekstierämaan ja siitä luettas kun raamatun sanaa suunnilleen se juttu läpitte. Tosin joskus joudutaan aika useinkin käyttämään niin, että on [kuva] sen kirjoituksen kohteesta, joka saattaa olla joku maisema, rakennus, alue, tavallaan teemakuva, viitekuva. Sitten on joitain hankalampia tapauksia, varsinkin sosiaali- ja terveystoimen puolella. Niitä on hirveen vaikea kuvittaa. Siihen täytyy melkein keksiä

⁴³ Kuvituskuva liittyy jutussa käsiteltävään aiheeseen, mutta ei ole otettu mistään tietystä jutussa käsiteltävästä tilanteesta tai kenestäkään jutussa esiintyvistä henkilöistä.

tämmönen teemakuva jostain operaatiosta, joku leikkausoperaatio tai joku hammaslääkärioperaatio meneillään.” (Niemelä 2004.)

”Jos on otettu vaikka kolme kuvaa [jutussa esiintyvistä henkilöstä] ja keskimmaisessa hän vaikka haukottelee tai hänellä on silmät kiinni, niin en mä nyt oikein viittis laittaa sitä siihen juttuun, koska taas sillähän pystyis pelaamaan tietenkkin, saamaan siihen juttuun ihan toinen sävy, jopa halventava. Ei meidän tarkoitus ole semmonen ollenkaan. Kyllä mä valitsen siihen mieluummin sen, jossa hän näyttää vähän fiksummalta.” (Niemelä 2004.)

Tv-uutisten kuvavalinnoista:

”Ei kuvitusta laiteta vaan silleen, että lätkästään pätkä kuvaa. Totta kai kuva ja teksti toimii aina yhdessä. Jos näistä vaaleista puhutaan, niin yllättävän mukava kuvavalinta saattaa olla esimerkiksi kokoomuspoliitikko [joka] syö munkkia sillä tavalla, että sokeri vaan valuu suupielistä ja siinä puhuu, että minkälaiset tulevaisuudenkuvat kokoomus maalailee. Ei semmosta voi tehdä, että lähtisit ironisoimaan pelkästään sillä kuvalla eli että sanot tekstissä ihan toista mitä kuvassa on. Se on kornia alkaa semmosta tekemään. Et sä voi kokonaan sanomaas kieltää kuvalla. -- [TV-uutisinsertissä] rakenne on niin täysin erilainen [kuin lehden uutisessa], ja ei voi ajatella sitä, että kuvalla lähdetään tekemään erityisiä merkityksiä. Kyllä sitä voidaan tehdä ja kyllä sitä tapahtuu, mutta ne on aina arvailua, että miten ne vaikuttaa mihinkin.” (Mäkinen 2004.)

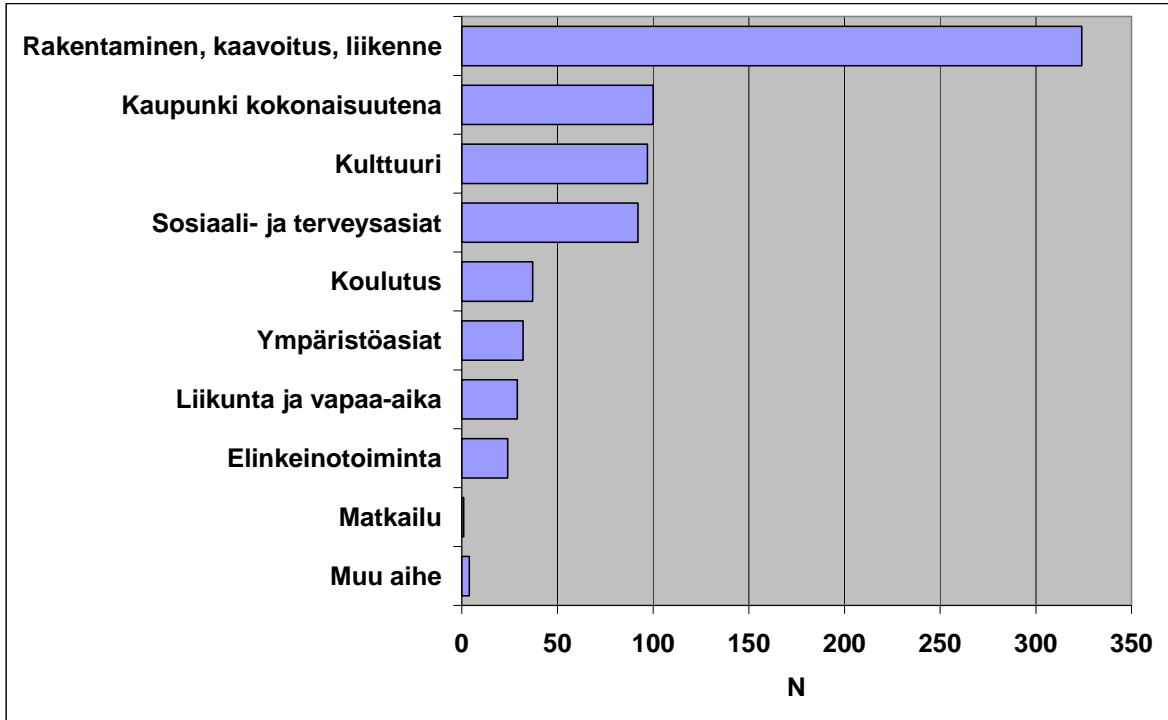
4.3. Juttujen aihepiirit

Mistä aihepiireistä Aamulehti, Tamperelainen, TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset ja YLEn Hämeen uutiset ovat tutkimusjaksolla tehneet kaupunkiin liittyviä juttuja? Vaikuttavatko kaupungin tiedotteet asiaan jollakin tavalla? Tuloksia tarkastellessa on otettava huomioon, että tutkimusaineisto koostuu keväällä 2004 (22.3.–25.4.2004) julkaistuista jutuista. Asiat, jotka ovat tuolloin olleet joukkoviestintäjulkisuudessa ”tapetilla”, lisäävät aihepiirinsä juttujen määrää myös tutkimusaineistossa ja siten tutkimustuloksissa. Journalismi reagoi herkästi ajankohtaiseen keskusteluun. Esimerkiksi Finlaysonin entisen värjäämökiinteistön kohtalosta tehtiin tutkimusjakson aikana monia uutisjuttuja, pääkirjoituksia ja mielipidejuttuja, ja pari pilapiirrostaakin. Viestimissä oli paljon esillä myös muita ajankohtaisia kaavoitusasioita, kuten Särkijärven siltahanke sekä Ojala–Lamminrahkan ja Nurmi–Sorilan kaavoitukset. Lehtien yleisönosastoihin kirjoitettiin runsaasti kaavoitukseen ja liikenteeseen liittyvistä asioista. Edellä mainitut selittävät osaltaan sitä, että kaupunkiin liittyviä juttuja on julkaistu eniten aihepiiristä rakentaminen, kaavoitus ja liikenne (ks. kuvio 11). Koska ko. aihepiirin juttuja kuitenkin on tutkimusaineistossa ollut niin paljon enemmän kuin muiden aihepiirien – vajaa puolet kaikista jutuista –, voidaan katsoa, että tiedotusvälineet ja yleisönosastoihin kirjoittavat kansalaiset pitävät tätä aihepiiriä joka tapauksessa erittäin tärkeänä ja kiinnostavana.

Myös vuodenaika vaikuttaa tutkimustuloksiin: jos tutkittavat jutut olisi valittu esimerkiksi kesäajalta, kulttuuri-, vapaa-aika- ja matkailuaiheiset jutut varmasti painottuisivat aineistossa enemmän. Rakentamisen, kaavoituksen ja liikenteen aihepiiri saattaisi olla vähemmän korostuneempi kesällä, kun kunnallinen päätöksenteko ja yleensäkin kunnan toiminnot hiljenevät ja supistuvat.

Kuviossa 11. juttujen aihepiirit esitetään yleisellä tasolla, taulukossa 12. nähdään tarkempi jakauma yksittäisten aiheiden kesken.

Kuvio 11. Tampereen kaupunkia koskevat jutut aihepiireittäin (N=740)

Rakentamisen, kaavoituksen ja liikenteen jälkeen toiseksi eniten viestimissä on tehty juttuja, joissa kaupunkia käsitellään kokonaisuutena.⁴⁴ Tähän aihepiiriin kuuluvat mm. jutut kaupungin taloudesta sekä päätöksenteon tavasta. Keväällä 2004 esimerkiksi puhuttivat vuosiksi odottamaan jätetyt valtuustoaloitteet. Yhtä paljon juttuja tehtiin myös kulttuurista sekä sosiaali- ja terveysasioista. Matkailuaiheisia juttuja aineistossa oli vain yksi (uutisjuttu ”Varjo kaipaa yhteistyötä matkailutoimen kanssa”, Aamulehti 13.4.2004), mikä ainakin osin johtunee vuodenajasta eli siitä, ettei matkailukausi vielä ollut käynnistynyt, mutta myös siitä, ettei kaupunki julkaissut tutkimusjaksolla yhtäkään matkailuaiheista tiedotetta. Aamulehden toimittajan mukaan juttuja matkailuasioista ylipäätään ”on aika vähän, en tiedä miksi”. ”Matkailusta on teemasivu kerran kuukaudessa, ja on pyritty keskittämään jotain tiettyjä aiheita näille teemasivuille.” (Saari 2004.)

Eniten juttuja kirvoittaneiden aihepiirien neljän kärjessä (ks. kuvio 11.) ei ole juuri vaihtelua viestimittäin, muutoin kuin että YLEn Hämeen uutisissa ympäristöasioita on käsitelty keskimääräistä enemmän ja vastaavasti rakentamisen, kaavoituksen ja liikenteen osuus on vähän pienempi kuin muissa viestimissä. Suhteessa muihin aihepiireihin se on tärkein myös Hämeen uutisissa. (Ks. taulukko 4. liitteessä 6.)

Teemahaastatteluissa tiedotusvälineiden edustajat pitivät tärkeimpinä juttuaiheina kaavoitus- ja liikenneasioita, sosiaali- ja terveysasioita sekä kaupungin taloutta ja

⁴⁴ Aiheet, jotka eivät liity erityisesti mihinkään tiettyyn toimialaan tai sen yksikköön, vaan ovat koko kaupunkiorganisaatiota koskevia, kuten tilinpäätös.

elinkeinotoimintaan liittyviä asioita. Neljän eniten uutisoidun aiheen joukossa ovatkin näistä kaikki muut paitsi elinkeinotoiminta, joka puolestaan on yksi vähiten uutisoiduista aihepiireistä. Sen sijaan neljän eniten uutisoidun aihepiirin joukossa on kulttuuri, jota taas tiedotusvälineiden edustajat eivät maininneet yhdeksi tärkeimmistä. Kulttuurijuttujen osalta voisi ajatella, että niiden laatimisen kriteerinä painaisi aiheen merkittävyyttä enemmän sen kiinnostavuus. Tosin kulttuuriaiheita on päässyt myös lehtien etusivuille ja tv-uutisten uutiskärkeen, mikä kertoo siitä, että joitakin kulttuuriaiheitakin pidetään tärkeinä (esim. Tampere Filharmonian uuden ylikapellimestarin valinta pääsi Aamulehden etusivulle sekä Pirkanmaan tv-uutisten että Hämeen uutisten uutiskärkeen, samoin otsikkovinkiksi Tamperelaisen premisivulle). Eniten etusivuilla ja tv-uutiskärjissä esiintyvät kuitenkin kaavoitukseen ja liikenteeseen liittyvät aiheet.

Suurin osa tutkimusjaksolla julkaistuista kaupunkia koskevista kulttuurijutuista on juttutyypiltään tapahtumapuffeja (esim. ”Nuoret valokuvaajat esittäytyvät Vapriikissa”, Tamperelainen 31.3.2004) tai kritiikkejä (esim. ”Tyylikäs ja tunnelmallinen Matteuspassio”, Aamulehti 13.4.2004), kun taas asumiseen, kaavoitukseen, liikenteeseen, sosiaali- ja terveysasioihin, kaupunkiin kokonaisuutena tai sen elinkeinotoimintaan liittyvät aiheet ovat pääosin uutisia tai yleisönosastokirjoituksia.

Kun kerran viestimet julkaisevat paljon kulttuuriaiheisia tapahtumapuffeja, niin mikseivät kaupungin tutkimusjakson aikana tiedottamat kulttuuriaiheiset tapahtumapuffit menneet niin hyvin viestimissä lävitse? Syy saattaisi olla se, että kaupungin kulttuuritapahtumapuffeista puolet tiedotti Tampere Filharmonian konserteista, eivätkä viestimet ehkä halua olla vain yhden tietyn kulttuuritapahtumajärjestäjän äänitorvi. Toinen syy voi olla se, että osa kaupungin kulttuuritapahtumapuffeista oli yleiseltä koskettavuudeltaan melko vähäisiä ja sisällöltäänkin suppeita: esimerkiksi 26.3.2004 julkaistu tiedote ”1-2-hyppy, 1-2-hyppy ja ympäri!”, jossa kerrotaan maksullisesta yhden illan kestävästä jenka- ja humppatanssikurssista, tai 29.3.2004 julkaistu tiedote ”Yojimbosta Zatoichiin: Samurailokuvan lyhyt historia”, joka puffaa maksutonta Vapriikin Samurai-näyttelyn teemaan liittyvää luentoa samurailokuvista. Kumpikaan tiedotteista ei mennyt läpi missään tutkituista viestimistä.

Yksittäisiä aiheita tarkasteltaessa (ks. taulukko 12.) huomataan, että viestimissä ovat olleet selvästi eniten esillä kaavoitukseen sekä katuihin ja liikenteeseen liittyvät aiheet. Kyseiset aiheet ovat erittäin suosittuja niin yleisönosastokirjoituksissa kuin toimitusten laatimissa jutuissakin.

Taulukko 12. Jutut aihepiireittäin		
	<i>N</i>	<i>%</i>
Asuminen ja rakentaminen	32	4
Kaavoitus	119	16
Kadut ja liikenne	117	16
Viheralueet	24	3
Kaupungin kiinteistöt	14	2
Muu	18	2
Asuminen, rakentaminen, kaupunkisuunnittelu, liikenne	324	44
Elinkeino toiminta	24	3
Kulttuuritapahtumat, näyttelyt	39	5
Kirjasto	11	1
Museointi ja arkistointi	12	2
Muu	35	5
Kulttuuri	97	13
Liikunta, urheilu	15	2
Vapaa-aika, harrastaminen (sis. nuorisotoiminta)	6	1
Muu	8	1
Liikunta ja vapaa-aika	29	4
Matkailu	1	0
Perusopetus	18	2
Opiskelu	17	2
Muu	2	0
Koulutus ja opiskelu	37	5
Päivähoito	10	1
Terveys	34	5
Vanhusten palvelut	17	2
Sosiaalityö, erityispalvelut	16	2
Muu	15	2
Sosiaali- ja terveysasiat	92	12
Ympäristönsuojelu, luonnonsuojelu, ekologia	20	3
Ympäristöterveys	5	1
Muu	7	1
Ympäristöasiat, kestävä kehitys	32	4
Palvelujen järjestäminen	5	1
Talous ⁴⁵	18	2
Hallinto, päätöksenteko	60	8
Laki ja järjestys	6	1
Kansainvälinen toiminta	2	0
Tampereen kaupunki kokonaisuutena	7	1
Muu	2	0
Tampereen kaupunki, talous ja palvelut kokonaisuutena	100	14
Muu tai ei määritettävissä	4	1
Yhteensä	740	100

⁴⁵ Huom. tähän on luokiteltu vain koko kaupunkiorganisaation taloutta koskevat tiedotteet. Esim. terveyspalvelujen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät tiedotteet on luokiteltu aihepiiriin 'Terveys' jne.

Kaupungin tiedotteiden pohjalta tehdyissä jutuissa näyttävät painottuvan keskimääräistä enemmän elinkeino-, koulutus-, sosiaali-, ympäristö- ja kulttuuriasiat, kun taas tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa painottuvat rakentamista, kaavoitusta ja liikennettä koskevat aiheet (ks. taulukko 13.). Osaltaan tulosta selittää tutkimusjaksolla ajankohtainen Värjäämö-keskustelu, joka sai niin toimittajat kuin yleisönosastokirjoittajatkin tekemään juttuja myös kaupungin tiedotteista riippumatta. Kaavoitus, rakentaminen ja liikenne ovat kuitenkin yleisemminkin aihepiirejä, joihin viestimissä panostetaan keskimääräistä enemmän eikä tyydytä uutisointiin pelkästään kaupungin tiedotteiden pohjalta.

Niissä jutuissa joissa on vain sama aihe kuin tiedotteessa, mutta tiedotteen sisältöä ei ole käytetty, yleisimmät aihepiirit ovat "kulttuuri" ja "kaupunki kokonaisuutena". Kulttuurijuttujen osalta kyse on usein Tampere Filharmonian konserttikritiikeistä, kun taas kaupunkia kokonaisuutena käsitellään usein pääkirjoituksissa.

Taulukko 13. Juttujen pohjautuminen tiedotteisiin aihepiireittäin						
	Ei suhdetta	Vain sama aihe	Perustietona	Päälähteenä	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	N
Rakentaminen, kaavoitus, liikenne	49	19	30	38	44	324
Elinkeinotoiminta	2	11	4	6	3	24
Kulttuuri	10	24	27	14	13	97
Liikunta ja vapaa-aika	5	3	0	2	4	29
Matkailu	0	0	0	0	0	1
Koulutus ja opiskelu	4	3	4	10	5	37
Sosiaali- ja terveysasiat	11	11	13	17	12	92
Ympäristöasiat	3	8	10	5	4	32
Tampereen kaupunki kokonaisuutena	14	22	11	8	14	100
Muu tai ei määriteltävissä	1	0	0	0	1	4
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

4.4. Yhteenveto

Aamulehdessä, Tamperelaisessa, YLEn Hämeen uutisissa ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa julkaistiin viiden viikon tutkimusjakson aikana (22.3.–25.4.2004) yhteensä 740 juttua, jotka aiheeltaan liittyvät Tampereen kaupunkiin. Jutuista 17 % oli yleisönosastokirjoituksia. Tampereen kaupunki on seudun keskeinen päättävä ja palvelujen järjestävä, joten luonnollisesti se on paljon esillä paikallisessa joukkoviestintäjulkisuudessa. Selvästi eniten Tampereen kaupunkia koskevia juttuja julkaistiin Aamulehdessä, yli puolet kaikista jutuista. Seuraavaksi eniten juttuja julkaisi Tamperelainen. TV-Tampere ja YLEn Hämeen uutiset julkaisivat kaupunkiin liittyviä juttuja vähiten.

Valtaosa (69%) Tampereen kaupunkiin liittyvistä jutuista on sellaisia, jotka eivät pohjaudu kaupungin tiedotteisiin. Toisin sanoen suurin osa jutuista on tehty muista kuin kaupungin tiedotteiden antamista aiheista. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset tekee kaupungin

tiedotteiden pohjalta juttuja keskimääräistä enemmän ja Aamulehti keskimääräistä vähemmän. Tiedotusvälineiden resurssit ja kiire vaikuttavat siihen, kuinka suuri osa viestinten jutuista on tiedotteiden varassa ja kuinka suuri osa syntyy muulla tavoin.

Kaupunkia koskevia juttuja laaditaan eniten kaavoituksesta, kaduista ja liikenteestä. Näitä aiheita sekä toimittajat että yleisönosastokirjoittajat pitävät tärkeinä. Seuraavaksi edustetuin aihe on kaupunkiin organisaationa liittyvät asiat (esim. tilinpäätös, hallintoasiat, päätöksentekotapa), sitten kulttuuri sekä sosiaali- ja terveysasiat. Vähiten on uutisoitu matkailusta ja elinkeinotoiminnasta.

Kaupunkia koskevista jutuista enimmäksessä osassa ei ilmene mahdollisen tiedotteen käytön lisäksi mitään muuta kaupungin lähdemateriaalia, esimerkiksi kaupungin edustajan haastattelua, kaupungin verkkosivuja, luottamuselinten esityslistoja ja pöytäkirjoja tai erilaisia asiakirjoja, kuten raportteja ja selvityksiä. Toimittajat kuitenkin kertomansa mukaan käyttävät niitä enemmän kuin juttujen perusteella voi päätellä. Erityisesti esityslistoja ja pöytäkirjoja pidetään hyvin tärkeinä tietolähteinä. Haastateltavat henkilöt yleensä mainitaan jutuissa nimeltä, mutta kirjallisia lähteitä ei. Miksi on näin? Kirjalliset lähteet saatetaan jättää mainitsematta ehkäpä juttutilan säästämiseksi, tai kenties toimittajat kokevat kirjallisen materiaalin niin luotettavaksi, ettei sitä pidetä tärkeänä ilmoittaa. Lukijan/tv-katsojan kannalta olisi aina hyvä saada tietää, mistä jutussa olevat tiedot ovat peräisin. Jos sitä ei kerrota, lukija on toimittajan harkintakyvyn varassa; vain toimittaja pääsee punnitsemaan, ovatko kirjallisten lähteiden tiedot todenperäisiä ja riittävän monipuolisia asian esittelemiseksi.

Tampereen kaupunkia koskevat jutut ovat suurimmaksi osaksi uutisia. Toiseksi eniten on yleisönosastokirjoituksia ja kolmanneksi eniten tapahtumapuffeja. Human interest -tyyppisiä ajanviitejuttuja, kuten henkilöhaastatteluja tai reportaaseja, kaupungista tehdään vähän. Human interest -jutut kuitenkin monipuolistaisivat ja inhimillistäisivät kaupungista syntyvää kuvaa. Tiedottajien ehkä kannattaisikin panostaa human interest -juttuvinkkien ideoimiseen.

Kaupungin tiedotteiden läpimenon tapaa on tässä tutkimuksessa seurattu siitä näkökulmasta, menevätkö tiedotteet lävitse päälähteinä eli jutun ainoana lähteinä, vai menevätkö tiedotteet lävitse perustietolähteinä, jolloin tiedotusväline on hankkinut juttuun lisätietoa muualta ja mahdollisesti muuttanut ja laventanut jutun näkökulmaa. Kiteyttäen voidaan – tosin aika lailla yleistäen – todeta, että kun tiedote menee läpi *perustietolähteenä*, niin silloin todennäköisimmin

- tiedotteen aihe on arvioitu yleisesti tärkeäksi ja/tai kiinnostavaksi,
- juttu on tyypiltään lehden uutisjuttu tai tv:n leikattu uutisjuttu,
- aihetta käsitellään monipuolisesti ja mahdollisesti myös konkreettisin tapausesimerkein (tiedotteeseen verrattuna),
- kaupungin edustajaa/edustajia on haastateltu juttuun, ja usein henkilöt ovat samoja, jotka on merkitty tiedotteeseen lisätietojen antajaksi/antajiksi,
- juttu on melko näkyvästi esillä, sillä a) siihen voidaan vinkata etusivulta tai se voi olla tv-uutislähetyksen alun uutisotsikoissa mukana ja b) jutussa on kuvitus, ja
- jutun mahdollinen kuvitus liittyy aiheeltaan kaupunkiin.

Toisaalta kuitenkin tiedote on voinut mennä läpi perustietolähteenä siitäkin syystä, että sen sisältö on liian yksipuolinen tai asiaa kaunisteleva, jolloin viestinten on pakkokin hankkia aiheesta täydentävää tietoa.

Kun taas tiedote menee läpi *päälähteenä*, niin silloin todennäköisimmin

- tiedotteen aihe on arvioitu yleisesti vähemmän tärkeäksi tai kiinnostavaksi,
- toimituksella on ollut kiire tai toimitus on tarvinnut lehden/tv-uutislähetysten täytettä, ns. pikku-uutisia isompien juttujen oheen,
- juttu on tyypiltään lehden pikku-uutinen tai tapahtumapuffi tai tv:n sähköuutinen,
- tiedotteen näkökulma säilyy jutussa,
- tiedotteessa on tiedotettavasta asiasta riittävästi tietoa,
- jutunteossa ei ole käytetty muuta kaupungin lähdemateriaalia eikä juttuun ole haastateltu ketään,
- jutussa saatetaan mainita jokin kaupungin verkkosivujen osoite lisätiedon saamiseksi tai osoite liittyy jutun aiheeseen,
- juttuun ei vinkata lehden etusivulta eikä se ole mukana tv-uutislähetysten uutiskärjessä ja
- jutussa ei ole kuvitusta.

Näistä kahdesta tiedotteen läpimenotavasta ensimmäinen, eli tiedotteen käyttö perustietolähteenä, on tiedottamisen kannalta usein paras tulos. Isossa jutussa, jossa on käytetty muitakin lähteitä kuin kaupungin tiedotetta, asiaa käsitellään monipuolisemmin ja mukana on eri näkökulmia. Kuntalaisen tiedonsaannin ja mielipiteen muodostamisen kannalta tällainen juttu on hyödyllisempi kuin lähes sellaisenaan läpi mennyt tiedote, jossa asia on yleensä yksipuolisesti kaupungin näkökulmasta esillä. Julkisuuden hallinnan kannalta tietysti juttu, jonka sävelen kaupunki on itse luonut, on ”turvallisempi”. Isoon juttuun liittyy aina kaupungille negatiivisten äänenpainojen mahdollisuus. Julkisen keskustelun kannalta moninäkökulmaisuus kuitenkin on yleensä hyväksi. Se hyödyttää myös kaupungin päättäjiä näiden pohtiessa ratkaisuja asioihin. Siten sen sijaan, että kaupunki pyrkisi saamaan asioitaan julkisuuteen ainoastaan omasta näkökulmastaan, voisikin harkita keinoja, miten kaupunki saisi enemmän omaa näkökulmaansa mukaan julkiseen keskusteluun muiden näkökulmien yhteyteen; yhdeksi näkökulmaksi moninäkökulmaiseen journalismiin.

Kaupungin tiedotteita käytetään analyysin tulosten mukaan hiukan enemmän päälähteinä kuin perustietolähteinä, ja tiedotusvälineiden edustajienkin mielestä kaupungin tiedotteet ovat usein ”pätkätavaraa”, eli kelpaavat pikku-uutisiin. Tämä johtunee tiedotteiden aiheista ja funktioista: suuri osa tiedotteista on ns. kuntalaispalvelutiedotteita, jotka kertovat kuntalaisten arkielämään liittyvistä ajankohtaisista tapahtumista, kuten tietyn alueen jätevesien käsittelyn neuvontatilaisuudesta, ja tilapäisistä palvelumuutoksista, kuten katuremonteista. Aiheet eivät ole tarpeeksi merkittäviä ja yleisesti kiinnostavia, jotta niistä tehtäisiin isompi juttu. Tällöin pikku-uutinen riittää yksinkertaisen tiedon välittämiseksi kuntalaisille.

Tiedotettavalla aiheella on suuri merkitys siihen, miten aiheesta tehdään juttu, samoin toimittajalla ja viestimen resursseilla. Vaikkei tiedotettava aihe olisikaan yleisesti merkittävä, tiedottaja voi kuitenkin pyrkiä tekemään siitä kiinnostavan. Tiedottamalla asioista tavallisen ihmisen näkökulmasta ja kertomalla asioiden ja päätösten konkreettisista vaikutuksista tiedotteet ehkä herättäisivät viestimet antamaan enemmän myös omaa

panostaan jutun tekoon. Toisin sanoen tiedotteita käytettäisiin useammin juttujen perustietolähteinä.

Jos toivotaan, että jutussa haastatellaan jotakin tiettyä kaupungin palveluksessa olevaa tai kaupungin luottamustointa hoitavaa henkilöä, tämä kannattaa merkitä tiedotteeseen lisätietojen antajaksi. Yleensäkin on hyvä, että tiedotteissa on lisätietojen antaja tai pari, sillä se saattaa houkuttaa toimittajaa tekemään tiedotteen pohjalta pikku-uutista laajemman jutun. Myös muita ehdotuksia lisätiedon hankkimiseksi kannattaa laittaa tiedotteeseen, esimerkiksi verkko-osoite. Voisi harkita myös sitä, että jo tiedotteeseen kirjattaisiin ehdotuksia kuvitusaiheiksi, varsinkin hankalimmin kuvitettavissa aiheissa. Esimerkiksi tärkeissä terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa tiedottaja voisi jo etukäteen selvittää, missä sairaalassa viestimet voivat halutessaan käydä kuvaamassa kuvituskuvaa, ettei viestimen tarvitsisi hankkia lupaa itse. Kun kuvan hankkiminen olisi tehty viestimille helpoksi, saattaisi se ainakin tv-uutisten osalta madaltaa aiheen jutuntekopynnystä.

5. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta ja kaupungin julkisuuden sävy

Julkinen keskustelu toimii pitkälti journalistien päätösten varassa (ks. luku 2.3.): Kunnan viranhaltijat ja luottamushenkilöt tuottavat tai antavat toimittajien pyynnöstä tietomateriaalia, jota toimittajat sitten tulkitsevat ja nostavat julkiseen keskusteluun viestimissään. Kuntalainen voi osallistua keskusteluun pääasiassa yleisönosastoon kirjoittamalla. Yleisönosastokirjoitusten julkaisemisesta päättävät niin ikään toimitukset. Viranhaltijoiden ja päättäjien sekä toimitusten omat mielipiteet useimmiten hallitsevat julkista keskustelua, ja tavallisen kansalaisen on hankalampi saada näkemyksensä mediaan.

Luvussa 5.1. pohditaan teemahaastattelujen ja juttuanalyysien avulla, miten Tampereen kaupungin toiminnasta käydään julkista keskustelua Aamulehdessä, Tamperelaisessa, YLEn Hämeen uutisissa ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisissa. Ketkä keskustelevat? Erityisesti selvitetään, millä tavalla jutuissa tuodaan esiin erimielisyyksiä ja miten kuntalaisten osallistuminen näkyy jutuissa. Luvussa 5.2. tarkastellaan, missä sävyssä Tampereen kaupunki esitetään joukkoviestintäjulkisuudessa. Kuka kiittää, kuka kritisoi? Tukevatko viestimet kaupunkistrategian tavoitteita?

Julkista keskustelua ja osin myös julkisuuden sävyä on analysoitu jutuista toimija-analyysin avulla: Jokaisesta jutusta on koodattu vähintään yksi ja enintään kolme tärkeintä toimijaa sen mukaan kuin toimijoita jutuissa on⁴⁶. Toimijat voivat olla henkilöitä tai erilaisia tahoja, kuten kaupungin virastot, yritykset ja järjestöt. Toimija on joku tai jokin taho, joka tekee, päättää tai sanoo jotakin tai jonka tekemisistä, päättämisistä tai sanomisista kerrotaan jotakin. Tutkimusjakson juttuaineistosta löytyi näillä kriteereillä yhteensä 1464 toimijaa.

⁴⁶ Kolmen tärkeimmän toimijan keskinäisellä tärkeysjärjestyksellä ei ole tässä tutkimuksessa merkitystä. Tämä järjestys olisi myös melko hankalaa määrittellä.

5.1. Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta

5.1.1. Paikallisten viestinten rooli julkisessa keskustelussa

Tutkittujen viestimien edustajista useimmat kertoivat teemahaastatteluissa, että julkinen keskustelu kaupunkiin liittyvistä asioista on yksi viestimen tärkeimmistä tehtävistä: ”Kansalaiskeskustelun palveleminen on ollut kyllä keskeisessä osassa juttupäätäntää” (Mäkinen 2004), ”Jos uutinen auttaa keskustelua, pidän sitä ihan hyvänä merkinä.” ”Kunnalliset asiat ovat yhteisiä asioita ja kyllä ihmisten pitäis kiinnostua niistä ja saada tietoa. Kaikki kuntien järjestämä toiminta, jota verovaroin pyöritetään, niin koska kuntalaiset on maksajina siinä, niin mun mielestä pitäis olla oikeus tietää.” (Kangas 2004.) YLEn Hämeen uutisten uutispäällikkö kertoo, että Hämeen uutisissa julkista keskustelua käydään melko vähän, mikä johtuu siitä, että uutisia tehdään sekä Pirkanmaalta, Kanta-Hämeestä että Päijät-Hämeestä ja uutisten pitäisi olla aina alueellisesti kiinnostavia; ei vain yhdessä paikassa keskusteltavia (Ojala 2004). Radio 957:n toimittajan mukaan julkisen keskustelun herättäminen ei ole heidän radionsa päätehtävä, vaan sitä tärkeämpiä ovat kuulijan viihdyttäminen ja kuulijan informointi ajankohtaisista paikallisista asioista, vaikkakin ”totta kai me ollaan onnellisia, jos meidän joku uutinen tai asia, josta meillä on ollut puhetta, herättää keskustelua laajemminkin, ja totta kai se on tämmöisenä kunnianhimoisena tavoitteenakin, että pystyttäis herättämään kansalaiskeskustelua” (Luoto 2004). Keskusteluttavimpina aiheina viestimet pitävät kaavoitusta ja rakentamista, liikenne- ja sosiaali- ja terveysasioita; asioita, jotka monia kuntalaisia läheltä koskettavat.

Teemahaastattelujen perusteella viestinten panos julkiseen keskusteluun kaupungin asioista on moninäkökulmainen journalismi ja kriittisten äänenpainojen esiintuonti. Lehdet osallistuvat itsekin keskusteluun ottamalla kantaa pääkirjoituksilla ja toimittajien mielipidejutuilla, ja epäsuorasti tietysti juttuvalinnoilla.

Viestinten mukaan vaikka kaupunki itse tiedottaa esimerkiksi tiedotuslehdessään ja verkkosivuillaan paljolti samoista asioista kuin joista viestimissä laaditaan juttuja, kaupunki tiedottaa aina omasta näkökulmastaan: ”Niissä on kaikki hyvin, kaupunki on hyvä ja kaupunki tekee hyviä päätöksiä. Mutta me annetaan mahdollisuus mielipiteeseen muillekin kuin vain kaupungin virkamiehille, myöskin vastustajille. Se on meidän rooli, että erilaisille mielipiteille annetaan tilaa.” (Saari 2004.) ”Kaupunki on intressiosapuoli kuitenkin, se pitää muistaa, eihän kaupunki nyt tarjoa mitään moninäkökulmaista journalismia missään yhteydessä. Ei kaupungin tiedotus itse kaiva esille mahdollisia kriittisiä äänenpainoja. Ja meillä on pyritty peräämään kaupungin argumentaatiota, että miksi täytyy tehdä sitä ja miksi täytyy tehdä tätä. Miksi-kysymys on varmaan meillä ollut tärkein asia.” (Mäkinen 2004.) ”Leikkisästi sanottuna sehän on tietysti kaupungin näkemys, se virallinen näkemys, mikä menee nettisivuilla ulos ja näissä julkaisuissa. Se on virkamiehien näkemys tai osittain luottamushenkilöstön näkemys, eikä siinä mitään, se on ihan jees. Ehkä me tuodaan siihen vähän muutakin näkemystä, ehkä suodatetaan jotakin asioista pois, nostetaan joitakin asioita esille. Ei meidän lopullinen tuotos välttämättä ole aina yksi yhteen kaupungin intressin kanssa eikä mun mielestä pidä ollakaan. Eihän nää lehdet ja mediat, radiot, ei nää saa olla pelkästään sen jonkun toimijan sanoman jatke ja sen välittäjä sinänsä, kyllä pitää pyrkiä nostamaan joitakin asioita esille, joitakin jättää vähemmälle tai kokonaan pois.” (Niemelä 2004.)

Aamulehden uutispäällikkö kuvailee tiedotusvälineen roolia suhteessa kaupungin suoraan tiedottamiseen kuntalaisille seuraavasti: ”Kaupungin nettisivut ovat muuttuneet journalistisempaan suuntaan. Kaupunki jotenkin on tekemässä omaa mediaikkunaa ja vassokuu, mun puolesta tehkoon, mutta kyllä mun mielestä ehdottomasti edelleen tarvitaan puolueetonta tiedonvälitystä kaupungin omien julkaisujen ohi. Se on sitä moniäänisyyttä, johon me varmasti tuodaan yks ja veikkaanpa että aika iso ääni. -- He laittavat faktat niin kuin ne ovat, en yhtään epäile, valitsevat varmaan kärjen vähän eri tavalla. Me kärjistämme asiaa vielä enemmän ja tuomme eri puolia lisää. He eivät tee esimerkiksi poliittikohaastatteluja. Minusta se oiskin aika hassua, jos kaupunki ottaiskin ihan täysin median roolin, koska silloinhan siinä menis kyllä puurot ja vellit aika pahasti sekasin, vallan vahtikoira ja valta ja kuka valvoo ketä. -- Jos he liikaa yrittävät olla media, tulisi pikku hiljaa epäily, että kuinka pitkälle voi kertoa ikävistä asioista kaupungin sivuilla, poliittisista riidoista tai tällaisesta.” (Torvinen 2004.)

Viestimen tehtäväksi nähdään erityisesti kertoa asioista siinä valossa, miten ne vaikuttavat kuntalaisten elämään: ”Kaupunkihan tiedottaa siitä omasta näkövinkkelistään, ja meidän tehtävä taas on kertoa näitten tavallisten tamperelaisten näkövinkkelistä ja mitä se heille merkitsee. Kyllä mun mielestä siinä pitää olla hyvinkin selvä ero.” (Ojala 2004.) Asukkaat saattavat pitää tiedotusvälineen tietoja luotettavampina kuin kaupungin itse tiedottamia tietoja: ”Tiedotusvälineellähan periaatteessa on tämä vahtikoiran rooli. Se voi tietysti olla, että lukijat olettisivat, että lehtimiehet ottavat selvää asiasta. Hyvinkin vois olla, että lukija ajattelee, että se [viestimen juttu] on luotettavampi lähde kuin kaupungin tiedote.” (Kangas 2004.) Radio 957:n toimittaja käyttää kuntalaislähtöisestä lähestymistavasta termiä *maksalaatikkoajattelu*: ”Asioita pitäs pystyä tuomaan sitä tavallista tamperelaista lähelle. Me puhutaan tämmösestä maksalaatikkoajattelusta. Jokainen ymmärtää, mitä on maksalaatikko. Joskus siinä on rusinoita, joskus ei. Kaikki vaikeatkin asiat, jotkut miljardien tai miljoonien eurojen tiehankkeet, pitäs pystyä kääntämään maksalaatikkokielelle.” (Luoto 2004.)

Lehdet ovat aktiivisia julkisia keskustelijoita sillä tavalla, että ottavat asioihin kantaa myös itse. Lehdissä onkin siihen soveltuvia juttutyyppisiä: pääkirjoituksia, toimittajien kolumneja ja kommentteja sekä pilapiirroksia. Televisiosta nämä juttutyyppit puuttuvat, eivätkä televisioiden edustajat koekaan kannanottoa ja vaikuttamispyrkimyksiä roolikseen⁴⁷: ”Me ollaan yritetty olla puolueettomia. Jos nyt puhutaan esimerkiksi isoista liikenneinvestoinneista, ei meillä ole mitään kantaa, mitä me haluaisimme väkisin läpi tuoda. Keskustelua halutaan herättää ja seurata sitä asiaa ja tuoda näkökulmia esille.” (Mäkinen 2004.) Tamperelaisen päätoimittajan näkökulmasta kannanotto em. juttutyypeissä on suotavaa: ”Onneksi, vähän välineestä riippuen, on mahdollisuus myöskin ottaa kantaa ja kommentoida asioita, kritisoida, tai jos on kiittäminen, niin kiitetään sitten. Mä ymmärrän kritiikin rakentavana. No, siinä voidaan tietysti haukkua, mutta siinä on myöskin näkökulmia, että voisko tehdä asioita tällä tavalla, miksi tehdään näin, tässä olis yks ehdotus, millä tavalla voitaisiin tehdä. Jos sitä sanotaan tietoisiksi tendenssiksi, niin olkoon sitten näin, että kyllä me lehdessä pyritään ottamaan kantaa asioihin sillä tavalla. Se on eräänlaista vuoropuhelua kaupungin suuntaan. Otetaan nyt esimerkiksi tää Koskenniskan silta. Siinä piti vaan ottaa rohkeesti oma kanta, ja minä esimerkiksi otin pääkirjoituksissa alusta lähtien sen kannan, että siltaa ei tule rakentaa. Ja mä olen saanut siitä paljon niskaani kyllä, että onko tää lehden virallinen kanta, ja mä sanoin, että tää on lehden virallinen

⁴⁷ Uutisvalinta ja uutisen rakenne sekä sisältö ovat aina jonkinasteisia kannanottoja, sillä valintojen takana on arvoja, mutta tässä kannanotolla tarkoitetaan sitä, että viestin tietoisesti ja läpinäkyvästi asettuu jollekin kannalle ja ajaa sitä.

kanta, koska mä olen lehden päätoimittaja ja se on pääkirjoituksessa lausuttu. Ja sitä kantaa rohkeesti oon puolustanut näihin päiviin saakka ja puolustan edelleenkin. Mutta vastakkaisille näkemyksille olen toki antanut myös tilaa lehdessä. Musta on aika omituista se, että jos me otamme jonkin kannan johonkin asiaan, niin sitä kantaa vastustavia tai sitä kritisoivia mielipiteitä ei sais tuoda esille. Se nyt ois pahemmanlaatuista fasismia, mitä voi olla mediakentässä.” (Niemelä 2004.) Yleensä Tamperealaisen pääkirjoitukset kuitenkin suosivat enemmän näkökulmien ja kysymysten esittämistä kuin tietyn oman kannan ajamista: ”Jos lähtee sanomaan sen lopullisen totuuden joka ikisessä pääkirjoituksessa, niin sen jälkeen sut leimataan besserwisseriksi, ja kun sitä ei kukaan voi olla, lopullista tietoa ei voi olla, sen takia musta on paljon herkullisempaa etsiä näkökulmia ja kysymyksiä. Ikään kuin jättää avoimeksi kysymysmerkki, heittää joku ajatusrakennelma tyyliin voisiko se olla näin. Musta on kuitenkin tärkeintä, että kunnan asioista käydään keskustelua, oli se foorumi sitten kahvipöydissä tuolla kotona tai kunnan päässä tai ihan missä tahansa.” (Niemelä 2004.)

Aamulehden uutispäällikkö kertoo lehden vaikuttamishalusta seuraavasti: ”Jotta sinä pystyt tekemään jutun, niin täytyyhän sun nostaa sieltä kärki, ja kärjen valinnan takana on aina arvoja, se on ihmisestä kiinni. Ilman niitä juttu on hajuton ja mauton. Mutta haluamme vaikuttaa asioihin normaalina keskustelijana. Kun kaupungin on säästettävä, niin haluamme tuoda ihmisille tietoa, että mistä ollaan säästämässä, haluaako ihmiset kenties tietää, mistä voisi, kannattaisi, pitäisi ja mitä poliitikot ovat siitä mieltä, koska siellä vaalikin on tulossa. Vaikuttaminen kuuluu minusta tiedotusvälineen rooliin.” (Torvinen 2004.)

Viestimessä julkaistuilla jutuilla voi olla suoraa vaikutusta tosielämään. Puolet haastatelluista kertoo miettivänsä vaikutuksia juttua kirjoittaessaan, ja lähes kaikki sanovat, etteivät mahdolliset vaikutukset kuitenkaan saa olla esteenä jutun julkaisemiselle. TV-Tampereen toimittaja korostaa, että mitä merkittävämpi asia on yhteiskunnallisesti, sitä todennäköisemmin juttu julkaistaan kielloistakin huolimatta, vaikkakaan viestin yleensä ei pyri ”sorkkimaan keskeneräisiä asioita” (Mäkinen 2004). Aamulehden uutispäällikön mukaan ”se, että alkaisimme ajatella vaikkapa sillä tavalla, että emme saa kertoa tästä asiasta, koska se voi kaataa koko hankkeen, niin silloinhan rupeamme ajattelemaan, että me ohjailemme tätä maailmaa. Mutta emme voi ottaa siitä vastuuta, koska sittenhän alkaisimme politikoimaan. Muistan yhden ainoan tällaisen, että siirsimme uutisen julkaisua sen takia, että siitä tulee vaikutuksia. Mies teki remontin ja nosti taloa ylös pilarien päälle, ja hän halusi, että sitä juttua ei vielä julkaista, koska kun he eivät olleet kotona, niin rosvot olisivat saattaneet tietää, että sinne voidaan mennä ryöstämään.” (Torvinen 2004.) Uutispäällikkö muistaa takavuosilta esimerkin tapauksesta, jossa juttu julkaistiin vaikka sillä tiedettiin olevan vaikutuksia: ”Jälkihoitoasuminen oli tulossa jonkun tunnetun huumebaarin viereen ja me vaan kerroimme, että tässä on huumebaari ja tässä on se hoitokeskus. Että voihan siitä vetää johtopäätökset, et onks järkee vai ei. Se esimerkiks vaikutti siihen, että sitä ei sitten tullutkaan sinne sitä asumiskeskusta.” (Torvinen 2004.)

5.1.2. Toimijoiden kerronnallinen asema

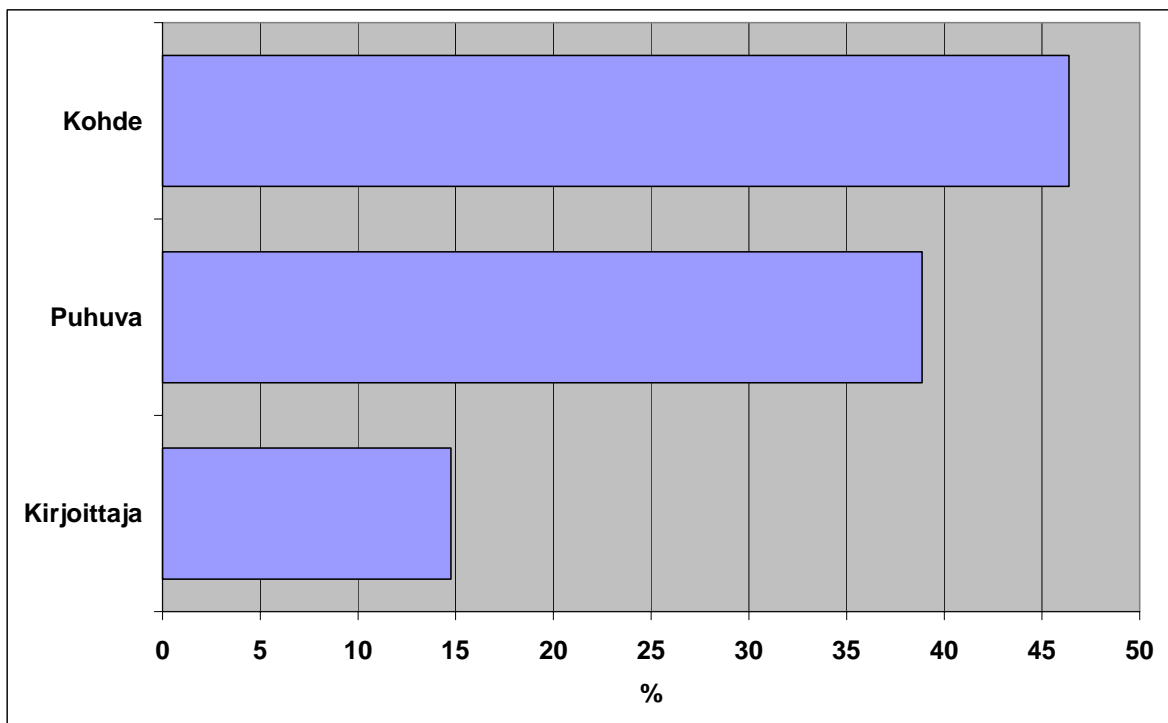
Toimijat voivat päästä jutuissa esiin omin sanoin tai ajatuksin joko uutisjuttujen *puhujina* tai mielipidejuttujen *kirjoittajina*. Tällöin toimijat ainakin periaatteessa voivat saada oman näkökulmansa esiin. Jutussa esiintyy kuitenkin myös paljon toimijoita, jotka ovat pikemminkin puheen kohteena. Tällaisten toimijoiden teoista raportoidaan ja heidän

aiempia tekojaan kommentoidaan ilman, että he itse pääsisivät samassa jutussa lausumaan asiasta mitään omasta näkökulmastaan. Näitä toimijoita kutsutaan tässä *kohteiksi*.⁴⁸

Suurin osa (46 %) kaikkien viestinten jutuissa esiintyvistä toimijoista on kerronnalliselta asemaltaan kohteita. Esimerkiksi YLEN Hämeen uutisten 16.4.2004 lähetetyssä sähköuutisessa sanotaan, että ”Tämän päivän kokouksessa lapset päättivät muun muassa lukuisista stipendeistä”. ”Lapset” on tässä uutisessa toimija, jonka kerronnallinen asema on ”kohde”. Samassa uutisessa kerrotaan myös, että ”Tampere vakinaisti lasten parlamentin ensimmäisenä Suomessa”. Tampereen kaupunki on uutisen toinen toimija ja niin ikään kerronnalliselta asemaltaan kohde. Lehtien pikku-uutisissa ja television sähköuutisissa toimijat ovat usein juuri kohteita.

Toiseksi eniten (39 %) jutuissa on puhuvia toimijoita. Lehtijutuissa kyse on haastateltujen suorista tai epäsuorista lainauksista, joista lukija voi päätellä, että toimija itse on sanotun lähteenä. TV-jutussa puhuva toimija joko esiintyy ja puhuu haastateltavan ominaisuudessa tai sitten uutisankkuri kertoo, että ’jonkun henkilön/tahon mukaan jokin asia on niin ja niin’. Lisäksi puhuja voi olla muullakin tavoin uutisesta pääteltävissä: esimerkiksi YLEN Hämeen uutisten sähköuutisessa 19.4.2004 uutistenlukija sanoo, että ”Ikaalista ja Hämeenlinnaa kiitetään Suomen Yrittäjät -järjestön vertailussa”. Lauseesta voi päätellä, että kiittäjä on Suomen Yrittäjät, joten se on uutisessa epäsuorasti puhuvana toimijana.

Kuvio 12. Toimijan kerronnallinen asema jutussa (N=1464)

Toimijoista 15 prosenttia on kerronnalliselta asemaltaan kirjoittajia. Kirjoittajia voi olla vain lehdissä. Tähän luokkaan on laskettu kaikki yleisönosastokirjoitusten kirjoittajat sekä lehden ulkopuoliset asiantuntija-artikkelien kirjoittajat, mutta myös viestimet itse silloin,

⁴⁸ Toimija voi olla henkilö tai jokin taho kuten virasto, yksikkö, yhdistys, yritys jne.

kun toimittaja kirjoittaa jutun omasta näkökulmastaan. Viimeksi mainittuja juttutyyppejä ovat pääkirjoitukset, toimittajien mielipidejutut, kritiikit ja pilapiirroksiset.

Kun verrataan toimijoiden kerronnallista asemaa juttutyyppeihin (ks. taulukko 14.), huomataan, että lehtien uutisjutuissa puhuvia toimijoita ja kohteita on suurin piirtein puolet ja puolet. Sen sijaan human interest -jutuissa on puhuvia toimijoita kohteita enemmän. Tapahtumapuffeissa toimijat ovat pääasiassa kohteina: viestin kertoo, että joku järjestää jossakin jonkin tapahtuman. Yleisönosastojutuissa toimijoina ovat pääosin vain yleisönosastojuttujen kirjoittajat itse. Yleisönosastossa siis harvemmin kerrotaan muiden tahojen kuin kirjoittajien itsensä tekemisistä saati että jonkun sanomisia siteerattaisiin. Tällaisiakin kirjoituksia on jonkin verran (esimerkiksi ylihammaslääkäri Eeva Torppa-Saarinen kertoo Aamulehden yleisönosastokirjoituksessaan 24.3., mitä Kalevi Ruuskanen on kirjoittanut Aamulehden yleisönosastokirjoituksessaan 19.3.). Sen sijaan joissain pääkirjoituksissa, toimittajien mielipidejutuissa ja ulkopuolisten asiantuntijoiden artikkeleissa sekä pilapiirroksissa on myös puhuvia sekä kohteina olevia toimijoita (esimerkiksi Tamperelaisen 27.3.2004 julkaisemassa Rieväkylän Ritu -kolumnissa⁴⁹ on kolumnin kirjoittaja-toimijan lisäksi kerronnan kohteena oleva toimija 'puolueet').

Taulukko 14. Toimijan kerronnallinen asema juttutyypeittäin⁵⁰					
	Puhuva	Kohde	Kirjoittaja	Yhteensä	Yhteensä
	%	%	%	%	N
Pääkirjoitus	16	22	63	100	51
Toimittajan kolumni	21	12	67	100	42
Asiantuntija-artikkeli	23	9	68	100	22
Yleisönosastojuttu	4	9	87	100	147
Pilapiirros	33	17	50	100	6
Uutisjuttu	49	51	0	100	786
Human interest	59	41	0	100	59
Tapahtumapuffi	22	78	0	100	78
Kritiikki	0	52	48	100	21
Muu ⁵¹	58	42	0	100	31
Tv-uutinen	37	63	0	100	221
Yhteensä (%)	39	46	15	100	
Yhteensä (N)	569	679	216		1464

Tv-uutisissa on yllättävästi enemmän kohteina olevia toimijoita kuin puhuvia, vaikka leikatun tv-jutun muoto vaati aina vähintään yhden puhuvan toimijan. Tämä kertoo siitä, että tv-uutisissa sähköuutisten – joissa toimijat ovat tyypillisesti uutistenlukijan kerronnan kohteita – osuus on suuri verrattuna leikattuihin uutisjuttuihin, tai siitä, että leikatuissa jutuisa ei ole kovin monta puhuvaa toimijaa juttua kohden.

⁴⁹ Rieväkylän Ritu -kolumnit on luokiteltu juttutyypiksi 'lehden ulkopuolisen tahon asiantuntija- tai mielipideartikkeli', sillä kolumnista ei voi päätellä, onko kirjoittaja viestin itse vai ulkopuolinen taho, mutta kolumnin nimimerkki viittaa enemmän ulkopuoliseen taho.

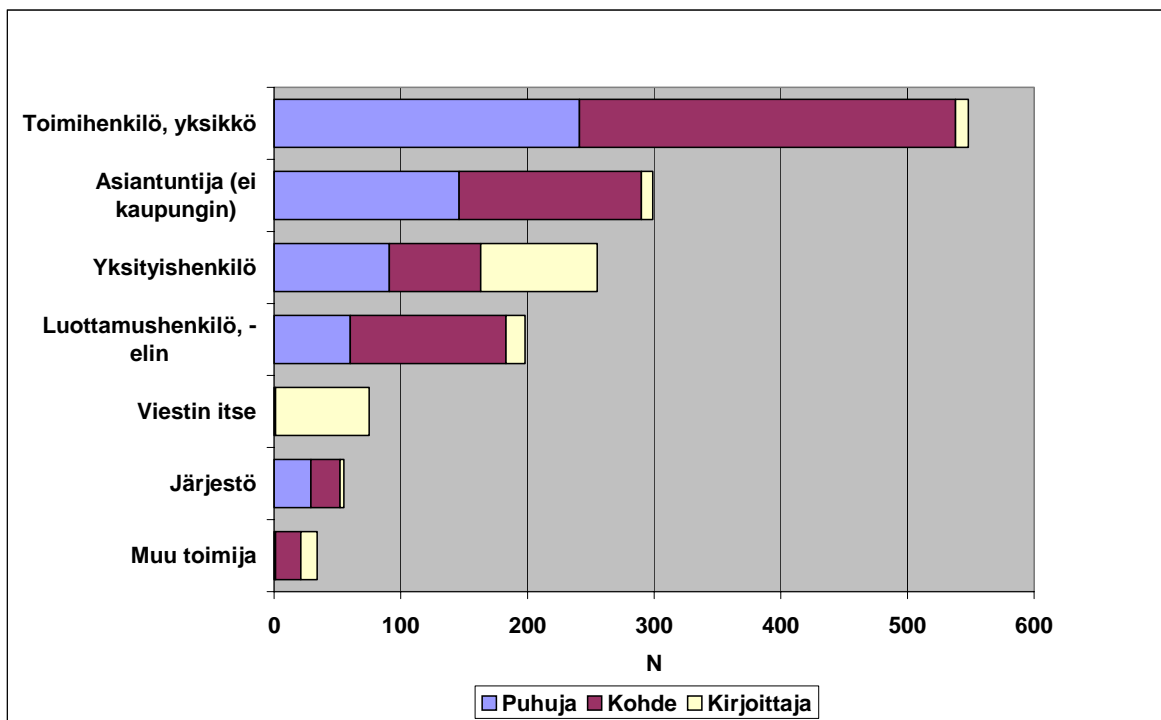
⁵⁰ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

⁵¹ Muu-kategoriassa on esimerkiksi gallup-kyselyjä tai "Lasten parlamentissa sanottua" -tyyppisiä yksittäisten repliikkien nostamista pelkilleen esiin muualla kuin jonkun jutun sisällä.

5.1.3. Toimijoiden taustaryhmät

Heikkilän ja Kuneliuksen mukaan tiedonvälitystapojen rutiinien takia kunnallisjournalismissa pääsevät eniten ääneen kaupungin virkamiehet ja luottamushenkilöt (ks. luku 2.3.), ja Tampereellakin tilanne vaikuttaa juuri tällaiselta (ks. kuvio 13.) Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastatteluisa kaikki haastatellut myönsivät viestimellään olevan sen ”synnin”, että kaupunginhallinnon edustajien osuus muihin toimijoiden taustaryhmiin verrattuna on korostunut (ks. myös luku 4.1.3). Viestinten edustajien mukaan tämä johtuu suureksi osaksi siitä, että kaupunkiin liittyvissä asioissa on pakkokin kysyä lisätietoa kaupunginhallinnon asiantuntijoilta: ”Virkamiehet valmistelevat ja esittelevät asioita ja niitten täytyy perustella myöskin, miksi näin esitetään” (Saari 2004).

Kuvio 13. Juttujen puhujien, kohteiden ja mielipidejuttujen kirjoittajien taustaryhmät (N=1464)

Useimmat tiedotusvälineiden edustajista haluaisivat kuitenkin tehdä kaupunkiin liittyviä juttuja muillakin tavoilla kuin kaupungin työntekijää haastattelemalla. Tamperelaisen päätoimittaja pohtii asiaa seuraavasti: ”Näyttää olevan kaikilla tällainen perinteinen tekotapa. En tiedä, onko se vain tottumista vai onko se laiskuutta vai mistä se johtuu. Se on, kun löytäiskin näkökulmia vielä enemmän, että mistä sen kommentin ottaa.” (Niemelä 2004.) Esimerkiksi kaupungin luottamushenkilöitä monet haastattelisivat mielellään enemmänkin, mutta eivät oikein osaa sanoa, mikseivät niin tee. Kiire vaikuttanee asiaan myös: lienee helpompi soittaa tiedotteessa mainitulle lisätietojen antajalle kuin lähteä TV-Tampereen toimittajan sanoin ”metsästämään luottamushenkilön mielipidettä”. Viestimet saattavat siis kokea, että kaupungin viranhaltijat ovat helpommin tavoitettavissa kuin luottamushenkilöt. Tiedotusvälineiden edustajat sanovat myös, että otettaessa luottamushenkilöitä juttuun on aina oltava mahdollisimman tasapuolinen, mitä tulee eri

poliittisiin ryhmittymiin. Tästäkin syystä viranhaltija lienee toimittajien mielestä vaivattomampi päästää juttuun toimijaksi, etenkin puhuvaksi toimijaksi. Kuten kuviosta 13. ilmenee, luottamushenkilöistä ja -elimistä useimmiten kerrotaan toiminnan kohteina (esimerkiksi ”Lautakunta miettii purkamista vielä kuukauden”, Aamulehti 21.4.2004). Useimmiten luottamuselimiin liittyvät uutiset kertovatkin luottamuselinten tekemistä päätöksistä ilman, että jutuissa kuultaisiin luottamushenkilöiden itsensä näkemyksiä. Luottamushenkilöistä ja luottamuselimistä viestimet siis näyttäisivät mieluummin raportoivan itse kuin päästävän heidät omin sanoin ääneen.

Toiseksi eniten edustettuina, noin viidesosa kaikista toimijoista, ovat muut kuin kaupungin asiantuntijat, eli erilaiset asiantuntijatahot kuten eri alojen ammattilaiset, tutkijat, yritykset jne. He esiintyvät jutuissa lähes yhtä paljon puhujina kuin kohteina. Journalismi onkin perinteisesti tukeutunut ”tietäviin laitoksiin” juttulähteinä, asiantuntijaorganisaatioihin, joilla on ”systemaattisesti kerättyä ja paikkansa pitävää tietoa yhteiskunnasta” (Kunelius 2000, 6).

Kolmanneksi eniten toimijoissa on yksityishenkilöitä eli tavallisia ihmisiä, jotka eivät edusta jutuissa muuta kuin itseään. Heitä on miltei yhtä paljon kuin asiantuntijoita. Heikkilän ja Kuneliuksen tutkimuksen mukaan yksittäisellä kansalaisella on yleensä vaikeuksia saada ääntään kuuluviin journalismissa, jota kunnallisjournalismin osalta miehittävät kaupungin hallinnon ja luottamuselinten edustajat (ks. luku 2.3.). Tässä tutkimusaineistossa yksityishenkilöt kuitenkin ovat toimijoina enemmän esillä kuin kaupungin luottamushenkilöt, mikä johtuu osaltaan siitä, että yleisönosastokirjoitukset ovat mukana juttuaineistossa. Kuten kuviosta 13. näkyy, yksityishenkilötoimijoista noin kolmasosa on yleisönosastokirjoitusten kirjoittajia. Toimittajien tekemissä jutuissa yksityishenkilöt esiintyvät luottamushenkilöitä useammin puhujina.

Useimmat haastatelluista tiedotusvälineiden edustajista kertovat pyrkivänsä saamaan juttuihin mukaan myös tavallisen kansalaisen, mutta liiankin usein tämä jää vain aikomukseksi. Syyksi mainitaan tavallisimmin kiire: ”Ei ole oikein aikaa paneutua asioihin niin kuin haluttaisiin” (Kangas 2004). ”Usein se on ajasta kiinni, että tässä on aihe ja se on huomiseen lehteen, ja määräänsä enempiä ei sen päivän aikana ehdi tehdä. Yleensä mä teenkin sen uutisen, ja uutisosastolta joku käy äkkiä tekemässä katugallupin. Mutta ehdottomasti liian vähän taviksia on meidän jutuissa.” (Saari 2004.)

Toisaalta tavallisen ihmisen ottaminen väkipakolla mukaan kaikkiin juttuihin herättää joissakuissa toimittajista kritiikkiä; kaikissa tilanteissa kansalainen ei voi lausua perusteltua mielipidettään silloin, kun toimittaja sitä kysyy, eivätkä kaikki asiat ole niin yksinkertaisia, että niistä ylipäätään olisi helppo esittää gallup-tyyppisesti kysymyksiä. Tavallinen ihminen halutaan juttuihin mukaan tuomaan ”tavallisen ihmisen näkökulma”. Viestimet pyrkivät tekemään juttuja niin, että niistä ymmärtää, miten asiat vaikuttavat ihmisten elämään. Tavallinen ihminen toimii jutussa ikään kuin tapausesimerkkinä.

Radio 957:ssä, jonka jutut eivät siis ole mukana tutkimusaineistossa, tavallisten ihmisten osuus on radion edustajan teemahaastattelussa kertoman valossa poikkeavan suuri verrattuna muihin viestimiin. Radio 957:n toimittaja kertoo, että viranhaltijoita ja muita asiantuntijoita on radiossa äänessä ajallisesti eniten, mutta määrällisesti koko kanavalla puhuvat eniten kuuntelijat, siis tavalliset ihmiset: ”Ihmiset soittaa kaikennäköisistä asioista. Me otetaan paljon uutisiin semmosiakin, kun ne soittaa, että ’mä oon nyt täällä Atalan kohdalla ja täällä on kaks hirvee’. Mutta kun ajattelee, että kuinka paljon aikaa erilaiset

tahot saa, niin se voi olla, että menee asiantuntijapuolelle enemmän se ajanmäärä. Kun ajatellaan jotain Vuoreksen kaavoitusta, niin eihän semmosta voi selittää kolmessakytä sekunnissa, mikä [= minkä pituinen] saattaa olla se hirvikommentti sieltä tien päältä. Asiantuntijoita on enemmän äänessä ajallisesti, määrällisesti varmaan enemmän kuntalaisia.” (Luoto 2004.) Luodon mukaan tavallisia tamperelaisia otetaan radioaalloille mielellään muun muassa sen takia, että kun joku puhuu Tampereen murretta, se tuo heti kanavan lähemmäksi kuuntelijaa.

Hervannan Sanomien päätoimittaja toteaa eri toimijoiden esiintymisestä lehdessä, että ”Hervannan sanomien alue on sen verran pieni, että vaikka siellä on väkeä, niin siellä tahtoo olla aina samat henkilöt, jotka on aktiivisia monessa asiassa” (Kangas 2004).

Vähiten toimijoina jutuissa esiintyvät järjestöt tai niiden edustajat. Viestimet itse,⁵² eli toimittajat ja toimitusten esimiehet, ovat useammin jutuissa toimijoina kuin järjestöt. Kunnallisjournalismi ei siten vaikuta olevan ainakaan järjestöjen merkittävä julkisen keskustelun arena.

Kuvion 13. mukaan kirjoittajan ominaisuudessa toimivat lähinnä yksityishenkilöt ja viestimet itse. Muiden taustaryhmien kirjoitukset ovat harvinaisia. Kaupungin viranhaltijat kirjoittavat lehtiin yleisönosastokirjoituksia tai asiantuntija-artikkeleita harvoin. Aamulehden uutispäällikkö on pannut asian merkille: ”He kokee, että heidän ei tarte vastata yleisönosastokirjoituksiin, mikä on mun mielestä aika järisyttävä mielipide noin merkittävältä laitokselta. Jos he vertaisivat itseään esimerkiksi Valtion rautateihin tai yliopistoon tai mihin tahansa, että kun ihminen kysyy yleisönosastossa, niin [viimeksi mainituilta tahoilta] vastaus tulee. Kaupungilta ei koskaan. Se on aikamoista halveerausta ihmisten kysymyksille.” (Torvinen 2004.)

Tutkimusaineistossa on kuusi tapausta, joissa kaupunki on vastannut yleisönosastokirjoitukseen,⁵³ joten em. näkemyksen ”ei koskaan” ei täysin pidä paikkaansa. Esimerkiksi Aamulehden yleisönosastossa 17.4.2004 julkaistussa kirjoituksessa (”Toimintaa on tehostettava”) kansalainen (nimimerkki ”Hämmentynyt”) moittii, etteivät terveystoimelle kelpaa kotitietokoneella maksettujen laskujen tulostetut maksukuitit. Aamulehden yleisönosastossa 20.4.2004 sosiaali- ja terveystoimen vs. taloushallintopäällikkö vastaa kansalaiselle (”Arkistointinumeroinen kuitti käy”). Tässä tapauksessa vastaus tuli muutaman päivän viiveellä. Kaikki muut kaupungin viranhaltijan tai luottamushenkilön vastaukset yleisönosastokirjoituksiin – yhtä tiedotussuunnittelijan jo seuraavaksi päiväksi laatimaa vastausta lukuun ottamatta – ovat lehdessä noin viikon viiveellä. Kuten kuvio 13. kertoo, kaupungin edustajat kirjoittavat yleisönosastoon varsin harvoin, etenkin jos otetaan huomioon, kuinka usein kaupungin toiminta on yleisönosastossa esillä. Viiden viikon tutkimusaineistossa oli 123 kaupunkia koskevaa yleisönosastokirjoitusta.

Kaikissa kaupunkiin liittyvissä jutuissa toimijoina on eniten kaupunginhallinnon edustajia ja virastoja riippumatta siitä, onko jutut laadittu kaupungin tiedotteiden pohjalta vai ei, (ks. taulukko 15.). Kuitenkin niissä jutuissa, joiden teossa on käytetty kaupungin tiedotetta

⁵² Viestin itse on merkitty toimijaksi silloin, kun se esiintyy mielipidekirjoittajana esim. pääkirjoituksessa tai toimittajan kolumnissa.

⁵³ Näistä kuudesta tapauksesta kahteen on vastannut kaupungin luottamushenkilö, sillä näissä yleisönosastokirjoituksissa puhuteltiin kaupungin päättäjiä suoraan. Muihin neljään ovat vastanneet viranhaltijat tai toimihenkilöt.

perustietona tai lähteenä, virkamiestoimijoiden osuus muihin toimijaryhmiin verrattuna on suhteessa suurempi kuin jutuissa, joilla ei ole tiedotteisiin suhdetta tai joissa on käsitelty vain samaa aihetta. Vastaavasti yksityishenkilöiden osuus tiedotteiden pohjalta tehdyissä jutuissa on pienempi kuin muulla tavoin laadituissa jutuissa. Luottamushenkilöiden osuus on hieman keskimääräistä suurempi jutuissa, jotka on tehty tiedotteista riippumatta.

Taulukko 15. Toimijoiden taustaryhmät vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht. %	Yht. N
Toimihenkilö, yksikkö (kaupungin)	32	32	55	53	37	548
Luottamushenkilö, -elin (kaupungin)	16	5	9	11	14	198
Yksityishenkilö	21	20	10	7	17	255
Järjestö	4	4	3	5	4	55
Viestin itse	5	20	2	1	5	75
Asiantuntija (ei kaupungin)	21	12	21	22	20	299
Muu toimija	2	5	1	2	2	34
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1006	74	184	200		1464

5.1.4. Toimijoiden sukupuoli

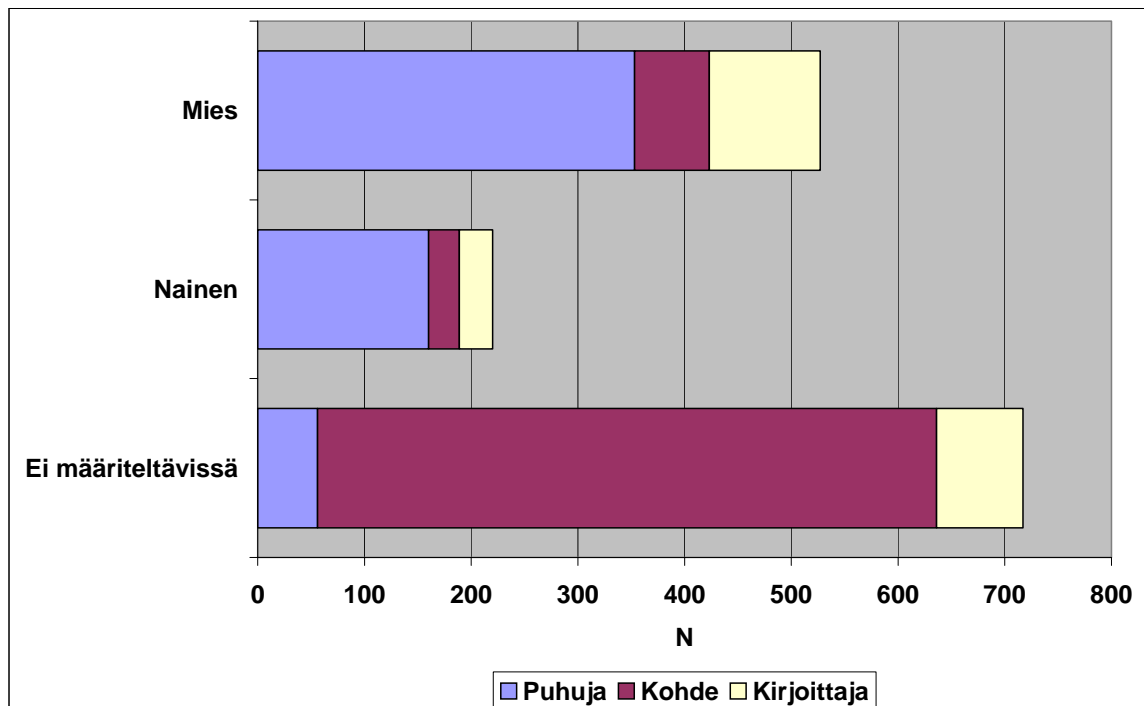
Noin puolet toimijoista on sellaisia, joiden sukupuolta ei voi määrittää (ks. kuvio 14.). Käytännössä nämä toimijat ovat muita kuin henkilöitä⁵⁴, eli kaupungin virastoja ja yksiköitä, luottamuselimiä, yrityksiä, yhdistyksiä yms. organisaatioita. Kaupungin asioita kuvataan siis usein erilaisten instanssien toimintana.

Henkilötoimijoista valtaosa on miespuolisia. Miehiä esiintyy jutuissa toimijoina yli puolet enemmän kuin naisia. Kuvioista 14. voi niin ikään päätellä, että suurin osa nimellään esiintyvistä yleisönosastokirjoittajista on miehiä. Aamulehden ja Tamperelaisen yleisönosastoissa käytetään myös usein nimimerkkejä, ja tällöin kirjoittajan sukupuoli ei ole varmuudella määriteltävissä.

Se, että miehet ovat joukkoviestintäjulkisuudessa naisia enemmän edustettuina, ei ole uusi asia journalismin tutkimuksessa. Myös viestinten edustajat toteavat teemahaastatteluissa, että asia pitää paikkansa. Lähes kaikki sanovat yrittävänsä tietoisesti saada naisia juttuihinsa – ainakin joskus: ”Saan innonpuuskan, että täytyy saada naisiakin lehteen ja haen tarkoituksella. Mua itse asiassa hämmästyttää se, että se olen minä, joka aina silloin tällöin saa sen innonpuuskan, eikä meidän toimitussihteeri, joka on nainen.” (Kangas 2004.) ”Mikäli on joku tilaisuus, missä on kaupungin toimihenkilöt, joista toinen on mies ja toinen on nainen, ja mä katson, että ne on siitä asiasta yhtä hyviä kommentoimaan, niin mä otan sen naisen. Miehet on kuitenkin niin paljon korostetusti esillä.” (Mäkinen 2004.) ”Mä ainakin pidän huolta siitä, että naiset pääsee ääneen myöskin. Poliitikoista pidän huolta, että siellä on puolet ja puolet. Mutta tietysti se on kurja asia, että valtuustoryhmien puheenjohtajista vain yksi on nainen. Sille ei vaan voi mitään.” (Saari 2004.)

⁵⁴ Tosin yleisönosastokirjoittajat, joiden sukupuoli ei kirjoittajan käyttämästä nimimerkistä ilmene, ovat tietenkin myös henkilöitä.

Kuvio 14. Juttujen puhujien, kohteiden ja mielipidejuttujen kirjoittajien sukupuoli (N=1464)

Tiedotusvälineiden edustajien mielestä suurin syy siihen, että kaupunkia koskevien juttujen toimijoiden sukupuolijakaumassa miehiä on naisia enemmän, on se, että haastateltavat kaupungin edustajat ovat suurimmalta osalta miehiä. ”Kaupungin yksiköissä on hyvin paljon miehiä semmosilla paikoilla, jotka näitä kommentteja antaa. Lähinnä sosiaalipuolella on semmosia naisia.” (Ojala 2004.) Näyttäisi siis siltä, että juttujen miesenemmistö ei niinkään johdu siitä, että toimittajat suosisivat miehiä haastateltavia valitessaan. Sen sijaan syynä olisi pikemminkin se, että kaupungin johtotehtävissä työskentelee enemmän miehiä kuin naisia.

Tamperelaisen päätoimittajan mielestä haastateltavan sukupuolella ei ole väliä: ”Sukupuolella ei ole mitään merkitystä, pääsevät ääneen sikäli kuin ovat siinä toimijoina mukana. Nyt vaan valitettavasti näyttää olevan niin, että aika usein ne on kuitenkin äijiä tuolla kaupungilla, jos on joku info tai lähdetään tekeen [juttua], johtuen siitä että jos siellä on joku päällikkötason [ihminen]. Mutta ei ole mitään semmosta, että pitäis ottaa juuri nimenomaisesti nainen tai mies lausumaan sen sukupuolen takia. Eihän sillä ole mitään väliä.” (Niemelä 2004.)

Taulukon 16 mukaan miestoimijoista suurin osa on kaupungin viranhaltijoita tai toimihenkilöitä ja toiseksi suurin osa ”muuta kuin kaupungin asiantuntijoita”. Naistoimijoista eniten on kaupungin viranhaltijoita tai toimihenkilöitä, kuten miestoimijoissakin, mutta toiseksi eniten on yksityishenkilöitä. Naiset esiintyisivät siis suhteellisesti miehiä useammin jutun ”tavallisena ihmisenä”. Johtuuko tämä siitä, että toimittaja tavallista ihmistä haastateltavakseen pyytäessään pääsee usein itse valitsemaan haastateltavan sukupuolen ja valitsee silloin tietoisesti naisen? Pyritäänkö naispuolisilla yksityishenkilöillä tasapainottamaan sitä, että miehet ovat edustettuina

asiantuntijarooleissa? Toisaalta, jos ajatellaan tasa-arvoista uutisointia, tämä asetelma korostaa sitä, että mies on yhteiskunnassa asiantuntija ja nainen tavallinen tallaja. On kuitenkin huomattava, että miestoimijoita on määrällisesti enemmän kuin naistoimijoita, jolloin miespuolisia yksityishenkilöitäkin mahtuu kyllä mediaan. Taulukko 16. kertookin vain siitä, missä suhteessa mitään tahoa tietyn sukupuolen edustajat edustavat, ei siitä, kuinka suuri on tietynsukupuolisten tahojen esiintymisosuus verrattuna vastakkaisen sukupuolen saman tahon edustajien esiintymisosuuteen.

Taulukko 16. Toimijan sukupuoli vs. toimijan taustaryhmä					
	Ei määriteltävissä %	Mies %	Nainen %	Kaikki yhteensä %	Kaikki yhteensä N
Toimihenkilö, yksikkö (kaupungin)	40	35	35	37	548
Luottamushenkilö, -elin (kaupungin)	15	11	14	14	198
Yksityishenkilö	18	14	25	17	255
Järjestö	4	4	3	4	55
Viestin itse	2	10	4	5	75
Asiantuntija (ei kaupungin)	17	25	20	20	299
Muu	5	0	0	2	34
Kaikki yhteensä (%)	100	100	100	100	
Kaikki yhteensä (N)	717	527	220		1464

Miten toimijan sukupuoli liittyy juttutyyppeihin? Esimerkiksi kaikissa tutkimusaineiston pääkirjoituksissa on ainoastaan miespuolisia toimijoita. Myös toimittajien kolumneissa, ulkopuolisten asiantuntijoiden artikkeleissa, yleisönosastojutuissa ja pilapiirroksissa toimijat ovat pääasiassa miehiä (ks. taulukko 17.). Taulukko ei kerro, ovatko nämä miestoimijat puhuvia, kerronnan kohteita vai kirjoittajia. Mutta koska em. juttutyypeissä toimijat ovat suurimmaksi osaksi kirjoittajia (ks. taulukko 14.), voi päätellä, että pääkirjoituksia, toimittajien mielipidejuttuja, asiantuntija-artikkeleja, pilapiirroksia sekä yleisönosastokirjoituksia laativat enimmäkseen miehet. Tästä taas voi päätellä, että lehdissä henkilöiden itse kirjoittamien juttujen suhteen julkinen keskustelu on enemmän miesten kuin naisten hallussa, sillä em. juttutyypit ovat nimenomaan niitä, joissa kirjoittaja voi ja joissa tämän kuuluukin ottaa kantaa.

Taulukko 17. Toimijan sukupuoli vs. juttutyyppi⁵⁵ (toimijat, joiden sukupuoli määriteltävissä)				
	Mies	Nainen	Yhteensä	Yhteensä
	%	%	%	N
Pääkirjoitus	100	0	100	28
Toimittajan kolumni	85	15	100	40
Asiantuntija-artikkeli	67	33	100	6
Yleisönosastojuuttu	71	29	100	86
Pilapiirros	80	20	100	5
Uutisjuuttu	70	30	100	391
Human interest	66	34	100	38
Tapahtumapuffi	58	42	100	36
Kritiikki	57	43	100	14
Muu	65	35	100	20
Tv-uutinen	67	33	100	83
Yhteensä (%)	71	29	100	
Yhteensä (N)	527	220		747

Kaikissa muissakin juttutyypeissä toimijat ovat enimmäkseen miehiä. Mies- ja naistoimijoiden välinen ero on pienimmillään tapahtumapuffeissa ja kritiikeissä. Kertooko tämä asetelmasta, joka on aiemmassakin journalismin tutkimuksessa havaittu, että miehet ovat enemmän edustettuina ”kovissa” uutisissa ja naiset ”pehmeissä” uutisissa? Tapahtumapuffit liittyvät tässä tutkimuksessa useimmiten kulttuuritapahtumiin, samoin kritiikit ovat useimmiten kulttuurin kritiikkejä, konserttien ja näyttelyiden. Kulttuuri aiheena on perinteisesti ”pehmeä” verrattuna esimerkiksi ”koviin” kaavoitusaiheisiin.

Taulukossa 18. kuvataan, miten jutun pohjautuminen tiedotteeseen vaikuttaa jutussa esiintyvien henkilötoimijoiden sukupuolijakaumaan. Kun kaupungin tiedotetta on käytetty jutun teossa päälähteenä eli ainoana lähteenä, mies- ja naistoimijoiden keskinäinen suhde on tasapainoisimmillaan, vaikka myös näissä jutuissa miestoimijoita on enemmän kuin naistoimijoita. Ovatko kaupungin tiedotteet siis kohtalaisen tasa-arvoisia niissä esiintyvien henkilötoimijoiden sukupuolten suhteen? Muissa tapauksissa miestoimijoita on huomattavasti enemmän kuin naispuolisia toimijoita. Juttuihin, joissa tiedotetta on käytetty perustietolähteenä, on yleensä haastateltu jotakuta henkilöä (ks. luku 4.4.), ja taulukon 18. perusteella tämä henkilö on useammin mies kuin nainen. Koska tiedotteisiin merkittävät lisätietojen antajia usein haastatellaan juttuihin, joissa ko. tiedotetta käytetään perustietolähteenä, herää kysymys, edustavatko kaupungin tiedotteissa ehdotetut lisätietojen antajat kuitenkin tasapuolisesti molempia sukupuolia.

⁵⁵ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyyppit koskevat lehtiä.

Taulukko 18. Toimijan sukupuoli vs. pohjautuminen tiedotteeseen (toimijat, joiden sukupuoli määriteltävissä)						
	Ei suhdetta	Vain sama aihe	Perustietona	Päälähteenä	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	N
Mies	70	72	78	58	71	527
Nainen	30	28	22	42	29	220
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	551	43	115	38		747

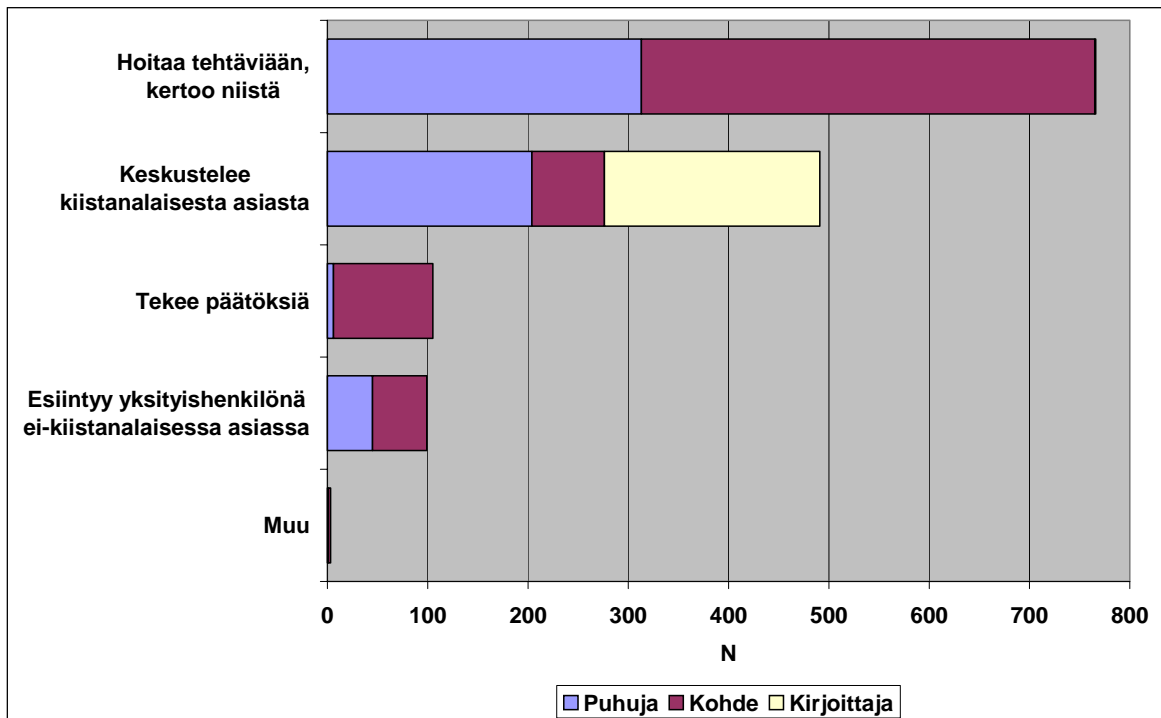
5.1.5. Toimijoiden ensisijaiset tehtävät jutuissa

Toimija voi esiintyä jutussa siten, että hoitaa tehtäviään tai kertoo niistä (esim. sosiaalitoimi järjestää päivähoitoa tai haastateltava kertoo omin sanoin tehtävistään). Toimija voi myös osallistua julkiseen keskusteluun eli kertoa mielipiteensä jostakin kaupunkiin liittyvästä kiistanalaisesta asiasta, tai tehdä päätöksiä kaupungin asioista. Toimijan tehtävänä voi olla myös esiintyminen omana itsenään ei-kiistanalaisessa asiassa. Kuvio 15. esittää, mitkä ovat toimijoiden ensisijaiset tehtävät jutuissa. Sen mukaan kolmasosa juttujen toimijoista osallistuu julkiseen keskusteluun kaupungin asioista. Näistä keskustelijoista vajaa puolet on mielipidetekstien kirjoittajia (yleisönosastojuttujen tai kantaa ottavien journalististen juttutyyppeiden kirjoittajia).

Kiistanalaisella asialla tarkoitetaan tässä kaikkia kaupungin asioita, joihin liittyy tai joista lausutaan eriäviä mielipiteitä (esim. Tamperelaisessa 10.4.2004 yleisönosastokirjoittaja Tuomo Tuovinen ihmettelee, miksi Iidesjärven rantaan suunnitellaan nuorille jalkapallokenttiä mutta rullalautailijoita ei huomioida mitenkään, tai Aamulehdessä 10.4.2004 pääkirjoitus ottaa kantaa Finlaysonin värjäämön säilyttämisen puolesta).

Kun toimija on kohteena, toimijan omat näkemykset eivät yleensä pääse osallistumaan julkiseen keskusteluun (ks. kuvio 15.). Julkisen keskustelun kannalta pääsy puhuvaksi toimijaksi onkin hedelmällisempää. Analyysin perusteella julkista keskustelua kaupungin asioista käydään siis enimmäkseen kansalaisten sekä viestinten kantaaottavissa kirjoituksissa sekä jutuissa, joissa henkilöt esittävät omin sanoin näkemyksiään.

Kuvio 15. Juttujen puhujien, kohteiden ja mielipidejuttujen kirjoittajien ensisijainen tehtävä jutussa (N=1464)

Mitä taustaryhmiä edustavat he, jotka julkisuudessa keskustelevat? Entä he, jotka lähinnä vain välittävät tietoa? Taulukossa 19. on eritelty toimijoiden ensisijaiset tehtävät toimijoiden taustaryhmien mukaan. Kaupungin viranhaltijat, toimihenkilöt (ja yksiköt) valtaosin esiintyvät jutuissa siten, että he hoitavat tehtäviään (esim. kerrotaan, että jokin yksikkö tekee jotakin) tai kertovat niistä (esim. virkamies kertoo lisätietoa asiasta). Julkiseen keskusteluun kaupungin asioista kaupunginhallinnon edustaja osallistuu harvemmin – vähiten verrattuna muiden taustaryhmien edustajiin. Viestimissä siten yleensä kaupungin viranhaltija lähinnä kertoo, mitä kaupungin toiminnassa on tapahtumassa ja mitä suunnitellaan, ja luottamushenkilöt, kansalaiset, järjestöt sekä niiden edustajat, toimittajat ja muut kuin kaupungin asiantuntijat keskustelevat siitä, yleensä päivän tai muutaman viiveellä. Mutta esimerkiksi Aamulehdessä 28.3.2004 on juttu (otsikolla ”Frenckellistä halutaan tehdä hotelli- ja kauppa-alue”), jossa kolme kaupungin luottamushenkilöä sekä yksi yritys-elämän edustaja esittävät näkemyksensä siitä, mitä Frenckellin kiinteistölle voisi tehdä. Juttuun liittyy kainalojuttu, jossa asiaan on kysytty kaupungin tilakeskuksen toimitusjohtajan näkemystä.

Kaupungin luottamushenkilöt ja -elimet esiintyvät jutuissa lähes saman verran päätöksentekijöinä kuin keskustelijoina. He ovat kaikista taustaryhmistä lähestulkoon ainoat, jotka viestinten jutuissa tekevät päätöksiä. Viestimet uutisoivat siis lähinnä luottamuselinten päätöksistä eivätkä juurikaan kaupungin johtavien viranhaltijoiden päätöksistä, mikä voi johtua siitä, etteivät viestimet yleensä saa viimeksi mainituista tietoa. Tätä asiaa jotkut toimittajista temahaastattelussa kritisoivatkin.

Yksityishenkilöiden, eli tavallisten ihmisten, ensisijainen tehtävä jutussa on useimmiten ottaa kantaa kaupungin asioihin; pääosin yleisönosastokirjoituksissa, mutta myös katugallup-tyyppisissä jutuissa, joissa kysytään tavallisen ihmisen mielipidettä johonkin

asiaan. Usein gallupit jäävät melko pinnalliseksi kuntalaisen osallistumisen kannalta. Kadulta bongattu kuntalainen ei kysymyksen kuultuaan juurikaan ehdi pohtia kysyttävää asiaa. Kuntalaisille voisikin useammin kehittää muitakin tapoja päästä keskustelevalaksi toimijaksi journalistiseen juttuun. Juttu voitaisiin tuottaa esimerkiksi kuntalaisten ryhmäkeskustelun tai raadin pohjalta, mitä on joissain välineissä kokeiltukin.

Toinen tavallisten ihmisten rooli julkisuudessa on esiintyä yksityishenkilönä jossakin ei-kiistanalaisessa asiassa (esim. Tamperelaisen uutisessa 24.3.2004 ”Samurai kiinnostaa” toimijoita ovat yksityishenkilöt; uutinen kertoo, että näyttelyssä käy paljon väkeä; YLEN Hämeen uutisten 30.3.2004 katupölyä koskevassa uutisjutussa kuntalaista on haastateltu ja tämä kertoo, miltä katupöly tuntuu).

Taulukko 19. Toimijan ensisijainen tehtävä jutussa vs. toimijan taustaryhmä							
	Hoitaa tehtäviään, kertoo niistä %	Tekee päätöksiä %	Keskustelee %	Esiintyy yksityishenkilönä %	Muu %	Yht. %	Yht. N
Toimihenkilö, yksikkö (kaupungin)	84	2	14	0	0	100	548
Luottamushenkilö, -elin (kaupungin)	17	43	40	0	0	100	198
Yksityishenkilö	1	0	64	35	1	100	255
Järjestö	60	0	40	0	0	100	55
Viestin itse	1	0	97	1	0	100	75
Asiantuntija (ei kaupungin)	73	3	22	3	0	100	299
Muu toimija	53	0	47	0	0	100	34
Yhteensä (%)	52	7	34	7	0		
Yhteensä (N)	766	105	491	99	3	100	1464

Järjestöt ja niiden edustajat pääasiassa ovat viestinten jutuissa tiedonvälittäjäroolissa, eli kertovat asioistaan, tai niiden toimista kerrotaan (esim. Aamulehden juttu 25.3.2004 ”Poliittiset järjestöt saivat noin puolet kaupungin nuorisoavustuksista”). Jonkin verran ne myös osallistuvat julkiseen keskusteluun; suhteessa muihin tehtäviinsä saman verran kuin kaupungin luottamushenkilöt. Erilaisten asiantuntijatahojen (ei kaupungin) päätehtävä jutuissa on tiedonvälitys. Kun viestin itse on jutussa toimijana, eli pääkirjoitusten ja toimittajien mielipidejuttujen kirjoittajana, se osallistuu julkiseen keskusteluun.

Kaupungin tiedotteiden pohjalta laadituissa jutuissa esiintyvät toimijat enimmäkseen hoitavat tehtäviään tai kertovat niistä (ks. taulukko 20.), etenkin niissä jutuissa, joissa tiedote on ollut jutun ainoana lähteenä. Julkista keskustelua ei tiedotteiden pohjalta laadituissa jutuissa kovinkaan paljon ole. Mielipiteitä esitetään eniten jutuissa, joilla ei ole mitään suhdetta kaupungin tiedotteisiin tai joissa korkeintaan on sama aihe kuin tiedotteissa, mutta näissäkin jutuissa toimijat yhtä paljon ovat tiedonvälittäjinä kuin keskustelijoina. Viimeksi mainittujen juttujen joukkoon lukeutuvat mm. yleisönosastokirjoitukset ja pääkirjoitukset, mikä varmasti kasvattaa ko. juttujen toimijoiden keskustelutehtävien osuutta.

Taulukko 20. Toimijan ensisijainen tehtävä jutussa vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht. %	Yht. N
Hoitaa tehtäviään, kertoo niistä	45	46	68	76	52	766
Tekee päätöksiä	7	4	10	9	7	105
Keskustelee	41	42	16	10	34	491
Esiintyy yksityishenkilönä	7	8	6	5	7	99
Muu	0	0	0	0	0	3
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1006	74	184	200		1464

5.1.6. Erimielisyyksien esilletuonti jutuissa

Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta on paljaimmillaan sitä, että jutuissa tuodaan esiin eri tahojen mielipiteitä, jotka saattavat olla keskenään ristiriidassa, sekä sitä, että yksittäinen henkilö kertoo näkemyksensä, joka on kaupunkia kohtaan kriittinen tai muulla tavoin eriävä; esim. ehdottaa, miten kaupungin tulisi toimia jossakin asiassa.

Erimielisyyksiä voidaan samassa jutussa tuoda esiin moninäkökulmaisesti (esim. uutisjutut, joissa on haastateltu eri tahojen edustajia), tai erimielisyys voi ilmetä vain yhden näkökulman kautta (esim. yleisönosastokirjoitukset). Tyypillisesti erimielisyyksiä on jutuissa, joissa käsitellään jotakin kiistakysymystä tai joissa puretaan mieltä jostakin ärsytystä aiheuttavasta asiasta.

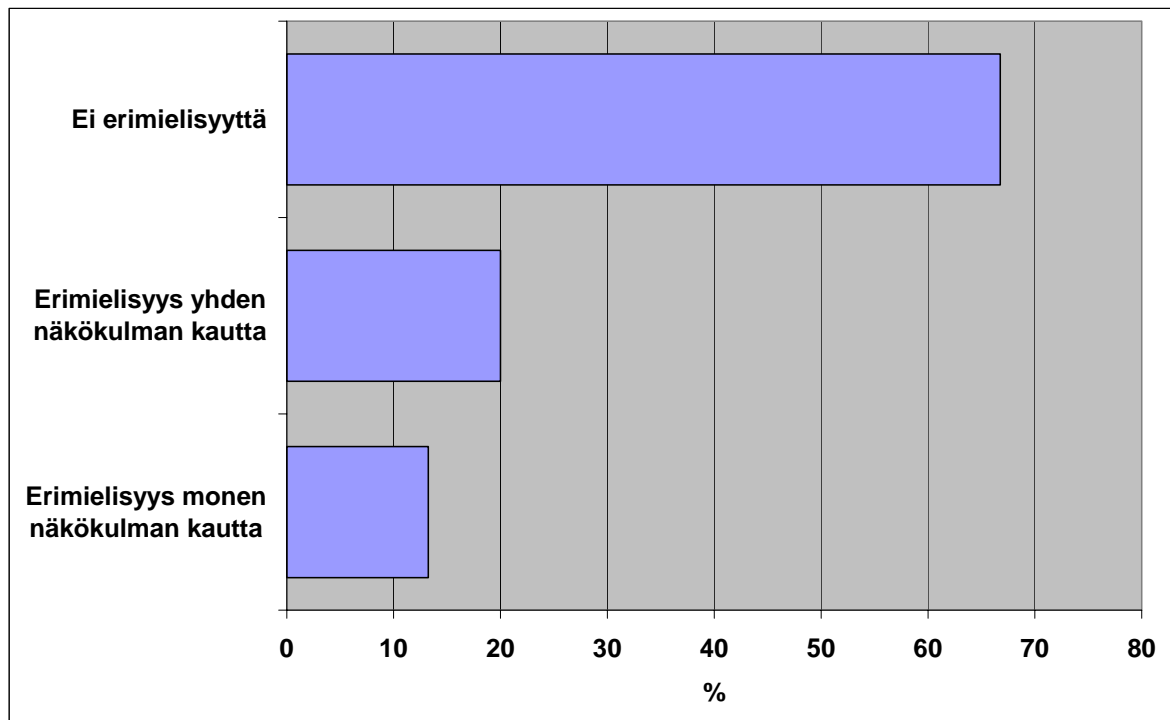
YLEn Hämeen uutisten uutispäällikön mielestä erimielisyyksien olemassaolo tuottaa hyvän jutun: ”Niin iljettävän raadollista kuin se onkin, niin aina parhaat jutut on ne, joissa on joku ristiriita. Kun [kaupungin päätettävänä oleva] asia menee ihan niin kuin menee ja vaikka siitä tulis yksi valituskin, niin ei ne hirveen uutisasioiksi nouse. Joku kiistan asia, ajatellaan vaikka Tampereen vanhan värjäämön kiistaa, niin kyllähän se heti on erilainen uutisaihe kuin joku asia, joka vaan menee tuolla koneistossa.” (Ojala 2004.) Myös Aamulehdessä tehdään tarkoituksellisesti ”vastakkain-juttutyyppettä”: ”niissä on kriittisiä toivottavasti keskenään aina ne haastateltavat” (Torvinen 2004). Radio 957:n toimittaja kertoo, että jotkut kiistanalaiset asiat ovat kolmen minuutin mittaisiin radiouutisiin liian monimutkaisia, esimerkiksi värjäämön kohtalo, eikä niistä sitten uutisoidakaan sillä tavalla, että kaikki asiaan liittyvät erimielisyydet tulisivat esiin (Luoto 2004).

Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastattelujen perusteella kiistanalaisista asioista viestimet pyrkivät uutisoimaan niin, että kaikkien osapuolten näkemykset pääsevät esille. Viestimissä tosin, erityisesti sähköisissä, kiireinen aikataulu saattaa joskus vesittää pyrkimyksen, varsinkin, kun kaikki asian osapuolet eivät aina ole ajoissa tavoitettavissa. ”Mutta ainakin sitten puhelimitse annetaan mahdollisuus kommentoida, ja mikäli kieltäytyy kommentoimasta, niin se kerrotaan [uutisjutussa]” (Mäkinen 2004). ”Joskus muinoin kun pidettiin, että aina pitää ängetä ne molemmat samaan, niin sehän ei ole välttämätöntä, että sen toisen puolen kantahan voi tulla sitten jossain toisessa lähetyksessä vähän myöhempään, mutta tietysti täytyy molemmat pitää mielessä ja ottaa huomioon” (Ojala 2004). Hervannan Sanomien päätoimittaja pohtii, että ”tietysti herkullistahan se on,

jos joskus ei kuuntelekaan toista osapuolta. Mutta kyllähän se kait Journalistin ohjeissakin on, että pitää antaa molempien osapuolten sanoa sanansa.” (Kangas 2004.)

Aamulehden uutispäällikön mukaan osapuolten äänet eivät aina pääse esiin tasapuolisesti: ”Vastustajien ääni tahtoo nousta liian suureksi, koska he ovat aktiivisia meille päin. Olemme keskustelleet paljon siitä, miten saadaan suuren hiljaisen massan ääni. Että nää on helpoimmat puolet, löytää virkamies ja vastustaja ja se fakta. Mutta sitten vielä se iso ääni, mitä ihmiset oikeesti ajattelee ja puhuu. -- Mitä me kirjoitetaan, niin arvioimme sen joka päivä, kun lehti ilmestyy. Annamme itsellemme pyyhkeitä, jos joku asia on mennyt liian kallelleen toiseen suuntaan. Sitten pohditaan, miten annetaan ihmisille lisää kuvaa, että he näkevät asian toisenkin puolen. Koska miten sä voit, jos et tiedä asiasta, muodostaa siitä kuvan ja tehdä päätökset, jos et näe asiaa joka puolelta.” (Torvinen 2004.) Aamulehden toimittaja kertoo, että saattaa laatia jostakin päätettäväksi tulevasta ristiriitaisesta asiasta usean jutun herätelläkseen ihmisiä osallistumaan (Saari 2004).

Kuvio 16. Aihetta koskeva erimielisyys jutussa (N=740)

Valtaosa Tampereen kaupunkia koskevista tutkimusjaksolla julkaistuista jutuista on sellaisia, joissa ei tuoda esiin erimielisyyksiä (ks. kuvio 16.). Kolmasosassa jutuista erimielisyyksiä kuitenkin on. Yhden näkökulman kautta erimielisyyksiä tuodaan jutuissa esiin hiukan enemmän kuin monen näkökulman kautta.

Kun erimielisyyksien esiintuontia tarkastellaan juttutyypeittäin (ks. taulukko 21.), huomataan seuraavaa: Vain pilapiirroksista ja erityisesti yleisönosastokirjoituksista enin osa on sellaisia, että niissä esiintyy erimielisyyksiä. Asiantuntija-artikkeleissa erimielisyys tulee esiin joka toisessa. Pääkirjoituksista ja toimittajien mielipidejutuistakin yli puolet ovat sellaisia, ettei niissä ole erimielisyyttä (esim. Aamulehden pääkirjoituksen 6.4.2004 yksi kolmesta itsenäisestä osiosta, ”Iloa silmille”, jossa kerrotaan positiiviseen sävyyn, että

”tamperelaiset saivat maanantaina silmäniloa, kun kaupungin viherpeukalot istuttivat 10000 narsissia hehkumaan keltaista väriä keskustaan” eivätkä veronmaksajat joudu maksamaan sitä).

Taulukko 21. Aiheeseen liittyvät erimielisyydet jutussa vs. juttutyyppi ⁵⁶					
	Ei erimielisyyttä %	Yksi näkökulma %	Useita näkökulmia %	Yht. %	Yht. N
Pääkirjoitus	55	24	21	100	33
Toimittajan kolumni	54	25	21	100	28
Asiantuntija-artikkeli	47	24	29	100	17
Yleisönosastojuttu	5	80	15	100	123
Pilapiirros	33	67	0	100	3
Uutisjuttu	79	6	15	100	341
Human interest	92	8	0	100	25
Tapahtumapuffi	97	3	0	100	38
Kritiikki	100	0	0	100	10
Muu	58	33	8	100	12
Tv-uutinen	90	2	8	100	110
Yhteensä (%)	67	20	13	100	
Yhteensä (N)	494	148	98		740

Myöskään useimmissa lehtien uutisjutuissa ja etenkin tv-uutisissa ei tuoda esiin erimielisyyksiä. Mutta kun niitä tuodaan, tämä tapahtuu useimmiten monen näkökulman kautta. Erimielisyyksiä vaikuttaa olevan uutisjutuissa enemmänkin kiistanalaisiin kysymyksiin liittyen kuin toisiaan täydentävinä näkemyksinä johonkin asiaan (esimerkiksi viimeksi mainitusta: luottamushenkilöiden erityyppisiä näkemyksiä jostakin asiasta tai kehitysehdotuksia johonkin asiaan kuten Aamulehden silloin tällöin harrastamat valtuustokyselyt). Esimerkiksi Aamulehti julkaisi 25.3.2004 uutisjutun, joka käsittelee kiistaa kaupungin nuorisotyöntekijöiden palkoista (otsikolla ”Tampereella kiistaa nuorisotyöntekijöiden ilman luokkaa jääneistä palkoista”). Nuorisotyöntekijöiden ammattiliiton järjestösihteeri kritisoi jutussa, että kaupunki säästää nuorisotyöntekijöiden kustannuksella. Omat näkemyksensä asiasta esittävät myös kaupungin nuorisotoimenjohtaja, kaupungin palveluksessa oleva hallintosuunnittelija sekä Julkisan neuvottelujärjestön pääluottamusmies. Jutussa annetaan ensin kaupunkia kritisoivan syyttää kaupunkia nuorisotyöntekijöiden palkoissa säästämisestä, sitten kaupunki kiistää syytöksen, puolustautuu ja selittää, miksi toimii niin kuin toimii, ja lopuksi asiantuntija, joka on kiistan ulkopuolinen, pohtii kiistakysymystä ja pyrkii ratkaisemaan sen: ”Julkisan neuvottelujärjestö Jukon pääluottamusmiehen Raimo Niemisen mukaan kiistassa on kuitenkin kysymys siitä, että kaupunki haluaa säästää.”

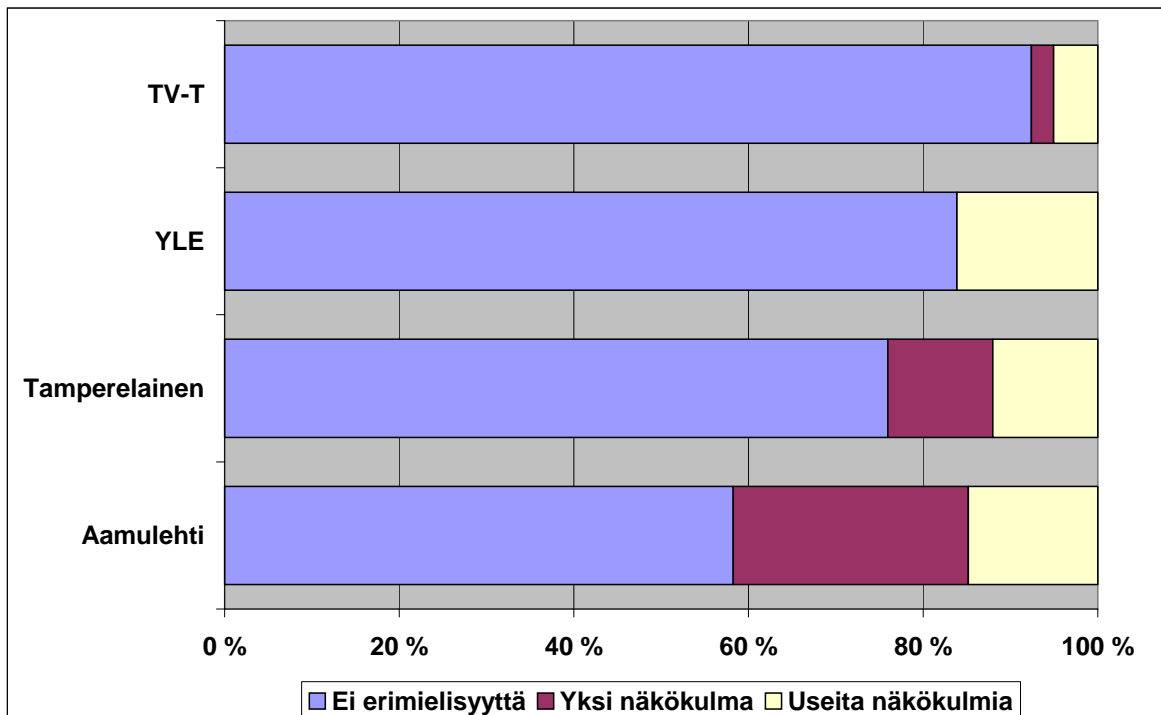
Viime kevään kiistanalaisimpiin kysymyksiin lukeutuu Finlaysonin vanhan värjäämökiinteistön kohtalo: Kiinteistön omistaja Varma Oy suunnitteli purkavansa rakennuksen ja rakentavansa paikalle vuokrakerrostaloja. Kaupungin kaavoitusosasto oli antanut luvan purkamiseen ja saattaisi antaa luvan myös uudisrakennuksen rakentamiseen. Näitä toimia alkoivat jotkut kansalaiset ja asiantuntijat kritisoida siitä syystä, että

⁵⁶ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyyppit koskevat lehtiä.

värjäämörakennus on pala kulttuurihistoriaa. Viestimissä julkaistiin aiheesta monia uutisjuttuja, joista suurimmassa osassa tuotiin asiaan liittyen esiin monia näkökulmia, vähintäänkin Varma Oy:n edustajan ja kaupungin kaavoituksen edustajan (esim. Aamulehden uutisjuttu 26.3.2004 ”Varma tuskin hakee muutosta värjäämön uudisrakennukseen” ja Tamperelaisen uutisjuttu 10.4.2004 ”Värjäämöstä käydään neuvottelu vielä lähiviikkoina”), mutta myös rakennussuojelun ja arkkitehtuurin asiantuntijoiden. Värjäämön kohtalo herätti myös laatimaan pääkirjoituksia, toimittajan kolumneja, pari pilapiirrosta sekä yleisönosastokirjoituksia yksityishenkilöiltä, asiantuntijatahoilta ja luottamushenkilöiltä. Luottamushenkilöiden mielipidettä asiasta kysyttiin uutisjutullakin (Aamulehti 18.4.2004 ”Merkittävä joukko valtuutettuja säästäisi värjäämön kokonaan”). Ne kuntalaiset, jotka kannattivat värjäämön säilyttämistä, pääsivät uutisissa esiin (esim. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten ja YLEn Hämeen uutisten 26.3.2004 julkaistut uutiset värjäämön purkamista vastustavasta kansalaismielenosoituksesta). Toisin sanoen ääntä pitävät kuntalaiset huomioitiin uutisissa, mutta ”hiljaisen massan” – ottamatta kantaa mielipiteiden sisältöön – ääntä ei uutisissa nähty eikä kuultu. Hiljaisen massan mielipidettä olisi ehkä voitu kysyä laajalla gallupilla tai edustavasti kootulta kansalaisraadilta.

Analyysin tulosten perusteella erimielisyyksien esilletuonti ei ole kovin yleistä Tampereen seudun paikallisviestinten journalistissa jutuissa. Eriävien mielipiteiden esittämisen sijasta journalismin tärkein tehtävä vaikuttaa olevan tiedonvälitys. Tiedonvälityskin tietysti palvelee julkista keskustelua siinä mielessä, että tiedon avulla kansalaiset ja muut tahot voivat muodostaa oman mielipiteensä. Tosin nämä mielipiteet jäävät suureksi osaksi julkisuudelta piiloon.

Kuvio 17. Jutun aiheeseen liittyvät erimielisyydet viestimittäin

Viestimittäin verrattuna (ks. kuvio 17.) erimielisyyksiä esiin tuovien juttujen osuus on suurin Aamulehdessä ja Tamperelaisessa, mikä johtuu paljolti siitä, että ne julkaisevat yleisönosastokirjoituksia. Useita eriäviä mielipiteitä sisältävien juttujen osuus on koko lailla yhtä suuri YLEn Hämeen uutisissa ja Aamulehdessä, Tamperelaisessa hieven pienempi. Tv-uutisissa erimielisyydet esitetään aina uutismuotoisissa jutuissa. Hämeen uutisissa tuodaan erimielisyyksiä esiin aina monen näkökulman kautta, mutta Pirkanmaan tv-uutisissa uutisjutuissa voidaan joskus, vaikkakin harvemmin, tuoda esiin vain yhdenkin tahon erimielisyys.

Onko kaupunkiin liittyvien erimielisyyksien esiin tuomisessa eroa, kun verrataan kaupungin tiedotteen pohjalta tehtyjä juttuja muulla tavoin tehtyihin juttuihin? Kun tiedotetta on käytetty jutunteossa ainoana lähteenä eli päälähteenä, jutussa ei esitellä erimielisyyksiä (ks. taulukko 22.). Jutussa, joka on tehty kaupungin tiedotetta perustietona käyttäen, ei myöskään juuri ole erimielisyyksiä, mutta jos on, ne tuodaan useimmiten esiin monen näkökulman kautta. Silti näissäkin jutuissa myös moninäkökulmainen erimielisyys on harvinaisempaa kuin kokonaan tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa. Näyttäisi siis siltä, että lisätietoja tiedotteisiin hakiessaan toimittajat yllättävänkin harvoin tuovat juttuun näkökulmia, jotka olisivat kriittisessä suhteessa tiedotteen näkökulmaan. Tällainen kriittisyys tuodaan siis tavallisimmin esiin kokonaan tiedotteista riippumattomissa jutuissa.

Taulukko 22. Aiheeseen liittyvät erimielisyydet vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta	Vain sama aihe	Perustietona	Päälähteenä	Yht.	Yht. N
	%	%	%	%	%	N
Ei erimielisyyttä	57	68	83	97	67	494
Erimielisyys yhden näkökulman kautta	27	22	4	1	20	148
Erimielisyys monen näkökulman kautta	16	11	13	2	13	98
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

5.1.7. Miten kuntalaisten osallistuminen kaupungin asioihin näkyy jutuissa?

Kuntalaki velvoittaa kuntia huolehtimaan, että asukkailla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Tampereen kaupunki huolehtii osallistumismahdollisuuksien järjestämisestä, mutta joukkotiedotusvälineillä on oma tärkeä roolinsa kuntalaisosallistumisessa. Paitsi että viestinten kautta kuntalaiset saavat parhaiten tiedon kaupungin toimintaan liittyvistä suunnitelmista ja päätettäväksi tulevista asioista, viestimissä, lähinnä lehtien yleisönosastoissa, kuntalaiset voivat käydä julkista keskustelua. Viestimet myös tiedottavat kaupungin järjestämisestä osallistumismahdollisuuksista, kuten yleisötilaisuuksista ja verkkovalmistelufoorumi Valmassa kommentoitavana olevista lautakunta-asioista. Esimerkiksi Aamulehti pyrkii tietoisesti lisäämään kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia jutuillaan: ”Että ihmiset vois reagoida [pätettäväksi tuleviin asioihin ennen päätöksiä], jos haluavat, ottaa yhteyttä edustajiinsa tai virkamiehiin taikka johonkukaan. -- Ainakin minä laitan kaikki Valma-hommat, koska se on minusta tärkeätä, että ihmiset voivat osallistua tai yrittää vaikuttaa päätöksentekoon. Varmaan kaikki Valma-tiedotteet menee meillä läpi.” (Saari 2004).

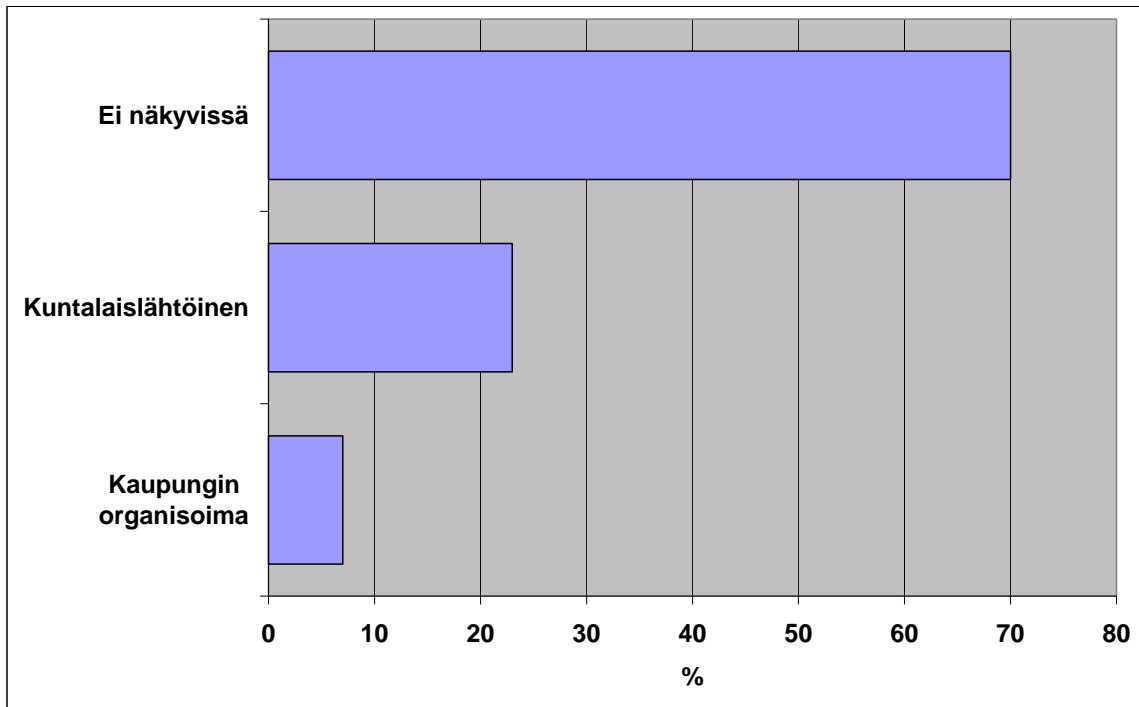
Tiedotusvälineiden edustajat kertovat, että joskus kuntalaisten yhteydenottojen perusteella nostetaan jokin asia jutuksi. Mutta pääsevätkö kuntalaiset itse esittämään mielipiteensä journalistisiin juttuihin? Tamperelaisessa on kuntalaisten yhteydenottojen perusteella harvakseltaan tehty juttuja, joissa kuntalainen ”kuvalla ja omalla naamalla ja nimellä sanoo, että tää asia harmittaa”, ja juttuja, joissa ”katuparlamentti kokoontuu tossa ja moittii jyrkin sanoin Tampereen kaupungin liikennesuunnittelua” (Niemelä 2004). YLEn Hämeen uutisten uutispäällikön mukaan heidän uutisjutuissaan pyritään aina tuomaan esiin vähintään kaksi näkökulmaa, jos vain rakenteeseen sopii ja aika riittää, ja toista näkökulmaa pitäisi olla edustamassa ”tavis”. (Ojala 2004). TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten toimittajan mielestä yksittäisiä ihmisiä ei kannata joka juttuun yrittää saada vain ”tavisnäkökulman” saamiseksi: ”Usein puhutaan sellaisista asioista, mistä ihmisillä ei ole mahdollisuutta edes muodostaa järkevää mielipidettä. En mä tiedä millä tavalla se vie kuntalaisdemokratiaa eteenpäin, jos esimerkiks käydään kaduilla kysymässä ihmisiltä, haluatko tänne pormestarin, koska se pormestarikuviokin on yksinkertaisesti niin sekava tällä hetkellä, että ei semmosta kysymystä voi järkevästi esittää.” (Mäkinen 2004.) Radio 957 käy kyselemässä ihmisten mielipiteitä galluptyyppisesti uutisiinsa usein (Luoto 2004). Aamulehtikin tekee katugallupeja uutisjuttujen yhteyteen (Saari 2004, Torvinen 2004).

Tutkittavista jutuista analysoitiin erikseen, tuleeko kuntalaisosallistuminen niissä esiin. Kuntalaislähtöiseksi osallistumiseksi katsottiin tapaukset, joissa kuntalainen itse, joko yleisönosastokirjoittajana tai uutisjutun toimijana, ottaa kantaa kaupungin asioihin. Kaupungin organisoimaksi kuntalaisosallistumiseksi taas katsottiin viittaukset kaupungin organisoimiin kuulemistilaisuuksiin tai osallistumisfoorumeihin.

Kuntalaislähtöistä osallistumista – sitä, että kuntalainen omasta aloitteestaan (esim. yleisönosastokirjoituksessa) tai viestimen haastateltavana kertoo omin sanoin mielipiteensä jostakin kaupungin toimintaan liittyvästä asiasta – on jutuissa kolme kertaa niin paljon kuin kaupungin organisoimasta osallistumisesta kertomista (ks. kuvio 18.). Esimerkiksi YLEn Hämeen uutiset esitti 14.4.2004 uutisjutun, joka koskee vanhustenpalveluihin suunniteltuja supistuksia. Jutussa kuntalaismielipiteensä aiheesta pääsee lausumaan muutama palvelukodin asukas. Jutussa haastatellaan myös yhtä kaupungin edustajaa. Kuntalaislähtöistä osallistumista kaupungin toimintaan on myös osallistuminen mielenosoitukseen (esim. ”Pari sataa marssi värjäämön puolesta”, Aamulehti 27.3.2004).

Kaupungin organisoima osallistuminen näkyy lähinnä uutisissa, jotka kertovat nettikyselyistä (esim. ”Pispalan valtatiestä odotetaan mielipiteitä”, Tamperelainen 27.3.2004) ja yleisötilaisuuksista (esim. TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten uutinen 8.4.2004, jossa kerrotaan Tampereelle laadittavasta meluntorjuntasuunnitelmasta ja siihen liittyvästä yleisötilaisuudesta) tai kaupungin järjestämien osallistumisfoorumien toiminnasta (esim. YLEn Hämeen uutisten Lasten parlamentin toimintaan liittyvä uutinen 16.4.2004).

Kuvio 18. Kuntalaisosallistumisen näkyvyys jutussa (N=740)

Kuntalaislähtöisen osallistumisen määrään vaikuttaa se, että yleisönosastokirjoitukset ovat osana tutkimusaineistoa. Kuntalaislähtöistä osallistumista olisi vähemmän, jos tutkittaisiin vain toimitusten laatimia tekstejä. Tosin viestimet kertomansa mukaan pyrkivät saamaan juttuihin kuntalaisnäkökulmankin, mutta tutkijan havaintojen mukaan kuntalaisnäkökulmia ei jutuissa huomattavan paljon ole. Taulukko 23. kertoo, että yleisönosastojutut muodostavat valtaosan niistä jutuista, joissa kuntalaiset esittävät mielipiteitä. Muissa juttutyypeissä kuntalaiset eivät kovin paljon pääse osallistumaan julkiseen keskusteluun. Esimerkiksi kategorian 'Muu'-jutuissa on kuitenkin joitakin Aamulehden juttuja jotka rakentuvat pelkästään kuntalaisten irrallisten repliikkien varaan (esim. ”Keskustan paikoituksesta sanottua”, Aamulehti 21.4.2004). Samoin parissa Aamulehden pilapiirroksessa⁵⁷ on mielipiteitään esittäviä kuntalaisia: toisessa (28.3.2004) on Värjäämön purkamista vastaan mieltään osoittavia kuntalaisia, toisessa (14.4.2004) kuntalainen kritisoi katupölyä. Viestimissä aiemmin julkaistuissa jutuissa kuntalaiset ovat esittäneet vastaavia näkemyksiä em. asioista, ja siksi pilapiirroksinkin on tulkittu kuntalaislähtöiseksi osallistumiseksi, tosin pilapiirtäjän avittamaksi.

⁵⁷ Pilapiirrosten osalta on toimija-analyysissa toimijaksi koodattu kuitenkin vain piirroksen tekijä, eli viestin itse, tehtävänään keskusteluun osallistuminen.

Taulukko 23. Kuntalaisosallistumisen näkyvyys jutussa vs. juttutyyppi ⁵⁸					
	Ei näkyvissä %	Kaupungin organisoima %	Kuntalais- lähtöinen %	Yht. %	Yht. N
Pääkirjoitus	79	6	15	100	33
Toimittajan kolumni	93	0	7	100	28
Asiantuntija- artikkeli	82	6	12	100	17
Yleisönosastojuuttu	13	0	87	100	123
Pilapiirros	67	0	33	100	3
Uutisjuuttu	79	10	11	100	341
Human interest	84	4	12	100	25
Tapahtumapuffi	89	8	3	100	38
Kritiikki	100	0	0	100	10
Muu	58	8	33	100	12
Tv-uutinen	84	9	7	100	110
Yhteensä (%)	70	7	23	100	
Yhteensä (N)	517	51	172		740

Taulukon 24. mukaan jutuissa, jotka eivät millään tavalla pohjautu kaupungin tiedotteisiin, on enemmän kuntalaislähtöistä osallistumista kuin jutuissa, jotka pohjautuvat kaupungin tiedotteisiin. Jälkimmäisissä on kuntalaislähtöistä osallistumista vähän, mutta vastaavasti niissä kerrotaan enemmän kaupungin organisoimasta osallistumisesta. Tämä on tietysti luonnollista: kaupunki itse tiedottaa järjestämistään kuntalaisten osallistumismahdollisuuksista. Jutut, joilla ei ole suhdetta tiedotteisiin, muodostunevat puolestaan suureksi osaksi yleisönosastokirjoituksista.

Taulukko 24. Kuntalaisosallistumisen näkyvyys jutussa vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perus- tietona %	Pää- lähteenä %	Yht. %	Yht. N
Ei näkyvissä	66	78	80	76	70	517
Kaupungin organisoima	2	14	11	21	7	51
Kuntalaislähtöinen	31	8	9	2	23	172
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

5.2. Kaupungin julkisuuden sävy

Tiedottava taho toivoo tiedottamisellaan positiivista julkisuutta, jos mahdollista. Yhteiskunnan kriittinen tarkastelu kuitenkin kuuluu perinteisesti journalismiin. Myös julkinen keskustelu edellyttää rakentavassa mielessä kriittistä näkökulmaa. Se, missä sävyssä joukkoviestimissä julkaistut jutut käsittelevät kaupunkia – sävy voi olla joko

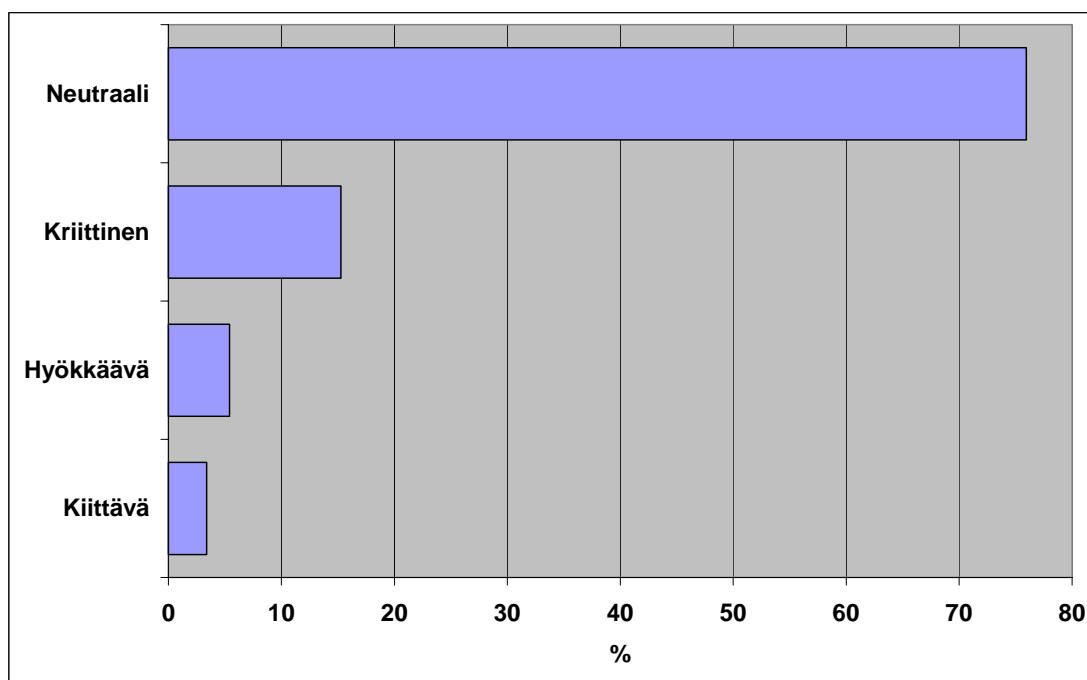
⁵⁸ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

tarkoituksellinen tai tiedostamatta juttuun syntynyt –, luo lukijalle/katsojalle mielikuvia kaupungista ja sen toiminnasta ja vaikuttaa siten kaupungin julkisuuskuvaan. Juttu sinänsä voi olla kaupunkia kohtaan neutraali, mutta jutussa esiintyvä henkilö saattaa olla näkemyksissään esimerkiksi kriittinen tai kiittävä. Seuraavassa tarkastellaan sekä juttujen että niiden toimijoiden sävyä kaupunkia kohtaan. Luvussa 5.2.3. tarkastellaan, välittyvätkö kaupungin strategiset tavoitteet viestinten jutuissa. Tiedotteiden osalta asiaa on tutkittu luvussa 3.2.

5.2.1. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan

Julkisen keskustelun kannalta kriittisten, hyökkäävien tai kiittävien sävyjen löytyminen jutuista kertoo sen, että mielipiteitä esitetään. Neutraalit sävyt jutuissa kertovat informatiivisuudesta, mutta toki keskustelun pohjaksi ”neutraalia” tietoakin tarvitaan. Kaupungin positiivisen julkisuuden kannalta varsinkaan hyökkäävät sävyt eivät kuitenkaan ole kovin toivottuja; ne luovat negatiivista mielikuvaa kaupungin toiminnasta.

Kuvio 19. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan (N=740)

Tampereen kaupunkia koskevat jutut ovat pääosaltaan neutraalin sävyisiä kaupunkia kohtaan (ks. kuvio 19.). Voimakkaimmat sävyt, kuten hyökkäävyys ja kiittävyys, ovat jutuissa harvinaisia. Noin kuudesosassa jutuista kaupunkiin suhtaudutaan kriittisesti. Suurin osa kiittävistä jutuista on kritiikkejä (ks. taulukko 26. jäljempää.) (esim. Aamulehti arvosteli 18.4.2004 Tampere Filharmonian ja Han-Na Changin yhteisesityksen otsikolla ”Taiturisesti huipensi orkesterin väkevän illan”). Aamulehden uutispäällikön mukaan ”ihmiset on sille niin herkkiä, jos kauheesti kiittää”; perusteiden kiittämiseen pitää olla vahvat, jottei viestimen uskottavuus kärsi (Torvinen 2004).

Eri viestimistä neutraaleimmin kaupunkia jutuissaan käsittelee TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset (ks. taulukko 25.); lähestulkoon kaikissa sen jutuissa on neutraali sävy.

Kriittisimmin kaupungista tekee juttuja Aamulehti; sen jutuista viidesosa on sävyltään kriittisiä. Suurin osa aineiston hyökkäävistä jutuista on niin ikään Aamulehdessä, vaikkakaan niitä ei määrällisesti ole kovin paljon sielläkään. Tuloksiin vaikuttaa se, että yleisönosastokirjoitukset ovat mukana aineistossa: enin osa sävyltään kriittisistä ja hyökkäävistä jutuista on yleisönosastokirjoituksia (ks. taulukko 26. jäljempää.). Kriittinen sävyltään on esimerkiksi Aamulehdessä 14.4.2004 julkaistu yleisönosastokirjoitus otsikolla ”Päätäjät, harkitkaa vielä”, jossa nimimerkki ”Yksi monien puolesta” vetoaa asiallisesti ehdotustaan perustellen päättäjiin, etteivät nämä lopettaisi Kaupin päiväsairaalan toimintaa. Sävyltään hyökkäävä taas on esimerkiksi Tamperelaisessa 10.4.2004 otsikolla ”Veteraanivihaa Pirkanmaalla” julkaistu yleisönosastojuttu, jossa nimimerkki ”Oikeuksien puolustaja” syyttää sosiaali- ja terveystoimea veteraanien syrjimisestä. Kirjoitus päättyy lauseeseen ”Vääryyden tuoksu on voimakkaampi kuin koirankakka kevätnurmikolla”.

Tamperelaisen ja YLEn Hämeen uutisten jutuista noin kymmenesosa käsittelee kaupunkia kriittiseen sävyyn. Hämeen uutisten osalta on huomioitava, että kriittiset sävyt löytyvät kaikki uutisjutuista, mutta Tamperelaisessa ne saattavat olla myös pääkirjoituksissa ja yleisönosastokirjoituksissa. Kun tv-uutisia vertaa keskenään, on selvää, että YLEn Hämeen uutiset on sävyltään kriittisempi kaupunkia koskevissa asioissa kuin TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset.

Taulukko 25. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan viestimittäin						
	Aamulehti	Tamperelainen	YLE	TV-T	Yhteensä	Yhteensä
	%	%	%	%	%	N
Neutraali	68	87	84	96	76	562
Kiittävä	4	2	3	1	3	25
Kriittinen	21	8	10	1	15	113
Hyökkäävä	7	4	3	1	5	40
Yhteensä	100	100	100	100	100	
Yhteensä	472	158	31	79		740

Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastatteluissa kaikki olivat sitä mieltä, että heidän journalistiset juttunsa ovat pääasiassa sävyltään neutraaleja⁵⁹. TV-Tampereen toimittaja, Hervannan Sanomien päätoimittaja ja Radio 957:n toimittaja kuitenkin kertovat, että saattavat laatia juttuja joskus tietoisesti tietyn sävyisiksi. TV-Tampereen toimittaja sävyttää silloin tällöin uutisjuttujensa juontoja sanavalinnoilla, jotka luovat ironiaa: ”Mä oon monissa edellisissä vaaleissa tehnyt kaikista puolueista ennakkojutut ja olen tasapuolisesti ironisoinut kaikkia. Jos joku lausunto, jonka joku poliitikko antaa, on hyvin populistinen ja tarkoitushakuinen, niin kyllä mä monta kertaa edellisellä virkkeellä, joka edeltää sitä kommenttia, asetan sen tietynlaiseen valoon, että ihmiset ymmärtää, että tämä juttu ei ole kokoomuksen erinomaisuudesta, vaan tämä juttu on kokoomuksen teeseistä vaaleissa. -- Mutta se [juttujen sävytys] ei oo semmosta, että lähtisin tekemään yhtä juttua kokonaan leimaamalla, vaan pyrin jotakin näkökulmaa asettamaan tiettyyn valoon. Kuitenkin, jos on riita-asia, niin silloin en sitä tee, koska silloin asia täytyy kertoa mahdollisimman tasapuolisesti.” (Mäkinen 2004.) Analyysin mukaan tutkimusjaksolla julkaistut TV-Tampereen uutiset ovat kuitenkin lähes kaikki neutraaleja. TV-Tampere käyttää kaupungin tiedotteita ainoana lähteinä keskimääräistä useammin, mikä saattaa vaikuttaa juttujen

⁵⁹ Paitsi lehtien osalta pääkirjoitukset ja toimittajien mielipidejutut.

sävyjen neutraaliuteen. Tosin ironisia sävyjä jutuista ei ole etsitty, ja kuten TV-Tampereen toimittaja huomauttaa, ”ironiaa ei kukaan ymmärrä samalla tavalla”.

Hervannan Sanomien päätoimittajan mukaan ”[jutun] kirjoittaja tietää oikein tarkkaan, mikä se sävy on”. ”Pyrin neutraaliin uutisointiin, joskus saatan ehkä viljellä ironiaa.” (Kangas 2004.) Hervannan Sanomien jutut eivät ole mukana tutkimusaineistossa. Myöskään Radio 957:n juttuja ei ole analysoitu, mutta radion toimittaja kertoo, että kanava pyrkii positiiviseen sävyyn; tämä kuuluu hänen mielestään paikallisradion rooliin, mutta asiasta tehtiin 1990-luvulla laman aikana periaatepäätöskin: ”Että on tehtävä mahdollisimman hyvää ja positiivista. Me tietoisesti lähdettiin rakentamaan hyviä uutisia.” (Luoto 2004.) Radio 957:n toimittajan mukaan tiukalla tahdilla tehtäviin radiouutisiin positiivisia juttuja saa myös nopeammin aikaiseksi, koska ne ovat ”helpompia käsitellä”. (Luoto 2004.)

Aamulehden, Tamperelaisen ja YLEn Hämeen uutisten edustajien mukaan uutisjuttuihin muodostuu sävy – jos ylipäättään muodostuu – enimmäkseen toimittajan tiedostamatta: ”Se voi tulla rivien välistä” (Niemelä 2004). YLEn Hämeen uutisten uutispäällikkö sanoo, että heillä juttuihin tulee aika vähän sävyjä ja että kriittisiä juttuja heidän pitäisi tehdä enemmän: ”Me on siitä keskenämme keskusteltu, että ne on vähän semmosia toteavia ja samalla lailla vähän puuttuu sitä kärkeä. -- Kriittinen juttu on vaikeampi tehdä, se vaatii penkomista paremmin ja taustat pitää olla hyvin tiedossa. Hyökkääviin juttuihin me ei pyritä, sillä en koe, että uutisjutun tarttee olla mikään hyökkäävä juttu, ainakaan tietoisesti.” (Ojala 2004.) Analyysin mukaan Hämeen uutisissa on yksi hyökkäävänsävyinen juttu: 26.3.2004 lähetetty uutisjuttu värjäämön kiinteistön purkamista vastustavasta mielenosoituksesta. Hyökkäävä sävy tulee juttuun hyökkäävästi suhtautuvien haastateltavien yksityishenkilöiden, mielenosoittajien, kautta. Pirkanmaan tv-uutiset julkaisi samana iltana samasta aiheesta yleissävyiltään niin ikään hyökkäävän uutisjutun. Nämä kaksi ovatkin tutkimusaineiston tv-uutisten ainoita hyökkäävän sävyisiä juttuja.

Aamulehden toimittaja kertoo pyrkivänsä neutraalin sävyisiin juttuihin (Saari 2004), mutta uutispäällikkö huomauttaa, että ”ainahan meillä valinnoissa on arvot takana”. Hän sanoo, että jutuntekoa suunnitellessa ”keskustellaan, miten asiaa kannattais lähestyä ja että onko se asia hyvä vai onko se huono, -- että onko rakentavampaa nostaa esiin onnistuneita hyviä puolia vai sitten että täällä on vielä epäkohtia, nostetaanko me ne. Ihan tietoinen keskustelu käydään, että ei niitä plopsahtele tuolta kuin kanalta munia, sillain niin kun että ohoh, tulipa tämmöinen. Valintoja tehdään.” (Torvinen 2004.) Joskus tällainen toimituksen ennako-oletuksiensa pohjalta ennalta päättämä näkökulma saattaa juttua tehdessä muuttua ihan toiseksi: ”Kun toimittaja lähtee tekemään juttua, juttelee ihmisten kanssa, menee sitä prosessia eteenpäin, niin voihan olla, että se siinä välillä kääntyy koko homma ihan ympäri. Että tää ei ollutkaan näin niin kuin me luultiin, jolloin kiittävästä voi tulla haukkuva tai haukkuvasta kiittävä.” (Torvinen 2004). Uutispäällikkö myös toteaa, ettei negatiivisia ja positiivisia asioita nosteta esiin kumpiakaan ilman, että ”asialla on katetta.” Perusteita pitää olla, muuten ”kärsii lehden uskottavuus”. -- ”Ihmislunne ja tiedottaminen tahtoo olla sellaista, että löisin veikat negatiivisen puolesta, koska se nyt vaan sattuu oleen, että huono uutinen jotenkin vaan nousee.” Kuitenkin Aamulehti pyrkii positiivisuuteen. (Torvinen 2004.)

Analyysin mukaan juttutyypeistä neutraalein kaupunkia kohtaan on tapahtumapuffi (ks. taulukko 26.); yhdessäkään tämän aineiston tapahtumapuffissa ei ole havaittavissa mitään sävyä. Myös lehtien uutisjutut ja tv-uutiset ovat valtaosaltaan neutraaleja sävyiltään.

Kriittisimpiä kaupunkia kohtaan ovat pilapiirroksiset ja yleisönosastokirjoitukset. Yleisönosastojutut ovat myös pääasiassa niitä juttuja, joissa on hyökkäävä sävy.

Voisi ajatella, että nimenomaan pääkirjoituksissa ja toimittajien mielipidejutuissa suhtauduttaisiin usein kriittisesti kaupunkia kohtaan; em. juttutyypit kun ovat (kriittisen) kannanoton areenoja. Tämän aineiston valossa niistä vajaa kolmasosa on kriittisiä kaupunkia kohtaan ja hyökkääviä ne ovat tuskin lainkaan. Toimittajan kolumneista kymmenesosassa suhtaudutaan kaupunkiin jopa kiittävästi. Esimerkiksi Aamulehden toimittajan 20.4.2004 julkaistuun Lasten teatterikeväästä kertovaan reportaasiin liittyy toimittajan kommentti otsikolla ”Tippa silmässä silkasta ihastuksesta”, jossa toimittaja kiittää paitsi lasten liikuttavia teatteriesityksiä, myös sitä, että tällainen tapahtuma synnytetään ”ihan tavallisissa päiväkodeissa ja kerhoissa, ihan tavallisten tätien ja setien ohjauksessa”.

Taulukko 26. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan vs. juttutyyppi ⁶⁰						
	Neutraali	Kiittävä	Kriittinen	Hyökkäävä	Yhteensä	Yhteensä
	%	%	%	%	%	N
Pääkirjoitus	58	3	33	6	100	33
Toimittajan kolumni	61	11	29	0	100	28
Asiantuntija-artikkeli	76	12	12	0	100	17
Yleisönosastojuttu	23	5	45	28	100	123
Pilapiirros	0	0	100	0	100	3
Uutisjuttu	91	1	8	0	100	341
Human interest	88	12	0	0	100	25
Tapahtumapuffi	100	0	0	0	100	38
Kritiikki	50	50	0	0	100	10
Muu	75	0	17	8	100	12
Tv-uutinen	93	2	4	2	100	110
Yhteensä (%)	76	3	15	5	100	
Yhteensä (N)	562	25	113	40		740

Taulukosta 27. voi päätellä, että kun juttu tehdään kaupungin tiedotteen pohjalta, siinä suhtaudutaan kaupunkiin mitä todennäköisimmin neutraalisti. Jos juttuun hankitaan muitakin lähteitä kuin tiedote, eli juttua taustoitetaan enemmän, jutussa voi olla myös kriittisiä sävyjä. Kiittäviä juttuja ei tiedotteiden pohjalta juuri laadita. Juttuihin muodostuvat tai muodostettavat sävyt varmaankin johtuvat ennen kaikkea juttutyypeistä: teemahaastattelujen perusteella uutisten suhteen viestimet yleensä pyrkivät neutraaliuteen tai asian vaatiessa kriittisyyteen, ja tiedotteiden pohjalta useimmiten laaditaan nimenomaan uutisia. Kanta-aottavat jutut, lähinnä lehtien pääkirjoitukset, toimittajien ja ulkopuolisten asiantuntijoiden mielipidejutut sekä yleisönosastokirjoitukset, taas ovat kaupunkia kohtaan kriittisempiä, kiittävämpiä ja hyökkäävämpiä kuin uutiset. Kanta-aottavat jutut eivät yleensä perustu tiedotteisiin, paitsi joskus pääkirjoitukset, kuten edellä on todettu.

⁶⁰ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

Taulukko 27. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht. %	Yht. N
Neutraali	70	57	87	99	76	562
Kiittävä	3	22	1	1	3	25
Kriittinen	19	19	11	0	15	113
Hyökkäävä	8	3	0	0	5	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

Kaiken kaikkiaan Tampereen seudun paikallisissa viestimissä julkaistavat kaupunkia koskevat (uutis-)jutut suhtautuvat kaupunkiin koko lailla neutraalisti eivätkä siten rakenna kaupungista erityisen positiivista tai erityisen negatiivista julkisuuskuvaa. Negatiivista julkisuutta kaupunki saa kuitenkin melko paljon yleisönosastokirjoituksista.

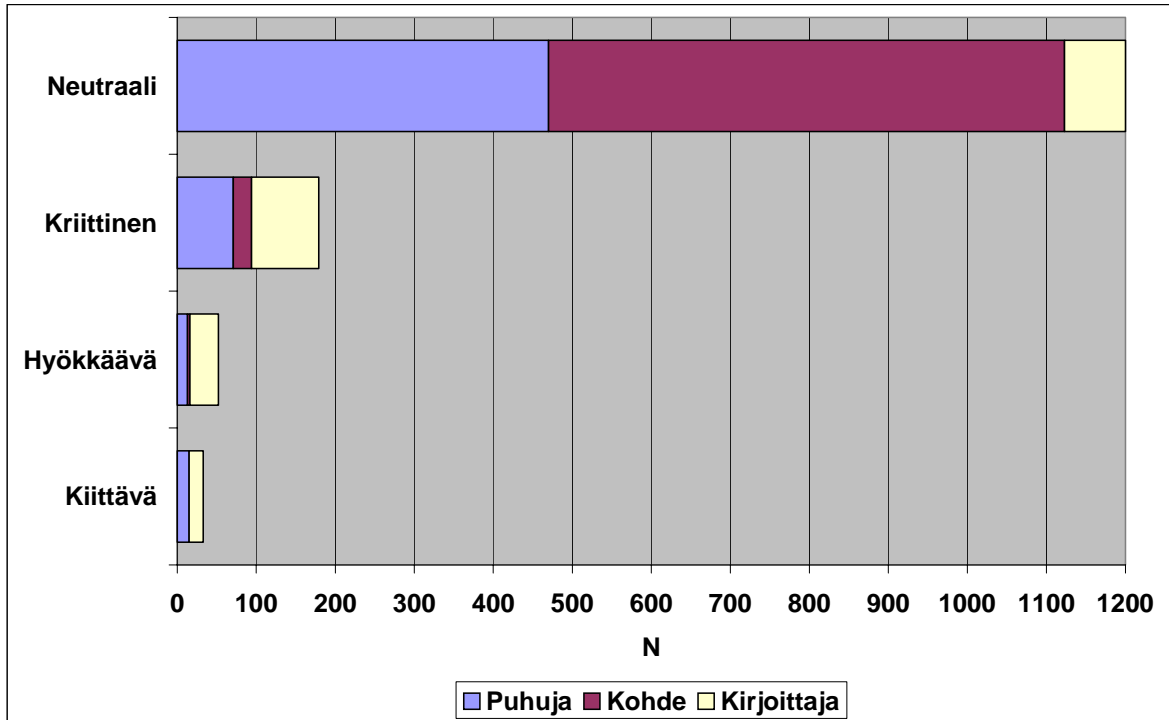
5.2.2. Jutuissa esiintyvien toimijoiden sävy kaupunkia kohtaan

Jutussa esiintyvillä toimijoilla, esimerkiksi haastateltavalla, voi olla jutun yleissävystä eroava oma sävy kaupunkia kohtaan⁶¹. Eri toimijoilla voi myös olla eri sävyjä samassa jutussa.

Toimijoiden sävy kaupunkia kohtaan on useimmissa jutuissa neutraali (ks. kuvio 20.). Jakauma on sama kuin juttujen yleissävyissä (ks. edellinen luku kuvio 19.): eniten on neutraaleja asenteita, jonkin verran kriittisyyttä ja vähiten hyökkääviä ja kiittäviä sävyjä. Hyökkääviä tai kiittäviä sävyjä on toimijoilla vain silloin, kun ne ovat kerronnalliselta asemaltaan puhuvia tai kirjoittavia, eli kun toimijat esittävät ajatuksensa omin sanoin joko haastateltavan roolissa tai kantaa ottavan jutun kirjoittajana (pääkirjoitukset, toimittajien ja ulkopuolisten asiantuntijoiden mielipidejutut, yleisönosastokirjoitukset). Kerronnan kohteena oleva toimija ei hyökkää eikä kiitä, mutta voi kritisoida. Esimerkiksi Aamulehden 7.4.2004 julkaistussa uutisessa (otsikolla ”Valitus pudotti Pohtolanpuiston tonttilotosta”) kerronnan kohteena olevan toimijan Pohtolan omakotiyhdistyksen kerrotaan valittaneen korkeimpaan hallinto-oikeuteen Pohtolanpuistoon kaavailluista pientalotonteista; yhdistys siis kritisoi kaupungin kaavoitussuunnitelmia.

⁶¹ Jos jonkun toimijan sävy dominoi koko juttua määrällisesti, esim. koko juttu perustuu toimijan näkemyksiin, toimijan sävy on samalla luokiteltu koko jutun yleissävyksi.

Kuvio 20. Juttujen puhujien, kohteiden ja mielipidejuttujen kirjoittajien sävy kaupunkia kohtaan (N=1464)

Vaikuttaako toimijan edustama taustaryhmä toimijan sävyyn? Kaupungin viranhaltijat ja toimihenkilöt ovat erityisen neutraaleja, eikä yksikään heistä tässä tutkimusaineistossa ole suhtautunut kaupunkiin hyökkäävästi (ks. taulukko 28.). Kriittisimpiä ovat yksityishenkilöt ja viestimet itse, mikä tukee aiempia tutkimustuloksia: sävyt löytyvät lähinnä kantaaottavista kirjoituksista, ja eniten niitä laativat kansalaiset ja toimittajat. Toisaalta kiittävimmin kaupunkiin suhtautuvat niin ikään viestimet itse, mikä johtunee siitä, että lehtien arvostelijoiden laatimat kriitikit ovat usein kiittäviä, kuten edellä on esitetty. Yksityishenkilöt ovat useammin hyökkäävän sävyisiä kuin muut toimijat, mikä johtunee siitä, ettei heidän sanomisiaan pidätelee se, että he joutuisivat lausumaan mielipiteensä ammatillisen statuksen kautta kuten toimittajat ja asiantuntija-artikkelien kirjoittajat. Järjestöt ja niiden edustajat ovat yksityishenkilöiden ja viestinten ohella keskimääräistä kriittisempiä kaupunkia kohtaan. Kuten luvussa 5.1.3. on todettu, tämä taustaryhmä ei kovin paljon ole viestimissä esillä (ks. kuvio 13.). Onko niin, että järjestöt tai niiden edustajat pääsevät viestimiin helposti esille kaupunkiin liittyvissä asioissa silloin, kun ne suhtautuvat kaupunkiin kriittisesti?

Taulukko 28. Toimijan sävy kaupunkia kohtaan vs. toimijan taustaryhmä						
	Neutraali %	Kiittävä %	Kriittinen %	Hyökkäävä %	Yht. %	Yht. N
Toimihenkilö, kaup. yksikkö	97	1	1	0	100	548
Luottamushenkilö, -elin	85	1	13	2	100	198
Yksityishenkilö	51	2	32	15	100	255
Järjestö	78	0	20	2	100	55
Viestin itse	52	13	32	3	100	75
Asiantuntija (ei kaupungin)	87	2	8	3	100	299
Muu toimija	82	6	12	0	100	34
Yhteensä (%)	82	2	12	4	100	
Yhteensä (N)	1200	33	179	52		1464

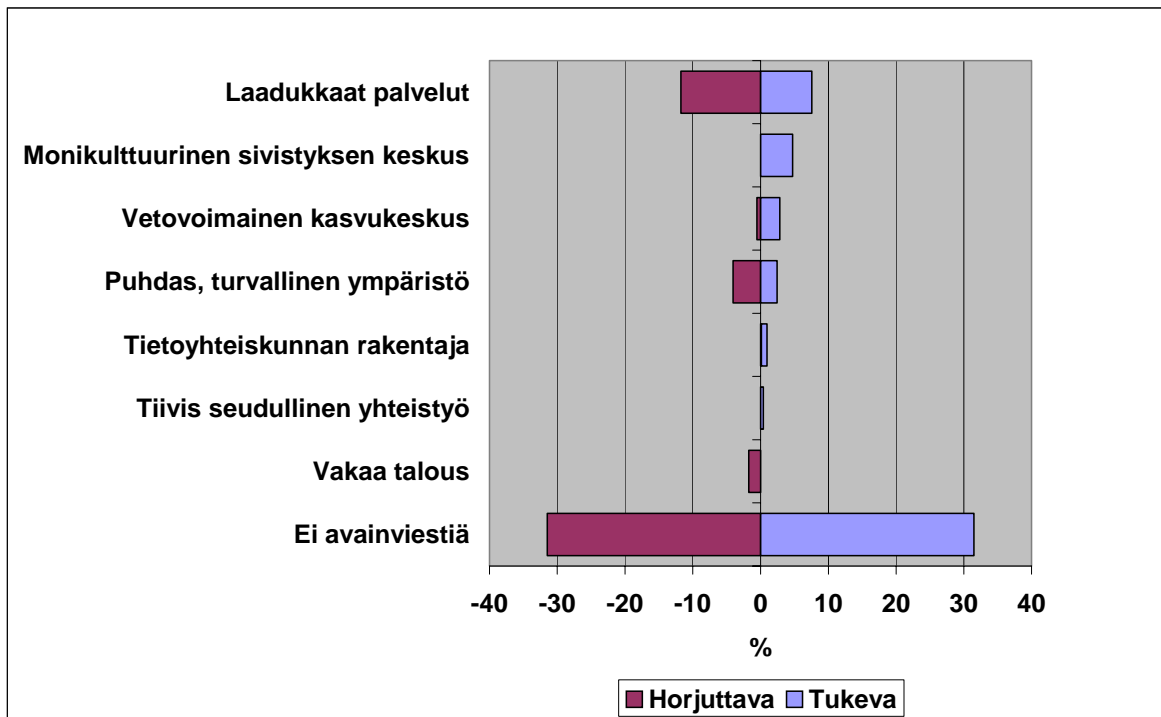
5.2.3. Juttujen sisältämät kaupunkistrategiaa tukevat tai horjuttavat viestit

Seuraavassa selvitetään, miten Tampereen kaupungin kaupunkistrategian ”Kaikem paree Tampere” keskeiset viestit näkyvät tiedotusvälineiden jutuissa⁶². Kaupunkistrategiasta ja sen perusteella määritellyistä strategisista viesteistä kerrotaan tarkemmin luvussa 3.2., jossa myös tarkastellaan näiden viestien esiintymistä kaupungin tiedotteissa. Se, että jutuissa on strategiaa tukevia viestejä, rakentaa osaltaan kaupungille hyvää julkisuuskuvaa. Se, että viestejä ei juuri esiinny, kertoo viestimen neutraalista suhtautumistavasta. Horjuttavien viestien esiintymisen taustalla on kaupungin suhteen kriittinen juttu.

Paikalliset viestimet eivät suurimmassa osassa jutuistaan yleensä välitä mitään kaupungin strategiisiin tavoitteisiin liittyvää sanomaa: eivät positiivisessa eivätkä negatiivisessa mielessä (ks. kuvio 21.). Siten paikallinen joukkoviestintäjulkisuus ei juuri tue eikä horjuta kaupungin strategisiksi tavoitteiksi määriteltyjä arvoja. (Vrt. myös luku 5.2.1.: jutut ovat suurimmalta osaltaan yleissävyltään neutraaleja kaupunkia kohtaan.) Mutta joissakin harvoissa jutuissa viestejä välittyy. Tutkimusaineistossa on joitakin juttuja, jotka sisältävät positiivisia viestejä kaupungin kannalta: Eniten on juttuja, jotka koskevat kaupungin strategista tavoitetta ”Tampereella on laadukkaat palvelut asukkaille”. Tätä väitettä jutuissa hieman tuetaan, mutta useammin kuitenkin horjutetaan. Koska tiedotusvälineet teemahaastattelujen mukaan haluavat olla kuntalaisten ääni ja kuntalaisten palvelija, kriittisimmin varmaankin suhtaudutaan aiheisiin, jotka kuntalaisia eniten koskettavat, kuten palvelut. Kaikki palvelujen paranemiseen tai huononemiseen liittyvät aiheet varmasti ovat tärkeää tiedotettavaa kuntalaisille.

⁶² Jutussa voi olla useita eri avainviestejä tukevia tai horjuttavia aineksia, mutta jokaisesta jutusta on merkitty vain avainviesteistä tärkein: se, joka on korostetuimmassa asemassa (esim. jutun kärkenä, pääsisältönä). Avainviesti on koodattu, jos yksikin avainviestin kriteereistä täyttyy. Esim. viestiä ”Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus” on juttu voinut tukea tai horjuttaa vain ”kulttuurin keskus” -asian osalta, mutta analyysiin on merkitty jutun tukevan / horjuttavan koko avainviestiä. Avainviestien tulkinta jutuista on melko subjektiivista, mutta tuloksien todenmukaisuutta on pyritty varmistamaan siten, että tiedotusvälineiden edustajille näytettiin teemahaastattelussa viestinkohtaiset tulokset avainviestianalysista. Haastateltujen mukaan tulokset vaikuttivat kutakuinkin vastaavan todellista tilannetta. Kuviossa 21 horjuttavia viestejä sisältävien juttujen prosentiosuudet on merkitty miinusmerkkisiksi.

Kuvio 21. Kaupungin strategiaa tukevat tai horjuttavat avainviestit jutuissa (N=740)

Jonkin verran viestimissä on julkaistu juttuja, joiden perusteella lukijalle/katsojalle saattaisi muodostua mielikuva siitä, että Tampere on ”monikulttuurinen sivistyksen keskus” (esim. uutinen ”Tampereen taidemuseo opastaa taiteilijat maailmalle”, Aamulehti 28.3.2004), tai ”vetovoimainen kasvukeskus” (esim. uutinen ”Jopa 35000 saa uuden kodin Tampereen jättikaavoilla”, Aamulehti 7.4.2004), tai ”tietoyhteiskunnan johtava rakentaja” (esim. Liikennelaitos on avannut verkossa ja matkapuhelimella käytettävän joukkoliikenteen informaatiopalvelun Johonki, Pirkanmaan tv-uutiset 1.4.2004), tai että ”Tampereella on puhdas ja turvallinen ympäristö” (esim. uutinen ”Pirkanmaan päästöt halutaan pysyvästi kestäväälle tasolle”, Tamperelainen 14.4.2004). Etenkin jälkimmäistä viestiä tiedotusvälineissä on myös horjutettu. Tämä johtuu paljolti siitä, että tutkimusjakson aikana katupöly oli runsasta ja sen takia ilman hiukkaspitoisuuksien terveellisen raja-arvot ylittyivät, mistä myös sitten uutisoitiin kaikissa viestimissä. Juttujen perusteella Tampereen ympäristö ei sillä hetkellä vaikuttanut puhtaalta. Samoin tutkimusjakson ajankohdalla lienee vaikutusta myös siihen, että julkaistiin joitakin juttuja, joiden perusteella Tampereen kaupungin talous ei ole kovin vakaa: tuona aikaan julkistettiin kaupungin tappiollinen tilinpäätös ja kerrottiin myös vanhustenpalveluihin suunnitelluista säästöistä. Nämä synnyttivät viestimiin monia juttuja.

Heikkilän ja Kuneliuksen tutkimuksen mukaan ”toimittajatkin tuntuvat hyväksyvän julkisuuden käyttämisen maakunnan hyväksi, vaikka he pitävät kiinni paitsi uutisten paikkansapitävyydestä myös julkisuuden puhtauden ajatuksesta” (2000, 27–28). Ehkä juuri ajatus oman maakunnan imagon tukemisesta jutuissa, jos siihen on aihetta, selittää sitä, että kaupunkistrategian viesteistä on jutuissa tuettu, vaikkakin määrällisesti vähän, sellaisia viestejä kuin ”monikulttuurinen sivistyksen keskus”, ”vetovoimainen kasvukeskus” ja ”tietoyhteiskunnan johtava rakentaja”. Nämähän ovat tyypillisiä asioita, joissa kunnat ja maakunnat nykyään keskenään kilpailevat. Viestinten edustajien teemahaastattelussa seitsemästä haastatellusta neljä oli sitä mieltä, että paikallinen viestintä voi ja sen on hyväkin

tukea kaupungin imagotyötä. Kaksi haastatelluista suhtautui siihen hyvin kielteisesti, yksi varauksellisesti. Journalismin tehtäväksi he katsovat pikemminkin kriittisen kaupungin toiminnan tarkastelun kuin kaupungin imagotyön tukemisen. Kaupungin imagotyö saattaa heistä vaikuttaa toimittajan manipulointiyritykseltä.

Aamulehdessä kaupunkistrategiaan liittyvien viestien osuus on kaikkein pienin (ks. taulukko 29.). Suurin osa näistä viesteistä horjuttaa väitettä ”Tampereella on laadukkaat palvelut asukkaille”. Uutispäällikön mukaan Aamulehti kyllä kirjoittaa positiivisia juttuja eri kunnista, koska on ”Pirkanmaan ääni”, ja hänen mukaansa ”varmaan hehkutetaan joskus, vähän innostutaan liikaakin, että onpas tää jee jee niin hyvä kaupunki” (Torvinen 2004). Mutta uutispäällikön mielestä varsinainen imagon rakentaminen kuuluu kaupungin tehtäviin (Torvinen 2004). Aamulehden toimittaja suhtautuu kaupungin imagon kannalta tärkeisiin strategisiin viesteihin seuraavasti: ”Ne pyyhitään sieltä [tiedotteesta] pois kaikki, otetaan vaan se uutinen. Kyllä me erotamme, mikä on tämmöstä, ei nyt voi puhua aivopesusta, mutta tämmöstä vähän kuin propagandaa. -- Tänään tuli [tiedote] että ikäihmisten kulttuuripalveluita voi kommentoida valmistelufoorumi Valmassa. Siellä oli lueteltu, miten kaupunki hyvin järjestää kaikennäköistä, niin sieltä [otin] kaikki pois. Tällaiset kehumisosoudet ei mene ainakaan mun kautta lehtiin.” (Saari 2004.) Toimittajan mukaan Aamulehti kritisoi kaupungin palveluista eniten sosiaali- ja terveystoimen palveluja.

Taulukko 29. Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva tai horjuttava avainviesti jutussa viestimittäin						
	Aamulehti	Tamperelainen	YLE	TV-T	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	N
Ei avainviestiä	68	58	35	54	63	466
Laadukkaat palvelut	5	10	16	14	8	56
Vetovoimainen kasvukeskus	2	4	3	5	3	21
Puhdas, turvallinen ympäristö	1	4	6	3	2	18
Vakaa talous	0	0	0	0	0	0
Monikulttuurinen sivistyksen keskus	4	7	6	5	5	35
Tietoyhteiskunnan rakentaja	0	0	3	4	1	6
Tiivis seudullinen yhteistyö	0	1	0	0	0	3
Laadukkaat palvelut, horjuttava	14	8	13	6	12	87
Vetovoimainen kasvukeskus, horjuttava	1	1	0	0	1	4
Puhdas, turvallinen ympäristö, horjuttava	3	6	10	8	4	30
Vakaa talous, horjuttava	2	1	6	1	2	13
Monikulttuurinen sivistyksen keskus, horjuttava	0	0	0	0	0	0
Tietoyhteiskunnan johtava rakentaja, horjuttava	0	0	0	0	0	1
Tiivis seudullinen yhteistyö, horjuttava	0	0	0	0	0	0
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	472	158	31	79		740

Tamperelaisen jutuista vajaa puolet sisältää kaupungin strategisia viestejä: viestejä tuetaan hiukan enemmän kuin niitä horjutetaan. Eniten Tamperelaisessa on tuettu käsitystä laadukkaista palveluista. Päätoimittaja kommentoi asiaa seuraavasti: ”Jos luvut ja tutkimustulokset näyttää siltä, että kaupunki on vetovoimainen, tänne muuttaa ihmisiä, sehän on ok. Mä oon ylpee siitä, että näin on, ja eihän se mitään vaikka kaupungilta tulee siitä tiedotteita ja viestejä, että me ollaan näin hyvä. Jos ne luvut näyttää tosiaan siltä, niin kyllä me sitä kasvua tuetaan ilman muuta.” (Niemelä 2004.) Päätoimittajan mukaan Tamperelaisesta voisi löytyä enemmän ”tietoyhteiskunnan johtava rakentaja” -viestiä tukevia sekä horjuttavia juttuja, jos tutkimusaineisto olisi pidemmältä ajalta kuin viideltä viikolta.

Kaupunkistrategiaan liittyvien viestien osuus on suurin YLEn Hämeen uutisissa, yli 60 prosenttia. Tukevia ja horjuttavia viestejä on lähes yhtä paljon. Uutispäällikön mukaan Hämeen uutiset ei ollenkaan pyri tukemaan jutuillaan kaupungin strategisia viestejä: ”Mun mielestä ne on usein aika naurettavia”. Hän kuitenkin myöntää, että tukevia viestejä saattaa olla jutuissa ”piilossa”: ”Tulee esimerkiksi mieleen joku tällöinen vetovoimainen kasvukeskus, että voin heti sanoa, että Hämeen uutisissa oli sähke, jossa mainittiin, kun oli tehty tää imago tutkimus, jossa Tampere oli ykkösenä siinä vetovoimaisena kasvukeskuksena, johon ihmiset haluaa muuttaa. Ja me uutisoitiin se sillain Hämeen uutisissa eli ei me asetettu sitä kyseenalaiseksi.” (Ojala 2004.)

TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset välittää kaupungin strategisia viestejä noin joka toisessa jutussaan. Kaupungin viestejä enemmän tuetaan kuin horjutetaan. Tämä voi TV-Tampereen toimittajan mukaan olla seurausta siitä, että TV-Tampereessa etenkin moni uutissähke kirjoitetaan suoraan kaupungin tiedotteen pohjalta ”eikä kaupunki omaa palvelutarjontaansa horjuttavista asioista kerro nykysellään muuta kuin tietysti terveyskeskusten suluista ja niin edespäin, joista on pakkokin tiedottaa”. (Mäkinen 2004.) Toimittaja kuitenkin kokee, että kaupunkiviestimen tehtävä on tukea alueellista kasvua. ”Kyllähän me sillä tavalla Tampere-mielisiä ollaan. -- Mutta tää imagon kohottaminen [jutussa] pitää pystyä purkamaan katsojille. Elikkä me ei tehdä juttua siitä, että me kehuaan Tamperetta niiden äänenpainoin, vaan meidän pitää kertoa katsojille, että tässä Tampereen kaupungin tiedotus kehuu itseään, että me ei olla kehumassa, vaan haetaan perusteluja sitten niille argumenteille.” (Mäkinen 2004.)

Radio 957:n toimittaja ja Hervannan Sanomien⁶³ päätoimittaja kertovat, että heidän viestimissään tuetaan kaupungin strategisia viestejä – paitsi ”jos jotain epäkohtia huomataan, niin totta kai ne ruoditaan” (Luoto 2004) –, Hervannan Sanomien osalta erityisesti Hervannan omaa imagoa: ”Halutaan luoda semmosta mielikuvaa, että siellä luodaan uutta tekniikkaa, siellä tehdään innovaatioita ja tämän tapaisia asioita. -- Pidetään esillä lehdessä Teknillistä yliopistoa, Hermian teknologiakeskusta, VTT:tä, Teknopolista.” (Kangas 2004.)

Tutkimustulosten mukaan vaikuttaisi siltä, että kaupungin tiedotetta ainoana lähteenä eli päälähteenä käyttävät jutut saattaisivat tukea hiukan useammin kaupungin strategisia viestejä kuin ne jutut, jotka ovat syntyneet muulla tavoin (ks. taulukko 30.). Vastaavasti strategiaa horjuttavat jutut on useimmiten tehty tiedotteista riippumatta. Poikkeus ovat kuitenkin ”puhdas, turvallinen ympäristö”- ja ”vakaa talous” -viestejä koskevat jutut;

⁶³ Kummankaan tiedotusvälineen jutut eivät ole mukana tutkimusaineistosta, joten strategisten viestien esiintymistä niissä ei ole analysoitu.

niiden joukossa on erityisesti juttuja, jotka on tehty tiedotteita perustietolähteenä käyttäen. Tämä johtuu siitä, että kaupungin tiedotteissa ei yleensä horjuteta strategiaa, mutta em. viestejä horjuttavia tiedotteita tutkimusjaksolla julkaistiin (lakisääteiset ilmanlaatu tiedotteet ja kaupungin tappiollisesta tilinpäätöksestä kertova tiedote). Kun tiedote sisältää strategiaa horjuttavan viestin, tällä perusteella se näyttäisi siirtyvän myös tiedotteen pohjalta tehtyyn juttuun. Yleensä kyseessä ovat niin tärkeät asiat, että ne jo tärkeytensäkin takia välittyisivät juttuun, eivät vain siksi, että ovat kaupungin kannalta negatiivisia.

Taulukko 30. Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva tai horjuttava avainviesti jutussa vs. pohjautuminen tiedotteeseen						
	Ei suhdetta %	Vain sama aihe %	Perustietona %	Päälähteenä %	Yht-%	Yht-N
Ei avainviestiä	67	49	44	63	63	466
Laadukkaat palvelut	5	11	6	16	8	56
Vetovoimainen kasvukeskus	3	0	7	0	3	21
Puhdas, turvallinen ympäristö	1	0	4	7	2	18
Vakaa talous	0	0	0	0	0	
Monikulttuurinen sivistyksen keskus	4	14	10	4	5	35
Tietoyhteiskunnan rakentaja	1	0	1	0	1	6
Tiivis seudullinen yhteistyö	0	0	0	2	0	3
Laadukkaat palvelut, horjuttava	14	8	10	4	12	87
Vetovoimainen kasvukeskus, horjuttava	1	3	0	0	1	4
Puhdas, turvallinen ympäristö, horjuttava	3	14	10	3	4	30
Vakaa talous, horjuttava	1	3	7	0	2	13
Monikulttuurinen sivistyksen keskus, horjuttava	0	0	0	0	0	
Tietoyhteiskunnan johtava rakentaja, horjuttava	0	0	0	0	0	1
Tiivis seudullinen yhteistyö, horjuttava	0	0	0	0	0	
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	511	37	70	122		740

Kun verrataan strategisia viestejä kaupungin tiedotteissa ja viestinten jutuissa, ne vaikuttavat melko yhteneviltä: samoja viestejä tuetaan ja horjutetaan tiedotteissa ja jutuissa. Voisikin ajatella, että etenkin silloin, kun viestinten jutut tukevat jotakin kaupungin avainviestiä, jutut olisivat usein syntyneet kaupungin tiedotteen pohjalta. Positiivisten viestien välittymistä tiedotteiden kautta tukee ainakin se, että ”laadukkaat palvelut” viestiä tukevia aineksia on eniten jutuissa, joissa kaupungin tiedote on päälähteenä, ja ko. viestiä horjuttavia aineksia on eniten jutuissa, joilla ei ole suhdetta

tiedotteisiin. Siten kaupungin viestinnällä on merkitystä erityisesti positiivisten kaupunkia koskevien asioiden saamiseksi julkisuuteen. Välttämättä tiedotteen sisältämä positiivinen viesti ei silti välity viestimen juttuun. Esimerkiksi kaupungin 6.4.2004 julkaiseman tiedotteen ”Päivähoitopaikkoja jäi Tampereella täyttämättä” (mikä tukee viestiä ”laadukkaat palvelut”) perusteella Tamperelainen uutisoi 7.4.2004 julkaisemalla tiedotteen tekstin sellaisenaan sanasta sanaan. Aamulehti teki 7.4.2004 lehteen aiheesta uutisen, jonka näkökulmaksi oli otettu se, että päivähoitopaikkoja jää yli siksi, että tamperelaisten ikäluokat pienenevät ja lapsiperheet muuttavat naapurikuntiin. Lisäksi Aamulehden pääkirjoituksessa pohdittiin tätä ”lapsikatoa” ja kehoitettiin Tamperetta miettimään, ”miten se voisi tehdä itsensä houkuttelevammaksi lapsiperheille”. Seuraavan Tamperelaisen (10.4.2004) Rieväkylän Ritu -kolumnissa ”Hyvin menee – kamalaa!” ihmeteltiin Aamulehden logiikkaa; sitä, että lehti on tyytymätön lapsiperheiden palveluihin, vaikka ne on järjestetty siten, että kaikki lapset saavat hoitopaikan.

5.3. Yhteenveto

Kaupunkia koskevassa julkisuudessa esiintyvät enimmäkseen kaupungin omat viranhaltijat ja toimihenkilöt sekä kaupungin organisaatiot, kuten eri yksiköt. Viranhaltijoiden tärkein tehtävä jutuissa on välittää tietoa kaupungin toiminnasta, tai sitten jutut kertovat näiden tekemisistä. Joukkoviestintäjulkisuus on valtaosaltaan neutraalin sävyistä. Erimielisyyksiä tuodaan esiin noin kolmanneksessa jutuista. Joukkoviestintäjulkisuus näyttäisi tämän tutkimuksen perusteella siis olevan kaupungille hyvä tiedonvälityksen resurssi. Melko paljon joukkoviestintäjulkisuudessa käydään myös julkista keskustelua kaupungin toiminnasta: jutuissa esiintyvistä toimijoista – henkilöistä ja muista tahoista – noin kolmasosan ensisijainen tehtävä jutussa on osallistua julkiseen keskusteluun.

Julkista keskustelua kaupungin toiminnasta käyvät pääasiassa viestimet itse kantaaottavissa juttutyypeissään sekä yksittäiset kansalaiset, jotka kirjoittavat yleisönosastoon. Yleisönosastokirjoituksissa kaupunkiin liittyviä erimielisyyksiä tuodaan esiin eniten, ja yleisönosastokirjoitukset ovat sävyiltään kaupunkia kohtaan kaikkein kriittisimpiä. Yleisönosastokirjoituksista löytyvät myös miltei kaikki hyökkäävät sävyt, joita tosin määrällisesti on vähän. Olisikin tärkeää, että kaupungin edustajat vastaisivat yleisönosastokirjoituksiin, joissa kohdistetaan suoraa kritiikkiä kaupungin toimintaan. Vastauksessaan kaupunki voi perustella toimintaansa sekä oikaista mahdolliset väärinkäsitykset; siis osallistua julkiseen keskusteluun itsekin. Vastaaminen on myös merkki siitä, että kaupunki ottaa kuntalaisten mielipiteet huomioon ja suhtautuu niihin vakavasti. Kaupunkia koskevien yleisönosastokirjoitusten määrään nähden kaupungin edustajien kirjoituksia oli yleisönosastossa kuitenkin hyvin vähän.

Kaupungin viranhaltijat ja toimihenkilöt eivät uutisjutuissakaan yleensä osallistu julkiseen keskusteluun. Kaupungin luottamushenkilöt ja -elimet esitetään yhtä usein päätöksentekijöinä kuin mielipiteidensä lausujina. Luottamusmiesten näkemyksistä kertovia juttuja voisi kuitenkin olla enemmän, sillä kuntalaisten pitäisi saada tietää, mitä mieltä heidän edustajansa ovat päätettävänä olevista kaupungin asioista, jotta edustuksellinen demokratia toimisi. Luottamushenkilöiden näkyvyyttä keskustelemissa uutisjutuissa rajoittaa se, että luottamushenkilöille tulisi viestintien edustajien mielestä antaa tasapuolisuuden nimissä aina puolueittain yhtäläisesti julkisuutta. Tällaisten monta eri haastattelua vaativien juttujen tekeminen on toimittajan kannalta vaivalloisempaa kuin

yhden tai kahden viranhaltijan haastattelu. Luonnollisesti kaupungin virkamiestahot ovat kaupungin toiminnan asiantuntijoita, joita ilman kaupunkia koskevia juttuja ei juuri voikaan tehdä. Mutta heidän lisäksi tulisi pyrkiä tuomaan jutuissa esille eri poliittisia kantoja edustavien luottamushenkilöiden mielipiteitä. Myös sellaisilta kaupungin virkamiehiltä, jotka itse tekevät päätöksiä, voisi niin ikään useammin kysyä henkilökohtaisia näkemyksiä eli ottaa heidät mukaan julkiseen keskusteluun.

Julkinen keskustelu antaa päättäjille arvokasta lisätietoa päätettävistä asioista, ja kaupungin julkisuuskuvan kannaltakin julkinen keskustelu yhteisistä asioista olisi hedelmällistä: kun kaupungin päätöksenteko ja siihen liittyvät perustelut tuotaisiin esiin avoimesti, asukkaat tuntisivat olevansa asioista perillä ja voisivat paremmin osallistua, mikä taas sitouttaisi asukkaita kaupungin toimintaan ja saisi heidät ehkä myös suhtautumaan siihen myönteisemmin.

Valtaosassa jutuista (70%) kuntalaisten osallistuminen ei näy millään tavalla. Kuntalaisten omakohtainen osallistuminen on paljolti yleisönosastojen varassa, mutta jonkin verran kuntalaiset pääsevät esittämään mielipiteitään myös uutisjutuissa edustamalla johonkin asiaan liittyvää ”tavallisen ihmisen näkökulmaa”. On hyvä, että tavallisten ihmisten ääni otetaan mukaan uutisjuttuihin, mutta joissakin tapauksissa, esimerkiksi katugallupeissa, joissa kuntalainen on napattu kadulta kertomaan pikaisesti mielipiteensä jostakin tapetilla olevasta asiasta, kansalaisen todellinen panos julkiseen keskusteluun jää melko laihaksi. Gallup-vastaaja ei ehdi pohtia eikä perustella mielipidettään perusteellisesti, ellei vastaajalla satu sitä ennestään jo olemaan. Asian taustoista gallup-vastaajalla ei vastaustilanteessa yleensä ole kovin paljon tietoa, eikä gallupin edustavuus ole kovin hyvä. Olisikin kehitettävä jutuntekotasojen, joilla ”hiljaisen massan” ääni saataisiin paremmin kuuluville. Esimerkiksi juttuja voitaisiin tehdä useammin kansalaisten pienryhmäkeskustelujen tai suurta yleisöä hyvin edustavan raadin näkemysten pohjalta.

Julkinen keskustelu on miesten hallussa. Naiset taas ovat suhteellisesti miehiä useammin äänessä jutun ”tavallisena ihmisenä”, vaikka lukumääräisesti naisia tällaisissakin asemissa on miehiä vähemmän. Journalismin tekijät voisivatkin miettiä, miten naisten näkemykset saataisiin paremmin esille. Teemahaastattelujen mukaan monet ovat tätä miettineetkin, mutta ongelmana on, että kaupungin johtoasemissa työskentelevistä suuri osa on miehiä, minkä vuoksi miehet usein valikoituvat myös haastateltaviksi.

Kaupungin strategiaa mukailevia ”avainviestejä” oli löydettävissä vain melko pienessä osassa jutuista. Tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että strategisia tavoitteita tukevia sanomia välittyy juttuihin jonkin verran erityisesti silloin, kun tiedotteet menevät viestimissä läpi miltei sellaisenaan. Kaupunkiin liittyvistä positiivista asioista, kuten palveluiden kehittämisestä, uutisoidaan paljolti juuri kaupungin tiedotteiden antamasta sysäyksestä. Yksi kaupungin tiedotuksen tehtävistä onkin tuoda esiin kaupungin toimintaan liittyviä myönteisiä kehitysaskelia.

Miten kaupungin tiedotteiden käyttäminen jutunteossa vaikuttaa siihen, millä sävyllä jutuissa suhtaudutaan kaupunkiin ja millä tavalla jutuissa käydään julkista keskustelua kaupungin toiminnasta?

Kiteyttäen sanoen, kun juttu on tehty tiedotetta *päälähteenä* eli ainoana lähteenä käyttäen, siinä todennäköisesti:

- ei käydä julkista keskustelua kaupungin toiminnasta eikä tuoda esiin kaupungin asioihin liittyviä erimielisyyksiä,
- välitetään tietoa,
- on neutraali yleissävy kaupunkia kohtaan,
- kaupungin viranhaltijoita, toimihenkilöitä ja yksiköitä esiintyy suhteessa enemmän kuin tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa,
- yksityishenkilöitä esiintyy suhteessa vähemmän kuin tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa,
- miehiä ja naisia esiintyy määrällisesti tasapuolisemmin kuin muulla tavoin syntyneissä jutuissa,
- kuntalaisosallistuminen näkyy kaupungin organisoimana useammin kuin muulla tavoin syntyneissä jutuissa ja
- kaupungin strategisia tavoitteita tukevat viestit välittyvät useammin kuin muulla tavoin syntyneissä jutuissa.

Kun juttu on laadittu kaupungin tiedotetta *perustietolähteenä* käyttäen, eli lisätietoa on hankittu esimerkiksi haastateltavilta, jutussa todennäköisesti

- ei juurikaan käydä julkista keskustelua kaupungin toiminnasta eikä tuoda esiin kaupungin asioihin liittyviä erimielisyyksiä, mutta jos tuodaan, niin useimmiten monen näkökulman kautta,
- pääasiassa välitetään tietoa,
- on neutraali yleissävy kaupunkia kohtaan, joskin jonkun verran voi esiintyä kriittisyyttä,
- kaupungin viranhaltijoita, toimihenkilöitä ja yksiköitä esiintyy suhteessa enemmän kuin tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa,
- yksityishenkilöitä esiintyy suhteessa vähemmän kuin tiedotteista riippumatta tehdyissä jutuissa,
- sisältää keskimääräistä useammin kuin muulla tavalla syntyneet jutut kaupungin strategisia tavoitteita tukevia ja horjuttavia viestejä.

Kun tiedote on ollut perustietolähteenä, jutussa voi olla mukana myös julkista keskustelua, erimielisyyksien esille tuontia ja kriittistä suhtautumista kaupunkia kohtaan sekä kaupungin strategisia tavoitteita horjuttavia viestejä. Näin siitä syystä, että toimittaja tällöin käsittelee aihetta haluamastaan / toimituksen valitsemasta näkökulmasta ja hankkii lisätietoja eri tahoilta, esimerkiksi haastatteleamalla henkilöitä, joilla voi olla kaupungin toiminnasta eriäviä mielipiteitä. Silti kokonaan tiedotteisiin liittymättömissä jutuissa erimielisiä näkökulmia on vielä jonkin verran useammin. Tiedotetta *päälähteenä* käytettäessä tiedotteen näkökulma yleensä säilyy.

6. Päätelmät ja kehitysehdotukset

Aamulehti, Tamperelainen, YLEn Hämeen uutiset ja TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutiset ovat Tampereen kaupungille hyvä resurssi kaupunkia koskevan tiedon välittämisessä kuntalaisille ja sidosryhmille. Kaupunkiin liittyvistä asioista laaditaan paljon sekä journalistisia juttuja että yleisönosastokirjoituksia. Tampereen kaupunki esiintyy joukkoviestintäjulkisuudessa tyypillisimmillään uutismuotoisissa jutuissa, jotka kertovat kaavoituksesta, kaduista tai liikenteestä ilman, että niissä ilmenisi mitään erimielisyyksiä. Jutut ovat pääasiassa sävyiltään neutraaleja kaupunkia kohtaan. Jutut siis pääasiassa välittävät tietoa.

Valtaosa jutuista syntyy muita lähteitä kuin kaupungin tiedotteita käyttäen. Muista lähteistä tärkeimmät ovat kaupungin luottamuselinten esityslistat. Postitse toimituksiin lähetetyt listat käydään joka viestimessä systemaattisesti lävitse. Luottamuselinten päätöksistä toimitukset sen sijaan eivät saa yhtä helposti tietoa. Tiedottamisessa olisikin kehittämistä tässä suhteessa: luottamuselinten, erityisesti lautakuntien, päätökset voitaisiin faksata toimituksiin heti kokousten jälkeen. Toimituksille riittäisivät yksinkertaiset merkinnät päätöksistä esityslistan otsikoiden yhteyteen.

Lähes kaikissa viestimissä arvostetaan itse hankittuja aiheita enemmän kuin kaupungin tiedotteista saatuja aiheita, vaikkakin tiedotteita hyödynnetään paljon. Käytännössä omien aiheiden arvostaminen näkyy siten, että omia aiheita syvennetään moninäkökulmaisiksi jutuiksi useammin kuin tiedotteista saatuja aiheita, ja omista ideoista syntyneet jutut saavat useammin näkyvämmän paikan viestinten juttujen joukossa. Mitä enemmän viestimellä on resursseja, sitä enemmän omaa ideointia ja tiedonhankintaa on aikaa ja varaa harjoittaa.

Kaupungin tiedotteille on kova tarve jo siitäkin syystä, että lehdet ja tv-uutiset saisivat sivunsa ja lähetyksensä täyteen päivästä toiseen. Kaupungin tiedotteet ylittävät tutkittujen viestinten uutiskynnyksen keskimäärin 40-prosenttisesti. Parhaiten tiedotteet menevät läpi Aamulehden (62 %), heikoimmin YLEn Hämeen uutisiin (12 %). Erot selittyvät sillä, että Aamulehdessä on tutkituista viestimistä eniten juttutilaa. Hämeen uutiset taas ei ole uutisoinnissaan Tampereeseen keskittynyt, kuten muut viestimet, vaan koko Hämeeseen. Kaikki tiedotteet eivät mene aina läpi kaikkiin neljään viestimeen, mutta kolme neljäsosaa tiedotteista menee läpi ainakin johonkin viestimistä.

Parhaiten viestimissä menevät läpi kaupungin suunnitelmista ja valmisteilla olevista asioista kertovat tiedotteet; jopa siinä määrin, että viestimet haluaisivat saada niitä enemmän. Kaupungin tiedottamisessa painottuu nyt tapahtumatiedottaminen, ja suunnitelmista tiedotetaan vähän. Kysyntä ja tarjonta eivät siten kohtaa. Tiedotuksen painottamisessa olisikin kehittämisen varaa: voisi entistä enemmän tiedottaa päätettäviksi tulevista tai tulossa olevista asioista sekä suunnitelmista ja niiden välivaiheista. Toisin sanoen päätöksenteon avoimuutta voisi pyrkiä lisäämään. Tähän eivät tiedottajat yksin pysty, vaan avoimuutta voisivat lisätä myös viranhaltijat, joilla varsinainen tieto asioista on. Paitsi että suunnitelmista kertovat tiedotteet menevät viestimiin erittäin hyvin läpi, palvelevat ne myös kaupungin asioista, kuntalaisten yhteisistä asioista, käytävää julkista keskustelua: asukkaat ja muut asianosaiset voivat esittää näkemyksiään ja päästä mahdollisesti vaikuttamaankin päätöksiin ennen lopullista nuijaniskua, mikä voi myös lisätä yhteisöllisyyttä. Joskus päätöksenteko saattaa hieman pitkittyä julkisen keskustelun vuoksi, mistä syystä ehkä suunnitelmista tiedotetaan nyt niin vähän, mutta toisaalta

keskustelu kuitenkin edistää päätösten onnistumista ja voi nopeuttaakin päätöksentekoa, jos välttyään turhilta valituskiirroksilta.

Kaupunki tiedottaa hyvin kuntalaisten arkeen liittyvistä palvelumuutoksista, -järjestelyistä ja osallistumismahdollisuuksista, ja tällaiset tiedotteet menevätkin viestimissä melko hyvin läpi. Kuntalaispalvelutiedotteita kuitenkin hyödynnetään monesti vain täytejutuiksi; niistä ei useinkaan tehdä isoa juttua, jossa aihetta syvennettäisiin moninäkökulmaiseksi journalismiksi hankkimalla lisätietoa ja uusia näkökulmia muista lähteistä, kuten haastateltavilta. Kuntalaispalvelutiedotteet menevät läpi lähes sellaisenaan. Tällaisista ”pikku-uutisista” kuntalaiset saavat toki tarvittavat perustiedot, eli tieto menee perille, ja jutuissa usein myös säilyy kaupungin näkökulma. Samalla jutusta saattaa myös välittyä jokin kaupungin strategiaa tukeva sanoma. Kaupungin julkisuuskuvaa sekä tiedonvälitystä ja kuntalaisosallisuutta ajatellen tiedottamisella voisi kuitenkin pyrkiä laajempaankin näkyvyyteen ja asioiden monipuolisempaan käsittelyyn. Mitä enemmän kuntalainen saa kaupunkiin liittyvästä asiasta taustatietoa ja erilaisia näkökulmia purtavakseen, sitä paremmin hän voi myös muodostaa oman näkemyksensä ja mahdollisesti osallistua julkiseen keskusteluun itsekkin. Kaupungin kannalta iso juttu, jossa esitellään toisistaan eriäviä, mahdollisesti kaupunkia kohtaan kriittisiä näkökulmia, saattaa vaikuttaa uhkaavalta tiedottavasävyiseen pikku-uutiseen verrattuna. Kritiikkikin kuitenkin palvelee julkista keskustelua ja onnistunutta päätöksentekoa. Isossa jutussa kaupunki sitä paitsi pääsee yleensä itsekkin tuomaan omia näkökulmiaan paremmin esiin kuin pikku-uutisessa, jossa kaupungin toimet yleensä ovat vain kerronnan kohteina.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että isoja, aiheeseen monipuolisesti paneutuvia juttuja tehdään viestimissä mielellään asioista, joilla on vaikutusta suuren joukon elämään tai jotka muutoin ovat kiinnostavia; esimerkiksi ristiriitaisia. Koskettavuus (merkittävyys) ja kiinnostavuus ovat tutkimuksen perusteella paikallisten viestinten tärkeimmät kunnallisasioiden uutiskriteerit ajankohtaisuuden ohella. Jos tiedotettava aihe ei sinällään ole suurta joukkoa koskettava eikä kovin kiinnostavakaan, siitä voisi kuitenkin pyrkiä tekemään vähän enemmän kiinnostavan; esimerkiksi laatimalla tiedotteen jo valmiiksi vastaamaan kysymykseen ”miten tämä vaikuttaa tavallisen ihmisen elämään”. Tästä näkökulmasta viestimet kertovat pyrkivänsä aina uutisoimaan. Vaikeaselkoiset, byrokratian tasolle jäävät tiedotteet eivät mene läpi, ellei niiden sisältämä aihe ole niin merkittävä, että toimitus selvittää sen kehnosta tiedotteesta huolimatta. Sillä loppujen lopuksi vaikuttaisi siltä, että tärkein tiedotteen ominaisuus on sen sisältämä merkittävä/kiinnostava aihe. Jos aihe ei ole laatuun kumpaakaan edellistä, ei auta, vaikka tiedote olisi hienosti rakennettu valmiiksi jutuksi, jossa on sujuva kieli. Viestimet, joilla on hyvät omat resurssit jutuntekoon, vierastavat juttumaisia tiedotteita, mutta toisaalta taas viestimet, jotka kamppailevat aika- ja toimittajapulassa, julkaisevat mielellään juttumaisia tiedotteita lähes sellaisenaan. Kaikkia viestimiä kuitenkin yhdistää tarve saada tehtyä mahdollisimman monia lukijoita/katsojia koskettavia/kiinnostavia juttuja.

Eniten viestimet tekevät juttuja niiden kaupungin tiedotteiden pohjalta, jotka tiedottavat kaupunkisuunnittelusta, liikenteestä sekä sosiaali- ja terveysasioista. Nämä ovat aiheita, jotka kuntalaisia eniten koskettavat, joten on odotettavissa, että myös niihin liittyvät tiedotteet menevät hyvin läpi. Tiedotuksen olisi kuitenkin ehkä syytä pohtia keinoja, miten saataisiin mediaan paremmin läpi kaupungin muihin perustoimintoihin liittyviä asioita, esimerkiksi koulutus-, ympäristö-, liikunta- ja kulttuuriasioita. Viestimet laativat juttuja näistä aiheista, mutta kaupungin tiedotteet ko. aiheista eivät mene kovin hyvin läpi. Kulttuurin osalta syynä tähän lienee se, että tiedotetaan lähinnä tapahtumista, eli tiedotus

palvelee tapahtumakalentereita eikä uutissivuja. Syy heikkoon läpimeneon voi myös olla yksinkertaisesti se, että tiedotettava aihe ei ole tarpeeksi merkittävä tai kiinnostava. Syynä voi myös olla se, että tiedote lähetetään viestimen kannalta liian myöhään; joko ajallisesti jutunteon kannalta tai asian esilletuloon nähden liian myöhään. Jos asioista tiedotetaan vasta päätöksenteon jälkeen, tiedotus on viestinten näkökulmasta jälkijunassa varsinkin silloin, kun on kyse merkittävistä ja/tai ristiriitaisista asioista. Viestin on mahdollisesti jo itse aktiivisesti hankkinut tietoa asiasta ja tehnyt jutun, ja sen jälkeen toimitukseen saapuva tiedote on tietysti viestimelle tarpeeton.

Tampereen kaupunkiin liittyvistä asioista käydään melko paljon julkista keskustelua viestimissä: jutuissa esiintyvistä henkilöistä ja muista toimijoista kolmasosan ensisijainen tehtävä jutussa on osallistua keskusteluun eli esittää mielipiteitä. Keskustelua käyvät enimmäkseen viestinten edustajat kantaa ottavissa juttutyypeissään, kuten pääkirjoituksissa, mutta myös kansalaiset yleisönosastojutuissaan. Lähes viidesosa viiden viikon tutkimusjaksolla julkaistuista jutuista oli kuntalaisten kirjoittamia yleisönosastokirjoituksia, mikä kertoo kuntalaisten halusta ottaa kantaa kaupungin asioihin. Viestinten olisikin hyvä kehittää muitakin areenoja kansalaiskeskusteluun kuin yleisönosastot.

Kansalaiset ovat kaupunkia kohtaan kaikkein kriittisimpiä ja hyökkäävimpiä. Muissa jutuissa kuin yleisönosastokirjoituksissa suhtaudutaan kaupunkiin pääasiassa neutraalisti. Lähes kaikki, tosin määrältään vähäiset, hyökkäävät sävyt jutuissa ovat kuntalaisen yleisönosastokirjoituksissa sekä jutuissa, joissa kuntalainen kertoo haastateltavana tai katugallup-vastaajana mielipiteensä. Julkisuuskuvansa kannalta kaupungin kannattaisi vastata nopeasti kuntalaisten kaupunkia koskeviin kriittisiin ja hyökkääviin yleisönosastokirjoituksiin. Vastaaminen on merkki kuntalaisen mielipiteen huomioon ottamisesta, mikä on omiaan parantamaan yhteisöllisyyttä ja siten julkisuuskuvaa. Vastaamalla kaupunki voi myös ottaa julkiseen keskusteluun osaa perustelemalla oman toimintansa ja samalla korjata mahdolliset yleisönosastokirjoituksessa esiintyvät asiavirheet.

Tutkimuksen perusteella kaupunki ei yleensä riittävästi eikä riittävän nopeasti vastaa yleisönosastokirjoituksiin. Kaupungin edustajat eivät myöskään journalistissa jutuissa, kuten uutisissa, juuri käy keskustelua, vaan lähinnä välittävät tietoa. Tämä voi tosin johtua toimittajan valinnoista: usein on niin, että kaupungin viranhaltijaa/toimihenkilöä pyydetään kertomaan, mitä tehdään tai on tehty, ja muut tahot, kuten yksityishenkilöt, toimittajat ja järjestöjen edustajat sekä erilaiset asiantuntijatahot ja kaupungin luottamushenkilöt ovat heitä, joilta kysytään aiheesta mielipiteitä. Voisikin pohtia, miten kaupungin edustajien näkemykset ja perustelut saataisiin juttuihin paremmin esille. Yksi keino voisi olla se, että tiedotteissa olisi jo valmiiksi muutama mielenkiintoinen, näkemyksellinen viranhaltijan tai muun kaupungin asiantuntijan suora lainaus. Tällaisia käytetään tiedotteissa nytkin, mutta repliikkien kiinnostavuuteen voisi ehkä panostaa entistä enemmän. Tiedotusvälineet (lehdet) saattavat käyttää lainauksia jutuissa sinällään, tai lainaukset voivat herättää viestimen mielenkiinnon jututtaa henkilöä itse lisää.

Viestinten välittämä julkisuus ei juttujen perusteella juuri tue eikä horjuta *Kaikem paree Tampere* -kaupunkistrategiassa määriteltyjä Tampereen kaupungin arvoja ja tavoitteita. Eivät myöskään kaupungin omat tiedotteet. Pieniä viittauksia kuitenkin löytyy siihen suuntaan, että strategian kannalta positiiviset viestit välittyisivät juttuihin lähinnä kaupungin tiedotteiden kautta; että viestinten itse hankkimissa jutunaiheissa niitä ei juuri

ole. Tiedotteilla voidaan tuoda esiin kaupungissa tapahtuvaa myönteistä kehitystä, mutta tämän tulisi aina perustua uutisarvoisiin faktoihin kuten tilastoihin tai päätöksiin. Näkyvään, faktattomaan imagonrakentamiseen viestimet suhtautuvat syystä epäluuloisesti.

Viestimet ovat Tampereen kaupungin tiedottamiseen melko tyytyväisiä. Tiedottamiselle annettujen kouluarvosanojen keskiarvo on 8. Kaikkien viestinten edustajien mielestä kaupungin tiedottaminen on kehittynyt olennaisesti parempaan suuntaan muutamien viime vuosien aikana. Tässä luvussa jo esitettyjen kehitysehdotusten lisäksi viestinten edustajien temahaastatteluissa tuli esille joitakin yksittäisiä kehitysehdotuksia. Niitä on esitelty luvussa 3.3.3.

Lähteet

PAINETUT LÄHTEET:

Allan, Stuart (1999), *News Culture. Issues in Cultural and Media Studies*. Buckingham – Philadelphia: Open University Press.

Heikkilä, Heikki; Kunelius, Risto (2000), *Julkisuuskoe. Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille*. Kunnallisalan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut, nro 21. Vammala: Kunnallisalan kehittämissäätö.

Huovila, Tapani (2001), *Uutinen rakentaa kriittisesti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Journalistin ohjeet (1992). Helsinki: Suomen Journalistiliitto.

Juholin, (Elisa 2001), *Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön*. Helsinki: Inforviestintä Oy.

Karvonen, Erkki (2000), *Imagon rakennusta vai maineenhallintaa?* Teoksessa Aula, Pekka & Hakala, Salli (toim.), *Kolmet kasvot. Näkökulmia organisaatioviestintään*, 51–76. Helsinki: Loki-Kirjat.

Kunelius, Risto (1998), *Modernin myyntitykit. Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet*. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.), *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 207–229. Juva: WSOY.

Kunelius, Risto (2000), *Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita*. Tiedotustutkimus 2000:3. Sivut 4–27.

Kunelius, Risto (2003), *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

Kunnan viestintä (2004), 1. painos. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Lehtonen, Jaakko (1998), *Yhteisöt ja julkisuus. Mainonnasta yhteiskunnalliseen keskusteluun*. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.), *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 119–142. Juva: WSOY.

Taavila, Antti (2000), *Kuntien verkkopalvelut*. Tampereen yliopiston tietoyhteiskunnan tutkimuskeskuksen työraportteja 14/2000. Tampere: Tampereen yliopisto.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

Hurmeranta, Markku & Valjus, Ville-Veikko (1977), *SAK:n lehtitiedotteiden perillemeno. SAK:n tiedotusosaston lähettämien lehtitiedotteiden julkaiseminen 17 työväen päivälehdessä*. Sanomalehtiopin tutkielma. Tampereen yliopisto.

Miettinen, Jorma (1977), *Aineiston tarjonnan vaikutuksista lehtitiedon tuotantoprosessissa. Tiedotusprosessin erittelyä tiedon tuotannon näkökulmasta*. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto.

Ruokoranta, Mirja & Rähälä, Leena (1975), *Että mitä, sano? Tutkimus kunnallisen tiedotuksen perillemenosta, kaupunkilaisten kunnallistietoudesta ja tiedontarpeesta Tampereella*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Sarjas, Ritva (1974), *Organisaatioiden aktiivinen tiedottaminen ja tiedotteiden julkaiseminen sanomalehdissä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, Suomen pankkiyhdistyksen, Suomen puolustusvoimien ja Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton tiedotteiden sisältö ja julkaiseminen sanomalehdissä*. Lehdistö- ja tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Suosalmi-Suikkanen, Sinikka (1976), *STT:n aineiston käyttö tiedotusvälineissä*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Tampereen kaupungin viestintäohjeet (2004).

VERKKOLÄHTEET:

Julkisuuslaki (1999), Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621. [www-dokumentti] <<http://www.finlex.fi/linkit/ajansd/19990621>> (Haettu 1.10.2004)

Kaikem paree Tampere (2004), Tampereen tasapainoinen kaupunkistrategia 2001–2012. [www-dokumentti] <<http://www.tampere.fi/tiedostot/4Z7q9znRf/kaupunkistrategia2004.pdf>> (Haettu 1.10.2004)

Kuntalaki (1995), Kuntalaki 17.3.1995/365. [www-dokumentti] <<http://www.finlex.fi/linkit/ajansd/19950365000>> (Haettu 2.10.2004)

Kuntien www-viestinnän ohjeet (2001), Helsinki: Suomen Kuntaliitto. [www-dokumentti] <http://www.kuntaliitto.fi/viestinta/kuntien_www_viestintaohje_130801.pdf> (Haettu 10.10.2003)

MUUT LÄHTEET:

Kuusisto, Päivi (15.8.2004), Tampereen kaupungin Internet-päätoimittajan Päivi Kuusiston sähköpostiviesti.

LIITE 1. Tampereen kaupunkia koskevien tutkimusaineistoon mukaan otettavien viestinten juttujen kriteerit

Tutkimukseen mukaan otettavat:

(Yleiskriteeri: Jutut, jotka kuntalainen osaa yhdistää kaupunkiin. Jutut, joissa kaupungin henkilöstöä / yksiköitä toimijoina mukana. Kaupungista mielikuvia synnyttävät jutut.)

Tampereen kaupunkiin organisaationa ja sen toimintaan ja palveluihin liittyvät:

- Journalistinen materiaali, vaikka kaupunkia ei olisi erikseen nimeltä mainittu, mutta toiminta selkeästi kaupungin palvelu – esim. juttu kaupungin peruskouluista. Etusivun vinkit ja vinkkijutut lasketaan osaksi juttua, ei omiksi jutuikseen.
- Yleisönosastokirjoitukset
- Pilapiirroksiset
- Jutut, jotka käsittelevät kaupungin kokonaan omistamia liikelaitoksia. (Osaomistamia yhtiöitä koskevat jutut eivät mukana.)
- eTampere-hankkeeseen liittyvät jutut

Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät:

- Jutut, joissa Tampereen kaupunki tai sen toiminta ei liity olennaisesti juttuun, vaan on jutun pääsisällön toisarvoista taustatietoa, esim.:
 - o Kaupungin omistama kiinteistö on tapahtumapaikkana (jäähiekkottelu *Hakametsän hallissa*, konsertti *Tullikamarilla* jne.), mutta jutussa pääasiana on itse tapahtuma.
 - o Jutun toimija(t) työskentelee / on työskennellyt kaupungin jossakin yksikössä tai opiskelee / on opiskellut kaupungin omistamassa koulussa tai oppilaitoksessa, mutta tämä on jutussa vain taustatietona eli ei pääasia. Esim. Pentti Putkosen 50-vuotishenkilöhaastattelu, jossa mainitaan, että hän on ollut kaupungilla töissä teknisessä toimessa. Tai Aleksanterin koulun luokan 2 B mielipiteet Euroviisuista. Tai jonkun koulun oppilas/luokka kilpailee tms. jossakin, mutta edustavat itseään yksityishenkilöinä, eivät kaupunkia
 - o HUOM. Mukana aineistossa, kun jutun toimijat ”tekevät toimiaan” kaupungin yksiköiden edustajina, eivät yksityishenkilöinä.
- Suomen kuntien tai Pirkanmaan kuntien asiat yleensä, esim. ”kuntien lääkäripula”, kun jutussa ei ole mainittu erikseen Tampereen kaupunkia.
- Festivaalit ja tapahtumat, joita kaupunki tukee rahallisesti (esim. Pispalan sottiisi, Tampereen kansainväliset elokuvajuhlat, Teatterikesä, Musiikkijuhlat), eivät mukana, vaikka Tampere olisi nimeltä mainittu yhtenä järjestäjistä.
- Niihin tahoihin liittyvät jutut, joilta kaupunki ostaa palveluja ostopalveluna (esim. TAYS, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri), paitsi jos kytkös Tampereen kaupunkiin selkeästi mainittu, silloin mukana.
- Yhtiöt, joissa Tampere on vain osakkaana tai joissa Tampereella on vain edustus johtokunnassa – näitä käsittelevät jutut eivät mukana ellei kytköstä Tampereeseen selkeästi mainittu (esim. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, Pirkanmaan jätehuolto, Pirkanmaan amk).
- Aamulehti 50 vuotta sitten -osaston kaupunkia koskevat jutut
- Lööppiotsikot, jotka mainostavat saman lehden tulevien numeroiden tai liitteiden juttuja, jotka liittyvät kaupunkiin. (Etusivuvinkit ja -otsikot sen sijaan ovat mukana aineistossa.)
- Tapahtumakalenterit (=minne mennä -tiedot). (Tapahtumakalenterien nostojutut mukana.)
- Ilmoitukset, kuulutukset, mainokset

LIITE 2: Tiedoteanalyysin luokittelurunko/ Tiedotekohtaiset muuttujat

1. Tiedotteen numero xxx

2. Tiedotteen päivämäärä pp/kk

3. Tiedotteen otsikko xxx

4. Tiedotteen laatija (toimiala / yksikkö / liikelaitos; huom. hallintopalveluyksiköt jätetty pois)

1. Konsernihallinto

Koulutustoimiala (2.)

21. Yleissivistävä koulutus

22. Tampereen ammattiopisto

23. Tampereen ammattikorkeakoulu

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimiala (3.)

31. Kirjasto

32. Kulttuuritoimi (sis. nuorisopalvelut, Filharmonia)

33. Museotoimi

34. Liikuntatoimi

35. Tampereen työväenopisto (sis. kuvataidekoulun)

Sosiaali- ja terveystoimi (4.)

41. Sosiaalityö

42. Päivähoito

43. Perusterveydenhuolto

44. Erikoissairaanhoido

45. Vanhusten palvelut

46. Erityispalvelut

Yhdyskuntapalvelut (5.)

51. Tekninen toimi

52. Ympäristötoimi

53. Kiinteistötoimi

54. Asuntotoimi

6. Tampereen aluepelastuslaitos

7. Tampereen Sähkölaitos

8. Tampereen Vesi

9. Tampereen kaupungin liikennelaitos

10. Tilakeskus

11. Tietotekniikkakeskus

12. Tarkastustoimi

5. Tiedotteen aihepiiri (sama muuttuja kuin jutuissa)

Asuminen, rakentaminen, kaupunkisuunnittelu, liikenne (10.)

- 11. Asuminen ja rakentaminen (asunto- ja tonttiasiat, rakennusvalvonta, myös sähkö ja vesi)
- 12. Kaavoitus
- 13. Kadut ja liikenne
- 14. Viheralueet
- 15. Kaupungin kiinteistöt
- 19. Muu

- 20. Elinkeinotoiminta

Kulttuuri (30.)

- 31. Kulttuuritapahtumat, näyttelyt (sis. myös museoiden näyttelyt)
- 32. Kirjasto
- 33. Museointi ja arkistointi (esinekokoelmat, kulttuuriperinnön säilyttäminen)
- 39. Muu

Liikunta ja vapaa-aika (40.)

- 41. Liikunta, urheilu
- 42. Vapaa-aika, harrastaminen (sis. myös nuorisotoiminnan)
- 49. Muu

50. Matkailu

Koulutus ja opiskelu (60.)

- 61. Perusopetus
- 62. Opiskelu (=oppivelvollisuuden jälkeinen)
- 69. Muu

Sosiaali- ja terveysasiat (70.)

- 71. Päivähoito
- 72. Terveys
- 73. Vanhusten palvelut
- 74. Sosiaalityö, erityispalvelut
- 79. Muu

Ympäristöasiat, kestävä kehitys (80.)

- 81. Ympäristönsuojelu, luonnonsuojelu, ympäristövalvonta, ekologia
- 82. Ympäristöterveyden valvonta
- 89. Muu

Tampereen kaupunki, talous ja palvelut kokonaisuutena (90.)

- 91. Palvelujen järjestäminen (esim. niiden riittävyys, järjestämisen tapa)
- 92. Talous
- 93. Hallinto, päätöksenteko (toimintatapa, strategiat jne., sis. myös henkilöstöasiat)
- 94. Laki ja järjestys
- 95. Kansainvälinen toiminta
- 96. Tampereen kaupunki kokonaisuutena
- 99. Muu

- 100. Muu tai ei määritettävissä

6. Tiedotteen funktio

1. Hakuajan / määräajan alkaminen / päättyminen
2. (tämä muuttujanumero ei käytössä)
3. Kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista tiedottaminen
4. Palvelujärjestelyistä ja toiminnasta tiedottaminen etukäteen
5. Palvelun väliaikaisesta muuttumisesta tiedottaminen (esim. katuremontit)
6. Suunnitelmista tiedottaminen
7. Tapahtuman puffaaminen
8. Toiminnan raportointi jälkikäteen

7. Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva / horjuttava avainviesti jutussa

0. Ei esiinny
1. Laadukkaat palvelut asukkaille
2. Vetovoimainen kasvukeskus
3. Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö
4. Vakaa talous
5. Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus
6. Kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja
7. Tiivis seudullinen yhteistyö

11. Laadukkaat palvelut asukkaille -viestiä horjuttava
12. Vetovoimainen kasvukeskus -viestiä horjuttava
13. Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö -viestiä horjuttava
14. Vakaa talous -viestiä horjuttava
15. Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus -viestiä horjuttava
16. Kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja -viestiä horjuttava
17. Tiivis seudullinen yhteistyö -viestiä horjuttava

8. Tiedote Aamulehden jutun lähteenä (jos ei mennyt läpi, jätetään tyhjäksi)

1. Juttu vain samasta aiheesta
2. Tiedote perustietona
3. Tiedote päälähteenä

9. Tiedote Tamperelaisen jutun lähteenä (jos ei mennyt läpi, jätetään tyhjäksi)

1. Juttu vain samasta aiheesta
2. Tiedote perustietona
3. Tiedote päälähteenä

10. Tiedote YLEn Hämeen uutisten jutun lähteenä (jos ei mennyt läpi, jätetään tyhjäksi)

1. Juttu vain samasta aiheesta
2. Tiedote perustietona
3. Tiedote päälähteenä

11. Tiedote TV-Tampereen Pirkanmaan tv-uutisten jutun lähteenä (jos ei mennyt läpi, jätetään tyhjäksi)

1. Juttu vain samasta aiheesta
2. Tiedote perustietona
3. Tiedote päälähteenä

LIITE 3: Juttuanalyysin luokitusrunko/Juttukohtaiset muuttujat

1. Jutun numero xxx

2. Jutun päivämäärä pp/kk

3. Tiedotusväline

1. Aamulehti
2. Tamperelainen
3. YLE/Hämeen uutiset
4. TV-Tampere/Pirkanmaan tv-uutiset

4. Jutun pääotsikko xxx

5. Etusivuvinkki

0. Ei vinkkiä tai juttua etusivulla
1. Vinkki tai juttu etusivulla

6. Kuvitus

0. Ei kuvitusta
1. Tampereen kaupunkiin liittyvä kuvitus
2. Muuhun aiheeseen liittyvä kuvitus

7. Juttutyyppi

1. Pääkirjoitus
2. Toimittajan mielipidejuttu
3. Lehden ulkopuolisen tahon asiantuntija- tai mielipideartikkeli
4. Yleisönosastojuttu
5. Pilapiirros
6. Uutisjuttu
7. Human interest (esim. ajanvietejutut)
8. Tapahtumapuffi
9. Kritiikki
10. Muu
11. Tv-uutinen

8. Kaupunkia koskevan asian osuus jutussa (vain lehdistä)

1. Pääaiheena
2. Sivuaiheena

9. Jutun aihepiiri (sama muuttuja kuin tiedotteissa)

Asuminen, rakentaminen, kaupunkisuunnittelu, liikenne (10.)

- 11. Asuminen ja rakentaminen (asunto- ja tonttiasiat, rakennusvalvonta, myös sähkö ja vesi)
- 12. Kaavoitus, kaupunkisuunnittelu
- 13. Kadut ja liikenne
- 14. Viheralueet
- 15. Kaupungin kiinteistöt
- 19. Muu

- 20. Elinkeinotoiminta

Kulttuuri (30.)

- 31. Kulttuuritapahtumat, näyttelyt (sis. myös museoiden näyttelyt)
- 32. Kirjasto
- 33. Museointi ja arkistointi (esinekokoelmat, kulttuuriperinnön säilyttäminen)
- 39. Muu

Liikunta ja vapaa-aika (40.)

- 41. Liikunta, urheilu
- 42. Vapaa-aika, harrastaminen (sis. myös nuorisotoiminnan)
- 49. Muu

- 50. Matkailu

Koulutus ja opiskelu (60.)

- 61. Perusopetus
- 62. Opiskelu (=oppivelvollisuuden jälkeinen)
- 69. Muu

Sosiaali- ja terveysasiat (70.)

- 71. Päivähoito
- 72. Terveys
- 73. Vanhusten palvelut
- 74. Sosiaalityö, erityispalvelut
- 79. Muu

Ympäristöasiat, kestävä kehitys (80.)

- 81. Ympäristönsuojelu, luonnonsuojelu, ympäristövalvonta, ekologia
- 82. Ympäristöterveyden valvonta
- 89. Muu

Tampereen kaupunki, talous ja palvelut kokonaisuutena (90.)

- 91. Palvelujen järjestäminen (esim. niiden riittävyys, järjestämisen tapa)
- 92. Talous
- 93. Hallinto, päätöksenteko (toimintatapa, strategiat jne., sis. myös henkilöstöasiat)
- 94. Laki ja järjestys
- 95. Kansainvälinen toiminta
- 96. Tampereen kaupunki kokonaisuutena
- 99. Muu

- 100. Muu tai ei määritettävissä

10. Tiedotteen numero

- 0. Ei pohjaudu tiedotteeseen
xx (tiedotteen numero)

11. Pohjautuminen tiedotteeseen

- 0. Ei suhdetta tiedotteeseen
- 1. Juttu vain samasta aiheesta
- 2. Tiedote perustietona
- 3. Tiedote päälähteenä

12. Tärkein muu nimetty kaupungin lähde jutussa

- 0. Ei muuta kaupungin lähdemateriaalia
- 1. Esityslista tai pöytäkirja
- 2. Raportti tai selvitys (sis. talousarvio, kaava, lausunto)
- 3. Kaupungin verkkosivut
- 4. Kaupungin edustajan / luottamushenkilön haastattelu
- 9. Muu

13. Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva / horjuttava avainviesti jutussa

- 0. Ei esiinny
- 1. Laadukkaat palvelut asukkaille
- 2. Vetovoimainen kasvukeskus
- 3. Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö
- 4. Vakaa talous
- 5. Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus
- 6. Kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja
- 7. Tiivis seudullinen yhteistyö

- 11. Laadukkaat palvelut asukkaille -viestiä horjuttava
- 12. Vetovoimainen kasvukeskus -viestiä horjuttava
- 13. Puhdas, terveellinen ja turvallinen ympäristö -viestiä horjuttava
- 14. Vakaa talous -viestiä horjuttava
- 15. Monikulttuurinen koulutuksen, sivistyksen ja kulttuurin keskus -viestiä horjuttava
- 16. Kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja -viestiä horjuttava
- 17. Tiivis seudullinen yhteistyö -viestiä horjuttava

14. Aiheeseen liittyvät erimielisyydet jutussa

- 0. Erimielisyyttä ei ole tai sitä ei tuoda esiin
- 1. Erimielisyys tuodaan esiin yhden näkökulman kautta
- 2. Erimielisyys tuodaan esiin monen näkökulman kautta

15. Kuntalaisosallistumisen näkyvyys jutussa

- 0. Ei näkyvissä
- 1. Kaupungin organisoima osallistuminen
- 2. Kuntalaislähtöinen osallistuminen

16. Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan

- 0. Neutraali
- 1. Kiittävä
- 2. Kriittinen
- 3. Hyökkäävä

TOIMIJAKOHTAISET MUUTTUJAT

(3 tärkeintä toimijaa listataan; voivat edustaa samaakin taustaryhmää)

17. Toimijan numero xxx

18. Toimijan nimi xxx

19. Toimijan sukupuoli

0. Ei määriteltävissä
1. Mies
2. Nainen

20. Toimijan taustaryhmä (mielipidejutuissa jutun kirjoittaja)

1. Kaupungin toimihenkilö, viranhaltija tai virasto/yksikkö
2. Kaupungin luottamushenkilö tai luottamuselin
3. Yksityishenkilö tai järjestön rivijäsen (esiintyy omasta näkökulmastaan)
4. Järjestö tai järjestön edustaja (esiintyy järjestön nimissä)
5. Lehti itse
6. Asiantuntija/asiantuntijataho, ammattilainen, yrittäjä/yritys, muu kuin Tampereen kaupungin virasto
9. Muu tai ei määriteltävissä

21. Toimijan kerronnallinen asema

1. Puhuva (repliikki/epäsuoran kerronnan lähde)
2. Kerronnan kohde
3. Kirjoittaja

22. Toimijan ensisijainen tehtävä jutussa

1. Hoitaa tehtäviään, kertoo niistä tai tiedottaa niihin liittyen
2. Tekee päätöksiä
3. Osallistuu keskusteluun (ottaa kantaa kiistanal. asiaan, tekee ehdotuksia jne.)
4. Esiintyy yksityishenkilönä ei-kiistanalaisessa asiassa
9. Muu

23. Toimijan sävy kaupunkia kohtaan

0. Ei määriteltävissä
1. Kiittävä
2. Kriittinen
3. Hyökkäävä

LIITE 4: Tiedotusvälineiden teemahaastatteluissa haastatellut henkilöt ja haastattelupäivämäärät

(Kangas 2004) Vesa Kangas, päätoimittaja, *Hervannan Sanomat*. 20.8.2004.

(Luoto 2004) Soili Luoto, uutistoimittaja, *Radio 957*. 24.8.2004.

(Mäkinen 2004) Petteri Mäkinen, toimittaja, *TV-Tampere*. 24.8.2004.

(Niemelä 2004) Jari Niemelä, päätoimittaja, *Tamperelainen*. 20.8.2004.

(Ojala 2004) Riitta-Liisa Ojala, uutispäällikkö, *YLE Hämeen uutiset ja Tampereen Radio*. 19.8.2004.

(Saari 2004) Helena Saari, toimittaja, *Aamulehti*. 19.8.2004.

(Torvinen 2004) Sari Torvinen, uutispäällikkö, *Aamulehti*. 30.8.2004.

LIITE 5: Tiedotusvälineiden edustajien teemahaastattelujen kysymysrunko

(Huom. Toimittajia pyydettiin kommentoimaan joitakin tiedotteiden läpimenoa liittyviä kuvioita ja taulukoita. Tutkimusraportissa ne ovat eri numeroilla kuin tässä kysymysrungossa.)

1. HAASTATELTAVAN TOIMENKUVA JA ASEMA

- Asema toimituksessa
- Työtehtävät
- Tampereen kaupungin tiedotteiden käsittely; kaupungin asioiden käsittely yleensä

2. UUTISKRITEERIT JA TYÖKÄYTÄNNÖT

Uutiskriteerit

- Mitkä ovat kunnallisasioiden uutiskriteerejänne?
- *Kuntalaisten palvelu vs. yleisesti uutisarvoiset asiat*: Onko tiedotusvälineen tehtävä palvella kuntalaista uutisoimalla myös sellaisista kunnallisasioista, jotka ovat yleisten uutiskriteerien mukaan vähemmän tai eivät lainkaan uutisarvoisia?
- Onko uutiskriteerejä kirjallisina toimittajien käytössä vai vain ”omaksuttuna käytäntönä”?
 - Miten niitä noudatetaan?
- Minkätyyppiset kunnallisasihteiset jutut ovat hyviä? Onko niitä riittävästi vai pitäisikö niitä tehdä enemmän? Esimerkkejä
- Minkätyyppisiä kunnallisasihteisia juttuja voisi vastaavasti tehdä vähemmän? Esimerkkejä
- Onko toimittajalla kirjoittaessaan mielessä jokin tietty lukijatyyppe, jolle jutut suunnataan? Millainen?
- Arvioidaanko jutun mahdollisia vaikutuksia etukäteen; että miten juttu saattaisi vaikuttaa tuleviin tapahtumiin / eri tahojen asenteisiin tms.? Pyritäänkö tarkoituksellisesti vaikuttamaan / välttämään vaikuttavien juttujen tekemistä? Esimerkkejä.
- *Joukkoviestintäjulkisuus*: Miten Aamulehden/Tamperelaisen/YLEn/TV-Tampereen/Radio 957:n/Hervannan Sanomien kaupungin asioille sivuillaan/lähetyksissään antama julkisuus eroaa kaupungin oman julkisen toiminnan (asiakaslehdet, internetsivut) antamasta julkisuudesta? Mikä on tiedotusvälineen rooli julkisuuden antajana? Esimerkkejä.
- *Suhtautuminen kaupungin imagotyöhön*: Pyrkiiikö tiedotusvälineenne tukemaan Tampereen seudun vetovoimaisuutta pitämällä jutuissaan esillä kaupungin strategisia painopisteitä? (kuten ’laadukkaat palvelut asukkaille’, ’kansalaisten tietoyhteiskunnan johtava rakentaja’, ’vetovoimainen kasvukeskus’) Esimerkkejä.
 - Kommentoi taulukkoa 13. ”Kaupungin strategiaa tukevat tai horjuttavat avainviestit jutuissa” ja 14. ”Tärkein kaupunkistrategiaa tukeva tai horjuttava avainviesti jutussa viestimittäin”

Julkinen keskustelu kaupungin toiminnasta

- Millä tavoin ja mistä aiheista tiedotusvälineenne käy julkista keskustelua kaupungin toiminnasta? Keitä se palvelee? Esimerkkejä.
- Miten uutisoitte kiistanalaisista aiheista? Esimerkkejä.
- Miten eri mielipiteet pääsevät ääneen tiedotusvälineessänne?
- Minkätyyppisiin juttuihin yleensä haastatellaan mitäkin tahoja seuraavista: (Esimerkkejä.)
 - Kansalaiset/kuntalaiset
 - Asiantuntijat, eri alojen ammattilaiset, yrittäjät
 - Kaupungin viranhaltijat ja toimihenkilöt
 - Kaupungin luottamushenkilöt
 - Järjestöt tai niiden edustajat

- Kommentoi tulostaulukkoa 1. ”Jutuissa esiintyvien toimijoiden taustaryhmä” ja
- 2. ”Juttujen puhujien ja kohteiden sekä mielipidejuttujen kirjoittajien taustaryhmät” ja
- 3. Toimijan taustaryhmä viestimittäin
- Pääsevätkö miehet ja naiset tasapuolisesti ääneen jutuissanne?
- Mitkä juttutyypit tiedotusvälineessänne ovat kriittisimpiä kaupungin asioita kohtaan? Miksi?
- Kuinka tietoisesti jutun sävy käsittelemäänsä aihetta kohtaan syntyy?
 - Kommentoi tulostaulukkoa 4. ”Juttujen yleissävy kaupunkia kohtaan” ja 5. ”Jutun yleissävy kaupunkia kohtaan viestimittäin”
- Kuka valitsee jutun kuvituksen ja millä perusteella? Pyritäänkö kuvilla ensisijaisesti antamaan asiasta objektiivisuuteen tähtäävää lisätietoa vai lehden omia tulkintoja? Esimerkkejä.
- Minkätyyppisissä tapauksissa kaupunkia koskeva juttu nostetaan etusivuvinkiksi/lähetysten uutisotsikoksi?
- *Lehdille*: Millä perusteella julkaistavat yleisönosastokirjoitukset valitaan ja miten kirjoitukset käsitellään?
- Miten (muuten kuin yleisönosastossa) kuntalaisten mielipiteet ja mahdollisuudet osallistua kaupungin asioista käytävään keskusteluun pääsevät esiin tiedotusvälineessänne?

Juttuideat ja lähteiden käyttö

- Miten hankitte juttuideoita Tampereen kaupungin asioista uutisoimiseen?
- Minkätyyppisissä tilanteissa hankitte itse aktiivisesti tietoa kaupungin asioista? Esimerkkejä.
- Mitä muita lähteitä kuin tiedotteita hyödynnätte ja miten saadaksenne tietoa kaupungin toiminnasta?
 - Kommentoi tulostaulukkoa 6. ”Jutuista ilmenevä muu lähdemateriaali kuin tiedotteet” ja
 - 7. ”Tärkein muu kaupungin lähdemateriaali jutuissa viestimittäin” (Huom. koodattu vain *nimetyt* muut lähteet – käytetäänkö todellisuudessa muita lähteitä enemmän, mutta niitä ei vain jutuissa ilmoiteta?)
- Onko muiden lähteiden käyttö systemaattista vai satunnaista? Käyttekö esim. luottamuselinten esityslistoja ja/tai päätöspöytäkirjoja systemaattisesti läpi? Entä kaupungin internetsivuja?
- Saatteko juttuideoita pääasiassa ”koneistosta” eli teette juttuja sen mukaan, mitä kaupunginhallinnossa milloinkin on käsiteltävänä vrt. ideat kaupungin asukkailta?
- Saatteko kunnallisia aiheisia juttuideoita anonyymeilta henkilölähteiltä; kuinka tärkeä on kunnallisuutisoinnissa ”vinkkaajien verkosto”? Minkä tahojen edustajia vinkkaajat ovat?
- Onko itse löytämänne jutunaihe arvokkaampi kuin kaupungin tiedotteesta saatu aihe? Näkyykö se julkaistussa jutussa jollakin tavalla?
- Käytättekö yleisönosastokirjoituksia juttuideoiden antajina, miten? Esimerkkejä.

Tiedotteiden käsittely

- Miten saapuvaan kaupungin tiedotteeseen reagoidaan?
- Ketkä kaupungin tiedotteita käsittelevät ja tekevät päätöksen, että tiedotteen pohjalta tehdään juttu/ei tehdä juttua?
- Minkätyyppiset / minkä aihepiirien tiedotteet jäävät yleensä julkaisematta?
- Minkätyyppisten/ minkä aihepiirien tiedotteista tehdään heti juttu?
- Minkätyyppisten/ minkä aihepiirien tiedotteet varastoidaan myöhempää käyttöä varten?
 - Kommentoi tulostaulukoita 8. ”Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy tiedotteen aihepiirin mukaan”, 9. ”Läpi menneet tiedotteet viestimissä tiedotteen aihepiirin mukaan”, 10. ”Tiedotteiden keskimääräinen läpäisy tiedotteen ’funktion’ mukaan”, 11. ”Läpi menneet tiedotteet viestimissä tiedotteen funktion mukaan” ja 12. ”Tampereen kaupunkia koskevat jutut aihepiireittäin”
 - Miksi ei ole tehty lainkaan Tampereen kaupunkia koskevia matkailuaiheisia juttuja?

- Miten tiedotteita on tapana hyödyntää jutunteossa?

(Esim. vaaditaanko eri näkökulma kuin tiedotteessa, vaaditaanko muunkin lähteen käyttämistä kuin tiedotteen, vaaditaanko ilmaisujen ja tekstirakenteen muuttamista suoran kopioinnin sijaan, onko etsittävä muu haastateltava kuin tiedotteen tarjoama hlö, voiko asiantuntijoiden suoria sitaatteja ottaa juttuun jne.?)

- Millaisissa tilanteissa pelkkä kaupungin tiedote riittää jutun kirjoittamiseen? Esimerkkejä.

- Millaisissa tilanteissa kaupungin tiedotteen lisäksi juttuun otetaan haastateltava/haastateltavia?

3. ARVIO TAMPEREEN KAUPUNGIN TIEDOTTAMISESTA

Tiedottamisen määrä ja laatu

- Tiedottaako Tampere riittävästi/liian vähän/liikaakin toiminnastaan?

- Luottamuselinten päätöksistä kokousten jälkeen?
- Suunnitelmista ja asioiden valmisteluvaiheista?
- Tilapäisistä palvelujen muuttumisista?
- Palvelujärjestelyjen tulevista pysyvistä muutoksista?
- Toiminnan raportointi jälkeenpäin?
- Kuntalaisten mahdollisuuksista osallistua kaupungin toimintaan?
- Tapahtumista?
- Haku- ja määrääjoista?
- Tietyistä aihepiireistä?

- Eroavatko kaupungin eri yksiköiden tiedotustavat toisistaan? Miten?

- Tiedottaako kaupunki toiminnastaan riittävän ajoissa ja sopivilla välineillä?

- Onko kaupungin tiedottama tieto olennaista vai lähetetäänkö tiedotteita aiheista, joista tiedottaminen ei ole tarpeen? Esimerkkejä.

- Kuinka luotettavina pidätte kaupungin tiedotteita? Kerrotaanko niissä tiedotettavasta asiasta liian yksipuolisesti tai kaunistelevasti ilman että asian kaikki eri puolet tulisivat esiin?

- Mitä mieltä olette kaupungin järjestämistä tiedotustilaisuuksista?

- Mitä mieltä olette kaupungin tiedottajien ammattitaidosta? (myös palveluhalukkuus, tavoitettavuus)

- Miten tiedonhankinta kaupungilta sujuu silloin, kun toimittaja etsii tietoa asiasta, josta kaupunki ei ole itse tiedottanut? Entä silloin, kun aihe on kaupungille arkaluonteinen? Entä kun asia on kaupungin mielestä sellaisessa vaiheessa, jossa siitä ei *vielä* haluta tiedottaa?

Tiedotteiden sisältö ja laatu

- Mitä mieltä olette kaupungin tiedotteista?

- Löytyykö asian varsinainen uutinen tiedotteesta hyvin?

- Tulisiko tiedotteissa olla enemmän ehdotuksia haastateltaviksi kaupungin asiantuntijoiksi?

- Tulisiko tiedotteissa olla enemmän valmista kaupungin asiantuntijan haastattelua?

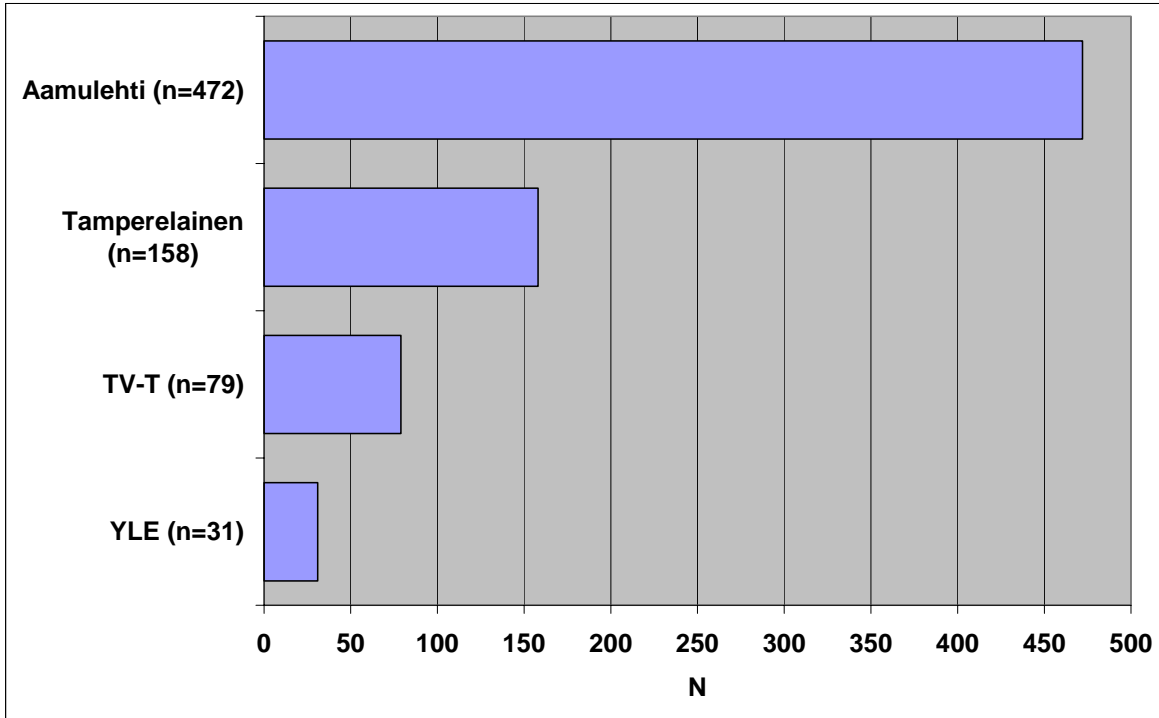
Kokonaisarvio ja kehitysehdotukset

- Minkä arvosanan antaisitte kaupungin mediatiedottamiselle (kouluasteikko 4-10)? Miksi?

- Missä tiedotus onnistuu, mitä tulisi parantaa?

LIITE 6: Tutkimuksen lukuun 4. liittyvät kuviot ja taulukot, joissa juttujen yleispiirteitä on eroteltu viestimittäin

Kuvio 1. Tampereen kaupunkia koskevat jutut viestimittäin 22.3.-25.4. 2004 (N=740)

Taulukko 1. Juttujen pohjautuminen tiedotteeseen viestimittäin						
	Aamulehti %	Tamperelainen %	YLE %	TV-T %	Viestimet yhteensä %	Viestimet yhteensä N
Ei suhdetta	77	61	58	44	69	511
Vain sama aihe	5	5	3	5	5	37
Perustietona	8	9	23	16	9	70
Päälähteenä	11	25	16	34	16	122
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	472	158	31	79		740

Taulukko 2. Tärkein muu nimetty kaupungin lähde jutussa viestimittäin						
	Aamulehti	Tamperelainen	YLE	TV-T	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	<i>N</i>
Ei muuta nimettyä kaupungin lähdeä	63	66	68	67	64	474
Esityslista tai pöytäkirja	1	1	0	0	1	4
Raportti, selvitys, lausunto, kaava	1	4	0	0	2	14
Kaupungin verkkosivut	4	6	0	6	4	31
Kaupungin edustajan haastattelu ⁶⁴	31	23	29	25	29	213
Muu	0	1	3	1	1	4
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	472	158	31	79		740

Taulukko 3. Juttutyypit⁶⁵ viestimittäin						
	Aamulehti	Tamperelainen	YLE	TV-T	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	<i>N</i>
Pääkirjoitus	3	13	0	0	4	33
Toimittajan kolumni	6	0	0	0	4	28
Asiantuntija-artikkeli	1	9	0	0	2	17
Yleisönosastojuttu	23	8	0	0	17	123
Pilapiirros	1	0	0	0	0	3
Uutisjuttu	54	55	0	0	46	341
Human interest	3	6	0	0	3	25
Tapahtumapuffi	5	8	0	0	5	38
Kritiikki	2	0	0	0	1	10
Muu	3	0	0	0	2	12
Tv-uutinen	0	0	100	100	15	110
Kaikki yhteensä	100	100	100	100	100	
Kaikki yhteensä	472	158	31	79		740

⁶⁴ Kaupungin edustaja voi olla viranhaltija, toimihenkilö, yksikkö, luottamushenkilö tai luottamuselin.

⁶⁵ Kaikki tv-uutislähetysten jutut on luokiteltu tv-uutisiksi, kaikki muut juttutyypit koskevat lehtiä.

Taulukko 4. Tampereen kaupunkia koskevien juttujen aihepiirit viestimittäin				
	Aamulehti	Tamperelainen	YLE	TV-T
	%	%	%	%
Rakentaminen, kaavoitus, liikenne	46	41	26	42
Elinkeinotoiminta	3	2	6	4
Kulttuuri	12	15	16	14
Liikunta ja vapaa-aika	4	4	3	3
Matkailu	0	0	0	0
Koulutus	5	6	0	4
Sosiaali- ja terveysasiat	11	15	16	14
Ympäristöasiat	3	5	13	8
Kaupunki kokonaisuutena	14	12	16	10
Muu aihe	0	0	3	3
Yhteensä %	100	100	100	100
Yhteensä <i>N</i>	472	158	31	79

LIITE 7: Tutkimukseen liittyviä muita kuin luvun 4. taulukoita ja kuvioita

Taulukko 1. Tärkein muu nimetty kaupungin lähde jutussa vs. juttutyyppi								
	Ei muuta kirjallista materiaalia	Esityslista, pöytäkirja	Raportti, selvitys	Verkkosivut	Kaupungin edustajan haastattelu	Muu	Yht. %	Yht. N
Pääkirjoitus	6	0	0	6	1	0	4	33
Toimittajan kolumni	5	0	7	0	0	0	4	28
Asiantuntija-artikkeli	3	0	7	0	0	25	2	17
Yleisönosasto-juttu	26	0	0	3	0	0	17	123
Pilapiirros	1	0	0	0	0	0	0	3
Uutisjuttu	31	100	64	71	74	25	46	341
Human interest	3	0	14	0	5	0	3	25
Tapahtumapuffi	7	0	0	3	3	0	5	38
Kritiikki	2	0	0	0	0	0	1	10
Muu	1	0	7	0	2	0	2	12
Tv-uutinen	16	0	0	16	14	50	15	110
Yht. %	100	100	100	100	100	100	100	740
Yht. N	474	4	14	31	213	4	740	

Kuvio 1. Tampereen kaupunkia koskevien juttujen ja tiedotteiden aihepiirit

